

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 373.5.015:73/76(043.3)

CLAPATIUC ALEXANDRA

**FORMAREA CULTURII ARTISTICE A LICEENILOR
PRIN ARTELE PLASTICE**

(Învățământ vocațional academic)

**532.02 – Didactica școlară pe trepte și discipline de învățământ
(Artele plastice)**

Teză de doctor în științele educației

Conducător științific:

HUBENCO Teodora,
doctor în pedagogie,
conferențiar universitar

Comisia de îndrumare:

BOROZAN Maia,
doctor habilitat în pedagogie,
profesor universitar
URSACHI Rodica,
doctor în studiul artelor,
conferențiar universitar
VITCOVSCHI-BLAJA Ala,
doctor în pedagogie,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2021

© Clapatiuc Alexandra, 2021

CUPRINS:

ADNOTARE (în limba română, rusă, engleză)	5
Lista tabelelor	8
Lista figurilor	11
INTRODUCERE	14
1. FUNDAMENTE TEORETICE PRIVIND CULTURA ARTISTICĂ	
1.1. Evoluția termenului de cultură și cultură artistică	23
1.2. Structura și conținutul culturii artistice	37
1.3. Prioritatea fenomenului cultural și a educației artistice	49
1.4. Concluzii la Capitolul 1	54
2. REPERE METODOLOGICE ALE FORMĂRII CULTURII ARTISTICE A LICEENILOR PRIN ARTELE PLASTICE (ÎNVĂȚĂMÂNT VOCAȚIONAL ACADEMIC)	
2.1. Modelul teoretic al culturii artistice	56
2.2. Particularități psihologice ale dezvoltării elevilor de liceu	69
2.3. Școala academică ca model de educație artistico-plastică	79
2.4. Metodologia de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în arte plastice	89
2.5. Concluzii la Capitolul 2	118
3. ARGUMENTE EXPERIMENTALE PRIVIND EFICIENȚA METODOLOGIEI DE FORMARE A CULTURII ARTISTICE A LICEENILOR PRIN ARTELE PLASTICE	
3.1. Demersul constatativ al evaluării nivelului de formare a culturii artistice a liceenilor	120
3.2. Contextul referențial al formării culturii artistice a liceenilor	126
3.3. Valori experimentale comparate ale culturii artistice a liceenilor	144
3.4. Concluzii la Capitolul 3	151
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	154
BIBLIOGRAFIE	160

ANEXE

<i>Anexa 1.</i> Formarea culturii artistice a liceenilor din perspectiva funcțiilor artei	174
<i>Anexa 2.</i> Originile Școlii de Belle Arte (tradițiile Școlii academice) în spațiul cultural basarabean	182
<i>Anexa 3.</i> Cadrul disciplinar al Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în arte plastice	193
<i>Anexa 4.</i> Conținutul tematic (unitățile de conținut) la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție”	214
<i>Anexa 5.</i> Niveluri de formare a culturii artistice	218
<i>Anexa 6.</i> Resurse metodologice pentru educația artistico-plastică	224
<i>Anexa 7.</i> Designul experimentului formativ	248
<i>Anexa 8.</i> Chestionare pentru evaluarea culturii artistice a liceenilor pentru etapa de constatare	249
<i>Anexa 9.</i> Date privind examenul de bacalaureat la „Istoria artelor plastice”	257
<i>Anexa 10.</i> Date experimentale prelucrate în programul SPSS pentru etapa de constatare	258
<i>Anexa 11.</i> Probe practice și bareme la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru etapa de constatare	259
<i>Anexa 12.</i> Ilustrarea desfășurării probelor practice în cadrul etapei de constatare	263
<i>Anexa 13.</i> Date experimentale	266
<i>Anexa 14.</i> Ilustrarea desfășurării etapelor de formare	267
<i>Anexa 15.</i> Probe practice și bareme la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru etapa de validare	280
<i>Anexa 16.</i> Chestionar pentru evaluarea culturii artistice a liceenilor pentru etapa de validare	284
<i>Anexa 17.</i> Ilustrarea desfășurării probelor practice în cadrul etapei de validare	288
<i>Anexa 18.</i> Date experimentale prelucrate în programul SPSS pentru etapa de validare	291
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	295
CURRICULUM VITAE	296

ADNOTARE
CLAPATIUC Alexandra,
„Formarea culturii artistice a liceenilor prin artele plastice
(învățământ vocațional academic)”.

Teză de doctor în științe ale educației, Chișinău, 2021

Structura tezei: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 175 de titluri, 53 de tabele, 51 de figuri, 18 anexe, 159 de pagini de text de bază, publicații la tema tezei – 13 lucrări științifice, 4.5 c.a.

Cuvinte-cheie: cultură, cultură artistică, arte plastice, învățământ vocațional academic, educație artistico-plastică, Școală academică, percepție artistică, gândire artistică, atitudini artistice, desen, pictură, compoziție, plein-air.

Domeniul de cercetare: didactica școlară pe trepte și discipline de învățământ în arte plastice.

Scopul cercetării: rezidă în conceptualizarea culturii artistice și fundamentarea metodologică (teoretico-filosofică, conceptuală, disciplinară, didactică) a formării culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție*.

Obiectivele cercetării: examinarea dimensiunilor conceptuale și a evoluției termenilor de cultură, cultură artistică; analiza structurii și conținutului culturii artistice prin elementele de bază: percepția artistică, gândirea artistică și atitudinile artistice; elaborarea Modelului teoretic al culturii artistice (componentelor, valorilor, indicatorilor, descriptorilor); elaborarea Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la nivel teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic; aplicarea și validarea experimentală a Metodologiei de formare, analiza calitativă și cantitativă a parcursului și rezultatelor cercetării experimentale (constatare, formare, validare).

Noutatea și originalitatea cercetării: evidențierea și determinarea fenomenelor/proceselor/relațiilor inerente și sistematizarea elementelor de bază ale culturii artistice: percepția artistică, gândirea artistică și atitudinile artistice; conceptualizarea *Modelului teoretic al culturii artistice* (componentelor, valorilor, indicatorilor și descriptorilor) și a unor precizări noționale inerente modelului; generalizarea, precizarea și sistematizarea conceptelor și practicilor pedagogice de bază, elaborarea *reperelor teoretico-filosofice și a esenței pedagogice ale conceptului de Școală academică*; elaborarea și validarea experimentală a *Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la nivel teoretico-filosofic, conceptual* (forme ale cunoașterii artistice, metode și practici ale cunoașterii artistice, conținuturi ale educației artistico-plastice, principii ale cunoașterii artistice), *disciplinar (Desen, Pictură, Compoziție)* și *didactic* (șase strategii didactice relaționale formării percepției, gândirii și atitudinilor artistice); elaborarea *nivelurilor de formare și a instrumentelor de evaluare* a culturii artistice.

Rezultate obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în conceptualizarea *Modelului teoretic al culturii artistice* (valorilor, indicatorilor, descriptorilor), elaborarea nivelurilor de formare și a instrumentarului de evaluare a culturii artistice a liceenilor; elaborarea esenței pedagogice și a reperelor teoretico-filosofice ale conceptului de Școală academică; elaborarea, fundamentarea științifică și validarea experimentală a *Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice* la nivel teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic, ce a condus la o avansare semnificativă a formării culturii artistice a liceenilor și validarea experimentală a metodologiei sub aspect cantitativ și calitativ, actualizarea, eficientizarea și sporirea calității învățământului vocațional academic în arte plastice, orientând aplicarea acesteia în cadrul învățământului vocațional în arte plastice și alte instituții de învățământ la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție*.

Semnificația teoretică a cercetării: conceptualizarea Modelului teoretic al culturii artistice ca finalitate a educației artistice, esențializarea reperelor teoretico-filosofice și a esenței pedagogice a conceptului de Școală academică, elaborarea Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la nivel teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic, nivelurilor de formare și instrumentelor de evaluare a culturii artistice.

Valoarea aplicativă a lucrării: aplicarea și validarea Metodologiei de formare și a instrumentarului de evaluare (chestionare, probe practice) a culturii artistice în cadrul procesului de studiu a treptei liceale la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* au condus la rezultate concludente pentru activitatea artistico-practică și pentru avansarea nivelului de formare a culturii artistice a liceenilor, fiind susținute de o analiză cantitativă (statistico-matematică) și calitativă (hermeneutică, pedagogică) relevabilă a rezultatelor obținute, formularea concluziilor științifice și recomandărilor privind aplicabilitatea în practica educației artistico-plastice și în cadrul curricular al disciplinelor *Desen, Pictură, Compoziție* a fundamentelor teoretico-metodologice și praxiologice elaborate în perspectiva formării-dezvoltării culturii artistice a educabililor.

Implementarea rezultatelor științifice: a fost realizată prin cercetări experimentale de formare-evaluare la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* cu participarea a 20 de liceeni din cadrul învățământului vocațional cu profil în arte plastice (Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”) și prin diagnostic de constatare cu participarea a 147 de liceeni din cadrul învățământului general fără profil în arte plastice (Liceul Teoretic „Lucian Blaga”, Liceul Teoretic „Pro Succes” și Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”); publicarea materialelor cercetării, participarea la conferințe științifice naționale și internaționale, practica pedagogică în cadrul treptei liceale a LAAP „Igor Vieru”.

АННОТАЦИЯ

КЛАПАТЮК Александра,

„*Формирование художественной культуры лицеистов посредством изобразительного искусства (академическое профессиональное образование)*”

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук, Кишинэу, 2021

Структура диссертации: введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 175 наименований, 53 таблицы, 51 рисунок, 18 приложений, 159 страниц основного текста. Результаты исследования нашли отражение в 13 научных публикациях, 4.5 авторских листов.

Ключевые слова: культура, художественная культура, изобразительное искусство, академическое профессиональное образование, художественное образование, Академическая школа, художественное восприятие, художественное мышление, художественные отношения, рисунок, живопись, композиция, пленэр.

Область исследования: школьная дидактика по ступеням обучения и дисциплинам в изобразительном искусстве.

Цель исследования: концептуализация художественной культуры и методологическом обосновании (теоретико-философском, концептуальном, дисциплинарном, дидактическом) формирования художественной культуры лицеистов в рамках академического профессионального образования посредством изобразительного искусства по дисциплинам: *Рисунок, Живопись, Композиция*.

Задачи исследования: изучение концептуальных сторон и эволюции терминов культура и художественная культура; анализ структуры и содержания художественной культуры посредством основных элементов: художественное восприятие, художественное мышление и художественные отношения; разработка Теоретической модели художественной культуры (составляющих, ценностей, показателей, дескрипторов (адресация подпрограмм)); разработка Методологии формирования художественной культуры лицеистов в рамках академического профессионального образования в изобразительном искусстве на теоретико-философском, концептуальном, дисциплинарном и педагогическом уровнях; экспериментальное применение и валидация Методологии формирования, качественный и количественный анализ применения и результатов экспериментального исследования (констатация, обучение, валидация).

Новизна и оригинальность исследования: выявление и определение присущих явлений/процессов/отношений и систематизация основных элементов художественной культуры: художественного восприятия, художественного мышления и художественных отношений; концептуализация *Теоретической модели художественной культуры* (составляющих, ценностей, показателей и дескрипторов) и уточнения присущих терминов модели; обобщение, уточнение и систематизация основных педагогических понятий и практик, *разработка теоретико-философских ориентиров и педагогической сущности понятия Академическая школа*; экспериментальная разработка и валидация *Методологии формирования художественной культуры лицеистов в рамках академического профессионального образования в изобразительном искусстве* на теоретико-философском, концептуальном уровне (формы художественного познания, методы и практики художественного познания, содержание художественно-образовательного воспитания, принципы художественного познания), дисциплинарном (*Рисунок, Живопись, Композиция*) и дидактический (шесть дидактических стратегий соответствующие формированию художественного восприятия, мышления и отношений); разработка *уровней формирования и инструментов оценки* художественной культуры.

Решенная в исследовании актуальная и значимая научная проблема заключается в концептуализации *Теоретической модели художественной культуры* (ценностей, показателей, дескрипторов), разработке уровней формирования и инструментария оценки художественной культуры лицеистов; разработке педагогической сущности и теоретико-философских ориентиров понятия Академическая школа; разработке, научном обосновании и экспериментальной валидации *Методологии формирования художественной культуры лицеистов в рамках академического профессионального образования в изобразительном искусстве* на теоретико-философском, концептуальном, дисциплинарном и дидактическом уровнях, что привело к значительному развитию художественной культуры лицеистов и экспериментальной валидации методологии в количественном и качественном отношении, актуализации, повышению эффективности и повышению качества академического профессионального образования в изобразительном искусстве, ориентируя к ее применению в рамках профессионального образования в области изобразительных искусств и других учебных учреждений по предметам *Рисунок, Живопись, Композиция*.

Теоретическая значимость исследования: концептуализация Теоретической модели художественной культуры как цели художественного воспитания, раскрытие теоретико-философских ориентиров и педагогической сущности понятия Академическая школа, разработка Методологии формирования художественной культуры лицеистов в рамках академического профессионального образования в изобразительном искусстве на теоретико-философском, концептуальном, дисциплинарном и дидактическом уровне, уровней формирования и инструментов оценки художественной культуры.

Практическая значимость работы: применение и валидация разработанной Методологии формирования и инструментария оценки (опрос, практические тесты) художественной культуры в процессе изучения лицейской ступени по предметам *Рисунок, Живопись, Композиция* привели к убедительным результатам в художественно-практической деятельности и уровня формирования художественной культуры лицеистов, являясь подкрепленным/основанным на количественном (статистико-математического) и качественном (герменевтического, педагогического) анализе полученных результатов, формулировке научных выводов и рекомендаций по применению в практике художественно-образовательного воспитания рамках дисциплин *Рисование, Живопись* разработанных теоретико-методологических и праксиологических основ в рамках формирования и развития художественной культуры воспитанников.

Внедрение научных результатов: осуществилось посредством экспериментальных исследований формирования-оценки по предметам *Рисунок, Живопись, Композиция* с участием 20 лицеистов профильного учебного заведения в области изобразительных искусств (Академический Художественный Лицей „Igor Vieru”) и посредством диагностики уровня художественной культуры с участием 147 лицеистов общего образования (Теоретический Лицей „Lucian Blaga”, Теоретический Лицей „Pro Succes” и Теоретический Лицей "Liviu Deleanu"); публикация материалов исследования, участие в национальных и международных научных конференциях, педагогическая практика на лицейской ступени в Академическом Художественном Лицее „Igor Vieru”.

ANNOTATION
CLAPATIUC Alexandra.

„The formation of high school students' artistic culture through fine arts (academic vocational education)”. PhD thesis in education sciences. Chisinau, 2021

Thesis structure: introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 175 titles, 53 tables, 51 figures, 18 annexes, 159 pages of basic text. The research was reflected in 13 scientific papers, 4.5 a.s.

Keywords: culture, artistic culture, fine arts, academic vocational education, fine art education, Academic School, artistic perception, artistic thinking, artistic attitudes, drawing, painting, composition, plein-air.

Research field: school didactics on steps and educational disciplines in fine arts.

The aim of the research: lies in the conceptualization of artistic culture and the methodological substantiation (theoretical-philosophical, conceptual, disciplinary, didactic) for the formation of the high school students' artistic culture in academic vocational education in fine arts in the disciplines of *Drawing, Painting, Composition*.

Research objectives: examining the conceptual dimensions and the evolution of the terms culture, artistic culture; analysis of the artistic culture structure and content through the basic elements: artistic perception, artistic thinking and artistic attitudes; elaboration of the Theoretical model of artistic culture (components, values, indicators, descriptors); elaboration of the Methodology for the formation of the high school students' artistic culture within the academic vocational education in the fine arts at the theoretical-philosophical, conceptual, disciplinary and didactic level; application and experimental validation of the Training methodology, qualitative and quantitative analysis of the course and results of the experimental research (finding, training, validation).

The novelty and originality of research: highlighting and determining the inherent phenomena/processes/relationships and systematizing the basic elements of artistic culture: artistic perception, artistic thinking and artistic attitudes; conceptualization of the *Theoretical model of artistic culture* (components, values, indicators and descriptors) and notional clarifications inherent to the model; generalization, specification and systematization of basic pedagogical concepts and practices, elaboration of *theoretical-philosophical landmarks* and *pedagogical essence of the concept of Academic School*; elaboration and experimental validation of the *Methodology for the formation of the high school students' artistic culture within the academic vocational education in the fine arts* at the *theoretical-philosophical, conceptual* (forms of artistic knowledge, methods and practices of artistic knowledge, contents of fine art education, principles of artistic knowledge), *disciplinary* (the disciplines of Drawing, Painting, Composition for the 10th, 11th, 12th grades) and *didactic* level (six didactic strategies related to the formation of artistic perception, thinking and attitudes); elaboration of *training levels* and *evaluation tools* of artistic culture.

Obtained results that contribute to solving an important scientific problem lies in the conceptualization of the *Theoretical model of artistic culture* (values, indicators, descriptors), the development of training levels and tools for evaluating the artistic culture of high school students; elaboration of the pedagogical essence and the theoretical-philosophical benchmarks of the concept of Academic School; elaboration, scientific substantiation and experimental validation of the *Methodology for the formation of the high school students' artistic culture within the academic vocational education in the fine arts* at the theoretical-philosophical, conceptual, disciplinary and didactic level, which led to a significant advancement of the formation of artistic culture of high school students, experimental validation of the methodology in terms of quantity and quality, updating, streamlining and increasing the quality of academic vocational education in fine arts, guiding its application in vocational education in fine arts and other educational institutions in the disciplines of *Drawing, Painting, Composition*.

The theoretical significance of the research: conceptualization of the Theoretical model of artistic culture as a finality of artistic education, essentialization of theoretical-philosophical landmarks and pedagogical essence of the concept of Academic school, elaboration of the Methodology for the formation of the high school students' artistic culture within the academic vocational education in the fine arts at theoretical-philosophical, conceptual, disciplinary and didactic levels, training levels and assessment tools of artistic culture.

The applicative value of the paper: application and validation of the Training methodology and assessment tools (questionnaires, practical tests) of artistic culture in the study process of high school in the disciplines of *Drawing, Painting, Composition* led to conclusive results for the artistic-practical activity and for advancing the level of formation of the artistic culture of high school students, being supported by a quantitative (statistical-mathematical) and qualitative (hermeneutic, pedagogical) analysis of the results obtained, the formulation of scientific conclusions and recommendations on disciplines *Drawing, Painting, Composition* of the theoretical-methodological and praxiological foundations elaborated in the perspective of the formation-development of the artistic culture of the high school students.

The implementation of scientific results: was achieved through experimental training-evaluation research in the disciplines of *Drawing, Painting, Composition* with the participation of 20 high school students in vocational education with a profile in fine arts ("Igor Vieru" Academic High School of Fine Arts) and by diagnosis finding with the participation of 147 high school students from general education without profile in fine arts ("Lucian Blaga" Theoretical High School, "Pro Succes" Theoretical High School and "Liviu Deleanu" Theoretical High School); publication of research materials, participation in national and international scientific conferences, pedagogical practice within the high school level of the "Igor Vieru" Academic High School of Fine Arts.

Lista tabelelor

Tabelul 2.1. Indicatorii și descriptorii valorilor culturii artistice referențiale percepției artistice în arte plastice	62
Tabelul 2.2. Indicatorii și descriptorii valorilor culturii artistice referențiale gândirii artistice în arte plastice	65
Tabelul 2.3. Indicatorii și descriptorii valorilor culturii artistice referențiale atitudinilor artistice în arte plastice	68
Tabelul 2.4. Particularitățile psihologice ale vârstei liceenilor	77
Tabelul 2.5. Repere teoretico-filosofice ale Școlii academice	87
Tabelul 2.6. Esența pedagogică a Școlii academice	88
Tabelul 2.7. Strategia didactică de dezvoltare a competențelor artistico-grafice prin realizarea crochiurilor și schițelor de scurtă durată	108
Tabelul 2.8. Strategia didactică de dezvoltare a competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată	109
Tabelul 2.9. Analiza unei opere a artelor plastice universale	110
Tabelul 2.10. Amenajarea și realizarea modelelor de studiu cu aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice	112
Tabelul 2.11. Realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice	113
Tabelul 2.12. Practica de plein-air.....	116
Tabelul 3.1. Rezultatele diagnosticului de constatare (învățământ general, cl. a X-a, a XI-a) ...	122
Tabelul A3.1. Anexa 3. Repere metodologice de formare a culturii artistice a liceenilor la disciplinele „Desen”, „Pictură” și „Compoziție”, cl. X-a	193
Tabelul A3.2. Anexa 3. Repere metodologice de formare a culturii artistice a liceenilor la disciplinele „Desen”, „Pictură” și „Compoziție”, cl. a XI-a	199
Tabelul A3.3. Anexa 3. Repere metodologice de formare a culturii artistice a liceenilor la disciplinele „Desen”, „Pictură” și „Compoziție”, cl. a XII-a	207
Tabelul A4.1. Anexa 4. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a IX-a	214
Tabelul A4.2. Anexa 4. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a X-a	215
Tabelul A4.3. Anexa 4. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a XI-a	216

Tabelul A4.4. Anexa 4. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a XII-a	217
Tabelul A5.1. Anexa 5. Calificative și comportamente performanțiale ale culturii artistice în raport cu nivelurile de performanță	218
Tabelul A5.2. Anexa 5. Niveluri de formare a culturii artistice pe componente: percepția artistică, gândirea artistică, atitudinile artistice	218
Tabelul A7.1. Anexa 7. Designul experimental (etapa de constatare, formare și validare)	248
Tabelul A8.1. Anexa 8. Chestionar pentru cl. a X-a și a XI-a (învățământ general fără profil în arte plastice).....	249
Tabelul A8.2. Anexa 8. Chestionar pentru cl. a X-a (învățământ academic vocațional cu profil în arte plastice) pentru etapa de constatare	253
Tabelul A9.1. Anexa 9. Notele și media aritmetică pentru disciplina „Istoria artelor plastice” obținute la examenul de BAC în anul 2017	257
Tabelul A9.2. Anexa 9. Notele și media aritmetică pentru disciplina „Istoria artelor plastice” obținute la examenul de BAC în anul 2019	257
Tabelul A10.1. Anexa 10. Comparația mediilor aritmetice (147 de subiecți) cu examenul de BAC, anul 2017.....	258
Tabelul A10.2. Anexa 10. Comparația mediilor aritmetice (147 de subiecți) cu examenul de BAC, anul 2019.....	258
Tabelul A10.3. Anexa 10. Statistici descriptive (147 de subiecți).....	258
Tabelul A10.4. Anexa 10. Corelațiile dintre variabilele independente (147 de subiecți).....	258
Tabelul A11.1. Anexa 11. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina „Desen” pentru etapa de constatare	259
Tabelul A11.2. Anexa 11. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina „Pictură” pentru etapa de constatare	260
Tabelul A11.3. Anexa 11. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina „Compoziție” pentru etapa de constatare	261
Tabelul A13.1. Anexa 13. Distribuția subiecților pe niveluri de formare la etapa de constatare (învățământ vocațional academic)	266
Tabelul A13.2. Anexa 13. Distribuția subiecților pe niveluri de formare la etapa de validare (învățământ vocațional academic)	266
Tabelul A13.3. Anexa 13. Mediile aritmetice ale punctajului din cadrul etapei de constatare și validare	266

Tabelul A15.1. Anexa 15. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina „Desen” pentru etapa de validare	280
Tabelul A15.2. Anexa 15. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina „Pictura” pentru etapa de validare	281
Tabelul A15.3. Anexa 15. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina „Compoziție” pentru etapa de validare	282
Tabelul A16. Anexa 16. Chestionar pentru cl. a XI-a (învățământ academic vocațional cu profil în arte plastice) pentru etapa de validare	284
Tabelul A18.1. Anexa 18. Paired Samples Statistics („Desen”)	291
Tabelul A18.2. Anexa 18. Paired Samples Correlations („Desen”)	291
Tabelul A18.3. Anexa 18. Paired Samples Test („Desen”).....	291
Tabelul A18.4. Anexa 18. Paired Samples Statistics („Pictură”).....	292
Tabelul A18.5. Anexa 18. Paired Samples Correlations („Pictură”).....	292
Tabelul A18.6. Anexa 18. Paired Samples Test („Pictură”).....	292
Tabelul A18.7. Anexa 18. Paired Samples Statistics („Compoziție”).....	293
Tabelul A18.8. Anexa 18. Paired Samples Correlations („Compoziție”).....	293
Tabelul A18.9. Anexa 18. Paired Samples Test („Compoziție”).....	293
Tabelul A18.10. Anexa 18. Paired Samples Statistics (Chestionar de evaluare a culturii artistice).....	294
Tabelul A18.11. Anexa 18. Paired Samples Correlations (Chestionar de evaluare a culturii artistice).....	294
Tabelul A18.12. Anexa 18. Paired Samples Test (Chestionar de evaluare a culturii artistice).....	294

Lista figurilor

Fig. 1.1. Elemente structural-constitutive ale culturii artistice drept fenomen istoric colectiv.....	31
Fig. 1.2. Principalele dimensiuni de dezvoltare/manifestare a culturii.....	51
Fig. 2.1. Modelul teoretic al culturii artistice	60
Fig. 2.2. Metodologia de formare a culturii artistice prin artele plastice	89
Fig. 2.3. Repere teoretice și cadrul conceptual al Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor prin artele plastice	90
Fig. 3.1. Distribuția subiecților pe niveluri de formare la etapa de constatare (învățământ vocațional academic cu profil în arte plastice)	125
Fig. 3.2. Distribuția subiecților pe niveluri de formare la etapa de validare (învățământ vocațional academic cu profil în arte plastice)	145
Fig. 3.3. Mediile aritmetice ale punctajului (M) în cadrul etapei de constatare și validare	146
Fig. A6.1. Anexa 6. Crochiuri de portret (a), Crochiuri de figură (b), Corneliu Baba	224
Fig. A6. 2. Anexa 6. Școala europeană, Crochiuri de portret (a) (b), Adolph Menzel	225
Fig. A6.3. Anexa 6. Școala rusă, Crochiuri de portret, Nicolai Fechin (a), Crochiuri de portret, Konstantin Somov (b)	226
Fig. A6.4. Anexa 6. Crochiu de portret, Henri Royer (a), Crochiu de figură, Edgar Degas (b), Crochiuri, Judy Drew (c)	227
Fig. A6.5. Anexa 6. Crochiuri de figură (a) (b) (c), Corneliu Baba	228
Fig. A6.6. Anexa 6. Naturi statice, Imants Vecozols (a), Anemone, Corneliu Baba (b)	229
Fig. A6.7. Anexa 6. Pictura românească Flori, Gheorghe Petrașcu (a), Flori, Teodor Harșia (b), Naturi statice, Corneliu Baba (c)	230
Fig. A6.8. Anexa 6. Pictura europeană, Naturi statice, Antoine Vollon	231
Fig. A6.9. Anexa 6. Pictura europeană, Flori, Gheorghe Petrașcu (a), Flori, Henri Fantin Latour (b), Natură statică, Travis Schlaht (c), Flori, Floris Arntzenius (d)	232
Fig. A6.10. Anexa 6. Pictura românească Flori, Gheorghe Petrașcu (a), Flori, Teodor Harșia (b), Natură statică, Gheorghe Petrașcu (c)	233
Fig. A6.11. Anexa 6. Pictura europeană Portret, Václav Brozik (a), Portret, Henri Fantin Latour (b), Portret, Carolus-Duran (c), Portret, Jules Joseph Lefebvre (d)	234
Fig. A6.12. Anexa 6. Pictura europeană Portret, Nicolae Grigorescu (a), Portret, Anton Ažbe (b), Portret, Konstantin Makovsky (c), Portret, Jean-Jacques Henner (d)	235
Fig. A6.13. Anexa 6. Pictura românească, Portret, Corneliu Baba (a) (b) (c) (d)	236

Fig. A6.14. Anexa 6. Pictura europeană, Portret, Antonio Mancini (a), Portret, Nicholas Gysis, (b), Portret, Anton Ažbe (c) (d)	237
Fig. A6.15. Anexa 6. Școala rusă, Figură, Pictură, Academia Imperială Rusă, Institutul de pictură, sculptură și arhitectură „Ilya Repin” din Sankt-Petersburg (a), Figură, Desen, Institutul de Artă al Ucrainei, anii '50 (b)	238
Fig. A6.16. Anexa 6. Școala rusă, Portret, Desen (a), Figură, Desen (b), Academia industrială de Artă „Alexander von Stieglitz”	239
Fig. A6.17. Anexa 6. Școala rusă, Figură, Pictură, Academia Imperială Rusă, Institutul de Artă „Vasily Surikov” din Moscova	240
Fig. A6.18. Anexa 6. Pictura europeană, Figură, Antonio Mancini (a), Figură, Leon Joseph Florentin Bonnat (b), Figură, Isabel Codrington (c), Figură, Emanuel Phillips Fox (d)	241
Fig. A6.19. Anexa 6. Peisaj, Petr Levchenko, Joseph Frank Currier (a), Peisaj, Helmer Osslund, Alessio Issupoff (b), Peisaj, Isaac Levitan (c)	242
Fig. A6.20. Anexa 6. Peisaj, Tina Blau, Joseph Frank Currier (a), Peisaj, Vladimir Orlovsky, Jacob Maris (b), Peisaj, Robert Swain Gifford (c)	243
Fig. A6.21. Anexa 6. Pictura rusă, Peisaj, Vladimir Stojarov (a) (b) (c)	244
Fig. A6.22. Anexa 6. Școala rusă, Figură și portret în plein air, Școala sovietică	245
Fig. A6.23. Anexa 6. Pictura rusă, Peisaj, Vladimir Stojarov (a) (b) (c)	246
Fig. A6.24. Anexa 6. Pictura rusă, Peisaj, Alessio Issupoff (a) (b)	247
Fig. A12.1. Anexa 12. Desfășurarea probei la „Pictură” în cadrul etapei de constatare	263
Fig. A12.2. Anexa 12. Desfășurarea probei la „Desen” în cadrul etapei de constatare	264
Fig. A12.3. Anexa 12. Desfășurarea probei la „Compoziție” în cadrul etapei de constatare	265
Fig. A14.1. Anexa 14. Crochiuri și schițe de scurtă durată realizate de subiecții cl. a X-a în cadrul activităților de formare	267
Fig. A14.2. Anexa 14. Modele și secvențe din ateliere de creație în implementării strategiei didactice I	268
Fig. A14.3. Anexa 14. Studii în culoare realizate de cl. a X-a în cadrul strategiei didactice II.....	269
Fig. A14.4. Anexa 14. Analiza operelor artelor plastice universale realizată cl. a X-a în cadrul strategiei didactice III (Portret)	270
Fig. A14.5. Anexa 14. Analiza operelor artelor plastice universale realizată cl. a X-a în cadrul strategiei didactice III (Figură)	271

Fig. A14.6. Anexa 14. Modele de studiu la disciplinele „Desen” și „Pictură” pe parcursul clasei a XI-a, strategia didactică IV (1)	272
Fig. A14.7. Anexa 14. Modele de studiu la disciplinele „Desen” și „Pictură” pe parcursul clasei a XI-a, strategia didactică IV (2)	273
Fig. A14.8. Anexa 14. Modele de studiu la disciplinele „Desen” și „Pictură” pe parcursul clasei a XI-a, strategia didactică IV (3)	274
Fig. A14.9. Anexa 14. Compozițiile realizate de subiecții clasei a XI-a, strategia didactică V (1)	275
Fig. A14.10. Anexa 14. Compozițiile realizate de subiecții clasei a XI-a, strategia didactică V (2)	276
Fig. A14.11. Anexa 14. Desfășurarea practicii de plein-air la Dealu Frumos, Sibiu și studiile liceenilor, strategia didactică VI (1)	277
Fig. A14.12. Anexa 14. Desfășurarea practicii de plein-air la Dealu Frumos, Sibiu și studiile liceenilor, strategia didactică VI (2)	278
Fig. A14.13. Anexa 14. Desfășurarea practicii de plein-air la Dealu Frumos, Sibiu și studiile liceenilor, strategia didactică VI (3)	279
Fig. A17.1. Anexa 17. Desfășurarea probei la „Pictură” în cadrul etapei de validare	288
Fig. A17.2. Anexa 17. Desfășurarea probei la „Desen” în cadrul etapei de validare	289
Fig. A17.3. Anexa 17. Desfășurarea probei la „Compoziție” în cadrul etapei de validare	290

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Ideea necesității resolidarizării valorilor culturii devine tot mai sonoră în cercetările contemporane, condiții în care tendințele de *integralitate, umanizare și culturalizare* a personalității prin educație reprezintă necesități austere ale sistemelor de învățământ, drept cel mai important sistem social instituțional responsabil pentru formare și orientare. Or, integralitatea și cultura unui individ stau la baza unei personalități autosuficiente, umaniste, multidimensionale, responsabile social și civic. De altfel, conștientizarea importanței formării culturii artistice oferă posibilitatea de a revalorifica puterea formativă a artei în devenirea personalității umane, iar necesitatea conceptualizării culturii artistice drept cadru teoretic de interacțiune a personalității umane și fenomenelor artistice la nivelul percepției, gândirii și atitudinilor artistice se circumscrie exigențelor prezentului de a forma și abilita educabilul drept obiect și subiect al culturii/artei în condițiile noii realități.

Conștientizând că singura garanție posibilă a continuumului ontologiei umane pe noua treaptă civilizațională este revalorificarea valorilor spiritului/culturii/artei, cele mai dezvoltate și competitive societăți ale contemporanității se focalizează pe o dezvoltare armonică sub aspect civilizațional și spiritual, pledând pentru înaltă calitate, eficacitate, dar și *estetizare, spiritualizare* a eu-lui, comunității, serviciilor și educației. Potrivit cercetărilor actuale, la nivel prospectiv, cultura este valorificată drept sursă a dezvoltării unei societăți autosuficiente, echilibrate, umaniste, având un impact relevabil în toate domeniile și manifestările activității umane, determinând eficiența/rendamentul serviciilor publice, piața de muncă, calitatea și securitatea vieții. Dincolo de efectele economice, cultura și valențele ei universale reprezintă priorități ale condiției umane care nu pot fi negociate.

Intrinsec, actualitatea și importanța formării culturii artistice a liceenilor este determinată de necesitatea de a se opune „mai multor „realități” ale prezentului consemnate de mediul academic: (1) decadența *științelor spiritului*, implicit, a artelor pe fundalul progresului tehnologico-civilizațional în postmodernitate. Așadar, în afara unui demers cultural și artistic, o societate suferă prejudicii în toate domeniile de manifestare: economic, social, politic, științific, identitar; (2) standardizarea, stereotipizarea conștiinței de masă/consum, respectiv, individualitatea și integralitatea unei personalități se poate forma doar prin educație potențată cultural, prin sensibilizare și expresie culturală; (3) dezorientarea sistemului de valori și reperelor axiologice ale societății, condiții în care arta prefigurează ființa umană, fiind cea mai înaltă manifestare spirituală nu doar prin valențe de ordin estetic și artistic, dar și prin întreg spectrul axiologic, contribuind la umanizarea ființei umane în toate domeniile de manifestare; (4) lipsa

unor opere de importanță artistică/spirituală majoră în ultimele decenii. Or, nimic decât arta nu cheamă și nu trezește în om la fel de persuasiv capacitatea și aspirația spre a crea, inova și meta-forma lumea și sinele” [17, p. 113-114].

Descrierea situației în domeniu. Relaționând procesul de formare a culturii artistice cu particularitățile de dezvoltare a elevilor de liceu, observăm că anume perioada de adolescență este una dintre cele mai favorabile pentru antrenarea educaților în procese senzitive, cognitive și afective complexe. Metodologia de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic prin artele plastice (*Desen, Pictură, Compoziție*) cadrează cu necesitatea actualizării/reconsiderării unei noi metodologii educaționale, integrate sub aspect teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic, concordante Modelului teoretic al culturii artistice și corelației constructive dintre *tradiție și inovație*, conservatism și diversitate în practica școlară, în ideea potențării educabililor prin capacitatea de a genera, meta-forma și crea noul obiectiv valoros. Deci, la originea creației se află *atitudinea vizionară* a creatorului, rezultatul unei culturi artistice înalt cultivate.

Drept fenomen istoric colectiv, cultura artistică reprezintă nucleul culturii unei societăți, mediind procesele de păstrare (conservare), moștenire, funcționare și creare a artei, valorilor artistice, fiind primar determinată de gradul educației artistice a societății. Prin urmare, progresul, inovația nu pot fi realizate în lipsa legăturilor istorice, în afara conceperii și dezvoltării experienței predecesorilor în plinătatea sa esențială și dialectică drept condiție a formării propriei individualități artistice. Cultura nu apare genetic, ci ca exprimare a forțelor omului în dimensiune istorică. Aspect ce pune în valoare conceptul de *Școală academică*, drept cel mai consolidat sistem al educației artistico-plastice format evolutiv, ce are la bază fundamentele clasicității, teza universalității rațiunii umane, conceptul de profesionalism și practici pedagogice formate istoric (studiul după natură și studiul predecesorilor). În acest context, reverența față de valorile culturii înalte (naționale și universale) și tradiție prezumă a fi o platformă a devenirii propriului „eu”.

Urmărind cumulul fenomenelor lumii de azi: accelerarea ritmurilor, schimbul informației și al modului de gândire, educația actuală are menirea de a abilita educatul prin înțelegerea fenomenelor, prin a învăța să înveți, să discerni și să descoperi. De altfel, reconsiderarea metodologică înaintată specifică formarea capacității de explorare (cunoaștere empirică) a lumii și noului, deschiderea față de diversitate, asimilare a noi modele artistico-plastice obiectiv valoroase, reconfigurare, experimentare și valorificare a studiului artistico-plastic și a actului de creație – drept premise de pătrundere în multiplele sensuri ale realității și fenomenelor artelor plastice. Considerăm că întredeschiderea revelației vizionare asupra construcției universale, conceperea sensurilor ontologice teleologice, dezvoltarea spiritului autocratic, a capacității de a inova, meta-

forma și crea a educatului este posibilă doar prin corelativitatea cunoașterii obiective (studiu) și empirice (act de creație), tradiției și novației, valorilor universale și „eu-lui”.

Repererele epistemologice ale cercetării sunt susținute de diverse arii științifice, teorii, concepții și cercetări din domeniul: științele educației: *concepția* educației integralității [T. Callo, 13]; *concepțiile* educației artistice, culturale, axiologice [S. Cristea, 31-35; T. Callo, 9-13; V. Pâslaru, 52-54; T. Hubenco, 44-46; D. Cotovițaia, 29; A. Vitcovschi, 4, 68]; *particularitățile* psihologice ale dezvoltării elevilor de liceu [S. Briceag, 8; T. Crețu, 30; G. Sion, 55; J.J. Rousseau, 162; И.С. Кон, 115; K.L. Bühler, E. Spranger, K. Lewin, E. Erikson, J. Piaget, Д.Б. Эльконин, В. М. Бехтерев, М.Я. Басов; И.В. Дубровина, 103], *teoria* socio-culturală, *conceptul* de interiorizare [Л.С. Выготский, 94]; psihologia artei: cultura artistică și elementele de bază – percepția artistică, gândirea artistică și atitudinile artistice [T. Hubenco, 44-46; A. Vitcovschi, 4, 68; M. Vorozan, 6, 26-27; Д.С. Недович, 134; Л.С. Закс, 107; М.С. Каган, 110-111; И.Т. Пархоменко, 139; А. Мавлян, 124; В.И. Мазепа, В.П. Азархин, В.П. Михалев, 125; Е.В. Павлова, 138; Л.В. Чистюхина, 152; Е.Ю. Ежова, 104; М.А. Маниковская, 128; С.В. Лапина, 121; А.М. Новиков, 136; Н.Н. Волков, 92-93; В.С. Кузин, 120; Б.С. Мейлах, 130; П.М. Якобсон, 155-156; Л.С. Выготский, 94; Н.Ф. Бучило, 89; В.И. Петрушин, 140; О.Б. Павленкович, 137; Е.В. Чистюхина, 152; И.Т. Пархоменко, 139; В.П. Зинченко, 108; А.А. Радугин, 141; А.Ф. Бедина, 84; С.В. Брагин, 87; А.В. Криницына, 119; К.А. Таланова, 149; Р.В. Копылов, 116; С.М. Гинтер, 97; А.П. Мошонько, 132]; *funcțiile* artei [Л.Н. Столович, 147]; filosofia culturii: *paradigma* clasică și relativistă a culturii [G. Georgiu, 40-41]; *conceptele* valoare și stil [T. Vianu 63-64, L. Blaga, 1-3; W. Dilthey]; antropologia culturii: *tulpina de sens* a conceptului de cultură descendentă de la Kant la Hegel [A. Kroeber, C. Kluckhohn, 161; J.R. Baldwin, S.L. Faulkner, M.L. Hecht și S.L. Lindsley, 158]; filosofia și istoria educației artistico-plastice: *conceptul* de Școală academică [О.Б. Дубова, 102; G. Vasari, 164; J.W. Goethe, 96, 99, 154; G.W.F. Hegel, 95], originile Școlii de Belle Arte în spațiul cultural basarabean [T. Stăvilă, 56-59; T. Braga, 7; С.І. Ciobanu, 15; I. Colesnic, 28; V. Stăvilă, 60; D. Marinescu, 49; R. Demetrescu] și o serie de autori, care au contribuit la elaborarea catalogului UNArte, [38; Н.А. Езерская, 105; О.И. Резникова, 143]; metodologia instruirii artistico-plastice: *practicile* instruirii academice pentru disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* [О.С. Авсиян, 69; Ю.Г. Аксенов, 70; А.О. Барщ, 79-80; Г.В. Беда, 82-83; Н.Н. Волков, 92-93; Н.Я. Маслов, 129; Н.Н. Ростовцев, 144-145; А.М. Соловьев, 146] și teoria artei: *teoriile* privind clasicitatea și postclasicitatea [В.Г. Арсланов, 71-75; E.G. Lessing, D. Diderot, J.W. Goethe, Im. Kant, F.W.J. Schelling, G.W.F. Hegel].

Scopul cercetării rezidă în conceptualizarea culturii artistice și fundamentarea metodologică (teoretico-filosofică, conceptuală, disciplinară, didactică) a formării culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție*.

Obiectivele cercetării:

1. examinarea dimensiunilor conceptuale și evoluției termenilor de cultură, cultură artistică;
2. analiza structurii și conținutului culturii artistice prin elementele de bază: percepția artistică, gândirea artistică și atitudinile artistice;
3. elaborarea Modelului teoretic al culturii artistice (componentelor, valorilor, indicatorilor, descriptorilor);
4. elaborarea Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la nivel teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic;
5. aplicarea și validarea experimentală a Metodologiei de formare, analiza calitativă și cantitativă a parcursului și rezultatelor cercetării experimentale (constatare, formare, validare).

Ipoteza de cercetare. Formarea culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic prin artele plastice la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* va fi realizată eficient/proactiv dacă:

- vor fi stabilite reperele teoretice ale culturii artistice și conceptualizat Modelul teoretic al culturii artistice ca finalitate a educației artistice;
- va fi elaborată și implementată Metodologia de formare a culturii artistice a liceenilor în artele plastice (*Desen, Pictură, Compoziție*) în cadrul învățământului vocațional academic integrată sub aspect teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic, concordantă particularităților psihologice ale dezvoltării elevilor de liceu.

Sinteza și metodologia cercetării științifice a fost determinată în contextul complexității temei abordate, diversității ariilor și domeniilor științifice de cercetare prin proiectarea și aplicarea unui sistem de metode de investigație: metoda cronologică, analiza și comparația, metoda hermeneutică, metoda monografică, metoda retrospectivă, metoda prospectivă, metoda bibliografică, metoda documentară. În cadrul cercetării experimentale au fost aplicate: experimentul pedagogic, testarea experimentală (Test-Retest), chestionarea, observația, metode statistico-matematice, analiza și interpretarea datelor prelevate.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute constau în:

- evidențierea și determinarea fenomenelor/proceselor/relațiilor inerente și sistematizarea elementelor de bază ale culturii artistice: percepția artistică, gândirea artistică și atitudinile artistice;
- conceptualizarea **Modelului teoretic al culturii artistice** (componentelor, valorilor, indicatorilor și descriptorilor) și a unor precizări noționale inerente modelului;
- generalizarea, precizarea și sistematizarea conceptelor și practicilor pedagogice de bază, elaborarea **reperelor teoretico-filosofice** și a **esenței pedagogice** ale **conceptului de Școală academică**;
- elaborarea și validarea experimentală a **Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice** la nivel **teoretico-filosofic, conceptual** (forme ale cunoașterii artistice, metode și practici ale cunoașterii artistice, conținuturi ale educației artistico-plastice, principii ale cunoașterii artistice), **disciplinar** (disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* pentru clasele a X-a, a XI-a, a XII-a) și **didactic** (șase strategii didactice relaționale formării percepției, gândirii și atitudinilor artistice);
- elaborarea **nivelurilor de formare** și a **instrumentelor de evaluare** a culturii artistice.

Semnificația teoretică a cercetării: conceptualizarea Modelului teoretic al culturii artistice ca finalitate a educației artistice, esențializarea reperelor teoretico-filosofice și a esenței pedagogice a conceptului de Școală academică, elaborarea Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la nivel teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic, a nivelurilor de formare și instrumentelor de evaluare a culturii artistice.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în: aplicarea și validarea Metodologiei de formare și a instrumentarului de evaluare (chestionare, probe practice) a culturii artistice în cadrul procesului de studiu a treptei liceale la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție*, au condus la rezultate concludente pentru activitatea artistico-practică și pentru avansarea nivelului de formare a culturii artistice a liceenilor, fiind susținute de o analiză cantitativă (statistico-matematică) și calitativă (hermeneutică, pedagogică) relevabilă a rezultatelor obținute, formularea concluziilor științifice și recomandărilor privind aplicabilitatea în practica educației artistico-plastice și cadrul curricular al disciplinelor *Desen, Pictură, Compoziție* a fundamentelor teoretico-metodologice și praxiologice, elaborate în perspectiva formării-dezvoltării culturii artistice a educabililor.

Rezultatele științifice principale ale cercetării:

- conceptualizarea *Modelului teoretic al culturii artistice* (componentelor, valorilor, indicatorilor și descriptorilor) și a unor precizări noționale inerente modelului;
- elaborarea și validarea experimentală a *Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice* la nivel *teoretico-filosofic, conceptual* (forme ale cunoașterii artistice, metode și practici ale cunoașterii artistice, conținuturi ale educației artistico-plastice, principii ale cunoașterii artistice), *disciplinar* (*Desen, Pictură, Compoziție* pentru clasele a X-a, a XI-a, a XII-a) și *didactic* (șase strategii didactice relaționale formării percepției, gândirii și atitudinilor artistice).

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin cercetări experimentale de formare-evaluare la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* cu participarea a 20 de liceeni din cadrul învățământului vocațional cu profil în arte plastice (Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”) și prin diagnostic de constatare cu participarea a 147 de liceeni din cadrul învățământului general fără profil în arte plastice (Liceul Teoretic „Lucian Blaga”, Liceul Teoretic „Pro Succes” și Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”); publicarea materialelor cercetării, participare la conferințe științifice naționale și internaționale, practica pedagogică în cadrul treptei liceale a Liceului Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”.

Publicațiile la tema tezei corespund problematicii generale de cercetare, fiind reprezentate de 13 lucrări științifice: „*Творческий акт и студия – взаимодополняющие стороны художественного академического образования*” [114], „*Формирование культуры личности в академическом художественном образовании*” [112], „*Dimensiuni conceptuale ale noțiunii de cultură. Ce este cultura și de ce avem nevoie de ea astăzi?*” [20], „*Dimensiuni conceptuale ale noțiunii de cultură artistică*” [19], „*Atitudinile artistice ca parte a culturii artistice a liceenilor*” [17], „*Cultura artistică – formă a culturii personale*” [46], „*Prioritatea fenomenului cultural și a educației artistice*” [23], „*De ce avem nevoie de Școală academică în postclasicitate?*” [18], „*Originile Școlii de Belle Arte – tradițiile școlii academice europene (V. Okuşko, A. Plămădeală și A. Baillayre)*” [22], „*Gândirea artistică drept parte a culturii artistice a liceenilor*” [21], „*Особенности художественного восприятия как основы формирования художественной культуры личности старшеклассников*” [113], „*Studiul artei expresioniste în context curricular*” [24], „*Studiul compoziției la lecțiile de Educație plastică*” [25].

Sumarul capitolelor tezei

În **Introducere** este argumentată actualitatea și importanța temei abordate, reperele epistemologice ale cercetării, scopul, obiectivele, ipoteza, sinteza metodologiei de cercetare, noutatea și originalitatea științifică, rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante, semnificația teoretică, valoarea aplicativă, implementarea rezultatelor științifice, publicațiile la tema tezei, sumarul capitolelor tezei.

Capitolul 1 „Fundamente teoretice privind cultura artistică” vizează evoluția termenului de cultură (G. Georgiu, J.R. Baldwin, A. Kroeber) și cultură artistică (V. Pâslaru, S. Cristea, Л.С. Закс, М.С. Каган, И.Т. Пархоменко, А. Мавлян, В.И. Мазепа, Л.В. Чистюхина). De asemenea, sunt analizate conceptele inerente culturii artistice drept fenomen social colectiv, precum: valoare, stil, universalii axiologice, educație axiologică (T. Callo), aspecte ale formării conștiinței artistice, sensibilității umane, educației artistice, dar și conceperea culturii artistice drept parte a culturii umaniste (Е.В. Павлова) și spirituale. În continuare, am avut în vizor examinarea elementelor structurale și de conținut ale principalelor componente ale culturii artistice drept parte a culturii personale: percepția artistică, gândirea artistică și atitudinile artistice (T. Hubenco, Н.Н. Волков, В.С. Кузин, Б.С. Мейлах, П.М. Якобсон, Л.С. Выгодский, Н.Ф. Бучило, В.И. Петрушин, О.Б. Павленкович, Л.Н. Столович, Е.В. Чистюхина, И.Т. Пархоменко, В.П. Зинченко, А.А. Радугин, О. Лармин, А.Ф. Бедина, С.В. Брагин, А.В. Криницына, К.А. Таланова, Р.В. Копылов, С.М. Гинтер, А.П. Мохонько). Capitolul relevă prioritatea fenomenului cultural, sensibilizării și expresiei culturale [148], educației artistice și culturale la nivelul tendințelor și politicilor strategice ale Uniunii Europene în perspectiva ultimelor două decenii. În aceeași optică sunt prezentate cele mai relevabile considerații ale cercetătorilor naționali și români privind educația axiologică, artistică și culturală, precum: T. Callo, V. Pâslaru, D. Cotovițaia, T. Hubenco, S. Cristea, C. Cucuș.

Capitolul 2 „Repere metodologice ale formării culturii artistice a liceenilor prin artele plastice (învățământ vocațional academic)” prezintă conceptualizarea Modelului teoretic al culturii artistice cu precizarea noțională a valorilor, determinarea descriptorilor și indicatorilor. Potrivit definiției elaborate, *cultura artistică* constituie finalitatea educației artistice, reflectată în ansamblul valorilor artistice asimilate de personalitatea umană și exprimată în percepția artistică, gândire artistică și atitudini artistice, care permit formarea viziunii artistice asupra lumii și producere a noi valori artistice.

Plus la aceasta, sunt examinate particularitățile psihologice ale dezvoltării elevilor de liceu, pornind de la elementele psihologiei vârștelor și psihologiei generale, precum: medierea, internalizarea în dimensiune socio-culturală, dezvoltarea funcțiilor psihice superioare

(Л.С. Выготский), activitatea dominantă (Д.Б. Эльконин), interacțiunea omului și mediului (К. Lewin, Л. С. Выготский), structurarea sistemului propriu de valori (E. Spranger), sentimentul unicității proprii personalității (E. Erikson), autoidentificare personală (J.J. Rousseau, M. Debesse) și profesională, fiind stabilit că principala neoformație a adolescentului este personalitatea – ego-identitatea (E. Erikson), propria viziune asupra lumii (И.С. Кон), particularitățile proceselor psihice senzoriale, cognitive și afective (Т. Crețu, G. Sion, S. Briceag).

Un rol deosebit are analiza, generalizarea, precizarea și sistematizarea conceptelor și practicilor pedagogice de bază, elaborarea reperelor teoretico-filosofice și esenței pedagogice ale conceptului de Școală academică (О.Б. Дубова, В.Г. Арсланов) drept model educațional în domeniul artelor plastice format evolutiv (C. Cennini, G. Vasari, E.G. Lessing, D. Diderot, J.W. Goethe, Im. Kant, F.W.J. Schelling, G.W.F. Hegel). Sunt identificate și examinate conceptele de *mimesis* (Platon), *profesionalism* (G. Vasari), *reguli și norme profesionale, exemplu, tradițiile Școlii academice, clasicitate, măiestrie universală* (G.W.F. Hegel), *studiul după natură și studiul exemplelor predecesorilor* (C. Cennini, D. Diderot).

În urma examinării literaturii privind metodologia instruirii artistico-plastice (О.С. Авсиян, Ю. Г. Аксенов, А. О. Барщ, Г. В. Беда, Н. Н. Ростовцев, А. М. Соловьев, П. П. Чистяков, Д.Н. Кардовский) și obiectivelor actuale ale educației prin artă este elaborată Metodologia de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice la nivel teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic, axată pe formarea educaților/liceenilor cu: (1) un fundament științific consolidat, bazat pe tradițiile academice (profesionalism, gramatică artistico-plastică, poetica academică, universalitățile clasicității); (2) flexibilitate, deschidere și susceptibilitate în aprecierea noutății/*noului obiectiv*; (3) capacitate de manifestare autocratică activă în și prin forme de creație în artele plastice, meta-formare a lumii și a sinelui prin „valori artistice”; prezumând afinitatea și valorificarea dualităților consacrate dintre paradigma clasică și relativistă a culturii.

Capitolul 3 „Argumente experimentale privind eficiența Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor prin artele plastice” prezintă un diagnostic constatativ privind nivelul de formare a culturii artistice a liceenilor din cadrul învățământului general fără profil în arte plastice (147 de subiecți din cadrul Liceului Teoretic „Lucian Blaga”, Liceului Teoretic „Pro Succes” și Liceului Teoretic „Liviu Deleanu”) și demersul constatativ al nivelului de formare din cadrul învățământului vocațional academic (20 de subiecți din cadrul Liceului Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”), fiind utilizate probe practice la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* și chestionarul drept instrumente de evaluare, urmate de analiză și interpretare calitativă și cantitativă a datelor prelevate.

Contextul referențial al formării culturii artistice a liceenilor din cadrul învățământului vocațional cu profil în arte plastice este prezentat investigațional și argumentativ prin implementarea Metodologiei de formare. Designul experimentului formativ a fost realizat în trei etape constituite din șase strategii didactice referențiale formării: *percepției artistice* – (1) strategia didactică de dezvoltare a competențelor artistico-grafice prin realizarea crochiurilor și schițelor de scurtă durată – 24 ore, (2) strategia didactică de dezvoltare a competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată – 24 ore; *gândirii artistice* – (3) analiza unei opere a artelor plastice universale – 24 ore, (4) amenajarea și realizarea modelelor de studiu cu aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice la disciplinele *Desen și Pictură* – pe tot parcursul anului școlar în clasa a XI-a; *atitudinilor artistice* – (5) realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și operelor artelor plastice universale – 36 ore, (6) realizarea practicii de plein-air – 72 ore. În vederea implementării de succes a strategiilor didactice susmenționate, activitățile de formare au fost realizate în conformitate cu reperle metodologice și obiectivele acestora în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice ale liceenilor.

La final, sunt elucidate valorile formative și efectele rezultate în urma implementării Metodologiei de formare în cadrul învățământului vocațional academic, fiind aplicate aceleași instrumente de evaluare alogice etapei de constatare. Prin analiza și interpretarea calitativă (hermeneutică și pedagogică) și cantitativă (statistică) a rezultatelor, au fost conturate efectele și impactul implementării Metodologiei de formare.

Rezultatele investigaționale, obținute privind semnificația teoretică, valoarea practică și impactul cercetării pentru dezvoltarea științelor educației în artele plastice, sunt formulate în **concluzii generale** și formulate **recomandări** privind implementarea ulterioară a rezultatelor obținute în cadrul învățământului instituțional la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție*.

1. FUNDAMENTE TEORETICE PRIVIND CULTURA ARTISTICĂ

1.1. Evoluția termenului de cultură și cultură artistică

„Teoreticienii vorbesc azi cu teme despre *puterea culturală a unei societăți*, înțelegând prin aceasta ansamblul activităților care vizează cunoașterea și comunicarea, creația valorilor, educația și învățarea noilor coduri ale vieții spirituale, procesarea informațiilor și formarea deprinderilor de a le utiliza etc.” [41, p. 16]. În contextul crizelor postmodernității, noile orientări științifice mondiale converg și se focalizează tot mai mult asupra problematicii și dimensiunilor culturii. Deci, după cum spunea L. Blaga, „Cultura nu e un epifenomen sau ceva contingent în raport cu omul. Ea este împlinirea omului” [1, p. 461]. „Marcată de transformările viziunilor științifice și artistice, a mentalităților sociale și conduitelor culturale, știința contemporană plasează *fenomenologia culturii* drept centrală pentru toate științele umaniste și nu doar, printre care: *antropologia culturii, filosofia culturii, teoria culturii/culturologia, sociologia culturii, estetica, științele educației etc*” [20, p. 174].

În încercarea de a schița direcțiile de examinare a culturii și valențelor educaționale ale acesteia, considerăm referențiale tezele cercetătoarei T. Callo, în viziunea căreia: „Cultura este cea care condiționează *originalitatea personalității...* Cultura nu este sugestie în favoarea monotoniei și operării standarde, ci, dimpotrivă, pledoaria cea mai convingătoare pentru originalitate. Educația trebuie să se organizeze în jurul unor produse înalt culturale, care permit personalității să perceapă o serie de posibilități, să găsească o mulțime de căi de urmat, să facă din lume o prezență a propriei interiorizări. Subiectul trebuie să participe la o cultură. Intrând în rezonanță cu operele din sfera culturii, vibrând la întâlnirea cu ele, înseamnă *a deveni om*” [12, p. 47]. În această perspectivă, sistemele de învățământ sau *școala* dețin rolul privilegiat de transmitere, propagare și punere în valoare a valențelor culturii, drept forme instituționale ale acesteia. Fapt ce comportă o înaltă responsabilitate în alegerea căilor, modalităților și modelelor de realizare a educației.

Apelând la etimologie, provenit încă din antichitate în limba latină, termenul *cultură* avea semnificația de *teren arabil, cultură agricolă*. Preluat ulterior de Cicero și Horațiu, *cultura* a căpătat sensul „prelucrării sufletului uman” – *cultura animi*, transformarea, educația, cultivarea omului. Urmând examinarea aspectelor evoluției etimologice ale termenului de *cultură* în raport cu cel de *civilizație*, provenit, la fel, din latină de la „civis” – cetățean care trăiește într-o cetate/stat, s-au format două accepțiuni distinse în viziunea franceză și germană. În tratarea franceză, cultura reprezenta doar o derivată, o parte a civilizației, iar în accepțiunea germană, cultura reprezenta *spiritul*, valorile, *spirit al poporului, spirit al epocii*, aflat net superior civilizației, ce întruchipa doar formele practice, exterioare ale vieții ca tehnologiile, instituțiile, legile etc. Referențiale în

această privință, considerăm ideile lui L. Blaga, adept al variantei germane: „Cultura răspunde existenței umane întru *mister și revelare*, iar civilizația răspunde existenței întru *autoconservare și securitate*” [1, p. 410].

Cultura devine *fenomen și problemă a științei* în sec. al XIX-lea și al XX-lea, când apar numeroase școli de gândire, direcții, teorii, modele și interpretări sistemice. Una dintre aceste științe este **antropologia culturii**, ce a primit răspândire, în special, în spațiul american. În anul 1952, doi antropologi americani, A. Kroeber și C. Kluckhohn, publică o cercetare amplă a definițiilor marilor construcții și modelelor de gândire privind termenului de *cultură*, ce a inclus 164 de definiții din diferite științe umaniste (filosofie, istorie, sociologie, psihologie, antropologie etc.), clasificându-le în șase categorii: 1. *Enumerativ descriptivă (o listă a conținutului culturii)*; 2. *Istorică (accentul pe moștenirea socială, tradiție)*; 3. *Normativă (se concentrează pe idealuri sau idealuri plus comportament)*; 4. *Psihologică (învățare, obișnuință, ajustare, dispozitiv de rezolvare a problemelor)*; 5. *Structurală (concentrarea pe modelul sau organizarea culturii)*; 6. *Genetică (simboluri, idei, artefacte)*. În urma analizei realizate, autorii au formulat propria definiție de sinteză: „**Cultura** constă din modele implicite și explicite ale comportării și pentru comportare, acumulate și transmise prin simboluri, incluzând și realizările lor în unelte. Miezul esențial al culturii constă din idei tradiționale, apărute și selecționate *istoric*, și, în special, din valorile ce li se atribuie; sistemele de cultură pot fi considerate, pe de o parte, ca produse ale acțiunii și, pe de altă parte, ca elemente ce condiționează acțiunea viitoare” [161, p. 181].

„Kroeber și Kluckhohn (1952) au văzut termenul ca fiind primul (în anii 1700), semnificând (1) un fel de istorie generală. (2) O a doua tulpină de sens, *de la Kant la Hegel* (sfârșitul anilor 1700 până la începutul anilor 1800), aliniază sensul la „cultura iluministă și cultura de îmbunătățire”, noțiune care a dat loc cuvântului *spirit (Geist)* pe măsură ce se îndepărta de cuvântul „cultură”. (3) Al treilea sens – tulpina actuală, pentru Kroeber și Kluckhohn, care se dezvoltă după 1850, tratează cultura ca „modul caracteristic al existenței umane”. Autorii au susținut că utilizarea germanică a termenului a devenit ulterior conceptualizarea adoptată de antropologi. În Anglia, una dintre cele mai vechi definiții ale culturii (Matthew Arnold în 1869) a fost (4) „urmărirea perfecțiunii totale prin cunoașterea... celui mai bun ce a fost gândit și spus în lume”..., ceea ce reflectă o tulpină de definiție diferită, concomitentă cu viziunea germană de *Kultur*, care s-a concentrat pe perfecționare și pe expresia asociată cu „artele plastice” [158, p. 6].

În anul 1983, R. Williams a urmărit semnificația cuvântului german *kultur* din perspectiva a trei semnificații categoriale: „Primul se referă la (1) „cultivare” a indivizilor sau a unui grup de oameni în termeni de „proces general de dezvoltare, intelectuală, spirituală și estetică”, o utilizare folosită din secolul al XVIII-lea. Celelalte utilizări, fiecare mai contemporane, includ (2) „un mod

de viață particular, fie al unui popor, al unei perioade, al unui grup sau al umanității în general” și (3) „lucrările și practicile activității intelectuale și mai ales artistice”. Acest ultim sens, a susținut Williams, este cel mai utilizat și legat de literatură, artă, muzică, sculptură, teatru și alte forme de artă” [158, p. 6].

Potrivit enciclopediei de antropologie socială și culturală (Barnard & Spencer, 1996), au fost identificate două tulpini majore: (1) cultura ca manierele și cunoștințele pe care le obține un individ (Arnold, Fr. Bacon) și (2) cultura la plural, „culturi” ca grupuri de oameni (Herder, Fr. Boas) [158, p. 6-7]. Conform unui studiu, realizate recent de antropologii americani J. R. Baldwin, S. L. Faulkner, M. L. Hecht și S. L. Lindsley în lucrarea „Redefining culture” în anul 2006, ce a inclus cercetarea și structurarea definițiilor apărute după 1952 până în 2006, au fost stabilite șapte teme generale de clasificare a definițiilor: (1) *structură / model*, (2) *funcție*, (3) *proces*, (4) *produs*, (5) *rafinament*, (6) *putere sau ideologie*, (7) *apartenență la grup*.

O altă știință fundamentală, apărută în secolul al XIX-lea, ce a avut ca obiect central fenomenul culturii, este **filosofia culturii**, care unește domeniile umanității, precum: valorile și creația umană, revelând o adevărată ontologie a umanului. Autorul unui curs sistemic al filosofiei culturii, G. Georgiu (2001, 2004), marchează ideea că gândirea modernă axată pe știința clasică a naturii dominată de raționalism a dat naștere multiplelor orientări și școli de gândire mediate de **opoziiți consacrate**, precum: cultură/natură, spirit/materie, subiectiv/obiectiv, valori/fapte, mentalități/instituții, particular/universal, cultură/civilizație, subiect/obiect, unitate/diversitate, specificând: (1) *abordări evoluționiste (sec. XIX) (E. Taylor, J. G. Frazer)*; (2) *teoria morfologică a culturii (O. Spangler, L. Frobenius, E. Cassier, L. Blaga)*; (4) *abordarea lui Franz Boas*; (5) *abordarea lui Edward Sapir*; (6) *abordarea lui Alfred Kroeber*; (7) *orientarea culturalistă (A. Karinder, R. Linton, R. Benedict, M. Mead)*; (8) *abordări funcționaliste (B. K. Malinowski, A. R. Radcliffe-Brown)*; (9) *concepții neoevoluționiste (L. White, J. H. Steward, M. Sahlins)*; (10) *abordări structuraliste (C. Levi-Strauss)*; (11) *orientări semiotice (U. Eco, I. Lotman)*; (12) *teoria psihanalitică (F. Nietzsche, Z. Freud, C. G. Jung)* [40].

Fiind respinsă de marile construcții filosofice tradiționale, în viziunea lui G. Georgiu, filosofia culturii trece de la ontologia generală din perspectiva naturii la ontologia socială din perspectiva istorico-socială și, prin urmare, la ontologia culturală, fiind desprinse șase linii generale de raportare a culturii, precum: 1) *raportul cultură – natură*, 2) *perspectiva axiologică*, 3) *raportul cultură – civilizație*, 4) *evoluția istorică a tipurilor de cultură, tradiție și inovație*, 5) *unitatea și diversitatea în câmpul culturii*, 6) *sisteme integrale de valori și forme de expresie (epoci, stiluri, curente culturale)*.

„Astfel, la începutul secolului al XX-lea, filosofia culturii și disciplinele sociale erau marcate de conflictul subiacent dintre două paradigme culturale, paradigme ce orientau demersurile din științele naturii și din cele sociale. **Paradigma clasică** are ca substrat *teza universalității rațiunii umane* și, implicit, ideea că valorile specifice ale civilizației occidentale, cu performanțele lor tehnologie, au un caracter intrinsec universal, că ele reprezintă modelul consacrat și omologat al progresului social. Dimpotrivă, **paradigma relativistă**, cu antecedente variate în gândirea modernă, dezvăluie condiționările multiple prin care o cultură este modelată de contextul istoric și existențial în care ființează.

Evoluția gândirii sociale din spațiul european a consacrat astfel dualitatea cultură/civilizație. Este vorba de **două concepte cu vocație generalizatoare și sintetică**. Ele despart și grupează toate creațiile umane în două emisfere, după criteriul funcției lor predominante: *creații simbolice sau/și instrumentale*. Sunt două tipuri de activități, de atitudini, de opere și de finalități, două dimensiuni constitutive și corelative ale existenței umane: una orientată spre ideal, altă spre real, una spre valori, alta spre bunuri, una spre semnificații, alta spre fapte, una spre viața spirituală interioară, alta spre confortul material exterior; una se sprijină pe credințe și atitudini subiective (individuale și colective), alta pe demersuri ce aspiră la o cunoaștere obiectivă; una întemeiază identități și diferențe, alta facilitează cooperări, deschideri și integrări relative” [40, p. 28].

Examinând conceptul de „cultură” prin prisma evoluției istorice ale dimensiunilor sale, intersecția secolelor XIX și XX consemnează **criza în conștiința epocii**. Cauzată de schimbarea rapidă a modurilor de gândire, experimentelor estetice și atitudinilor spirituale, clătinarea fundamentelor și universaliiilor culturii occidentale clasice, criza epocii moderne și-a regăsit continuitatea luând amploare în postmodernitate (începând cu cea de-a doua jumătate a secolului XX). Această idee o regăsim în tezele enunțate de O. Spengler în renumita lucrare „Decăderea occidentului”. Confruntată cu dezvoltarea vertiginoasă a tehnologiilor, discrepanță majoră dintre dezvoltarea **științelor naturii** și **științelor spiritului**, dispariția spiritului critic și gândirii prin imagini/creative în favoarea celei discursive/narative, odată cu pierderea legămintelor și fundamentelor clasice (autoconștiința spirituală), societatea postmodernă pierde și capacitatea de „a vedea” lumea în mod deplin, adică „imaginea lumii”.

Caracterizată de efectele dezumanizării, consum, rătăcire „spirituală” și pseudovalori, criza spiritualității epocii postmoderne/postclasice devine marca și realitatea cea mai grăitoare, enunțată de cercetătorii contemporani. Ajunși la conștientizarea prejudiciilor impertinente ale genezelor culturale și artelor în speță, lumea științifică se focalizează în jurul necesității austere de resolidizare a valorilor pierdute ale clasicității. În realitate, cultura înțeleasă ca forță neeconomică „suprasimbolică”, potențial progresiv și spiritual al unei societăți, ce modelează comportamentul

uman, mentalități și atitudini, este singura forță în măsură de a trata „bolile” contemporanității. Or, singura cale de redobândire a „feței umane” în contemporanitate este însușirea lecțiilor istoriei și actualizarea/revigorarea universalilor culturii occidentale clasice (de la Platon la Hegel), în ideea păstrării a tot ce este obiectiv valoros în condiții noi. În căutarea noilor soluții de depășire a „crizei spirituale”, analizând tezele lui Spengler, Keyserling, Berdeaev, Blaga, remarcăm: „Înclinăm în orice caz să credem că noua metafizică se va întemeia nu numai pe concepte abstracte, ci și pe **plăsmuiri ale unei noi gândiri mitice**. Ivirea unei noi religiozități, care ar pune personalitatea omenească în slujba dogmei de mâine, ni se pare mai mult decât firească. Nu este exclus ca etosul să se întemeieze pe stilare anonimă, și cultul individualității să cadă pentru câțva timp cu desăvârșire în desuetudine” [2, p. 241].

Privind lucrurile astfel, una dintre prioritățile primordiale ale învățământului vocațional artistic vizează **revigorarea/actualizarea valorilor culturii occidentale clasice** prin instrumentele și instituțiile educației drept imperative pentru devenirea și autoidentificarea personalității educaților. Deci, năzuința fundamentală a omului a fost, este și va fi totdeauna aceeași. În ideea că „lumea metafizică” este inerentă omului, C. Noica remarcă: „Din orgoliul de a deține desfășurarea pură a spiritului absolut, ba chiar de a-i da însuflețire în realitate, omul se regăsește, cu natura și istoria, în fața unor înstrăinări ale spiritului, din care lent, de fiecare dată se pare că ia lucrurile de la început, spiritul se reface în om și scrie, cu om cu tot, încă o pagină a spiritului absolut” [51, p. 297]. Prin urmare, putem spune că omul și ontologia culturii sunt **construcții ale istoriei, produsul unei continuități**.

Tot în această arie de problematici se circumscriu și tezele cercetătoarei T. Callo cu privire la actualitatea **educației axiologice** (educația kantiană – I. Kant, tratat „Despre pedagogie” 1803). În viziunea cercetătoarei: „*Competența axiologică* este capacitatea elevului de a evalua operativ noii stimuli culturali și de a-i integra sau conexe într-un sistem, capacitatea de punere în evidență a noi coduri de referință sau de descoperire a noi conexiuni în câmpul valorilor. *Conștiința axiologică* este aspectul intențional al conștiinței umane de instituire a sensului valoric pentru un obiect sau fapt imanent, este puterea conștiinței de a extrage un obiect sau eveniment din neutralitatea existenței ontice și de a le înnobila prin introducerea acestora într-un regim existențial nou, ce conferă sensuri și funcții superioare, depășirea datului real prin supraadăugarea perpetuă de calități noi la cele vechi. *Referențialul axiologic* include totalitatea valorilor incorporate de subiect, totalitatea premiselor atitudinale și comportamentale față de valorile ce sunt actualizate în fiecare act de valorizare. Referențialul axiologic include atât elemente stabile, capitalul cultural achiziționat deja cât și aspecte variabile, circumstanțiale” [9, p. 17]. În felul acesta, problematica formării culturii artistice rezzonează indisolubil cu „educația prin și pentru valori” [20, p. 175-181].

Cultura artistică drept fenomen istoric colectiv

„Odată cu evoluția vieții spirituale și culturale a umanității, formarea conștiinței identitare, cunoașterea și acumularea unui fond ontologic cultural se reliefează formele activității artistice. Apariția umanității este marcată logic de apariția **culturii artistice** – unei noi forme de autoconștiință. Evoluția culturii artistice aduce diverse forme de artă, modele artistice, forme de expresie, gândire și sublimare, procedee și procese ale creației artistice, forme și metode ale cunoașterii și educației artistice. Termenul de **cultura artistică** a apărut și s-a aprobat în conștiința socială și lumea științifică relativ recent, fiind legiferat în cea de-a doua jumătate a sec. XX” [19, p. 60]. Concomitent cu cercetarea activității artistico-culturale a anilor 1970, în Rusia a fost datată apariția acestui termen într-un șir de lucrări științifice, potrivit cărora: „Majoritatea cercetătorilor susțin că cultura artistică este condiționată de existența socială a artei și reprezintă un sistem de relații sociale interdependente, centrate în jurul artei (Волкова Е. В., Глотов М. Б., Диков Д., Журавлев В. В., Зись А. Я., Каган М. С., Коган Л. Н., Конев В. А., Лукин Ю. А., Петров В. М., Селиванов В. В., Соколов К. Б., Фохт-Бабушкин Ю. У., Шехтер Т. Е.)” [128, p. 47].

În dicționarul termenilor artistici, potrivit cercetărilor culturii artistice ale teoreticianului Д. С. Недович, este oferită următoarea definiție: „Cultura artistică reprezintă gradul de dezvoltare a artelor în anumite hotare istorice. În cel mai apropiat mod, cultura artistică este legată de stilul epocii, precum este constituită din multitudinea datelor artei pure și decorative, unite de o formare originară unică, caracteristică unei epoci date” [134, p. 419]. Pornind de la această definiție, au fost reliefate *două concepte* fundamentale relaționale fenomenului cultural: **valoare și stil**. „Primul concept vizează semnificațiile pe care le au creațiile umane într-un context dat, iar al doilea – unitatea formelor de gândire și de expresie” [40, p. 15].

În viziunea cercetătorului С.В. Лапина, drept concept culturologic, „**stilul**, în esență, este un principiu constructiv stabil, ce există nu doar într-un anumit tip istoric de cultură, dar și în fiecare cultură națională, se manifestă în creația fiecărui autor în parte... Fundamentele oricărui stil sunt anumite **principii vizionare**, ce reflectă autoconștiința epocii și se transformă mai apoi în anumite procedee constructive ale limbajului... Pentru fiecare epocă culturală concretă este caracteristică tendința de a determina acele forme ale cunoașterii și transformării poetice a lumii, care vor fi recunoscute drept cele mai perfecte pentru aceasta, reflectând spiritul și esența acestei culturi. În originalitatea stilistică a epocii, ca în oglindă, sunt reflectate viziunile culturii despre sine înseși, viziunile specifice despre ierarhia valorilor acestei culturi și modalitățile de creare a unui limbaj specific de expresie, definitoriu doar pentru ea” [121, p. 72].

Potrivit teoriei și sistemului filosofic blagian, drept determinată a unității manifestărilor spirituale esențială pentru cultură și artă, „Stilul... este factorul imponderabil prin care se

împlinește unitatea vie într-o varietate complexă de înțelesuri și forme. Stilul... este coeficientul prin care un produs al spiritului uman își dobândește demnitatea supremă la care poate aspira” [1, p. 11-12]. „Constatarea ca atare a unui stil este un fapt epigonic, de reprivire duminicală. Producerea unui stil este un fapt abisal, de proporții crepusculare” [1, p. 13-14]. În aceeași optică de idei, istoricul de artă E. H. Gombrich menționează că „printr-un proces de retrospectivă, stilurile pot ajunge să exprime *spiritul unei epoci* – o epocă care a dobândit calitatea unui mit” [159, p. 291].

„Examinând relația dintre cultura artistică și *valoare* în ideea că ontologia umană este primordial „axiocratică” în viziunea lui G. Georgiu, concepțiile referențiale cercetării despre valoare vizează unul dintre raporturile consacrate dintre obiectiv și subiectiv, printre care: 1) *concepțiile autonomiste*, marcate de gânditorii neokantieni, în care valorile au statutul ideilor platoniene (H. Rickert, W. Winderband, N. Hartaman); 2) *concepțiile relaționiste*, potrivit cărora valorile nu sunt substanțe, ci relații specifice dintre obiect și subiect, obiecte corelative ale unor „intuiții emoționale” (M. Schiller, P. Andrei, T. Vianu, L. Grünberg).

Definind caracterul și importanța valorii prin prisma cunoașterii empirice, științifice și artistice, V. Pâslaru constată, de altfel, că „definirea valorii nu este indiferentă nici față de educație în general, prin care se înțelege un sistem de acțiuni ordonate epistemologic, teleologic, conținutal, (=axiologic) și tehnologic de formare-dezvoltare a ființei umane, fiecare din componentele definitorii ale educației fiind o valoare, ca și acțiunea de a educa” [54, p. 9]. În continuarea celor două orizonturi blagiene (real și metafizic), V. Pâslaru afirmă că „valoarea se produce din interacțiunea celor două sfere ale existenței umane: fizică și metafizică” [54, p. 5]. În viziunea lui Blaga „Ființa umană există în două feluri... Un mod este acela al existenței omului în lumea dată, concretă, sensibilă, în vederea autoconservării sale. Al doilea mod este acela al existenței omului în orizontul misterului, cu scopul de a-și revela acest mister” [3, p. 71].

Potrivit lui L. Grünberg, „*Valoarea* apare astfel ca acea relație între subiect și obiect în care, prin polaritate și ierarhie, se exprimă prețuirea acordată (de o persoană sau de o colectivitate umană) unor însușiri sau fapte (naturale, sociale, psihologice), în virtutea capacității acestora de a satisface trebuințe, necesități, dorințe, aspirații umane, istoricește, condiționate de practica socială. Astfel spus, valoarea este relația socială în care se exprimă prețuirea acordată unor obiecte sau fapte, în virtutea unei corespondențe – istoricește, determinate de mediul socio-cultural – a însușirilor lor cu trebuințele unei comunități umane și idealurile generate de acestea” [40, p. 37].

Totodată, considerăm reverențială cercetării *concepția activistă* a filosofului român T. Vianu prin importanța dimensiunilor educaționale pe care le evidențiază, reușind de a concilia raporturile fundamentale ale axiologiei dintre: caracterul obiectiv și subiectiv, individual și social,

rațional și afectiv al valorilor. Așadar, dezvoltând ideile concepției autonomiste a neokantienilor și tezelor lui Im. Kant, dar și orientările platoniene, potrivit lui T. Vianu, valorile se află la intersecția dorințelor și nevoilor umane prin care excelează natura axiologică a omului, reprezentând **un ideal/scop** al subiectului, **o lume ideală** la care aspiră și o exprimă prin creație, iar cultura este un imperiu al valorilor. Prin creație omul zidește acel câmp cultural, mediul axiologic condițional prin care exprimă aspirațiile și idealurile. Așadar, în această perspectivă, valorile nu sunt substanțe, ci relații între conștiință și realitate, proces în care primele capătă obiectivitate. În viziunea lui T. Vianu, „Valoarea este expresia ideală a unui acord între eu și lume”, deci o relație a conștiinței subiective cu lumea obiectivă” [40, p. 38-39].

În continuarea celor enunțate, G. Georgiu remarcă: „Istoria umană, cultura și creațiile spirituale... nu pot fi cercetate prin procedeele științelor naturii, întrucât ar însemna să reducem istoria la natură. Teoreticienii au arătat că aceste realități au drept specific ireductibil *raportarea lor la valori*, punându-le în raport cu omul și condiția umană. W. Dilthey subliniază că științele spiritului se întemeiază pe *trăire și comprehensiune*” [40, p. 40]. Or, o valoare trebuie nu doar gândită, dar și trăită, însumând esențe de ordin logic și afectiv” [20, p.178-179].

Prin urmare, au fost evidențiate **trei elemente** constitutive de bază ale **culturii artistice ca fenomen istoric colectiv**, ce asigură funcționarea, producerea, răspândirea, asimilarea valorilor artistice și operelor de artă, relaționarea și interacțiunea cărora deține un rol determinant în formarea/cultivarea/abilitarea personalității artistice (Figura 1.1):

- 1) **Arta**: operele de artă, patrimoniul artistic, conceptul de „valoare” și „stil”.
- 2) **Sistemul instituțional**: instituții ce asigură dezvoltarea/perpetuarea, creația, păstrarea, conservarea, răspândirea și educația culturii artistice.
- 3) **Conștiința artistică** colectivă/individuală / Mediul cultural-artistice (spiritual) – societatea drept purtător și creator al artei (activitățile artistico-culturale, politica statală în domeniu).

Arta reprezintă un tip special al activității umane și rezultatul acestei activități de transformare a lumii în conformitate cu legile „artisticului”. Vorbind despre artă, subînțelegem mai întâi de toate „arta pură” și genurile ei majore. Deci, fiecare gen al artei posedă un limbaj artistico-simbolic (semiotic) specific prin care este revelată imaginea artistică – imaginea lumii transpusă prin conștiința, percepția și atitudinea vizionară asupra lumii a artistului. Așadar, existența artei subînțelege procesul și rezultatul cunoașterii lumii în parametri artistici, determinând un sistem de coordonate, față de care se aliniază celelalte categorii estetice, fiecare epocă culturală formând propriul ideal artistic, model artistico-estetic/vizionar.

Sistemul instituțional al culturii artistice include: totalitatea instituțiilor ce transmit și cultivă valorile artistice: muzeele; teatrele; bibliotecile; instituțiile de învățământ cu profil artistic,

ce asigură transmiterea/dezvoltarea tradițiilor artistice; instituțiile de cercetare științifică, ce prezumă dezvoltarea tuturor științelor aferente artei, proceselor și activității artistice.

Conștiința artistică colectivă și individuală reprezintă acel purtător al valențelor, sensurilor și codurilor simbolice, din care este constituită arta, cadrul de realizare/funcționare a culturii artistice, valorilor și funcțiilor artistice, ce condiționează apariția mediului cultural-artistic (spiritual) al societății. Pătrunzând în esența noțiunii din diversele perspective analizate mai sus, putem concluziona că cultura artistică reprezintă o unitate istoric schimbătoare, ce intră în sistemul culturii societății în calitate de subsistem și se cristalizează în jurul artei, fiind o modalitate specială de mediere a relațiilor interumane în procesul de formare a personalității.

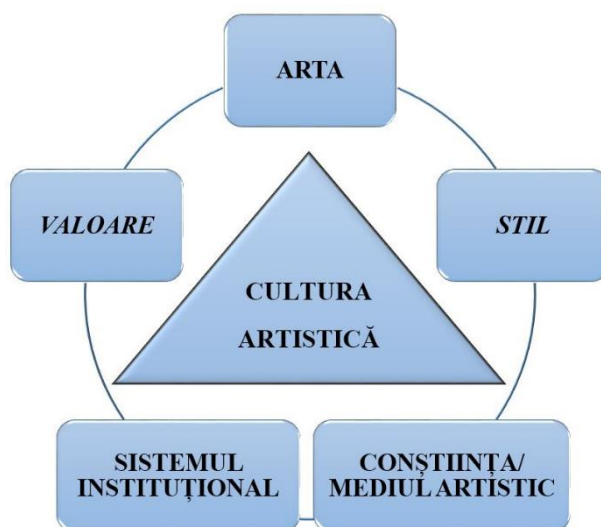

Fig. 1.1. Elemente structural-constitutive ale culturii artistice drept fenomen istoric colectiv

Sursa: elaborat de autor

Prin urmare, am stabilit că „**cultura artistică deține funcția** de:

- 1) formare a percepției și *conștiinței artistice* colective/individuale;
- 2) *transmitere a valorilor* general umane, normelor, cunoștințelor și experienței artistice;
- 3) *spiritualizare și umanizare* a societății prin spectrul fenomenologic și axiologic al artei;
- 4) abilitare a *potențialului creator/artistic* al societății/individului” [19, p.60].

Reprezentând pivotul în jurul căruia se organizează arhitectonica culturii, cultura artistică asigură transformarea/teaurizarea valorilor sociale (general-umane) în valori artistice. O caracteristică fenomenologică a culturii artistice rezidă în calitatea simbolică (vizuală) a imaginii artistice, ce are la bază idealurile și viziunile oamenilor despre „artistic”, determinate social-istoric. „Aparența culturii artistice la sfera cunoașterii spirituale este condiționată de *particularitățile simbolice ale artei* drept mesager al valorilor, aspect ce mediază **interdependența artei și problematica filosofiei**: *estetica* – compartiment al filosofiei ce studiază frumosul, *etică* – știința

ce studiază normele morale stabilite în societate, *filosofia minții, epistemologia, metafizica* – compartimente ale filosofiei ce studiază întrebările fundamentale ale cunoașterii legilor universale (adevărului absolut). Altfel spus, anume prin caracterul simbolic al artei devine posibilă tezurizarea triadei valorilor fundamentale ale umanului bine-frumos-adevăr (I. Kant), consemnată în Grecia antică prin termenul de *areté – virtute*, unitate dintre cele trei valori fundamentale. Simbolurile în artă servesc nu doar pentru transmiterea conținutului – *idee*, ci dețin și o semnificație autonomă vizual-simbolică – *ideal*, revelatoriu sub aspect umanist și spiritual„[19, p. 60-61].

În acest context de referință, С. В. Лапина oferă următoarea definiție: „Cultura artistică este una dintre elementele sistemului de funcționare a „celei de-a doua naturi” umane. Posibil că este unul dintre cele mai stabile elemente umaniste ale culturii în general, în care se exprimă într-o *formă iconico-simbolică* specială imaginea fiecărui tip concret de cultură despre valorile spirituale ale epocii culturale respective... Anume în aria culturii artistice se creează o viziune integrală a tuturor particularităților, dificultăților și legităților existenței culturii, exprimată într-o formă specială a limbajelor unor genuri concrete de artă” [121, p. 63].

Astfel, putem spune că mecanismul de percepție a artei utilizează abilitățile psihicului individului de *a se oferi influenței artei* prin relaționarea fenomenelor și proceselor reflectate în artă cu experiența propriei vieți; abilitatea de a compasiona și de a relaționa propriul „eu” în raport cu *conținuturile artei de ordin artistic, estetic, moral și vizionar*. Or, impactul artei se evidențiază prin faptul că acționează concomitent asupra rațiunii și sentimentelor omului, generând reacții afectiv-atitudinale. „Așadar, importanța culturii artistice este condiționată de *referențialul său afectiv* (emoțional-imaginativ) și *rațional* (conceptual-ideatic) al cunoașterii și expresiei realității. Începuturile emoțional-afective determină specificitatea conținutului și formei operei de artă, ce presupun o reacție emoțională, empatie și, totodată, un început rațional, concepere a structurilor, aspectelor formale/conceptuale și conținuturilor ideatice, ceea ce face *arta un mijloc unic al înțelegerii/cunoașterii* a celor mai subtile mișcări ale construcției/personalității umane și ordinii universale (lumii)” [19, p.61].

Așa cum rezultă din analiza relațională realizată până acum, specificul fenomenologic al artei constă în *capacitatea sa culturogenă* imensă, ce creează un șir de forme de activitate – creație artistică, percepție artistică, critică artistică, stabilind, astfel, un „câmp cultural” propriu. Prin urmare, considerăm necesară examinarea fenomenologiei acesteia prin prisma *funcțiilor și valențelor sale formative/educative, specificate în Anexa 1*. Deci, sistemul și ținta majoră asupra căreia este îndreptată funcțional opera de artă este personalitatea umană. Iar, realizarea funcțiilor artei în contextul educației artistice are o semnificație considerabilă, datorită capacității specifice

pe care o deține arta – de a influența spiritual ființa umană și a transmite spectrul valorilor artistice și general-umane. Prin prisma acestei optici este concludentă ideea autorului А. Я. Зисъ, ce determină principalele funcții ale artei ca fiind formatoare ale începutului de *cunoaștere, ideatic, educațional și estetic*. Așadar, **arta** reprezintă un stimulator al dezvoltării competențelor artistice și culturii artistice a educabililor, sistemul funcțiilor artei fiind condiționat de „specificitatea artei și necesitățile specifice ale personalității umane în relație cu arta” [147, p. 133].

În contextul analizelor operate, observăm că în literatura științifică nu există o apreciere determinată în definirea culturii artistice în actualitate. Cu toate acestea, considerăm relevabilă viziunea cercetătorului Л. С. Зак, potrivit căruia *scopul culturii artistice constă în „menținerea, asigurarea existenței social necesare, funcționarea, reproducerea istorică și dezvoltarea artei”* [107, p. 27]. Astfel, cultura artistică poate fi definită ca un sistem complex de relații sociale, structurale, informaționale, de valori și de activitate, în care **arta** reprezintă „obiectul central și scopul culturii artistice” [107, p. 27]. Așadar, *arta deține rolul unui sistem de activități artistice*, reprezentând mecanismul fundamental de funcționare a culturii artistice. Potrivit cercetătorului, *cultura artistică* reprezintă un depozit (rezervor) al valorilor, ce sunt păstrate în plenitudinea experienței generațiilor umane și reprezintă „sistemul relațiilor internivelare și multiplanare..., un spațiu-câmp individual, supraindividual în interiorul cărui acționează subiecții artei, se formează și funcționează conștiința artistică” [107, p. 28].

Tot în contextul celor abordate se înscrie și definiția cercetătoarei М. А. Маниковская: „În contrast cu diformitatea kitschului, irelevanța simulacrelor, cultura artistică păstrează legătura ideatică cu creațiile artistice, fortificând prin aceasta rudenia lor de esență. *Sensul ontologic* al culturii artistice determină semnificația sa existențial-antropologică durabilă, esența căreia constă în *aprofundarea spiritualității, păstrarea veridicității omului*” [128, p. 47]. Prin urmare, cultura artistică deține un rol semnificativ în umanizarea personalității și este parte a culturii spirituale a personalității, dimensiunii metafizice, determinate de capacitatea artei de a eleva ființa umană, de a o converti spre valori general-umane.

Totodată, cultura artistică poate fi examinată prin prisma a patru tipuri de activitate umană – *de transformare, cunoaștere, orientare (valori) și comunicare*. Toate aceste tipuri de activități interacționează strâns, dar nu se dizolvă una în cealaltă. Fuziunea lor organică formează al cincilea tip de activitate – *activitatea artistică*, la fundamentul căreia se află abilitatea de a percepe complet viața reflectată în artă sau de a crea opere de artă. Astfel, se constată că abilitatea activității artistice întrunește abilitatea de *a crea, cunoaște, aprecia și generaliza (sintetiza)*. Anume această abilitate integrală reprezintă fundamentul culturii artistice și arată nivelul dezvoltării unei personalități [111].

Sumarizând, drept fenomen istoric colectiv „cultura artistică reprezintă un fenomen superior și fundamental al existenței și dezvoltării umane de revelare a potențialului artistic și creator al unei societăți/individului (educație artistică/formarea abilității activității artistice), sistem de opere, valori, relații, procese, instituții aferente cunoașterii/percepției, transmiterii/tezurizării, dezvoltării și creării artei, parte a culturii umaniste și spirituale a societății/personalității” [19, p.61].

Cultura artistică drept parte a culturii personale

„Importanța examinării conceptului de ***cultură artistică drept formă a culturii personale*** se aliniază în jurul celor două condiții ale ființei umane ca **(1) obiect/produs al culturii** – determinate de abilitatea omului de a comunica cu lumea artei, a asimila și trăi profund valorile acesteia în baza unor simțuri umane dezvoltate și **(2) subiect/creator al culturii** – determinate de caracterul activ al realizării potențialului artistic, prezumând a fi o finalitate educațională imperativă a învățământului contemporan în vederea dezvoltării sensibilizării și exprimării culturale. De altfel, analiza formelor personalizate ale culturii artistice reprezintă o problemă de cercetare de actualitate concordantă necesităților prezentului, având ca obiective de cercetare examinarea formării, proceselor relaționale și dimensiunilor conceptuale” [46].

„Privită din perspectivă mai largă, cultura artistică se manifestă primar prin funcțiile de ***regulare și orientare***, reprezentând „un întreg ce se schimbă de-a lungul istoriei, intră în sistemul culturii societății în calitate de subsistem, se cristalizează în jurul artei și formelor instituționale a funcționării sale, reprezentând o modalitate specială de regulare a relațiilor între oameni și procesul formării personalității... Fundamentul culturii artistice este exprimat în ***activitatea conștiinței artistice*** a individului, orientarea căreia se stabilește de ***sistemul relațiilor axiologice*** față de o multitudine de opere din domeniul artei în procesul percepției, empatiei emoționale, aprecierii, conștientizării, judecății. Astfel, se creează premise pentru o ***orientare adecvată*** în vastul sistem de valori artistice, ce constituie cultura artistică a societății” [152].

Nu în ultimul rând, este valabilă ideea că, îndeplinind mai multe funcții în formarea culturii artistice a personalității, ***arta înțeleasă și trăită profund*** prin percepția operelor de artă – ***trece organic în conștiința omului, în structura personalității sale***. Capacitatea artei de formare/cultivare a personalității favorizează formarea sensibilității, condiționează dezvoltarea umanului în om. În acest cadru de referință, E. Ю. Ежова definește cultura estetică drept „o formațiune integrativă a relațiilor/orientărilor axiologice, fundamentelor spiritual-morale, interacțiunii elementelor constitutive: simțurilor, gustului, judecăților, conceptelor, idealurilor

estetice, participării în activitatea estetică, ce contribuie la *schimbarea paradigmelor mentale* ale personalității” [104, p. 150].

În opinia cercetătorului Г. Макарова: „În artă își regăsesc reflecția și principiile umaniste, problemele filosofice ale existenței... Cultura artistică stimulează apelarea la astfel de probleme, contribuind la formarea spiritualității personalității, evită constrângerea manifestărilor sentimental-afective, ci, dimpotrivă, contribuie la spiritualizarea acestora” [127]. Or, anume arta și activitatea artistică marchează și teaurizează apartenența ființei umane unei lumi metafizice (spirituale).

Analiza cercetărilor științifice permite să afirmăm că *problematica asimilării operei de artă* în structura personalității este mediată de fenomene și procese, ca: conștiința, percepția, și gândirea artistică (psihologia artei). Prin asimilarea operei de artă sunt modelate: (1) *sistemul de coordonate al valorilor* general-umane și artistice ale individului și (2) *devenirea sentimentelor artistice* ale acestuia. Drept consecință, omul nu doar percepe conținutul operei, dar, totodată, introduce, în propria conștiință, sentimentele și viziunile inerente acesteia, le asimilează în forme personalizate ale culturii. „Cultura artistică influențează subiectul prin tot ansamblul de elemente. Dialogul între personalitate și operele de artă începe și are loc sub influența mediului artistic, a conștiinței și a atmosferei sociale. Dialectica coraportului acestor influențe duce la concluzia că cultura artistică nu este doar un context de asimilare a operelor, dar și aduce un sistem de aprecieri, participând la formarea personalității, a stereotipurilor, trăirilor, gândirii și viziunii asupra lumii” [127].

Potrivit cercetărilor recente, „cultura artistică a personalității reprezintă o calitate integrativă a personalității, ce însumă cunoștințele în domeniul artei și sistemele simbolice ale acesteia, capacitatea de *analiză, apreciere și interpretare, susceptibilitate afectiv-emoțională la fenomene artistice, abilitatea de a percepe, gustul artistic, orientările valorilor, necesitățile artistice*; în rezultatul căreia personalitatea *crează, asimilează, integrează și transmite* cultura artistică generațiilor ulterioare” [152]. Potrivit unei alte definiții: „Cultura artistică a personalității se dezvoltă mai întâi de toate sub influența artei, dar este apreciată nu doar prin capacitatea omului la trăire profundă a artei, dar și prin gradul influenței artei asupra *activității sociale* a omului însăși. Arta formează *idealurile umaniste și îndeamnă la realizarea lor practică*. De aceea, examinând cultura artistică a personalității, primar, avem în vedere *formarea simțurilor umane* în procesul activității artistice” [125, p. 78] [46].

Din punct de vedere sociologic, prin asimilarea operei de artă în structura personalității, *cultura artistică determină comportamentul, relațiile și activitățile sociale ale individului*. Mai mult, influența artei *cheamă/îndeamnă spre activitate creatoare*. Așadar, între dezvoltarea

spiritualității și cea a relațiilor sociale există o condiționalitate logică, ce creează premisele formării personalității creativ-active și progresului social în ansamblu. Potrivit concepției date, cultura reprezintă un factor major al formării *modului de viață*, iar prin activitatea practică a personalității se realizează năzuința (tendința) spre asimilare a valorilor spirituale în scopul transformării lumii și a sinelui [124] [46].

Pe acest fundal, deducem că formarea culturii artistice a educabililor/societății se realizează prin ***unitatea asimilării fenomenelor/operelor de artă***, mediului artistic, atmosferei artistice din societate în interacțiune cu alți factori de formare a personalității. Prin urmare, o deosebită atenție revine cercetării aspectului personalizat al comunicării omului și fenomenelor culturii/artei. În acest sens, ne raliem poziției menționate de cercetătorul И. Т. Пархоменко, potrivit căruia: „Nivelul culturii artistice al unei societăți depinde, primordial, de ***nivelul educației artistice*** a personalității. Profunzimea intereselor în domeniul artei, capacitatea de a înțelege și aprecia opera de artă aprofundează substanțial personalitatea, ceea ce, la rândul său, aduce la o conștientizare mai completă a sensului existenței sale în lume” [139, p. 22]. Altfel spus, ***educația artistică avansează formarea tuturor elementelor culturii artistice*** a personalității, idee susținută și de T. Hubenco și L. Prisacaru: „Familiarizarea cu limbajul artelor plastice sensibilizează elevii față de cultura plastică națională și universală și oferă o posibilitate eficientă de formare/dezvoltare a sentimentelor estetice și a competențelor de percepere și exprimare a mesajului artistico-plastic” [44, p. 4]. Deci, în rezultatul educației artistice are loc activarea și dezvoltarea tuturor simțurilor omului.

În opinia autorilor, anume ***educația artistică*** însumă chintesența tuturor practicilor și sistemelor artistico-creative formate istoric/evolutiv, ce conduc spre înțelegerea fenomenelor artei și capacitatea de a le crea. Educația artistică lărgeste conținutul *idealului artistic* al omului și îl conduce dincolo de viziuni înguste despre creația perfectă, ce sunt caracteristice conștiinței banale, nedezvoltate artistic. Includerea vestigiului spiritual al operelor de artă în structura spirituală a personalității o aprofundează semnificativ, lărgeste orizontul și înțelegerea fenomenelor mediului înconjurător, contribuie la o conștientizare mai profundă a sensului existenței sale și irepetabilității vieții. *Educația artistică are drept scop de a echipa omul cu un anumit minim de competențe artistice*, iar formarea culturii artistice este conectată direct de sistemul educațional artistic și depinde de forme și metode concrete, ce sunt aplicate în activitatea instituțiilor educaționale de cultură și artă. Deci, formarea unui nivel excelent de cultură artistică prin educație artistică inclusiv vizează formarea ***integralității personalității educabilului*** dezvoltat armonic, autosuficient și social responsabil, ceea ce permite omului de a trăi o viață umanistă și de a acționa cu convingere, intenționat, selectiv, productiv și practic.

Sumarizând analiza cercetărilor științifice, *cultura artistică*, drept formă a culturii

personale, reprezintă o calitate integrativă, ce însumă (1) dezvoltarea sensibilității și receptivității emoționale a individului la fenomene artistice, (2) competențele de a percepe, înțelege și aprecia operele de artă, (3) gustul artistic cultivat și necesitățile artistice durabile/permanente, (4) formarea unei viziuni riguroase despre idealul artistic personal, (5) atitudinea vizionară asupra lumii, ce contribuie la (6) dezvoltarea umanismului, potențialului creativ al personalității, (7) preferințialului și conținutului activităților personalității în domeniul de consum și creație a culturii/artei [46, 112].

1.2. Structura și conținutul culturii artistice

Analiza cercetărilor anterioare a condus la concluzia că participarea la activitatea artistică și dialogul constant cu fenomenele artei reprezintă principala sursă și mecanism de formare a culturii artistice în cadrul învățământului vocațional instituțional artistic, determinând transformarea imanentă a tuturor laturilor și manifestărilor personalității și apariția unui șir de schimbări ale vieții psihologice, ce sunt legate de „*transformarea intereselor, apariția noilor aspirații și apariția necesității de a se manifesta în activitate artistică*” [156, p. 11]. Or, apariția necesităților constante în comunicarea cu arta și participarea în activitățile artistico-plastice favorizează/potențează „formarea individualității umane, cu atitudini proprii față de valorile artistice”, „abordare proprie față de fenomenele lumii înconjurătoare” și „viziune individuală asupra lumii” [156, p. 13].

În una dintre cercetările sale, П. М. Якобсон apreciază conceperea artei drept „vocație”, ca fiind un motiv determinant în schimbarea psihologiei educaților și direcționarea personalității acestora spre formare artistică. Așadar, introducerea personalității în sistemul valorilor artistice este condiționată primar de educația artistică, prin intermediul căreia aptitudinile artistice se transformă în competențe. „Prin urmare, nu instinctele ce le posedă omul îl transformă în pictor, ci procesul complex de dezvoltare a aptitudinilor sale naturale, ce este însoțit de transformarea structurii psihice a personalității” [156, p. 13]. Deci, formarea culturii artistice presupune educația și realizarea potențialului artistico-creativ al personalității prin *implicarea voluntară a tuturor capacităților personalității umane*: sensibilității, imaginației, spiritului de observație, voinței, cunoștințelor și forțelor intelectuale. Prin urmare, considerăm necesară examinarea dimensiunilor conceptual-formative ale culturii artistice individuale prin prisma componentelor de bază: *percepția artistică* [113], *gândirea artistică* [21] și *atitudinile artistice* [17].

Percepția artistică

Ca instrument al cunoașterii, **percepția artistică** realizează asimilarea valorilor artistice prin conceperea operei de artă, pătrunderea în esența sa veridică, înțelegerea structurii sale reale.

Percepția artistică „implică personalitatea umană în întregimea sa, cu viziunea sa asupra lumii, idealurile, sentimentele morale și atitudinile față de viață” [155, p. 48], or, operele de artă reprezintă și „o formă de concepere a vieții și faptelor umane” [155, p. 37].

Una dintre premisele formării percepției artistice în procesul de studiu și implicit studiului după natură vizează dezvoltarea percepției *analizatorului vizual* – diferențierea gradată a stimulurilor vizuali, ce amplifică capacitatea elevilor de a distinge o scară largă de rafinamente vizuale (proportionalitate, spațialitate, culoare, ton etc.). În acest context, В. С. Кузин afirmă: „Necesitatea pictorului de a poseda un *ochi dezvoltat* este dictată de obligația de a aprecia cât mai exact calitățile spațiale ale obiectelor, ceea ce, la rândul său, este condiționat de scopul reprezentării realiste, adică veridice a obiectelor lumii înconjurătoare în opera de artă” [120, p. 115]. Totodată, autorul menționează că: „în cunoașterea calităților spațiale ale obiectelor, un rol aparte îl deține sistemul funcțional vizual-locomotor în timpul vizualizării” [120, p. 110], definind analizatorul vizual dezvoltat drept „competență de a stabili *la ochi* (fără utilizarea uneltelor specializate și ajutoare) calitățile spațiale și, mai întâi de toate, relațiile spațiale ale obiectelor în activitatea artistico-plastică” [120, p. 115], aspect valabil și pentru percepția proporțiilor, culorii și tonului.

Nivelul prim al percepției artistice recepționează *stimulii sistemelor de semnale* „picturale”, cercetarea cărora (sisteme de pete și linii) „se fundamentează pe datele psihologiei tradiționale și (fiziologiei) vederii” [92, p. 283]. Cu toate că primul nivel al percepției artistice are loc prin percepția stimulurilor vizuali de către analizator, ceea ce oferă un tablou abstract al vizibilului, acesta rămâne conectat de percepția celorlalte niveluri ale operei artistico-plastice, ale (2) *fondului său emoțional* și (3) *sensului său de esență*.

La cel de-al doilea nivel al procesului de percepție artistică are loc relaționarea elementelor vizuale și afective. „Culorile vizibile se schimbă în vecinătate. Suprafața se umple de un sistem de pete, constituit din rânduri de pete cu intervale selectate, contraste etc. În sfârșit, suprafața constituită din relații de culoare deschide lumea emoțiilor” [92, p. 283]. ***Interdependența stratului emoțional și cel vizual*** se explică prin faptul că „impactul emoțional al sistemului de semnale cromatice și liniare, constituit pe suprafața tabloului, este legat de armonia cromatică și unitatea gamei, altfel vorbind, cu o schemă cromatică clară, care este legat de *sensul tabloului*” [92, p. 283]. Această particularitate conduce la ideea că nivelurile percepției artistice acționează simultan și formează un efect comun. Totodată, impactul recepționat de analizatorul vizual este condiționat și succedat de ***fenomenul selecției individuale*** a semnalelor vizuale în dependență de nivelul de pregătire și educație artistico-plastică, experiența anterioară și atitudinile individului. Astfel, în urma nivelului prim al percepției, creierul uman necondiționat *decodează acest sistem*

de semnale și formează percepția ritmurilor dintre linii și pete, a combinațiilor expresive și a accentelor și pauzelor.

Pătrunderea în esență a operei de la nivelurile exterioare la cele interioare are loc prin astfel de fenomene, ca: *selecția, sinteza și analiza*. Luate în ansamblu, aceste fenomene sunt esențiale pentru procesul percepției artistice. Diferite sisteme se interconectează, fundamentându-se pe semnalele vizuale de bază ale primului strat, interacționează, amplificând sau schimbând efectul. Dar există și legături mai complexe ale sistemelor de semnale și recunoașterea obiectelor se sprijină nu doar pe primele semnale necondiționate, dar și pe selecția formelor plastice.

În artă, procesul de comunicare are loc conform legilor de comunicare artistică, iar caracterul percepției artistice este determinat în măsură considerabilă de **particularitățile receptorului**. Percepția artistică transformă opera de artă în obiectul de creație al receptorului. Experiența relației marilor pictori față de viață, atitudinea vizionară asupra lumii, comasate/condensate în operă sunt transmise în conștiința privitorului și într-un mod sau altul devin conținut al acestei conștiințe și reper al relației individului față de realitate.

Cercetând aspectele procesului de creație și percepție artistică, B. C. Мейлах oferă o concepție proprie privind nivelurile percepției artistice și specifică faptul că acestea „depind de mulți factori: de cultura cititorului, privitorului, de particularitățile psihofizice, situații ale vieții” [130, p. 208]. Clasificând nivelurile percepției artistice de la cel elementar spre cel conceptual, potrivit autorului, **nivelul conceptual** întredeschide esența de conținut al operei și valorilor transmise de aceasta, atât artistice, cât și morale. Conform acestei concepții, principalele condiționalități ale procesului de percepție artistică de către receptor sunt: componentele psihofizice ale personalității, nivelul de educație, cultură generală, diversitatea și complexitatea experiențelor proprii artistice și de viață. Or, doar în urma acestui nivel de percepție a operei poate realizată *interpretarea și aprecierea* acesteia. Doar la acel nivel, când receptorul se identifică și se înserează în sistemul artistic al autorului, poate începe interpretarea operei fundamentată pe interacțiunea elementelor variabile și invariabile ale conținutului [113].

Imaginea artistică, odată întruchipată în materialul artei, nu poate fi supusă schimbărilor, ci păstrează constanța, stabilitatea, unicitatea oferită de creația artistului. Însă, **neschimbată ca formă, opera de artă se schimbă după conținut**: se aprofundează sau, dimpotrivă, seacă, situându-se în noi condiții istorice. Se regăsesc sensuri noi, născute de asociații, pe care artistul nu le putea prognoza, dar care au devenit posibile în contextul unei alte culturi.

Prin urmare, unul dintre obiectivele profesorului de specialitate este crearea condițiilor optime pentru realizarea percepției artistice a elevilor în cel mai fertil, deplin și profund mod, prin **direcționarea și setarea** conștiinței spre receptarea valorilor artistice, dialog constant cu lumea

artelor plastice, analiza operelor de artă, a naturii și a lucrărilor de curs. Deci, setarea psihologică influențează asupra dinamicii procesului de percepție în totalitate și plinătatea conținutului său. Astfel, setarea și direcționarea educabililor amplifică gradul de pătrundere în esența operelor de artă, asimilarea valorilor artistico-plastice și manifestarea în creație, formând în conștiința educabililor interese profunde și necesitatea dialogului constant cu lumea artelor plastice, ce constituie premisele de formare a spiritului de autoeducație și formare a culturii artistice [113].

O calitate complexă evoluată a percepției artistice este *viziunea artistică*. Formarea viziunii artistice în procesul de educație și instruire este rezultatul unei practici vaste a studiului după naturii, observația sa de lungă durată și, respectiv, pe competența de gândire analitică în parametrii artistici. Prin urmare, activitatea vizuală a pictorului este foarte flexibilă, pictorul trebuie să fie permanent pregătit pentru receptarea impresiei. Pentru a înțelege natura viziunii artistice este necesar de a menționa că „actul „a privi” este, mai întâi de toate, proces fiziologic, legat de funcționarea ochiului, iar procesul „a vedea” este legat de percepție, cunoaștere și reprezintă *un produs cu caracter intelectual*” [84, p. 36-37].

Reiterând componenta intelectuală a percepției și viziunii artistice în procesul de studiu trebuie să evidențiem faptul că percepția artistică a pictorului „poate” realiza o remarcabilă *activitate de sinteză* și drept rezultat a forma o impresie mai determinată și unitară de la cele văzute sau imaginate. Cercetând fenomenul viziunii artistice, А. Ф. Бедина susține că: „Abilitatea de „a vedea” natura presupune *a vedea principalul, esențialul*, ce se determină pentru cel ce desenează în particularitățile construcției obiectului, poziției sale spațiale, proporțiilor, culorii, repartizarea luminii și umbrei” [84, p. 38].

Potrivit ideilor formulate de О. Б. Павленкович, „Viziunea artistică se dezvoltă în legătură indispensabilă cu procesul de stăpânire a mijloacelor profesionale de pictură, ce include cunoștințele despre materiale și procedeele tehnice de utilizare a acestora. Materialul este prima revendicare a procesului de creație. Pictorul vede opera viitoare în material, în procesul de percepție *selectează necesarul conform esenței imaginii și caracterului materialului*. Impulsul principal survine de la – imagine, iar cel complementar – de la material” [137, p. 408].

După cum afirmă С. В. Брагин, „percepția vizuală a omului de creație are un caracter deosebit, legat nu doar de faptul că artistul vede, dar de faptul că *își închipuie; semnificația, observațiile, cercetarea naturii*. Acesta (artistul) reflectă nu doar caracterul individual al viziunii sale, dar și deține o abilitate irepetabilă de a atinge *vizibilitatea închipuirilor aparente*. Acest fapt depinde de *rolul sintetizator al conștiinței* și se sprijină în toată *experiența spirituală a pictorului*. Într-un sens anume, percepția vizuală reprezintă o formă de exprimare în procesul de reprezentare. Toată lumea fanteziilor artistice în enormitatea sa, a concluziilor, analizei și generalităților în arta

plastică se manifestă în imagini vizibile. Percepția vizuală în măsură și grad egal se referă la ceea: cum vede pictorul, și la ceea: cum transmite închipuirea sa, viziunea sa asupra lumii” [87].

Concluzionând, *viziunea artistică este un fenomen derivat și evoluat al percepției artistice*, ce include atât specificități fiziologice ale vederii, cât și procese mentale de cunoaștere, apreciere, înțelegere, selecție, comparație, analiză și gândire.

Gândirea artistică

Gândirea artistică reprezintă un fel de laborator al personalității pictorului în care există anumite „*trăsături specifice de transformare și generalizare*” [92, p. 111] a impresiilor și senzațiilor realității în imagine artistico-plastică. Drept cea mai complexă formă de cunoaștere a realității, gândirea artistică este sistemul de procesare, în care se manifestă *trăsăturile specifice ale personalității creatorului și proceselor de creare a operelor* mediate de operațiuni mentale ca *analiza, sinteza, comparația, asociația (analogia și contrastul), abstractizarea și concretizarea* imaginii artistico-plastice și include elemente ale gândirii teoretico-abstractă, gândirii prin imagine, imaginației dezvoltate pe baza activității artistico-practice. Prin urmare, gândirea artistică reprezintă procesul de meta-formare a conținuturilor personalizate în imagini artistico-plastice, mijlocit de principiului unității dintre *conceperea, trăirea și crearea artistică (gând-simț-acțiune)*, valorificând unicitatea individualității, percepției artistice a lumii, viziunilor artistice/filosofice despre lume și sine ale creatorului/educatului [21].

Conform autorului B. С. Кузин, „cel mai înalt nivel al reflecției, cunoașterii este reprezentat de gândire – *proces cognitiv superior*” [120, p. 10]. Din punct de vedere fiziologic și fenomenologic, „principalele trăsături distinctive ale gândirii sunt *generalizarea și medierea* în cortexul cerebral al reflecției obiectelor, fenomenelor lumii înconjurătoare și, totodată, a diferitor conexiuni ce există între ele... Gândirea este o reflectare a realității mediată de cunoștințele deja existente... Drept cel mai înalt și desăvârșit stadiu al cunoașterii realității, trebuie de subliniat că gândirea este indisolubil legată de cunoașterea afectivă, ce reprezintă principalul informator privind lumea înconjurătoare. *Senzațiile, percepțiile, gândirea sunt verigile unui singur act – cel al cunoașterii*” [120, p. 149]. De altfel, gândirea artistică este mediată de *înțelegere/comprehensiune (ordin logic)*, cât și *trăire/simțire (ordin afectiv)* a fenomenelor artei.

Remarcăm, de asemenea, că gândirea artistică este caracterizată de *operații metale* specifice de concepere și trăire a fenomenelor/imaginii artistico-plastice *la nivel vizual-senzitiv, ideatic și conceptual*. Prin urmare, „orice activitate intelectuală se realizează cu ajutorul operațiilor mentale: analiza, sinteza, comparația, generalizarea, abstractizarea și concretizarea... *Gândirea* reprezintă activitatea analitico-sintetică a creierului. *Analiza* este separarea mentală a întregului în

părți, adică separarea obiectului, fenomenul în părți anumite, semne. Proprietățile ce constituie în ansamblu acest obiect sau fenomen. *Sinteza*, dimpotrivă, este o legătură mentală a diferitor părți, atribute, proprietăți într-un întreg” [120, p. 151].

În opinia autorilor, *procesele de analiză și sinteză a proprietăților vizual-senzitive* ale realității și celor reprezentate: forma, culoarea, tonalitatea, proporțiile, contrastul, construcția, dinamica, plasticitatea, amplasarea spațială, gama cromatică, factura, sursa de lumină sunt imperative pentru educația artistico-plastică. Așadar, activitatea artistico-plastică și implicit studiul după natură se fundamentează pe comparație. Prin *comparație* elevii stabilesc relațiile dintre proprietățile realității, de asemănare sau diferență dintre obiectele/fenomenele lumii înconjurătoare, fiind fundamentul oricărei înțelegeri și gândiri.

Asociațiile reprezintă un element fundamental al gândirii prin imagini și implicit gândirii artistice, realizând *conexiuni de ordin vizual-senzitiv, ideatic, conceptual, logic și afectiv al imaginilor artistice, senzațiilor și percepțiilor realității*. Or, imaginea artistico-plastică este constituită din elemente de analogie și contrast/diferență dintre: relațiile cromatice și tonale, stilul, proporționalitatea, motivul, structura, conținutul ideatic, starea, condiții în care capacitatea educaților de creare a „noului” este determinată de *universalitatea, profunzimea și originalitatea asociațiilor*.

Un alt proces imanent gândirii artistice este *abstractizarea*, ce vizează cunoașterea realității prin sustragerea mentală de la un șir de calități ale obiectelor și relațiilor dintre acestea și identificarea, segmentarea unei calități sau atitudini. Deci, acest procedeu mental are o importanță semnificativă în reprezentarea și studiul artistico-plastic (implicit studiul după natură). Tot în contextul celor abordate se înscrie și opinia lui В. И. Петрушин, potrivit căruia „formarea competențelor intelectuale, ca și formarea competențelor profesionale, se începe cu *stăpânirea „limbajului” gândirii abstracte – conceptelor* [140, p. 184]. Conceptele reprezintă unități de gândire, exactitatea determinării sensului cărora depinde eficiența gândirii în totalitate. De altfel, „abstractizarea condiționează „pătrunderea în profunzime” a obiectului, fenomenului; în afara abstractizării este imposibil de a cunoaște esența obiectului studiat” [120, p. 156]. Așadar, fiind o condiție necesară a cunoașterii artistice, treaptă calitativă a dezvoltării gândirii artistice, *abstractizarea* determină aplicarea legităților/principiilor/schemelor de construcție/constituire a imaginii artistico-plactice, mijloacelor de expresie, proprietăților senzitiv-vizuale ale realității în activitate artistico-practică și „are loc prin detașare mentală de la un set de calități ale obiectelor și relațiilor dintre ele și evidențierea, scoaterea din neutralitate (izolare) a unei anumite calități sau relații... *Concretizarea* reprezintă o fixare simultană a unei trăsături, aspect al obiectului, fenomenului în afara altor trăsături, aspecte ale obiectului și fenomenului în întregime” [120,

p. 156]. În cele din urmă, aceste două procese cognitive complementare favorizează dezvoltarea unui alt fenomen/proces specific gândirii artistice ca imaginația. „**Imaginația** este un proces psihic de *creare a noului* în forma imaginii, viziunii și ideii”, fiind „dintotdeauna o anumită îndepărtare de la realitate. Cu toate acestea, însă, originea imaginației este realitatea obiectivă” [120, p. 182].

Examinând aspectele formative ale gândirii artistice, putem remarca că una dintre cele mai eficiente posibilități de manifestare și dezvoltare a acesteia este **activitatea practică** a elevilor (studiul în cadrul atelierelor de creație, studiul după natură). Or, dezvoltarea gândirii artistice prezumă exersări permanente, practicarea analizei, sintezei și comparației senzațiilor și percepțiilor vizual-senzitive receptate din realitate în mod constant. *Doar exersarea activă în cadrul procesului de învățământ poate oferi condiții benefice pentru antrenarea sensibilității fiziologice a receptorilor de simț, eforturilor intelectuale, emoționale și volitive capabile de a oferi impresii veridice despre realitate.* De altfel, potrivit cercetărilor, „activitatea gândirii se realizează prin activitate practică și este indispensabil conectă de aceasta. Orice tip de activitate, orice muncă include soluționarea obiectivelor gândirii. Practica reprezintă sursa gândirii și, în același timp, exact ca și în cazul senzațiilor și percepțiilor, **practica este criteriul veridicității gândirii**” [120, p. 149]. Anume activitatea artistico-plastică practică oferă posibilitatea aprecierii cât de veridic a fost conceput un fenomen, legitate sau principiu plastic de către elevi și măsura în care reflectă relațiile obiective ale realității.

Riguros vorbind, gândirea artistică reprezintă „un indicator integrativ al unicității individualității creative a artistului” [92, p. 109]. Vorbind despre capacitățile cognitive ale omului, T. Callo subliniază că „profilul spiritual al omului se construiește pe sistemul de cunoștințe asimilate, care reprezintă *un proces de prelucrare și valorificare*. Însăși cunoștințele trec printr-un proces de metamorfozare, ridicându-se de la date, fapte, evenimente, la generalizări și categorii de *concepte*. Pe această cale, prin formarea capacităților cognitive, se ajunge la **structurarea unui mod de a gândi și a interpreta lumea** în ansamblul ei” [12, p. 19]. Potrivit lui H. H. Волков, „gândirea artistică, ca un proces de creație, este caracterizată de anumite legități. A identifica aceste legități în activitatea de creație a unui sau altui creator de artă înseamnă *a dezvălui trăsăturile specifice de prelucrare și generalizare* ale acestuia (creatorului) a impresiilor realității, a caracteriza sistemul său estetic, principiile, de care este determinată structura interioară a imaginilor sale pe care este fundamentată apariția acestora (imaginilor) și transformarea în conștiința individuală” [92, p. 111].

De altfel, *inovarea, crearea noului, crearea imaginii* în arte plastice dintotdeauna reprezintă **produsul gândirii artistice** – activității/procesului de meta-formare, transformare, sublimare a conținuturilor personalizate/individuale (impresiilor, cunoștințelor, senzațiilor, stărilor

afective) în forme/imagini de expresie plastică, iar rezultatul (creația artistică) acestei meta-formări este mereu superior sumei aritmetice dintre elementele constitutive. Deci, potrivit cercetărilor lui Л. С. Выготский, „miracolul artei mai bine amintește de un alt miracol evanghelic – transformarea apei în vin, iar natura veridică a artei dintotdeauna aduce în sine ceva meta-creator, ce depășește un sentiment ordinar, și aceeași spaimă, și aceeași durere, și aceeași neliniște, când sunt chemate de artă, conțin în sine ceva în plus la ceea ce este conținut de acestea. Și acel ceva depășește aceste sentimente, le iluminează, transformă apa lor în vin, realizând astfel cel mai important scop al artei. Artă este relaționată cu viață, ca vinul cu poama – a spus unul dintre gânditori, și a avut absolută dreptate, indicând, astfel, asupra faptului că **arta își agonisește materialul din viață, însă oferă ceva supra acestui material, ce nu este conținut încă de proprietățile materialului însăși**” [94, p. 306].

Așa cum rezultă din analiza relațională, gândirea artistică reprezintă un proces de „transformare”, mediat de (1) comprehensiune (cunoaștere/concepere logică), (2) trăire (cunoaștere/concepere afectivă) și (3) creare (activitate artistico-plastică) a fenomenelor/ imaginii artistico-plactice, idee pe care o regăsim la А. В. Криницина. Conform cercetărilor autoarei, unul dintre principiile fundamentale pe care se bazează formarea gândirii artistice este **principiul unității dezvoltării sensibilității (simțurilor), cunoașterii și activității**. „Gândirea artistică se formează în unitatea integrală a înțelegerii emoțional-afective a imaginii artistice, a cunoașterii estetice, imaginate și logice și pregătirii pentru activitatea artistico-creativă” [119]. Așadar, autoarea stabilește trei fundamente în baza a trei principii – „**simț, gând, acțiune**”: (1) fundamentul gândirii imaginative și creației: gândirea artistică se bazează pe competențe cognitive, în special gândire prin imagini; (2) fundamentul estetic și emoțional al activității artistico-creative: gândirea artistică se dezvoltă în măsura acumulării experienței artistico-creative, a cunoașterii emoționale a tabloului artistic al lumii, artei; (3) fundamentul creativ: gândirea artistică se dezvoltă în legătură necondiționată cu activitatea de creație, motivația spre activitate [119].

Atitudinile artistice

Atitudinile artistice stau la baza gustului artistic, ce realizează selecția preferențială a subiectului, rezultată din **relaționarea specificității individuale și valorilor artistice universale**, mediind acel fundament al creației umane prin care se formează viziunea artistică asupra lumii a personalității prin trăirea senzitivă a ordinii spirituale de cel mai înalt nivel; umanizarea celor mai diverse tipuri ale atitudinilor sociale, făcând *umane* atitudinile individului față de lume și societate.

Condiționând crearea necesității constante de creație, atitudinile artistice marchează *modul de a fi, direcționarea formelor comportamentale, aspirațiilor și tendințelor de percepție*,

reflectare, concepere și creație a valorilor artistice. Or, anume activitatea artistică și de creație exprimă trăirile afectiv-senzoriale, atitudinile și, respectiv, cultura artistică a personalității, implicând participarea coordonată a multiplelor funcții psihice complexe și superioare, fapt semnificativ pentru dezvoltarea și formarea adolescenților.

În perspectiva menționată, atitudinile artistice prefigurează devenirea generală a personalității, dezvoltarea **potențialului personalizat, axiologic, culturologic, creativ și artistic**, având un impact considerabil asupra tuturor dimensiunilor vieții, servind drept fundament al percepției integrale a lumii, favorizând dezvoltarea estetică-artistice, emoțională și intelectuală a personalității, precum și *caracterul, originalitatea, individualitatea trăsăturilor personalizate ale personalității*, fiind definatorii pentru exprimarea practică a potențialului și începutului creator, acționând drept un stimulator sau determinantă a psihicului personalității pentru manifestare în activitatea artistică de creație, de transformare a conținuturilor personalizate. Ceea ce este unic și specific în noi se realizează într-o formă atât de expresivă, încât individualul se ridică în planul universalului. Așadar, după Cioran, *adevărata interiorizare duce la o universalitate* [16].

„Dacă arta se formează în „câmpul” valorii estetice, valoarea sa artistică este nucleul, centrul acestui „câmp”. Valorile artistice se formează „la intersecția” tuturor aspectelor artei, tuturor tipurilor de activitate, din care este constituită creația artistică – transformare, cunoaștere, apreciere, comunicare, joacă – în aparență estetică. Deci, în artă se realizează nu doar cunoaștere, ci cunoaștere artistică, nu doar apreciere, ci apreciere artistică, crearea nu doar a realității, ci **a realității artistice** [147, p. 81]. Una dintre principalele funcții ale educației artistice este formarea atitudinii artistice, ce determină și influențează în mod fundamental aprecierile și atitudinile față de toate dimensiunile la care se poate raporta personalitatea: *lume, realitate, „eu”*” [17, p. 113].

„Arta este o formă de expresie plastică a personalității creatoare, bazată pe o varietate de factori interni ori externi. Interferențele diverselor categorii de factori condiționează formarea unui **anumit mod de gândire, o anumită viziune artistică**. Suprapunerea acestor factori sub diverse raporturi, atât formale, cât și spațio-temporale, duce la cristalizarea lor în psihologia membrilor societății, deci prin extensie și în *mentalitatea artiștilor*” [62, p. 88]. Formarea educabililor prin interacțiunea cu fenomenele artei este condiționată de efectele și modificările psihologice generate de influența acesteia. „*Atitudinea artistică se manifestă în asemenea tipuri de activitate umană, precum: asimilarea artistică, sentimentul artistic și creația și percepția artistică. Atitudinea artistică într-o formă pronunțată este o caracteristică cuceritoare, trăire spontană, constantă, permanentă a personalității, ce reprezintă atât condiția, cât și consecința unor asemenea trăiri*” [97, p. 236].

Ca bază teoretică în abordarea problematicii atitudinii, cercetările T. Callo oferă un reper epistemic valoros, determinând atitudinile drept **componenta fundamentală a caracterului** [11,

p. 27], scopul cărora este de „a deschide calea elevului către *dezvoltarea personală*” [11, p. 29]. Referindu-ne la educația atitudinilor, subînțelegem, mai întâi de toate, *cultura animi* – cultivarea platoniană a personalității, formarea, cunoașterea și manifestarea creatoare a propriului „eu”. Educația atitudinilor este valorificarea potențialului personalității și unicității „eu-lui” prin cultură.

Conform ideilor T. Callo, atitudinea precedă o reacție posibilă a individului față de un dat, fiind condiționată, în mod imperativ, de fenomenul aprecierii, ce presupune o evaluare, raportare, poziționare a „eu-lui” față de un dat, iar educația este cea, prin conținuturile și exemplele căreia, ghidează individul în exercițiul său de luare a atitudinii. Deci, „*educația nu este niciodată neutră*, ea alege, verifică, presupune, convinge, elogiază, elimină etc.” [11, p. 16]. După I. A. Comenius, educația deține o valoare hotărâtoare în devenirea omului și societății, elementele referitoare la cunoaștere fiind cuprinse *în mod aprioric* în sufletul nostru. Totodată, *cunoașterea provine din experiența sensibilă*, dar se realizează prin însușirile înnăscute ale spiritului omenesc [43, p. 32-33]. „Educația atitudinilor este instrumentul care îndrumă în exercițiul de a discerne și aprecia prin raportare cu valoarea, grevarea ieroglificei unice a personalității din caractere individuale *raportate la valorile universale ale culturii, sensurile și adevărurile resimțite universal de umanitate*.”

Educația atitudinilor artistice reprezintă un obiectiv specific al pedagogiei artelor, grație atingerii căruia se realizează contribuția educației artistice în obiectivul formării unei personalități vizionare dezvoltate multilateral. Din punct de vedere pedagogic, atitudinile se dezvoltă, se completează, devenind, în procesul unei influențe educaționale direcționate, calități stabile ale caracterului personalității, or, educația omului este, mai întâi de toate, educația atitudinilor. Prin urmare, în mod dialectic, *conștientizarea atitudinilor (obiectul) se realizează de subiect în procesul activității acestuia și, în același timp, (subiectul) determină/proiectează esența desfășurării activității, profunzimea și conștientizarea acesteia*” [17, p.114].

Specificitatea și importanța atitudinilor artistice rezidă în faptul că, prin trăirea senzitivă a ordinii spirituale de cel mai înalt nivel, *umanizează cele mai diverse tipuri ale atitudinilor sociale*, fac umane atitudinile individului față de lume, oameni, societate și sine însuși. Dacă atitudinile artistice devin laturi organice și naturale ale tuturor relațiilor stabilite, personalitatea educațiilor devine la fel de firesc dezvoltată artistic și capabilă pentru perfecționarea viitoare, dezvoltarea sistemului de atitudini în toate tipurile de activitate. În accepțiunea lui V. Pâslaru, „domeniul creat de activitatea artistică a omului a fost numit de Kant *suprasensibil*, adică ceea ce există mai presus de cunoașterea senzorială sau sensibilă. Este domeniul unde operează *spiritul*” [53, p. 126].

Analizând fenomenul *sentimentelor artistice* drept parte a atitudinilor artistice, remarcăm una dintre însemnările pictorului francez C. Corot: „În natură este necesar de a căuta mai întâi de toate forma, apoi relațiile tonale, coloritul – și toate acestea trebuie subordonate sentimentului

simțit de pictor” [120, p. 210]. Concluzionăm că activitatea artistică este de neconceput în afara *lunii senzitive a subiectului*, în care intră o varietate inepuizabilă și diversitate de sentimente: ale culorii, tonalității, coloritului, spațialității. În același timp, unele procese de cunoaștere, ca: senzația, percepția, gândirea servesc drept părți indispensabile ale procesului integral de reflectare a realității. *Cunoașterea senzitivă* a obiectelor și fenomenelor lumii înconjurătoare este una inițială. Însă, odată simțind, percepând, imaginând oricare obiect sau fenomen, elevii urmează să analizeze, generalizeze, concretizeze acest conținut – să gândească asupra a ceea ce se reflectă în propriile senzații și percepții. În asemenea accepțiune, elevul nu este un obiect pasiv, ce răspunde la influența condițiilor externe, el este activ și se creează pe sine însuși, reieșind din propriile forțe interioare. Pe acest fundal, M. Cojocaru-Borozan observă că, „pornind de la ideea că: exprimarea emoțiilor constituie o necesitate umană, trăirile emoționale specifice persoanei constituie premisa orientărilor valorice ale acesteia” [6, p. 229], iar, potrivit lui В. И. Петрушин, sentimentul artistic „se dezvoltă pe parcursul muncii spirituale asupra propriei persoane” [140, p. 78].

„Sentimentele artistice manifestate în activitatea artistică își găsesc reflectia în *alegerea mijloacelor de expresie și metodele de exprimare*. Opera de artă transmite imaginea lumii refractată prin sentimentul și mentalul autorului. Sentimentul artistic al subiectului se exprimă în unitatea formei și conținutului, condiții în care trăirea emoțională a pictorului este strâns legată de *expresivitate*. De regulă, cu cât mai deplin „a simțit” pictorul cele reprezentate, cu atât mai expresiv este conținutul operei. De altfel, expresivitatea operei presupune, mai întâi de toate, transmiterea simțurilor pictorului, atitudinea sa față de realitate și cele reprezentate [120, p. 252].

Atitudinile artistice au menirea creării unei setări psihologice, necesități de a recepta, asimila, percepe, reflecta asupra fenomenelor de artă și, totodată, în mod imperativ, de a crea preferențialul, *alegerea și selecția artistică* a subiectului. Acest fapt permite să constatăm că atitudinile artistice stau la baza gustului artistic, rezultat din relaționarea specificității caracteriale individuale la valori artistice universale. Abordând conceptul în cauză, *gustul artistic*:

(1) reprezintă o însușire calitativă a *activității spiritual-practice*, ce reflectă atitudinea personalității față de practica artistică, abilitățile de percepție și cunoaștere a artei în condiții istorice concrete. Deci, activitatea de percepție, înțelegere și apreciere a operelor de artă presupune activitate direcționată asupra percepției senzitiv-imaginative a operelor de artă, înțelegerea lor și „reificarea” normelor de gust și a etalonului în creație. Gustul artistic apare ca fiind una dintre formele conștiinței artistice, determină măsura reflectării și percepției mijloacelor de expresie artistică, fiind conex cu aprecierea artistică a obiectului. Condiții în care gradul de exactitate, adecvare a percepției artistice depinde de calitatea competenței artistice a receptorului și, respectiv, gustul artistic al acestuia;

(2) reflectă *experiența personală* a personalității și cunoștințele, metodele înțelegerii artistice, pe care le-a însușit prin comunicarea cu fenomenele artei ca exponente ale unui anumit *mediu socio-cultural*, comuniunilor educaționale și societății date în ansamblu;

(3) exprimă sentimentul artistic și trăirea artistică afectivă, îmbină organic *trăirea afectivă și raționamentul*, fiind un indicator al irepetabilității individuale potențate cultural. Anume gustul artistic poate servi drept expresie (măsură) a culturii artistice a omului, reflectând gradul de perfecțiune a trăsăturilor social valabile și nivelul dezvoltării individualității [132, p. 151];

(4) se dezvoltă drept un fenomen complex și dinamic al conștiinței la toate nivelurile sale (de la individual-personalizat la social), reprezentând o trăsătură calitativă a activității spiritual-practice de *asimilare a operelor de artă*, fiind și un mijloc de *transformare/sublimare* atât a practicii artistice, cât și a obiectelor de creație, fiind un mediator implicit al începutului creator.

Tot în această ordine de idei, atitudinile artistice reprezintă premisa directă și *fundamentul comprehensiunii conceptuale* artistice asupra fenomenelor de artă și fenomenelor vieții în ansamblu. Așadar, atitudinile artistice trasează vectorul esențial al *formării vizionare și conceptuale* a personalității, implicând *asimilarea și structurarea atât a conceptelor, modelelor și paradigmatelor de ordin artistic, cât și a celor de ordin filosofic, axiologic, semiotic, etic și spiritual*, precedând și determinând formarea viziunii artistice asupra lumii” [17, p. 115].

Un rol decisiv în determinarea căilor de reflectare a vieții în artă revine *viziunii artistice asupra lumii (atitudinii vizionare)*. *Formele* de reflectare nu sunt neutre: ele pot stimula veridicitatea și profunzimea reflecției sau pot împiedica într-o măsură sau alta realizarea acestui obiectiv. Activitatea artistică a pictorului depinde de viziunea sa asupra lumii, adică de atitudinea sa conceptuală determinată față de diferite fenomene ale realității. Viziunea pictorului asupra lumii determină *orientările sociale, axiologice și creative*. În structura viziunii creatorului asupra lumii sunt incluse și căutările asupra sensului vieții. Cu cât mai profunde și umaniste sunt acestea, cu atât mai profunde și educative sunt conținuturile operei artistului [139, p. 26].

Într-o optică sintetică, atitudinile artistice sunt determinante și pentru *manifestările comportamentale* ale personalității (comportamentul și acțiunea), determinând subiecții de a se manifesta în activitatea de creație artistică. În cazul conștiinței artistice, aceste atitudini devin o determinantă psihică care generează *activitatea de transformare* a conținuturilor personalizate în forme artistico-plastice (imaginare/mentale), *selecția și esențializarea artisticului* din impresiile, senzațiile, stările afective, gândurile, cunoștințele, judecățile de valoare și valorile personalizate acumulate din propria experiență. După cum menționează T. Vianu, „artistul redă vieții ceea ce a luat din ea și opera care rezultă poate deveni o avere agonisită de experiențe” [63, p. 58].

Remarcăm, de asemenea, că însăși *activitatea artistico-practică* poartă caracter artistico-estetic și odată nimerind în câmpul fenomenelor de artă, omul devine *om al artei...* **Crearea valorii artistice** în activitatea artistico-practică nu este un obiectiv terțiar, nu este o completare a altui fenomen, ci este *scopul esențial*. Astfel, procesul creării artistice acționează concomitent ca o asimilare de către om a unei atitudini speciale, estetice față de lume și, totodată, prin creație omul dobândește integralitatea, formând și manifestând esența sa umană [157, p. 236].

O remarcă importantă ce ține de **exteriorizarea conținuturilor personalizate** în formele artei o prezintă E. Cioran, precizând în descrierea experiențelor umane capitale că „conținuturile obiectivate își pierd actualitatea din conștiință. Din acest motiv, lirismul reprezintă o pornire de risipire a subiectivității; căci el indică o efervescentă a vieții în individ care nu poate fi stăpânită, ci pretinde neconținută expresie. A fi liric înseamnă a nu putea rămâne închis în tine însuși. Această necesitate de exteriorizare este cu atât mai intensă cu cât lirismul este mai interior, mai profund și mai concentrat” [16, p. 7]. „Devii liric atunci când viața din tine palpită într-un ritm esențial și când trăirea este atât de puternică încât sintetizează în ea întreg sensul personalității noastre. **Ceea ce este unic și specific în noi se realizează într-o formă atât de expresivă, încât individualul se ridică în planul universalului.** *Experiențele subiective cele mai adânci sunt și cele mai universale, fiindcă în ele se ajunge până la fondul original al vieții. Adevărata interiorizare duce la o universalitate, inaccesibilă acelor care rămân într-o zonă periferică*” [16, p. 7].

Relevabilă în contextul artelor plastice este mărturia lui A. Tarkovsky, ce a marcat ideea că „Artistul ne deschide lumea, obligându-ne fie să credem în ea, fie să o respingem drept ceva inutil și neconvingător pentru noi înșine. *Creând imaginea artistică, el mereu își depășește propriul gând, care se dovedește a fi nesemnificativ în fața acelei imagini percepute sensibil despre lume, care îi apare ca o revelație. Căci gândul este scurt, iar imaginea este absolută.* Prin urmare, putem vorbi despre relația impresiei receptate de o persoană pregătită spiritual de la o operă de artă cu o impresie pur religioasă. Arta influențează, în primul rând, asupra sufletului uman, formându-i structura spirituală” [163, p. 41]. Pe acest fundal, unul dintre indicatorii de calitate ai formării culturii artistice este formarea atitudinilor artistice, ce însumează conținuturi afectiv-axiologice față de lume, oameni și propriul „eu” [17].

1.3. Prioritatea fenomenului cultural și a educației artistice

Evoluția unei societăți autosuficiente este de neconceput în afara demersului cultural și celui artistic, drept manifestări superioare ale umanității din toate timpurile. Constatarea importanței **educației culturale și artistice** în devenirea unei societăți complete reprezintă o evidență în contextul ascendenței progresului tehnologic și al unei societăți postmoderne aflate

într-o permanentă schimbare, fapt reiterat și la nivelul politicilor și strategiilor educaționale europene [23, p. 16].

În realitate, cultura a devenit una dintre **prioritățile strategice ale Uniunii Europene**, drept mesager pacificator și potențial progresiv al unei societăți. Drept mărturie a priorității acestui domeniu în ultimele decenii, servesc programele „Cultura – 2000”, „Cultura” (2007-2013), „Cultura” (2013-2017), „Europa creativă” (2014-2020) etc.

Importanța „fenomenului de *culturalizare* prin educație și școală este evidențiată atât în concluziile Consiliului Uniunii Europene privind trecerea la o viziune a unui *Spațiu european al educației* din 17 noiembrie 2017, cât și prin proiectul **UNESCO Associated Schools Project Network**, ce a susținut celebrarea *Anului European al Patrimoniului Cultural 2018* (European Year of Cultural Heritage), contribuind la sensibilizarea față de patrimoniul cultural european intangibil în școli prin educație și învățare pe tot parcursul vieții (lifelong learning), cât și descoperirea celor mai prețioase comori și tradiții europene de către copii (**#HeritageAtSchool** **#EuropeForCulture**). În aceste condiții, pe teritoriul Europei sunt localizate o jumătate din patrimoniul istoric universal, iar cultura occidentală europeană a procreat nucleul valorilor universale formulate istoric în clasicitate, printre care ideile umanismului și iluminismului” [23, p. 16].

Precizăm că inițiativa Anului European al Patrimoniului European a fost precedată de un alt proiect socio-cultural multidimensional, desfășurat anual în zilele de odihnă a lunii septembrie în circa 50 de țări, precum *Zilele patrimoniului european*, având drept scop sensibilizarea față de diversitatea și tezaurul culturii europene, favorizarea interesului față de patrimoniul cultural, informarea autorităților privind necesitatea ocrotirii acestuia, deschizând, astfel, ușile edificiilor istorice, muzeelor, expozițiilor, conferințelor și altor organizații de cultură.

Aprobat în anul 2014, **programul „Europa creativă”** a integrat proiectele anterioare ale Uniunii Europene realizate în ultimii 20 de ani, precum „Capitala culturală a Europei”, „Patrimoniul european”, premiul Uniunii Europene în domeniul culturii „Europa Nostra”, premiile Uniunii Europene în domeniul arhitecturii contemporane și literatură, dar și multiple proiecte noi în realizarea cărora a participat și Republica Moldova.

Privită ca dimensiune a oportunităților și deschiderilor spre creație (Figura 1.2), potrivit Strategiei Europene pentru domeniul culturii, elaborată în 2007, **cultura este catalizator al creației**. „Cultura și creația reprezintă factori importanți în dezvoltarea personalității, unității sociale, creșterii economice... Cultura este percepută drept punct cheie în procesul integrării europene, fundamentată pe valori comune și patrimoniu cultural comun” [148, p. 38].

În acest context referențial, una dintre principalele misiuni ale educației artistice contemporane rezidă în formarea culturii artistice a educabililor, capabili de a desprinde esențe, cât și de a genera noi valori, însușind, astfel, principala materie pe care și-o „predau” oamenii – pe cea de a fi om. De altfel, rolul și calitatea învățământului artistic instituțional sunt fundamentale în formarea conștiinței identitare, culturale și artistice a viitoarelor generații drept pătași, purtători și creatori ai valorilor culturale naționale și universale [23].

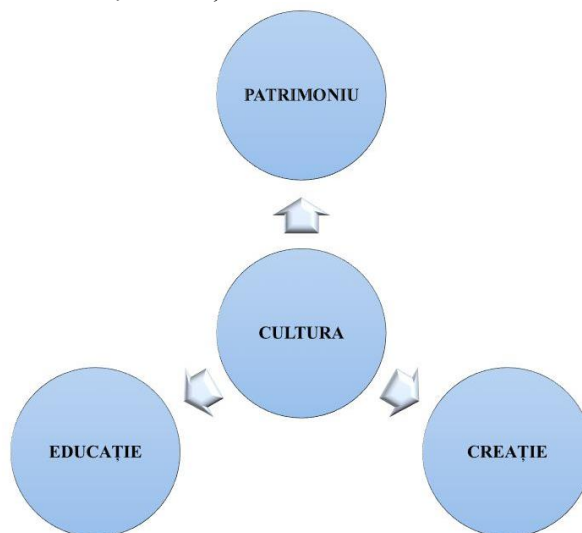

Fig. 1.2. Principalele dimensiuni de dezvoltare/manifectare a culturii

Sursa: elaborată de autor

Sumarizând cele expuse, este de menționat că formarea culturii artistice a liceenilor prin artele plastice reprezintă o prioritate a sistemului educațional actual. Menționăm ideile pertinente privind *rolul dimensiunii culturale în educație*, formulate de cercetătoarea T. Callo: „Cultura, ca o capacitate tehnico-creativă a oamenilor formată istoric, apare nu genetic, ci ca exprimare a forțelor omului, în rezultatul realizării potențelor lui naturale în drumul personal al vieții. Nivelul inferior al culturii este o adaptare pasivă la existență, iar zborul căutării culturale este o creare a unei lumi personale, care „absoarbe în sine” exteriorul, opunându-i unicitatea, originalitatea sa. Omul cu potențialități dezvoltate culturale „rupe” cercul repetărilor, neagă circumstanțele banale, devine într-o sferă sau alta demiurg” [12, p. 45].

Formarea culturii artistice reprezintă *un proces complex de conștientizare, familiarizare, concepere, înțelegere, apreciere și trăire a fenomenelor artistico-plastice* și însumă un procedeu de *internalizare și asimilare* a acestor fenomene, ce se răsfrânge asupra tuturor dimensiunilor și manifestărilor personalității *la nivel cognitiv, afectiv și conceptual-atitudinal* și creează un fondal benefic al propriei autoidentificări și realizări artistice, drept urmare a formării: *conștiinței, percepției, conceperii, gândirii, necesităților, gustului și viziunii artistice asupra lumii*.

Cea mai rezultativă sursă de formare a culturii artistice este fenomenul **educabilității artistico-plastice**, fapt ce subliniază rolul pregnant al educației artistico-plastice. În opinia

cercetătorului S. Cristea, „definirea educabilității la nivel de concept pedagogic fundamental poate fi realizată prin analogie cu noțiunea de *dezvoltare psihică*. Elementul comun poate fi identificat la nivelul structurii educabilității relativ asemănătoare cu cea a dezvoltării psihice, bazată pe interacțiunea a trei factori: *ereditatea – mediul – educația*. Diferența specifică este prezentă la nivelul funcției centrale a educabilității, care vizează *dezvoltarea completă a personalității celui educat*, psihologică, dar și socială, prin valorificarea la maximum a resurselor specifice eredității, mediului și educației, asigurată prin acțiunea terțiară determinantă a educației” [32, p. 373].

Prin analogie cu definiția susmenționată, în viziunea noastră, *educabilitatea artistico-plastică* vizează dezvoltarea artistico-plastică complexă a personalității celui educat și determină fundamentul culturii artistice individuale. Drept urmare, formarea culturii artistice depinde de instrumentele concrete ale *educației artistice* și poate fi realizată prin *oferirea și promovarea unor metodologii și strategii eficiente, regândite și redimensionate din perspectiva celor mai bune tradiții și practici pedagogice adaptate realităților și exigențelor prezentului* [23].

Revenind la precizările noționale ale *educației culturale*, cercetătoarea T. Hubenco susține: „Educația culturală, ca sferă spirituală a vieții, include *rezultatele activității creatoare a omului, capacitățile creative, conceptele sociale și valorile*, care sunt comune unui grup mare de oameni și transmise din generație în generație. Această idee este susținută și de C. Cucuș: „...educația este, în principal, o activitate de transmitere și difuzare a culturii. Grație acesteia, cultura se propagă de la o generație la alta, îmbogățindu-se și diversificându-se continuu” [45, p. 323-324]. Evidențiind rolul pregnant al relațiilor: cultură-artă-educație-personalitate-cultură artistică, sunt semnificative viziunile cercetătoarei T. Callo privind fenomenul culturalizării în sistemul educației: „Științele educației sunt incluse într-un proces de precizare a domeniului teleologic și a raportului cu științele sociale, cultura și științele umane. Este actuală întrebarea ce prezintă educația: un proces de instruire, de socializare sau de *transmitere a culturii*” [12, p. 46].

Potrivit curriculumului național pentru „Educația plastică” (clasele a V-a – a VII-a) de A. Blaja-Vitcovschi, *competențele specifice disciplinei* sunt: „(1) Receptarea mesajelor vizuale și artistico-plastice în contexte variate, manifestând sensibilitate pentru frumosul din viață și din artă; (2) Exprimarea de sine prin creații vizual-plastice, demonstrând creativitate și gust estetic; (3) Aprecierea creațiilor de artă plastică în limbaj specific, manifestând spirit critic și respect față de valorile naționale și cele ale altor culturi; (4) Transferarea abilităților artistico-plastice în contexte educaționale/ sociale/culturale, demonstrând deschidere pentru valorizarea experiențelor artistice” [68, p. 12].

Vorbind despre *educație artistică*, D. Cotovițaia susține că „Modalitatea prin care se realizează relația dintre om și realitate o constituie arta, altfel spus, prin intermediul *imaginii*

artistice se înfăptuiește sinteza dintre individual și general, dintre subiectiv și obiectiv. Mesajul artistic, prezent în opera de artă, pune în evidență valențele formative ale acesteia, dar și cele mai profunde laturi ale personalității umane, oferind în schimb posibilitatea **formării convingerilor și acceptarea unor adevăruri**” [29, p. 345]. Abordând conceptul în cauză, V. Pâslaru afirmă că „Educația artistico-estetică este congenitală și definitorie ființei umane, se identifică cu cunoașterea artistico-estetică, s-a constituit stabil într-un domeniu/tip de educație și ca ramură a științelor educației, urmărind un scop și obiective specifice prin valorificarea unor conținuturi educaționale speciale, executată prin metodologii aferente în baza unui sistem propriu de principii. *Ignorarea educației artistico-estetice provoacă degradarea ființei umane*” [52, p. 14].

Examinând aceeași problemă, S. Cristea menționează că „La acest prim nivel de referință, educația artistică reprezintă activitatea de formare-dezvoltare a personalității educatului (elevului, studentului etc.), realizată prin receptarea (cognitivă și afectivă), evaluarea și crearea valorilor frumosului artistic, aflat **la baza frumosului general (obiectivat și în natură și în societate)**” [31, p. 55]. „Valorile frumosului artistic, **în evoluție istorică**, sunt concepute **clasic** prin imitarea frumosului din natură (în premodernitate) și prin recrearea sau reconstrucția frumosului (în modernitate și postmodernitate), multiplicat de cele „șapte arte” care exprimă și dezvoltă, în mod specific, categoriile estetice fundamentale (idealul estetic, simțul și gustul estetic, spiritul de creație estetică). În sens general, educația artistică, fundamentată pedagogic pe valorile specifice frumosului artistic, reprezintă „educația prin artă și pentru artă” [31, p. 55-56].

În același spirit, D. Cotovițaia afirmă că: „Educația cultural-artistică solicită și cultivă atât *planul afectiv*, cât și *cel intelectual-operational*, deoarece în procesul de percepere a frumosului apare cu necesitate și înțelegerea emoțională. Ea urmărește realizarea unor obiective, cum sunt: *sensibilizarea* elevilor față de limbajul artei, cultivarea *capacităților de apreciere* (gustul și judecata estetică), formarea *atitudinii estetice*, modelarea personalității prin intermediul artelor, ea exercită o puternică influență asupra dezvoltării personalității umane, asigurând condiții favorabile stimulării și promovării creativității în toate domeniile, inclusiv în activitatea de învățare. Educația cultural-artistică oferă elevului posibilitatea să-și formeze o imagine cât mai completă despre lume, să o pătrundă și să o reconstruiască din punct de vedere estetic, asigură atât o cunoaștere plastică, concretă, cât și una cognitiv-afectivă, adresându-se atât afectivității și imaginației, cât și gândirii și voinței (latura formativ-educativă), oferă posibilitatea înțelegerii multiplelor forme ale vieții, ea aflându-se în interdependență cu celelalte laturi ale educației, sarcina de a dezvolta capacitatea de percepere și înțelegere a frumosului sub toate aspectele lui, de a forma conștiința estetică, gustul și simțul estetic, dar și asigurarea condițiilor de participare la crearea valorilor artistice îi revine tot educației cultural-artistice” [29, p. 345-346].

Sintetizând mai multe opinii, putem afirma că educația în arte plastice prin *fenomenul educabilității artistico-plastice edifică pivotul referențial al culturii artistice a personalității*, determinând un sistem de coordonate ale acesteia: conștiință, percepție, gândire, gust, viziune, atitudini artistice și, implicit, atitudinea vizionară asupra lumii. Prin urmare, educația în arte plastice trebuie adaptată cerințelor timpului prin valorificarea celor mai bune practici educaționale existente istoric și ***promovarea unui proces de educație și instruire viu și flexibil, capabil de a instrui și educa în spirit artistic profesionist, dinamic, multidimensional, variat și creaționist***.

În perspectiva menționată trebuie să consemnăm necesitatea austeră de ajustare a cadrului normativ legislativ și instituțional în domeniul educației al Republicii Moldova în vederea *favorizării proceselor de culturalizare prin educație și, implicit, prin educație artistică*. În pofida faptului că potrivit Cadrului de competențe-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții a Strategiei de dezvoltare a învățământului 2020, sensibilizarea și expresia culturală reprezintă un punct de plecare prioritar, învățământul vocațional în arte plastice rămâne a fi insuficient de organizat la nivel de sistem și viziune. În opinia noastră, ***învățământul vocațional în arte plastice*** aliniat formării culturii artistice a educaților trebuie întemeiat pe:

- 1) valorificarea și sensibilizarea față de ***patrimoniul național și universal***;
- 2) revigorarea conceptului de ***profesionalism*** – fundament științific consolidat și actualizarea practicilor educaționale formate istoric/evolutiv, bazate pe tradițiile ***Școlii academice***;
- 3) cultivarea ***începutului creator*** – manifestări active ale elevilor în activități artistico-practice (expresie culturală), meta-formare, inovare a sinelui și lumii prin valori artistice, imperativ menite de a transmite spiritualitate și umanism [23].

1.4. Concluziile capitolului 1

1. În urma analizei epistemologice, antropologice, filosofice și pedagogice a conceptului de **cultură** prin prisma numeroaselor mișcări și școli de gândire, considerăm referențială cercetării tulpina de sens descendentă *de la (Platon) Kant la Hegel* relevantă în clasicitate, ce a înaintat teza universalității rațiunii umane și a valorilor umane universale. Noțiune care a făcut loc cuvântului *spirit* (Geist). Or, marii gânditori ai lumii au fost univoci în ideea că fenomenul cultural este manifestare a spiritului, specific definiției și condiției omului. Consemnând criza culturală a postmodernității/spiritualității, considerăm că soluționarea decadenței științelor spiritului și, implicit, artelor plastice în contemporaneitate poate fi confruntată prin actualizarea valorilor universale ale culturii occidentale clasice (formate evolutiv) și corelarea constructivă a celor două paradigme majore ale culturii: clasice și relativiste în practica educațională.

2. Drept parte a culturii umaniste și spirituale, **cultura artistică ca fenomen istoric colectiv** menține și asigură existența socială necesară, funcționarea, reproducerea istorică, crearea și dezvoltarea artei, fiind constituită din: (1) artă, (2) sistem instituțional, (3) mediul cultural-artistic/conștiința artistică a societății și are la bază două concepte inerente centrale: *valoare și stil*. În contextul analizei cercetărilor, au fost identificate mai multe caracteristici și relații: corelativitatea artei și filosofiei (ideal-idee), forma simbolică și capacitatea culturogenă a artei în raport cu personalitatea umană, unitatea referențialului afectiv și rațional al cunoașterii artistice, activitatea artistică drept fundament al culturii artistice a personalității.

3. **Cultura artistică drept formă a culturii personale** se aliniază în jurul celor două condiții ale ființei umane ca: (1) *obiect/produs al culturii* și (2) *subiect/creator al culturii*. Prin urmare, cultura artistică, prin efectele sale paideice, contribuie la *schimbarea paradigmatelor mentale* ale personalității, având menirea de regulare și orientare, formare a sistemului de valori și a sentimentelor, determinarea relațiilor sociale și activității creatoare. În această optică de idei, cultura artistică este determinată de *nivelul educației artistice* prin prisma funcțiilor artei. Educația artistică are drept scop de a echipa omul cu un anumit minim de competențe artistice, favorizând asimilarea, integrarea, transmiterea și crearea valorilor artistice, formarea idealului artistic.

4. Într-o optică sintetică, formarea culturii artistice depinde de formele și metodele educaționale concrete și este mediată de formarea: (1) **percepției artistice** – dezvoltarea analizatorului vizual, conceperea fondului emoțional și a celui conceptual-ideatic al fenomenelor artei, formarea viziunii artistice, (2) **gândirii artistice** – transformarea și generalizarea impresiilor receptate prin înțelegerea și trăirea fenomenelor artei, stăpânirea limbajului artistico-plastic în activitate artistico-practică; (3) **atitudinilor artistice** – relaționarea specificității individuale și valorilor artistice universale, formarea gustului artistic, lumii senzitive a subiectului, atitudinii vizionare asupra lumii, condiționarea manifestării prin creație artistică.

5. Actualmente, **prioritatea fenomenului cultural** (#HeritageAtSchool #EuropeForCulture) este inclusă în *prioritățile strategice de dezvoltare ale Uniunii Europene*, or, cultura reprezintă catalizatorul creației și potențialului progresiv al unei societăți. **Educația artistică** este activitatea de formare-dezvoltare a personalității prin receptarea, evaluarea și crearea valorilor artistice, aflate la baza frumosului general (clasic), fiind fundamentală pentru formarea culturii artistice a unei societăți drept principală finalitate a sa. Prin urmare, considerăm că **învățământul vocațional în arte plastice**, aliniat formării culturii artistice a educabililor, trebuie întemeiat pe: sensibilizarea față de patrimoniul național și universal, revigorarea conceptului de profesionalism și tradițiilor Școlii academice, cultivarea începutului creator.

2. REPERE METODOLOGICE ALE FORMĂRII CULTURII ARTISTICE A LICEENILOR PRIN ARTELE PLASTICE (ÎNVĂȚĂMÂNT VOCAȚIONAL ACADEMIC)

2.1. Modelul teoretic al culturii artistice

„Educația în spiritul culturii, al umanismului științific, tehnic, artistic, pentru cultură, au ca perspectivă devenirea omului ca receptor și creator de cultură. Prin educație, cu ofertele ei culturale, ne creăm un mod cultural personalizat de viață, un mod propriu de raportare la lume și la noi înșine, ne construim propria identitate” [12, p. 47]. Pornind de la aceste considerații, *Modelul teoretic al culturii artistice* înaintat relevă aspecte noționale și conceptuale relaționate primar formării culturii artistice drept parte a culturii umane personale prin valorificarea instrumentarului și valențelor artei și educației artistice în cultivarea umană drept om și creator, cuantificând, în speță, limbajul senzitiv pictural al artelor plastice.

(1) **Fundamentele teoretice** ale conceptului de cultură artistică vizează mai multe domenii de referință și, în special, influența artei asupra personalității umane la nivel individual și colectiv în toate manifestările sociale. Actualmente, fenomenologia culturii artistice este cercetată de un șir de științe umaniste, printre care: culturologia, sociologia, psihologia artei, pedagogia, psihologia, semiotica, filosofia culturii, antropologia, estetica, teoria și istoria artei etc.

Cercetarea literaturii de specialitate a permis să evidențiem mai multe idei de sinteză, în special datorită analizei fundamentelor teoretice realizate privind: **conceptul de cultură** – T. Callo, L. Blaga, C. Noica, G. Georgiu, W. Dilthey, O. Spengler, A. Kroeber, C. Kluckhohn, J.R. Baldwin, S.L. Faulkner, M.L. Hecht și S.L. Lindsley, Л.В. Павлова, К.М. Табаринцева-Романова; **conceptul de cultură artistică** – S. Cristea, V. Pâslaru, A. Мавлян, В.И. Мазепа, В.П. Азархин, В.П. Михалев, Л.С. Закс, Г. Макарова, М.С. Каган, А.М. Новиков, Д.С. Недович, С.В. Лапина, Е.Ю. Ежова, И.Т. Пархоменко, Л.В. Павлова, Е.В. Чистюхина, М.А. Маниковская; **conceptele valoare și stil** – T. Callo, V. Pâslaru, L. Blaga, T. Vianu, G. Georgiu (L. Grumberg), E.H. Gombrich, С.В. Лапина; **componentele culturii artistice: percepția artistică** – T. Hubenco, П.М. Якобсон, Н.Н. Волков, В.С. Кузин, Ю.У. Фохт-Бабушкин, Б.С. Мейлах, Н. Бучило, А. Бедина, С.В. Брагин, О.Б. Павленкович; **gândirea artistică** – Л.С. Выготский, В.С. Кузин, В.И. Петрушин, А.В. Криницына; **atitudinile artistice** – T. Callo (G. Allport), M. Borozan, E. Cioran, O. Лармин, В.С. Кузин, Л.Н. Столович, В.И. Мазепа, В.П. Азархин, В.П. Михалев, Т.П. Михайлова, А.А. Радугин, И.Т. Пархоменко, И.В. Чернышева, С.М. Гинтер, А.А. Ярыгина, А.П. Мохонько, Е.В. Чистюхина; **educația artistică, axiologică și culturală** – S. Cristea, V. Pâslaru, T. Hubenco,

T. Callo, A. Vitcovschii, D. Cotovițaia; **funcțiile artei** și valențele formative ale acesteia în raport cu personalitatea umană – V. Pâslaru, T. Vianu, L. Blaga, C. Cuceș, G. Georgiu, Ю. Боров, М.С. Каган, С.В. Лапина, С.Х. Раппопорт, Л.Н. Столович, А. Вахеметя. Cultura artistică se identifică prin: (a) totalitatea fenomenelor artei (forme de expresie, valori artistice universale, conținuturi ideatice, idealuri și modele artistice) asimilate și integrate în structura psihologică a personalității drept formă fundamentală de cunoaștere a lumii și a sinelui (senzorială, axiologică, semiotică, filosofică) la nivel logic – raționament, comprehensiune și afectiv – trăire, sensibilitate; (b) manifestarea particularităților personalității în unicitatea sa (a caracterelor ereditare individuale), racordate conținuturilor culturale universale specifice artei; (c) determinarea manifestărilor sociale ale personalității în spiritul valorilor umaniste (paradigma umanistă a educației) și formarea simțurilor umane prin artă; (d) unitatea lumii spirituale a personalității prin: manifestarea acesteia în calitate de creator și vizionar în creație artistică, valorificarea potențialităților culturale: creație-imagină-viziune artistică, dialog constant cu fenomenele artei ca formă de cunoaștere și meta-formare spirituală teleologică a sinelui și lumii; (e) formarea componentelor esențiale ale culturii artistice: percepției, gândirii, atitudinilor artistice (viziunii artistice asupra lumii/ideal) prin educație/autoeducație artistică.

Privită prin prisma unei paradigme mai noi, cultura artistică a personalității este examinată drept parte a **culturii umaniste**, reprezentând *experiența artistico-socială*, acumulată în urma procesului de interacțiune a omului cu arta, integrând, în fond, susceptibilitatea simțurilor, înțelegerea și conceperea fenomenelor artei, dar și necesitatea constantă în dialog cu arta. În acest sens conceptul de cultură artistică este corelativ modelului educației umaniste. Potrivit acestei perspective cultura artistică cadrează cu dezvoltarea artistică a educabililor și un nivel înalt al educației artistice. În accepțiunea cercetătoarei Л. В. Павлова, *dezvoltare artistică* exprimă atitudinea formată față de creația artistică, percepția exponentelor creației artistice și manifestării active în domeniul activității artistice; atitudinea afectivă față de artă, necesitatea în exponentele sale înalte și spiritul estetic de observație [138]. Pe acest fundal, conceptualizarea culturii artistice are la bază dualitatea corelativă, potrivit căreia personalitatea umană este **(1.1) obiect al culturii/artei** (receptor), cultivat/format/modelat prin prisma funcțiilor artei și, totodată, **(1.2) subiect al culturii/artei** (creator), abilitat prin prisma funcțiilor educației artistice.

(2) Arta. Prin efectele sale paideice, fenomenologia artei favorizează formarea culturii artistice a personalității și realizarea potențialului său artistic. Potrivit lui G. Georgiu: „Arta este cea mai înaltă formă a creației umane, întrucât ea este *plăsmuitoare de lumi și de sensuri...* Imaginea artistică este văzută ca un semn complex, ce unește organic expresia și semnificația, ca un semn capabil să trezească, prin forma expresivă și prin alcătuirea sa originală, un lanț de trăiri

și reprezentări mentale în conștiința receptorului” [40, p. 187-189].

Intrinsec, forța educativă pe care o deține fenomenologia artei este unică prin mijloacele expresive ale limbajului senzorial și capacitatea de edificare, convingere și persuasiune afectivă asupra personalității umane în lipsa moralizărilor directe. Or, conținutul acesteia exprimă o concentrare masivă și unică a valorilor artistice, general-umane, fiind și purtătorul celor mai expresive, semnificative forme de expresie a umanității.

Dialogul constant cu lumea artei are ca premisă mai întâi de toate ***includerea personalității în sistemul valorilor artistice***, ce prefigurează *conștiința, necesitățile, interesele și percepția* personalității în toate manifestările sociale ale acesteia, formarea atitudinilor față de realitate și față de sine însăși, prin urmare, arta este sursă a cunoașterii, experiențelor, modelelor, idealurilor și atitudinilor față de lume. De altfel, atât educația, cât și fenomenologia artei au la bază aceleași intenții originare, și anume: formarea personalității prin prisma *valorilor, normelor, modelelor și viziunilor artistice* pe care le-a generat cultura umană de-a lungul istoriei. „***Arta reprezintă chintesența demersului simbolic al omului...***, este nucleul culturii” [41, p. 36]. Așadar, odată cu transmiterea conținuturilor de esență axiologică și simbolică, fenomenologia acesteia transmite și ***revelări vizionare asupra lumii***, ordinii universale și sensurilor teleologice existențiale.

(3) Educație artistică. Construcția modelului teoretic al culturii artistice se axează pe ideea calității în educație. Potrivit lui S. Cristea „Construcția calității în educație este fundamentată, în prezent, pe „cinci piloni” fixați de UNESCO, la nivel teleologic, în termeni de competențe exprimate într-o formulă metaforică operațională: 1) Cunoaștere (prin informații logice, noțiuni, judecăți, raționamente, teorii și metodologii) – capacitatea *de a ști*; 2) Aplicare a cunoașterii (prin deprinderi și strategii cognitive angajate în sesizarea și rezolvarea de probleme și situații-problemă) – capacitatea *de a ști să faci*; 3) Atitudine față de cunoaștere, învățare, școală, societate (afectivă, motivațională, caracterială) – capacitate *de a ști să fii*; 4) Atitudine deschisă colaborării (în context specific societății democratice) – capacitatea *de a ști să lucrezi în grup*, în colectiv etc.; 5) Atitudine deschisă spre autoeducație în perspectiva educației permanente – capacitatea *de a ști să devii*” [34, p. 19]. Prin prisma exercitării funcțiilor sale, ***educația artistică este referențială construcției calității în educație*** prin capacitatea de (1) *a ști* – a lărgi conținutul idealului artistic al omului și a-l conduce dincolo de viziuni înguste despre creația perfectă, caracteristice conștiinței banale, (2) *a ști să faci* – a transforma personalitatea umană în subiect al culturii/artei, capabil de a genera noi valori și a dezvolta potențialitățile de creație ale acesteia, (3) *a ști să fii* – a abilita personalitatea umană drept creator și vizionar prin cunoaștere și activitate artistică, (4) *a ști să lucrezi în grup* – a favoriza deschiderea spre cooperări, acceptare a diferențelor și conștientizarea responsabilității civice, (5) *a ști să devii* – a genera acțiuni independente și creative, caracterul său

umanist, comportamente specifice unor intenții nobile, aspirația de cultivare a propriului „eu” pe parcursul vieții (autoeducație).

În viziunea lui S. Cristea, *educația artistică este angajată în formarea culturii artistice multilaterale* [31, p. 56]. Prin analogie cu educația literară, aceeași idee este susținută și de V. Pâslaru: „Scopul educației artistico-estetice se definește drept *formarea culturii artistic-estetice a educaților*, suficientă manifestării independente a individului în calitate de consumator (receptor) și creator de opere literare și de artă. Cultura estetic-artistică este aferentă structural culturii generale și se constituie din competențe-trăsături caracteriale-comportamente-aptitudini-viziuni-conștiință artistico-estetice” [52, p. 11]. Prin urmare, drept instrument de formare al culturii artistice, educația artistică depinde de forme și metode concrete, ce sunt aplicate în activitatea instituțiilor educaționale de cultură și artă și are drept scop echiparea omului cu un anumit minim de cunoștințe, capacități și atitudini artistice, potențarea acestuia prin abilitare și cunoaștere artistică.

Derivând din cele expuse, putem spune că nivelul culturii artistice este referențial educației /cunoașterii artistice. În acest sens, G. Georgiu susține că „teoreticienii au insistat asupra următoarelor caracteristici ale *cunoașterii artistice*: (1) *arta* este o cunoaștere specifică a generalului în și prin particular, a particularului care include în sine o semnificație generală; (2) *arta* este o cunoaștere subiectivă, antropomorfizată, în care autorul se proiectează pe sine în operă, cu stările sale sufletești...; (3) *arta* este o cunoaștere prin imagini, nu prin noțiuni abstracte; cunoașterea artistică se concretizează într-o imagine artistică, având forța de a transmite o idee (un conținut ideatic) prin concretețea figurației expresive...; (4) *arta* este o transfigurare a realului, o „recreare” simbolică a realității, nu o copie pasivă, fotografică...; (5) *opera de artă* are drept caracteristică definitorie unitatea organică dintre formă și conținut, dintre expresie și semnificație...; (6) *arta* are un caracter subiectiv, probat atât în actul creației, cât și în momentul receptării. Caracterul emoțional al artei este vizibil în faptul că opera exprimă „trăirile” și sentimentele autorului, cât și în capacitatea ei de a provoca o stare emotivă complexă în conștiința receptorului (katharsis)” [40, p. 189-191].

În acest spectru de idei, includerea vestigiului spiritual al operelor de artă în structura spirituală a personalității aprofundează personalitatea umană și contribuie la o conștientizare mai profundă a sensului existenței sale și irepetabilității vieții. Or, rezultatul cunoașterii/educației artistice rezidă în formarea unei personalități autosuficiente și social responsabile, capabile de acțiune umanist, cu convingere, intenționat, selectiv, productiv, practic și vizionar.

(4) Structura culturii artistice. În mod aprioric, formarea culturii artistice reprezintă rezultatul schimbărilor structurale ale personalității formate sub influența condiționată a artelor

plastice și proceselor psihice legate de *înțelegerea, aprecierea, trăirea, crearea* fenomenelor artistico-plastice și realității în întregime prin prisma normelor, idealurilor și atitudinilor artistice formate/asimilate. Pe acest fundal referențial, au fost identificate trei *componente constitutive* de bază ale culturii artistice, față de care se aliniază multitudinea *valorilor* culturii artistice precum: percepția, gândirea și atitudinile artistice (Figura 2.1).

Potrivit definiției elaborate: **Cultura artistică** constituie finalitatea educației artistice reflectată în ansamblul valorilor artistice asimilate de personalitatea umană și exprimată în *percepția artistică* prin nivelul educației artistice, motivație pentru percepție artistică, receptivitate afectivă, decodificare a imaginii artistice; în *gândire artistică* prin interpretare artistică a realității, operare cu imagini artistice, conceptualizare artistică, imaginație artistică; în *atitudini artistice* prin preferențial artistic, convingeri și ideal artistic, orientare spre creație artistică și viziune artistică asupra lumii, care favorizează *producerea/creația a noi valori artistice*.

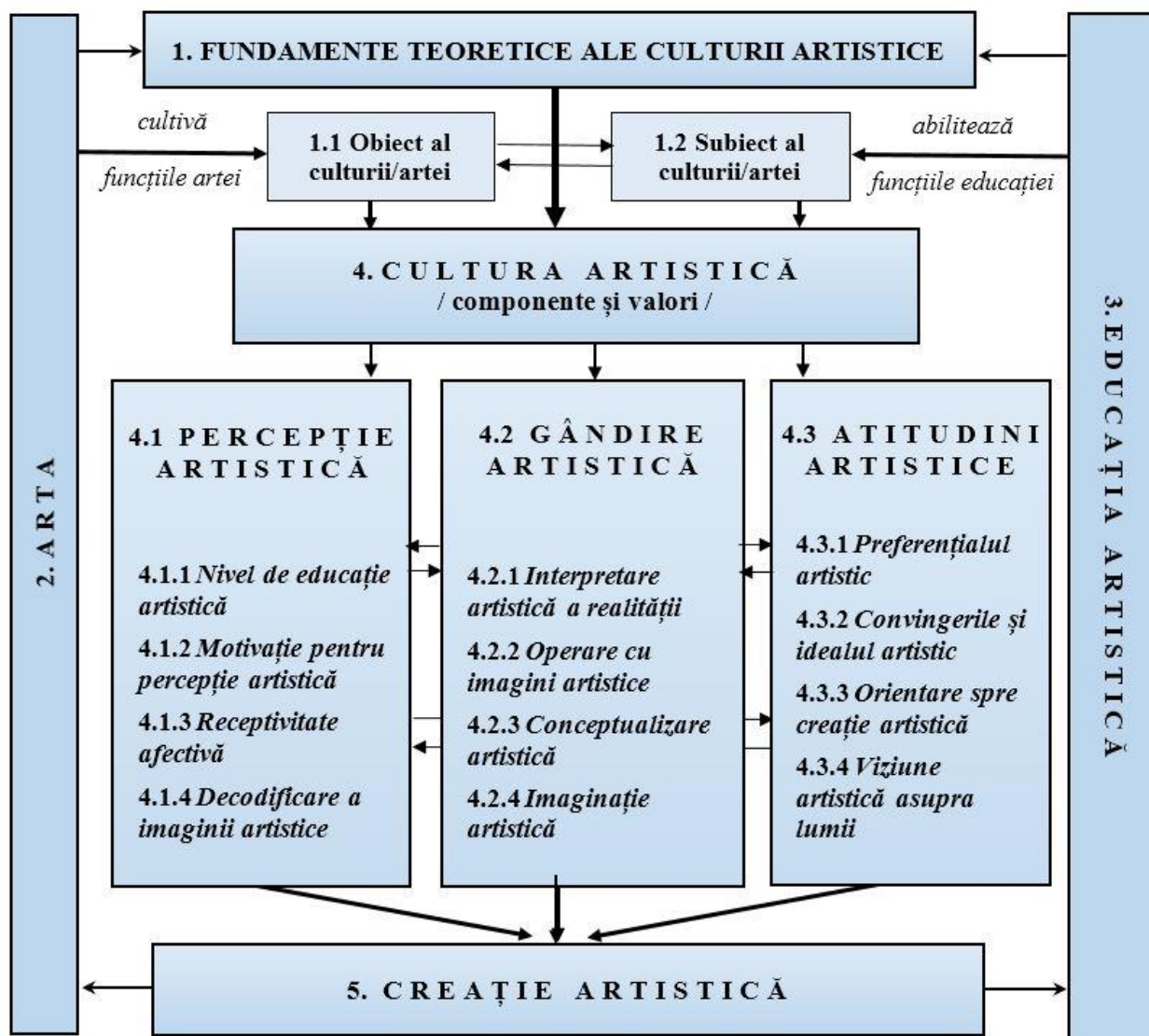

Fig. 2.1. Modelul teoretic al culturii artistice

Sursa: elaborat de autor

Elaborarea *indicatorilor și descriptorilor* (Tabelul 2.1-2.3) culturii artistice a avut drept scop facilitarea procesului de evaluare și apreciere a performanțelor obținute în formarea culturii artistice. Însă, este de remarcat că indicatorii acesteia pot fi vizibili și măsurabili preponderent în baza activității artistico-practice (unui produs, rezultat/lucrare practică). Deci, educația artistică se realizează în speță prin activitate artistico-practică și prezumă o abilitare coordonată la nivel intelectual-practic, în timp ce chestionarea/testarea verbală/scrisă deține un rol adiacent/auxiliar. În cele din urmă, în vederea obținerii unor rezultate relevabile, a fost necesar de a corela (adecvare, relevanță) *criteriile de evaluare* cu obiective de instruire/educație și conținuturi tematice concrete în baza unor *niveluri de performanță, calificative și comportamente performanțiale*.

(4.1) Percepția artistică reprezintă un instrument complex al cunoașterii artistice, ce mediază *receptarea, înțelegerea, trăirea, decodificarea și asimilarea/internalizarea valorilor artistico-plactice* ale operelor și fenomenelor artelor plastice și realității (natură) condiționată de **(4.1.1) nivelul de educație artistică, (4.1.2) motivația spre receptarea artistică, (4.1.3) receptivitatea afectivă și (4.1.4) decodificarea sistemelor/modelelor artistice**. Percepția artistică este constituită din corelația percepției *analizatorului vizual, fondului emoțional și sensului de esență* a imaginii artistico-plactice, include asimilarea valorilor, idealurilor și modelelor artistico-plactice, cât și formarea propriilor aprecieri și caractere individuale de receptare (rațională și afectivă), realizând aprofundarea lumii spirituale a receptorului, o mai bună înțelegere a lumii, oamenilor și sinelui. **Viziunea artistică** exprimă gradul superior/excelent de dezvoltare a percepției artistice și este caracterizată de unitatea potențialului intelectual, emoțional și suprasensibil (Thomas d'Aquino) al receptorului. Or, scopul percepției artistice rezidă în *asimilarea a noi valori artistice, înnobilarea estetică și mai larg cea spirituală* [92, p. 281].

(4.1.1) Nivelul de educație artistică este referențial percepției artistice, actului de cunoaștere artistică în întregime și condițional activității de creație artistică. De altfel, nivelul de educație artistică este corelativ celui de dezvoltare a conștiinței artistice și educabilității artistice.

La nivel conceptual, *conștiința artistică* însumă și realizează totalitatea proceselor cognitive legate de cunoaștere și activitate artistică, reprezentând purtătorul valențelor, sensurilor, imaginilor și codurilor simbolice, din care este constituită arta, cadrul de realizare/funcționare a culturii artistice, valorilor și funcțiilor artistice, ce condiționează apariția mediului cultural-artistice (spiritual) al societății. În același spectru de idei, nivelul de educație artistică circumscrie raportul de calitate dintre artă-personalitate-activitate artistică și exprimă: (a) **competențe artistice** specifice unui gen de artă și limbajului specific acestuia (gramatică artistico-plastică și modele/stiluri artistico-estetice); (b) **experiența artistică** – „bagajul” cognitiv-afectiv, informația asimilată despre artă și fenomenele artistice din lumea exterioară/realitate, suma semnalelor suplinite de memorie

– impresii, senzații, stări, emoții, informații, cunoștințe.

(4.1.2) **Motivația pentru percepție artistică** poate fi caracterizată drept predispoziție, disponibilitate, dorință, interes, necesitate a conștiinței spre receptare a fenomenelor/valorilor artistice în realitate și artă, se identifică prin *setarea și direcționarea* psihologică spre receptarea fenomenelor artei și *spirit de observație* artistică, având un rol definitoriu pentru *înțelegerea impresiilor* receptate (realitate/artă) și pătrunderea în sistemele limbajului artistico-plastic.

Tabelul 2.1. Indicatorii și descriptorii valorilor culturii artistice referențiale percepției artistice în arte plastice

Valori	Indicatori	Descriptori
Nivel de educație artistică	Gramatica artistico-plastică	Demonstrează cunoașterea și capacitatea de a percepe coordonat legitățile și principiile de reprezentare artistico-plastică (stăpânirea limbajului artistico-plastic) și a etapelor de realizare a lucrărilor practice.
	Modele artistico-plastice	Manifestă cunoașterea și capacitatea de a percepe coordonat diverse sisteme/modele artistico-plastice sub aspect stilistic, simbolic, axiologic, semiotic.
	Experiență artistică	Exprimă un anumit grad/nivel de experiența anterioară de comunicare și percepție adecvată a operelor și activității artistico-plastice (memorie).
Motivație pentru percepție artistică	Setare și direcționare	Manifestă calități volitive (atenție, interes, concentrație) în vederea receptării/percepției valorilor/imaginilor/fenomenelor artistico-plastice.
	Spirit de observație	Demonstrează/manifestă capacitatea de a observa trăsăturile vizuale de expresie (tipicul, distinctivul, particularul, generalul) ale realității.
	Înțelegere a impresiilor	Manifestă capacitatea de analiză și apreciere a impresiilor receptate la nivel senzorial și ideatic (axiologic, simbolic) în raport cu valorile artistice universale.
Receptivitate afectivă	Expresivitate	Manifestă capacitatea de a percepe realitatea/opera de artă prin prisma mijloacelor/formelor de expresie specifice limbajului artistic.
	Sensibilitate vizuală	Exprimă/manifestă reacție afectivă, drept răspuns la fenomenele artei, elemente exterioare (senzitive) – pete, linii, culori și elemente interioare (ideatice) – mesaj, sens.
	Empatie artistică	Manifestă concepere/intuire a realității/realității artistice prin identificare afectivă (Einfühlung) față de fenomenele artistico-plastice ale acesteia.
Decodificare a imaginii artistice	Integralitatea percepției	Demonstrează capacitatea de a percepe integral/holist realitatea artistică, ierarhia sistemului său artistico-plastic (stilistică, gramaticală, ideatică) prin prisma fenomenologiei artistico-plastice și celei spirituale.
	Esențializarea percepției	Exprimă capacitatea de a realiza o remarcabilă activitate de sinteză dintre stimulii vizuali, impactul afectiv și concepția vizionară a unei realități/opere de artă.
	Înțelegerea sensului	Exprimă capacitatea de pătrundere, discernere, concepere (transcendere) a sensului – conținutului ideatic, semiotic, simbolic, metafizic al operei de artă/realității artistice.

Sursa: elaborat de autor

(4.1.3) Receptivitatea afectivă asigură o percepție artistică adecvată și reprezintă capacitatea de a reacționa afectiv la fenomene artistico-plastice în artă, realitate și activitatea artistico-practică, specificând *sensibilitate vizuală* – plinătatea răspunsului emoțional sub formă de emoții, sentimente, stări afective, trăiri artistico-estetice la *fenomene artistice exterioare*: mijloace de expresie, intensitate cromatică, rafinamente valorice, contraste etc., cât și cele *interioare*: mesaj, conținut, idee, gând etc. [89, p. 41-42]. Pe acest fundal, receptivitatea afectivă se identifică și este relațională *expresivității*, perceptibile doar pe cale sensibilă (vizuală), dar și *empatiei artistice* – identificare sau trăire profundă personală (subiectivă) a fenomenelor artistice.

(4.1.4) Decodificarea sistemelor/modelelor artistice cadrează cu nivelul superior al percepției artistice, ce pătrunde în esența și specificitatea operei, fiind definit de Б. С. Мейлах drept *conceptual sau sistemic* [130, p. 208], prezumând *integralitatea* percepției realității artistice (gramatical, stilistic, ideatic, metafizic), *esențializarea* – descinderea celor mai semnificative elemente ale realității artistice, sintetizarea elementelor vizuale, afective și conceptuale/ideatice [92, p. 283] și aprecierea acestora în raport cu idealul artistic personal. Așadar, decodificarea unui sistem artistic *reprezintă depășirea stereotipului format* [130, p. 208]. Drept apogeul al percepției artistice, pătrunderea în *sensul* unei realități/opere artistice este posibilă doar în urma unui proces complex de înțelegere, trăire și transcendere.

(4.2) Gândirea artistică reprezintă un proces cognitiv superior și complex de *cunoaștere/înțelegere/reflectare* a realității/realității artistice, *transformare și generalizare* (procesele cognitive legate de creare a operelor) a conținuturilor personalizate (impresiilor, cunoștințelor, senzațiilor, stărilor afective) în forme/imagini/proiecții artistico-plastice în activitate artistică practică, condiționat de trăsăturile specifice ale personalității și mediat de: (4.2.1) interpretarea artistică a realității/experienței, (4.2.2) operarea cu imagini artistice, (4.2.3) conceptualizarea artistică și (4.2.4) imaginarea artistică.

În același spectru de idei, gândirea artistică are la bază principiul unității dintre *cunoaștere, sensibilizare și meta-formare artistică* (gând – simț – acțiune), implicând relaționarea *comprehensiunii, trăirii și creării* fenomenelor artistico-plastice.

(4.2.1) Interpretarea artistică a realității/experienței vizează procesele de *comprehensiune și obiectivare artistică*, fiind conjugată de elementele *gândirii imaginativ-figurative* (gândirii prin imagini), ce se bazează pe imagini figurative concrete și însumă totalitatea proceselor de închipuire/modificare/relaționare a acestora în conștiință. Așadar, interpretarea artistică rezidă în înțelegerea, explicația, determinarea, obiectivarea unui fenomen/realități/procedeu/relații artistico-plastice din *cumulul informației senzitive, logice, afective și volitive* prin antrenarea *gândirii analitice*, capacitate de a analiza informația artistică

(proprietățile și relațiile) pe cale logică/critică. Un factor condițional al interpretării artistice vizează cunoașterea gramaticii/limbajului și sistemelor/modelelor artistico-plastice.

(4.2.2) Operarea cu imagini artistice reprezintă un proces de *aționare, utilizare, aplicare, realizare* a imaginii artistico-plastice, determinat de **activitatea artistico-practică, gândirea subiectiv-expresivă și rezolvarea artistică**. Sintetizând mai multe opinii, considerăm că activitatea artistico-practică este determinantă pentru activarea și valorificarea *operațiilor mentale (analiza, sinteza, comparația, generalizarea, abstractizarea și concretizarea)*, structurând un mod de a gândi (activitatea analitico-sintetică a creierului) și a configura în termenii imaginii artistico-plastice *la nivel vizual-senzitiv, ideatic și conceptual-formal*.

(4.2.3) Conceptualizarea artistică reprezintă un proces conex și evoluat al interpretării și operaționalizării imaginii artistice, dezvoltat/format pe parcursul cunoașterii/educației/activității artistice prin *sistematizarea, relaționarea, sintetizarea* conținuturilor artistico-plastice, mediind construcția, configurația, ierarhizarea unor *sisteme abstracte* de concepte/cunoștințe/idei/imagini artistico-plastice relaționale, fiind determinată de elementele **gândirii teoretico-abstracte, relaționarea expresivului și figurativului și sintetizarea artistică**. Or, revelarea trăsăturilor ontice ale imaginii artistice este posibilă în condiția *unității figurativului și expresivului* [120], prezumând stabilirea aspectului formal-conceptual prin *sintetizarea* informației receptate/asimilate.

(4.2.4) Imaginația artistică vizează capacitatea conștiinței de a *inova/crea/genera o creație independentă a noului, a imaginilor artistice originale* prin *mata-formarea* informației receptate/asimilate și crearea unei noi realități artistice subordonate legităților și principiilor limbajului artistico-plastic, fiind determinată de **tabloul subiectiv al lumii, asociațiile artistice și trans-/meta-formarea artistică**. De altfel, imaginația reprezintă „un proces psihic de creare a noului în forma imaginii, închipuirii și ideii. Cu toate acestea, originea imaginației este dintotdeauna *realitatea obiectivă*” [120, p. 182]. În perspectiva menționată, formarea imaginii-simbol în conștiință se sprijină pe imaginile memoriei.

În acest context, **asociația** reprezintă o relație cognitiv-afectivă, analogie sau similitudine dintre senzații, imagini, concepte, sentimente, conținut ideatic, trăsături artistice ale unor opere/fenomene artistico-plastice cu altele (conștiință, memorie, experiență). Datorită asociației, imaginea artistică se aprofundează, capătă noi valențe și sensuri în noi condiții istorice sau în contextul unei alte culturi, respectiv, gândirea artistică începe neapărat de la asociații.

Așadar, vorbind despre trăsăturile specifice de transformare/modelare/creare a noului, trebuie să remarcăm referențialitatea acestora față de totalitatea conținutului subiectului și preferențialul subiectiv-afectiv al acestuia (tabloul subiectiv al lumii).

Tabelul 2.2. Indicatorii și descriptorii valorilor culturale referențiale gândirii artistice în arte plastice

Valori	Indicatori	Descriptori
Interpretare artistică a realității	Compre-hensiune artistică	Manifestă capacitatea de a înțelege (atribuire a unui sens) natura/esența fenomenelor artistico-plastice receptate prin prisma gramaticii și sistemelor artistico-plastice.
	Gândire imaginativ-figurativă	Demonstrează capacitatea de înțelegere, reflectare și mediere mentală a realității prin imagini artistico-plastice (închipuiri, senzații, impresii, reacții afective concrete) în actul cunoașterii.
	Obiectivare artistică	Realizează antrenarea sensibilității fiziologice a receptorilor de simț, eforturilor intelectuale, emoționale și volitive capabile de a oferi impresii veridice despre realitate prin prisma fenomenologiei artistico-plastice.
Operare cu imagini artistice	Activitate artistico-practică	Demonstrează abilitatea activității intelectuale prin operații mentale: analiza, sinteza, comparația, generalizarea, abstractizarea și concretizarea fenomenelor artistico-plastice în activitate artistico-practică.
	Gândire subiectiv-expresivă	Manifestă trăsături specifice individuale prin selectivitatea interpretării, configurării și reflectării formelor și soluțiilor artistico-plastice, marcând originalitatea și expresivitatea activității artistico-practice.
	Rezolvare artistică	Exprimă capacitatea de a configura, structura soluția artistico-plastică a unui obiectiv/ unei idei / unui scop artistic determinat.
Conceptualizare artistică	Gândire teoretico-abstractă	Demonstrează capacitatea de a reflecta conceptual-logic realitatea artistică, deschizând proprietățile, legitățile, relațiile și semnificațiile fenomenelor artistico-plastice, instrumentând astfel de operații ca abstractizarea și concretizarea.
	Unitatea expresivului și figurativului	Demonstrează capacitatea de relaționare a conținutului/experienței artistico-plastice (a) senzitiv-expresive (realitate abstractă și senzitivă) și (b) ideatice-figurative (realitate concretă și semnificantă) de receptare a realității/lumii.
	Sinteză	Manifestă capacitate chintesențială de a sintetiza și generaliza suma informațiilor receptate și analizate privind o realitate/fenomen artistic.
Imaginație artistică	Tabloul subiectiv al lumii	Exprimă totalitatea informației, ce constituie preferențialul subiectiv-afectiv despre lume în propria activitate de creație, apreciere și reflectare a fenomenelor artistico-plastice.
	Asociație artistică	Exprimă capacitatea de a forma similitudini, analogii/antinomii, relații dintre fenomene artistico-plastice receptate sau asimilate.
	Trans-, Meta-formare artistică	Demonstrează competența de a transforma, modela cele receptate/asimilate anterior în scopul creării unei imagini/valori/idei/reprezentări artistico-plastice noi/originalale (capacitatea de a plasa și analiza un fenomen artistico-plastic în condiții noi în scopul identificării unor noi relații și proprietăți).

Sursa: elaborat de autor

(4.3.) **Atitudinile artistice** realizează *selecția preferențială* a subiectului, rezultată din relaționarea specificității caracteriale individuale și raportării la valorile artistice universale prin *trăirea senzitivă a ordinii spirituale* de cel mai înalt nivel; *umanizarea* celor mai diverse tipuri de atitudini sociale, făcând „umane” atitudinile individului față de lume, societate, sine și exprimată: (4.3.1) *necesități, interese și gust artistic*, (4.3.2) *convingeri și ideal artistic*, (4.3.3) *orientare spre creație artistică*, (4.3.4) *viziune artistică asupra lumii*.

De altfel, atitudinile artistice prefigurează devenirea generală a personalității, dezvoltarea *potențialului personalizat, axiologic, culturologic, creativ și artistic*, având un impact considerabil asupra tuturor dimensiunilor vieții, servind drept fundament al percepției integrale a lumii, favorizând dezvoltarea emoțională și intelectuală a personalității, precum și caracterul, originalitatea, individualitatea trăsăturilor personalizate ale acesteia, fiind definatorii pentru exprimarea practică a potențialului și începutului creator, acționând drept un stimulator sau determinantă a psihicului pentru manifestare în activitate artistică, de transformare a conținuturilor personalizate. Or, adevărata interiorizare duce la o universalitate (E. Cioran).

(4.3.1) Preferențialul artistic exprimă predispoziția/predilecția individuală subiectivă față de anumite forme/fenomene/modele artistico-plastice și se identifică prin *necesitățile artistice, interesele artistice și gustul artistic* al subiectului. „*Necesitatea artistică* reprezintă una dintre necesitățile psihice de nivel superior, o necesitate spirituală a omului, obiectul căreia este arta și activitatea artistico-creativă. La baza acestei necesități este interacțiunea personalității cu diferite genuri ale artei, exprimate în anumite forme, studierea acestora, pătrunderea în substanța activității artistice în procesul de percepție, plăcerea emoțional-senzitivă de la comunicarea cu operele de artă. Dezvoltarea necesităților artistice a personalității reprezintă o exprimare a unei atitudini specifice, neconsumiste față de lume și om” [152, p. 32]. *Interesele artistice* vizează o atitudine specială selectivă a personalității față de fenomenele artei. Profunzimea, constanța, intensitatea intereselor determină fundamental caracterul activității, comportamentelor, manifestărilor personalității în raport cu fenomenele artei și activitatea artistico-practică.

Gustul artistic este o însușire calitativă a activității spiritual-practice, formă a conștiinței artistice, ce determină aprecierea artistică personală a subiectului, reificarea normelor și etalonului personal în baza valorilor artistice determinate istoric. De altfel, „gustul artistic reflectă sentimentul artistic, exprimă trăirea artistică afectivă și îmbină organic *trăirea afectivă și raționamentul*, fiind un indicator al irepetabilității individuale potențate cultural. Așadar, anume gustul artistic poate servi drept expresie (măsură) a culturii artistice a omului, reflectând gradul de perfecțiune al trăsăturilor social valabile și nivelul dezvoltării individualității [132, p. 151].

(4.3.2) Convingerile artistice se fundamentează pe acceptarea deliberată, deplinătatea înțelegerii, unitatea *comprehensiunii și trăirii* unor fenomene artistice, *analiza și aprecierea* acestora în baza experienței anterioare. Totalitatea convingerilor artistice formează **idealul artistic**, ce reprezintă o imagine unitară față de felul, în care personalitatea concepe creația și activitatea artistică, deseori exprimat prin modelul/sistemul de viziuni artistice, ce însumă ansamblul închipuirilor, valorilor, senzațiilor și judecăților de valoare despre veridicitatea și profunzimea unei creații de artă. Așadar, idealul artistic constituie o valoare și normă superioară a felului în care personalitatea umană

concepe creația artistică și spre care aspiră în activitatea artistico-practică proprie. Prin urmare, convingerile și idealul artistic sunt determinate de ***criteriile artistice personalizate, conceptele generale despre artistic și trăirea afectivă a fenomenelor artistice.***

(4.3.3) Orientarea spre creație artistică este un tip de atitudine/motivație/determinantă/stimul, ce generează și direcționează comportamentele personalității umane spre manifestare activă în creație artistică, fiind mediată de ***aspirații artistice, spiritul de autoeducație și expresia artistică.*** De altfel, orientarea spre activitate artistică este condiționată și prin aspirația personalității la *autoafirmare spirituală*, dorința de a *obiectiva/cunoaște/înțelege/exprima* unui conținut ideatic, afectiv și intelectual prin formele limbajului artistico-plastic în scopul atingerii idealului artistic personal.

(4.3.4) Viziunea artistică asupra lumii este o formă complexă/evoluată a ***atitudinilor artistice conceptuale*** determinate în raport cu diferite fenomene ale realității/realității artistice, ce exprimă ***individualitatea artistică și integralitatea lumii spirituale a personalității.*** În accepțiunea lui И. Пархоменко, „Viziunea asupra lumii a pictorului determină *orientările sociale, axiologice și creative.* În structura viziunii asupra lumii a creatorului sunt incluse și căutările sale ale sensului vieții. Cu cât mai profunde și umaniste sunt acestea, cu atât mai profunde și educative sunt conținuturile operei artistului” [139, p. 26]. În aceeași arie de problematici, Т. Михайлова susține că „Experiența, spiritualul și cultura sunt indispensabile în procesul de formare a viziunii asupra lumii. Starea de spiritualitate, inclusă inițial în firea umană, este garantul procesului de creație” [131]. Potrivit autoarei, „Viziunea asupra lumii este formată de *funcția euristică* a artei (pătrunderea în misterele cosmogoniilor universale), *funcția estetică* a artei (percepția perfecțiunii frumosului lumii înconjurătoare), *funcția sugestivă* a artei (senzația influenței forței creatoare a lumii), *funcția carismatică* a artei (conștiința esenței divine, purtătoare de dumnezeu a artei). Alături de funcțiile nominalizate, una dintre cele mai principale este funcția „*spirituală*” a artei (Г. П. Вьжлецов), ea direcționează conștiința artistică la originile vieții spirituale” [131].

(5) Creația artistică este produsul unei culturi artistice înalt dezvoltate, rezultatul unei atitudini speciale, artistico-estetice față de lume și fenomene, prin care personalitatea capătă integralitate, își formează și manifestă esența sa umană. „*Crearea valorii artistice – nu este un obiectiv terțiar, nu o completare al altui fenomen, ci scopul esențial al activității artistico-practice.*” [157, p. 236]. În acest spectru de idei, Т. Callo subliniază importanța favorizării participării active a educatului la *crearea mesajului, a sensului, a valorii.* „Elevul trebuie să se bucure de maximizarea experienței individuale prin cultivarea capacității lui de a comunica, de a se raporta la realitate și de a da credințelor personale finalitatea cea mai potrivită: înțelegerea sinelui, a culturii, a lumii și judecarea acestora” [12, p. 293]. Arta este și mediul, și mijlocul de familiarizare/ asimilare/cultivare

a unui ideal prin asimilare spirituală a realității, ce are drept scop formarea și dezvoltarea competenței de *transformare creativă* a lumii și personalității în concordanță cu acest *ideal*, contribuind la înobilarea și spiritualizarea omului. Pornind de la cea mai definitorie esență a sa, omul este menit de a crea și a se realiza prin *acte creatoare*.

Tabelul 2.3. Indicatorii și descriptorii valorilor culturii artistice referențiale atitudinilor artistice în arte plastice

Valori	Indicatori	Descriptori
Preferențialul artistic	Necesități artistice	Demonstrează o predispoziție/aspirație/setare psihologică de a recepta, cunoaște, asimila, analiza, interpreta, reflecta asupra fenomenelor și valorilor artistice.
	Interese artistice	Manifestă selectivitatea formelor/fenomenelor artistico-plastice preferențiale ale realității/operei de artă și le exprimă în propria activitate de creație artistică.
	Gustul artistic	Exprimă o atitudine specifică exprimată prin norme personale formate în baza valorilor artistice în condiții istorice concrete față de practica artistică și artă (percepție, înțelegere, apreciere).
Convingerile și idealul artistic	Criterii artistice personalizate	Manifestă aprecierea formelor/fenomenelor artistice/ de expresie prin prisma propriilor judecăți/sentimente/cunoștințe/experiențe (sistem de valori artistice personalizat).
	Concepte generale despre artistic	Demonstrează cunoașterea/aplicarea gramaticii artistico-plastice și diferitor modele/sisteme artistico-plastice în activitate artistico-practică la nivel senzitiv, afectiv-cognitiv și conceptual.
	Trăire afectivă a fenomenelor artistice	Exprimă cumulul experienței subiectiv-afective (reacții, stări afective, impresii afectiv-senzoriale) la fenomene artistico-plastice.
Orientare spre creație artistică	Aspirații artistice	Manifestă dorința deliberată de a se manifesta în activitate de creație artistico-plastică, realiza propriul potențial creator și exprima preferențialul artistic.
	Spirit de autoeducație	Manifestă implicare constantă în cunoașterea, aplicarea, identificarea a noi fenomene/forme artistico-plastice.
	Expresie artistică	Demonstrează voința deliberată de a exprima/reda/reflecta/crea fenomene artistico-plastice (valori, imagini, relații) prin modelarea/meta-formarea conținuturilor personalizate în raport cu propriile convingeri și ideal artistic.
Viziune artistică asupra lumii	Individualitate artistică	Manifestă un caracter original al lucrărilor practice, acumularea unui bagaj al experienței artistice și de viață în forme de impresii, senzații, stări afective, cunoștințe, judecăți de valoare și valori personalizate/individuale.
	Atitudini artistice conceptuale	Exprimă o viziune conceptuală față de fenomene artistico-plastice și senzația lumii prin categorii artistice (forme personalizate), capacitate de a sublima impresiile, stările afective, senzațiile, judecățile de valoare prin prisma unei ierarhii/sistem de valori artistice și general-umane.
	Integralitate/spiritualitate	Exprimă și manifestă unitatea lumii spirituale/metafizice (L. Blaga) prin ansamblul valorilor artistice și general-umane integrate într-un sistem personalizat unitar/tablou al lumii.

Sursa: elaborat de autor

2.2. Particularități psihologice ale dezvoltării elevilor de liceu

Psihologia vârstelor (psihologia dezvoltării) reprezintă o ramură specială a științelor psihologice, ce studiază procesul de dezvoltare a psihicului uman de la naștere până la bătrânețe, fiind examinată apariția diferitor procese și calități psihice ale personalității, mecanismele de trecere de la un stadiu de dezvoltare la altul, specificitatea fiecărei perioade a vârstei și conținutul său psihologic. Prin urmare, pentru elucidarea unui tablou complet, înțelegerea anumitor funcții psihice, dezvoltării cognitive și intelectuale a liceenilor, vor fi examinate unele aspecte ale psihologiei generale, psihologiei genetice, psihologiei personalității, psihologiei sociale, psihologiei diferențiale, psihologiei artelor plastice și pedagogiei.

Psihologia dezvoltării a apărut drept ramură independentă a științelor la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX, ca o știință necesară practicii pedagogice, bazându-se pe materialele privind specificitatea spiritului și gândirii copilului, dorințelor și sentimentelor sale relevate de alte domenii ale științelor: biologie, filosofie, psihologie generală, având menirea de a formula recomandările necesare procesului de instruire și de a propune soluții pentru o abordare individuală a discipolilor.

Punctul de plecare a reflecțiilor teoretice a psihologilor la sfârșitul sec. al XIX-lea – prima pătrime a sec. al XX-lea a servit concepția romantică a tinereții timpurii, conturată încă de J. J. Rousseau. Deși lucrările lui J. J. Rousseau reprezintă obiectul unor dispute și până în prezent, datorită cercetărilor acestuia a devenit cert că dezvoltarea omului poartă un caracter etapizat, fiind plasată întrebarea „care anume dintre factori – biologici, sociali sau biografici – determină conținutul și caracterul tinereții timpurii și dacă este neapărat ca aceasta să fie una dramatică, marcată de crize” [115, p. 32]. Însăși Rousseau menționează în tratatul său „Emile, sau despre educație” despre educație, că: „Între timp, dintre cele trei tipuri diferite de educație, educația din partea naturii (factorii biologici) deloc nu depinde de noi, iar educația din partea lucrurilor (factorii biografici) depinde doar în unele aspecte. Prin urmare, educația din partea oamenilor (factorii sociali) este unica în care noi înșine suntem stăpâni; dar și aici suntem stăpâni impostori, deoarece cine ar putea să dirijeze completamente vorbirea și acțiunile tuturor acelor oameni ce înconjoară copilul?” [162, p. 13].

Un alt cercetător, cunoscut în psihologie pentru lucrările sale în gestaltism (psihologia formei), K. L. Bühler și-a adus aportul în psihologia dezvoltării prin cercetări realizate în *domeniul creației*, rolului acesteia în dezvoltarea psihicului și conexiunii fenomenelor gândirii cu cele ale creației. În opinia lui K. L. Bühler, **dezvoltarea intelectuală a copilului reprezintă un proces de creație**, iar la baza dezvoltării psihice stau structuri înnăscute ce se desfășoară și evoluează pe

parcursul vieții. Principala concluzie a acestuia a fost ideea că în afara instruirii/educației, aptitudinile înnăscute niciodată nu se vor manifesta pe deplin.

În opinia filosofului și psihologului german Ed. Spranger (elev al lui W. Dilthey), autorul cărții „Psihologia vârstei tinereții” (1924), principalul obiectiv al psihologiei este cunoașterea **lumii interioare a personalității**, ce este puternic interconectată de cultură și istorie [153]. Așadar, Ed. Spranger și-a formulat ideile filosofice cu ajutorul *psihologiei descriptive*, ce se fundamentează pe principiile *științelor despre spirit*. Potrivit savantului, **înțelegerea individului este posibilă în baza atitudinii sale față de circumstanțele istorice – fenomenele culturii**. Evidențind șase valori umane fundamentale, acesta dezvoltă ideea despre șase forme de viață sau tipuri cultural-psihologice, respectiv, fiecărui îi corespunde o anumită structură de motivație, percepție a realității, organizare a sferei afectiv-emoționale, fiind identificate următoarele tipuri umane: teoretic, economic, estetic, social, dominant și religios. În opinia savantului, trăirea legăturii interioare a vieții spirituale a individului și valorilor spirituale sociale se realizează prin acte de activitate a „eu-lui”, în care se realizează un anumit **sistem de valori**. Prin urmare, Ed. Spranger (concepția orientărilor personalizate) a pus bazele începutului cercetării sistemice a autoconștiinței adolescenților și orientărilor de valori [115]. Autorul descrie condițiile istorice și statutul social al tinereții, dezvoltarea morală, alegerea profesională, formarea viziunii asupra lumii, dezvăluie corelația dintre dezvoltarea autoconștiinței și activității practice. În felul acesta, vârsta tinereții „este, mai întâi de toate, o etapă a **dezvoltării spirituale**, deși este conexă la un set de procese psihofiziologice. Principalele nou-formații ale vârstei, potrivit lui Spranger, este **descoperirea „Eu-lui”**, dezvoltarea reflexiei, conștientizarea propriei individualități și a calităților sale; apariția planului de viață, setări spre construcția conștientă a propriei vieți; o creștere treptată în diferite domenii ale vieții” [115, p. 35].

Importanța mediului, drept factor de dezvoltare a personalității liceenilor, este cercetată în concepția dezvoltării psihicului, elaborată de W. Stern în **Teoria convergenței a doi factori – omului și mediului**, potrivit căreia calitățile personalității și mediului sunt interdependente. Totodată, un aport considerabil în psihologia vârstei tinereții timpurii a adus K. Lewin. Potrivit ideilor sale, formele comportamentale reprezintă o funcție a personalității și mediului înconjurător; iar calitățile personalității și mediului sunt interdependente. Așadar, concepția cercetătorului se fundamentează pe faptul că *tinerețea timpurie reprezintă un fenomen socio-psihologic*, corelând dezvoltarea psihologică a personalității cu schimbarea statutului său social.

Mai târziu, cercetările în acest domeniu au fost continuate de E. Erikson, ce a examinat **formarea ego-identității**, conștientizarea stabilității și continuității propriului **eu**. E. Erikson a identificat opt etape de formare a personalității integrale, specificând etapa dezvoltării psihologice

a tinereții timpurii, drept faza a cincea, ce este caracterizată de apariția *sentimentului unicității sale*, individualității, diferenței față de alții. Autorul analizează detaliat mecanismele de formare a autoconștiinței, considerând că „societatea pregătește individul pentru îndeplinirea anumitor funcții sociale, determinând metodele prin intermediul cărora individul soluționează obiectivele vieții, ce apar în calea acestuia” [115, p. 39].

În anii 1920 au început cercetările psihologului J. Piaget, care a elaborat cea mai consecventă și detaliată *teorie a dezvoltării intelectului copilului*, reprezentând ramura genetică a psihologiei. J. Piaget a examinat specificitatea, diferența calitativă a gândirii copilului și a arătat că este diferită de gândirea omului matur. Principalele descoperiri ale lui J. Piaget sunt: descoperirea egocentrismului copilului și a etapelor de dezvoltare a intelectului. Urmărind cercetările psihologului elvețian, ce au fost axate, preponderent, pe specificul gândirii și proceselor cognitive, vârsta liceenilor este marcată de *capacitatea de a abstractiza operațiunile cognitive*, iar „amplificarea complexității acțiunilor realizează o influență importantă asupra celorlalte aspecte ale vieții, inclusiv și emoțiile” [115, p. 37]. Prin urmare, tendința la teoretizare devine, în măsură cunoscută, o specificitate a vârstei. Așadar, o altă particularitate a psihicului liceenilor, potrivit lui J. Piaget, reprezintă formarea *gândirii formal-operaționale*. „Dat fiind că gândirea logică operează nu doar cu obiecte reale, dar și imagine, stăpânirea unui asemenea stil de gândire dă naștere la experimentare intelectuală, o joacă specifică cu concepte și formule etc.” [115, p. 37-38]. Așadar, una dintre specificitățile gândirii acestei vârste devine *categoria posibilului*. Astfel, savantul caracterizează dezvoltarea intelectuală a liceenilor drept *perioada stăpânirii operațiilor formale*, în care liceanul poate opera cu logica abstractă, înainta ipoteze și extinde, astfel, aria cunoștințelor sale despre lume. Așadar, dezvoltarea gândirii copilului, potrivit teoriei lui J. Piaget, are loc prin reproducerea dezvoltării gândirii raționale a ființei umane.

Un rol deosebit în formarea psihologiei copilului a avut-o B. M. Бехтеев, care a relatat că principalul obiectiv al pedagogiei este cercetarea specificităților spirituale ale copilului (dezvoltării intelectuale) și problematica educației acestora (instruire instituțională). Cercetările ulterioare au fost direcționate spre studierea profundă a copilului, individualității, identificării *preferințelor și intereselor* acestuia drept puncte de plecare a dezvoltării. Ulterior, M. Я. Басов a înaintat o abordare nouă de interacțiune a omului cu mediul. Potrivit acestei abordări, *omul este o figură activă a mediului înconjurător*, iar caracterul activ se manifestă nu doar în adaptare, dar și prin schimbarea mediului. Respectiv, dezvoltarea psihică a omului, drept subiect al mediului, se determină nu doar prin mediul natural, dar și aspectul cultural-istoric.

Л. С. Выготский [94] prin *teoria cultural-istorică* a descoperit *mecanismul psihologic de influență a mediului social asupra dezvoltării funcțiilor psihice superioare ale omului*,

considerând un astfel de mecanism – **interiorizarea semnelor** (create artificial de omenire), a stimulilor de coordonare a comportamentului propriu și străin. *Interiorizarea* reprezintă formarea structurilor interioare ale psihicului datorită asimilării structurilor activității exterioare. Așadar, unele dintre conceptele înaintate de teoria dezvoltării cognitive a lui Л. С. Выготский sunt: *medierea, procesele de internalizare, interacțiunea socială, limbajul și dezvoltarea conceptelor.*

„**Medierea** – subiectul își construiește cu ajutorul altei persoane instrumentele cognitive pe care apoi și le însușește pentru beneficiul propriu. Mediatorul joacă, deci, un rol deosebit de important, intercalându-se între subiect și ceea ce se învață pentru a facilita interiorizarea și asimilarea nu doar a instrumentelor gândirii, dar și dezvoltarea funcțiilor psihice.

Procesele de internalizare – copilul internalizează activitățile externe, astfel formându-și propriile structuri mentale și învață să gândească. Procesul de internalizare are loc în trei etape: (1) asistența în realizarea activității este furnizată de către cei mai capabili (de exemplu, profesor, coleg mai abil); (2) asistența este furnizată de copilul însuși, care vorbește cu voce tare pentru a rezolva problemele; (3) conceptul sau activitatea se internalizează (devine reprezentare la nivelul minții)” [8, p. 65].

Problema-cheie pentru teoria lui Л. С. Выготский și a școlii sale a devenit **dezvoltarea psihicului, dezvoltarea conștiinței umane**. Potrivit teoriei sale „fiecare funcție în dezvoltarea culturală a copilului apare pe scenă de două ori, pe două planuri, mai întâi în cel social, mai apoi în cel psihologic, mai întâi între oameni, drept o categorie interpsihică, iar mai apoi în interiorul copilului, drept categorie intrapsihică” [115, p. 41]. „Spre deosebire de teoria lui Piaget, la Vîgotsky conceptul de internalizare primește o dimensiune socioculturală. Aceasta decurge din contextul în care are loc învățarea. Astfel, **cultura este transmisă de la o generație la alta prin intermediul educației copiilor**. Aceasta înseamnă că, la nivel individual, un copil devine el însuși prin alții” [8, p. 65].

Potrivit *teoriei cultural-istorice*, omul însușește treptat lumea lucrurilor și fenomenelor create de om în procesul dezvoltării istorice a societății. În procesul de stăpânire a lumii, culturii și societății are loc dezvoltarea psihicului uman. Copilul poate stăpâni lumea obiectelor și fenomenelor doar prin comunicare cu oamenii și prin activitate proprie. Cu cât mai mare este vârsta copilului, cu atât mai multe feluri de activitate asimilează acesta. Д. Б. Эльконин a introdus termenul de **activitate dominantă** – condiționează principalele schimbări în formarea funcțiilor psihice și personalității copilului. Așadar, potrivit savantului, activitatea dominantă a vârstei liceenilor este activitatea instructiv-profesională.

Formarea omului drept individ și personalitate, potrivit lui Л. С. Выготский, presupune interacțiunea dialectică a două linii de dezvoltare relativ autonome una față de cealaltă, ce sunt

indispensabil legate una față de cealaltă – *naturală și socială*. O influență deosebită asupra mediului academic a fost realizată de lecțiile lui Л. С. Выготский privind *Pedologia adolescentului*, ce conțineau o enumerare detaliată a literaturii științifice privind adolescența, analiza fiziologiei și psihologiei pubertății, conflictelor tipice ale vârstei, evoluția intereselor, gândirii, funcțiilor psihice superioare, a imaginației și creației, dinamicii și structurii personalității adolescentului. Principala nou-formație a vârstei de trecere, după părerea lui Л. С. Выготский, este faptul că din acel moment în „drama dezvoltării se include un actor nou, un factor calitativ deosebit – **personalitatea adolescentului** însăși... În vederea apariției autoconștiinței pentru adolescent devine posibilă, dar și mult mai profundă și largă înțelegerea altor oameni. Dezvoltarea socială, ce aduce la formarea personalității, capătă în autoconștiință un sprijin pentru continuarea dezvoltării sale” [115, p. 42].

Actualmente, una dintre provocările sistemelor contemporane de învățământ constă în progresul tehnico-științific major în care s-a trezit societatea noului mileniu, ceea ce a dus la schimbări colosale în percepția ritmului de viață și fluxului mare de informație. „*Surplusul de informație oarecum suprimă independența și dă naștere standardului, ce nivelează dezvoltarea personalității*” [115, p. 19]. Potrivit cercetărilor, realizate de И. С. Кош, în domeniul psihologiei tinereții timpurii, întrebarea constă nu doar și nu atât în conținutul și metodele de educație și învățământ, cât în **direcția generală și stilul de educație**. Așadar, savantul afirmă „că pentru a funcționa într-o societate extrem de mobilă și dinamică, individul trebuie să posede **două direcții de seturi de calități**: să posede **un nucleu stabil, solid al personalității**, viziune asupra lumii, convingeri sociale și morale. În caz contrar, la fiecă cotitură abruptă a istoriei – iar ele vor fi destule – acesta va fi, vorbind la figurat, descompus în elemente-parte sau va reacționa nervos la cerințele istoriei; să posede **labilitate psihologică înaltă**, flexibilitate, capacitate de a asimila și prelucra informația nouă și de a crea ceva nou” [115, p. 22]. Așadar, potrivit savantului, sistemele actuale de învățământ trebuie să urmărească, în primul rând, formarea aspectului autocratic al manifestărilor liceenilor. И. С. Кош menționează că „Educația în epoca revoluției tehnico-științifice trebuie să fie mai întâi de toate **educația independenței, inițiativei creative și responsabilității sociale**, fiind imposibile una fără cealaltă. De altfel, o personalitate independentă, creativă se formează doar în activitate independentă, creativă, bazată pe fundamentul autoconducerii” [115, p. 22].

În baza teoriilor științifice ale psihologiei vârstelor a fost stabilit că vârsta elevilor de liceu este caracterizată sau delimitată drept o vârstă psihologică, numită *adolescență* sau *tinerețe timpurie*. Potrivit *United Nations Fund for Population Activities*, această vârstă este cuprinsă între 10-19 ani, iar adolescența târzie între 15-19 ani. Vârsta psihologică a liceenilor reprezintă o

perioadă de autoidentificare, ce determină major formarea personalității acestora în ansamblul său, autoconștiinței, valorilor, idealurilor, convingerilor, intereselor, viziunilor și principalelor fundamente ale psihicului, direcționării și setării personalității.

În viziunea lui S. Briceag: „Problema centrală a adolescenței este cea a identificării de sine și cea a conștiinței de sine” [8, p. 203], iar una dintre principalele funcții ale acestei vârste, potrivit lui M. Debesse, este cea de definire a personalității. Prin urmare, considerăm că este importantă atât autodeterminarea conștientă, cât și eficiența acesteia în devenirea fiecărui adolescent.

Așadar, „principalele obiective de dezvoltare a tinereții timpurii sunt: (1) dezvoltarea personalizată și apariția sentimentului de identificare personală și integrității (identității); (2) apariția identității psihosexuale – conștiinței și auto-perceperii sinelui drept un reprezentant al unui anumit gen; (3) autodeterminarea profesională – stabilirea independentă a obiectivelor de viață și alegerea viitoarei profesii; (4) dezvoltarea capacității la autoidentificarea de viață, ceea ce presupune un nivel suficient de dezvoltare a percepției de valori, a ariei volitive, a independenței și responsabilității la etapele primare ale tinereții timpurii” [103, p. 486-487]; (5) „satisfacerea nevoilor de autodeterminare și autoeducare se datorează maturizării sociale, conștientizării responsabilităților ce îi revin, precum și datorită implicării în alegeri vocaționale” [55, p. 195].

Principalele activități ce caracterizează această vârstă au caracter educativ-profesional și se focusează pe **autoidentificarea profesională** a liceenilor, iar „*Identitatea vocațională* este axată mai ales pe trăsături de caracter și pe interese și, abia în al doilea rând, pe aptitudini, pentru ca să se dezvolte apoi din ce în ce mai mult și *identitatea aptitudinală*” [8, p. 211]. „Obiectivul alegerii viitoarei profesii, a autoidentificării profesionale nu poate fi principial realizat cu succes în lipsa sau fără un obiectiv mai amplu al autoidentificării personale, ce include **constituirea unui concept integral de viață**, autoproiectare a sinelui în viitor. Orientarea spre viitor, constituirea planurilor de viață și a perspectivelor erau considerate de Л. И. Божович drept centru afectiv al vieții adolescenților. Soluționarea acestor obiective centrale ale vârstei date influențează tot procesul de dezvoltare psihică, incluzând *domeniul motivațional și procesele cognitive*” [103, p. 481]. Pe acest fundal, „Orientarea diferențiată a *intereselor* face structura activității mentale a tânărului/tinerei mult mai complicată și individuală, decât în vârstele mai mici... întrebările tânărului, în comparație cu adolescentul, mai des poartă *caracter conceptual (vizionar)*, devenind element al autoidentificării social-morale și personalizate” [103, p. 482].

Potrivit lui E. Erikson, identitatea este percepută „drept **congruența omului față de sine (neschimbarea personalității în spațiu) și integritatea (continuitatea personalității în timp)**. După părerea lui, identitatea este sentimentul de redobândire, adecvarea și asumarea de către personalitate a propriului „eu”, indiferent de schimbarea situației” [103, p. 483].

Sumarizând studiul problemei dezvoltării elevilor de liceu, putem spune că **principala neoformație** a adolescenței este **apariția personalității și individualității umane, propriului „Eu” și a viziunii sale asupra lumii.** „În acest stadiu încep să acționeze factori noi, cum ar fi: a) lărgirea foarte mare a relațiilor și a experienței personale; b) dezvoltarea cogniției sociale; c) autoimplicarea în propriul proces de formare; d) intrarea în viața comunității” [30, p. 43]. Tot în contextul celor abordate, considerăm necesară examinarea interferenței particularităților psihologice ale adolescenței și formării culturii artistice la această etapă de dezvoltare.

Derivând de la afirmația faptului că vârsta liceenilor este caracterizată de formarea autoidentificării psihologice, ce cuprinde: formarea gândirii teoretice, fundamentelor viziunilor științifice și sociale, autoconștiinței și unei reflecții dezvoltate; dezvoltarea necesităților (setări, orientări) și fundamentarea premiselor individualității drept un rezultat de dezvoltare și autoconștientizare a necesităților și intereselor proprii; **formarea culturii artistice** prin dialogul constant cu artele plastice și activitatea artistico-creativă *favorizează completarea „tabloul lumii” al liceenilor, cât și formarea/dezvoltarea capacității de expresie, exprimare și autocunoaștere.* Asimilând diferite modele de percepție, viziuni artistice și viziuni asupra lumii artistice a diferitor epoci, culturi, personalități – liceenii au oportunitatea de a-și completa *bagajul*, de a dezvolta capacitățile analitice și propriile atitudini caracteristice vârstei date, fenomenul cunoașterii fiind inseparabil de cel al aprecierii și comparației (analiză, sinteză, contrast, analogie). Aceasta, la rândul său, contribuie la identificarea propriilor interese și preferințe, ceea ce vorbește despre plinătatea personalității și unicității sale.

Drept o etapă de trecere la maturitate, vârsta liceenilor este caracterizată ca o perioadă de autoidentificare și trecere la **autorealizarea potențialului** său, iar necesitatea formării culturii artistice a liceenilor prin artele plastice în cadrul învățământului vocațional academic și introducerea în sistemul valorilor artistico-plastice survine din rolul hotărâtor de influență a artei (estetică, morală, educațională) asupra dezvoltării psihice și complete a liceenilor, autoconștiinței și realizării acestora drept individualități și personalități unice.

Formarea culturii artistice a liceenilor reprezintă o calitate psihică, ce facilitează formarea gândirii teoretice și abstracte, dezvoltarea necesităților și intereselor proprii, fundamentarea premiselor individualității, setării și direcționării, formării propriilor opinii și viziunii asupra lumii, mediul și mecanismul principal de formare a culturii artistice a liceenilor fiind cel *cultural*. Cultura reprezintă măsura umanului în om și valoarea supremă a omenirii, iar *cultura artistică* reprezintă chintesența viziunilor, credințelor, valorilor și adevărurilor supreme ale omului în forme specifice artei, ce ghidează personalitatea în formarea și realizarea idealurilor supreme.

În contextul expunerilor, este oportun de a menționa că formarea culturii artistice a liceenilor la această etapă de dezvoltare contribuie, în același timp, la **dezvoltarea flexibilității, adaptivității personalității** și capacității de a percepe realitatea de fiecare dată necondiționat. Acest fapt împiedică formarea unei gândiri standard și facilitează funcționarea și realizarea liceenilor într-un mediu permanent schimbător, specific societății contemporane.

Dat fiind că vârsta liceenilor este una decisivă pentru dezvoltarea și manifestarea *potențialului personalității* umane pe parcursul întregii sale vieți și este caracterizată de formarea **nucleului sistemic al personalității**, viziunilor, valorilor, convingerilor, intereselor și idealurilor, formarea culturii artistice a liceenilor produce *schimbări în toată structura și aspectele psihicului uman*, influențând omul/educatul în întregime, atingând toate aspectele vieții umane, formelor comportamentale, exprimării, activităților cotidiene, caracterului, idealurilor. În consecință, are loc „un proces de dezvoltare, la finalul căruia ne vom afla în fața unor structuri psihice bine încheiate și cu un grad mai mare de mobilitate” [Golu, Verza, Zlate, 1993] [55, p. 195].

Aceste fenomene sunt determinate de faptul că *asimilarea valorilor artistice* prezumă și asimilarea valorilor general-umane: estetice, morale, etice, spirituale, mediind procesul devenirii umanului în om drept **parte, purtător și creator** al valorilor artistice, capabil de a identifica propriile atitudini, preferințe, viziuni, personalitate cu **un sistem propriu de coordonate** (sistem de orientare), **ideal și viziune asupra lumii**. „Se trece, astfel, și în acest plan al personalității, de la caracteristicile specifice copilăriei la o nouă personalitate care, în finalul stadiului, se caracterizează prin autonomie crescută, echilibru între aspirație și posibilități, între propriile interese și cele ale grupului, prin conturarea mai clară a propriei identități și prin capacități sporite de adaptare la mediu” [30, p. 50-51].

„Adolescența este și stadiul în care se formează câteva componente ale personalității care exprimă funcția proiectivă și pe cea orientativă a acestuia. Cele mai importante sunt: (1) *structurarea sistemului propriu de valori*, (2) cristalizarea unei *concepții personale asupra vieții* proprii și a vieții în general, (3) apariția conștiinței *apartenenței la generație*, (4) *idealul de viață*, (5) *imaginea de sine*” [30, p. 52].

Generalizând examinarea particularităților psihologice ale vârstei liceenilor, specificate în Tabelul 2.4, ajungem la concluzia că dezvoltarea proceselor psihice la adolescenți survine din aspectul psihologic central al vârstei acestora, precum este autoidentificarea și formularea propriilor planuri de viață. Tendința de a se cunoaște drept personalitate aduce la reflecție și autoanaliză profundă, iar cunoașterea altora aduce la stabilirea obiectivelor autoperfecționării.

Tabelul 2.4. Particularitățile psihologice ale vârstei liceenilor

Nr.	<i>Specificul psihologic al vârstei liceenilor</i>	<i>Specificări educaționale</i>
1.	Etapă a dezvoltării spirituale (Spranger)	Orientarea spre acumularea valorilor artistice
2.	Descoperirea Eu-lui; conștientizarea propriei identități (Spranger)	Formarea propriului sistem de valori; dezvoltarea ideii de apartenență la generație
3.	Dezvoltarea reflecției (Spranger)	Formarea reprezentărilor; dezvoltarea gândirii artistice
4.	Apariția planului de viață (Spranger)	Formarea idealului de viață legat de creația artistică
5.	Corelarea dezvoltării personalității cu schimbarea statutului său social (Lewin)	Formarea responsabilității sociale
6.	Formarea Ego-identității (Erikson)	Autoformarea artistică și culturală
7.	Apariția sentimentului unicității (Erikson)	Dezvoltarea libertății și independenței creative; formarea atitudinii afective
8.	Formarea autoconștiinței (Erikson)	Dezvoltarea echilibrului între aspirație, dorințe și posibilități
9.	Capacitatea de a abstractiza operațiile cognitive (Piaget)	Dezvoltarea capacității de vizualizare a fenomenelor lumii înconjurătoare
10.	Tendința de teoretizare (Piaget)	Dezvoltarea gândirii teoretice; competenței de dirijare a propriilor observații; reprezentării relațiilor
11.	Gândirea formal-operațională (Piaget)	Dezvoltarea inițiativei în creația artistică
12.	Influența mediului natural și social (Vîgotsky)	Formarea competenței de contemplare a naturii
13.	Procesele de internalizare în dimensiune socio-culturală (Vîgotsky)	Dezvoltarea percepției artistice
14.	Formarea nucleului sistemic al personalității (Golu)	Formarea personalității cultural-artistice a liceanului

Sursa: elaborat de autor

Adolescența este marcată de *dezvoltarea proceselor psihice senzoriale, cognitive și afective*. **Procesele psihice senzoriale** sunt condiționale formării culturii artistice a liceenilor, pornind de la ideea că atât *educația, cât și activitatea artistico-plastică* sunt relaționate direct de **percepție vizuală, observație, reprezentare** și alte procese senzoriale. Așadar, „perioada adolescenței și preadolescenței este perioada *creșterii la maximum a capacităților perceptivă și de reprezentare*. Crește activitatea senzorială și se modifică pragul minimal și maximal al diversilor analizatori și pragurile diferențiale. Crește acuitatea vizuală, capacitatea de acomodare, vederea la distanță (gradul de distanță), se lărgeste câmpul vizual, crește acuitatea vizuală și vederea sub unghi mic, precum și vederea fină a detaliilor și a amănuntelor. *Observația* este folosită pentru a verifica, pentru a înțelege și pentru a dezvolta teme proprii de interes, percepția fiind clar potențată de interesul generat de un anumit domeniu, obiectiv, problemă. Adolescentul dispune de o percepție complexă, voluntară și perseverentă” [55, p. 196].

Vorbind despre **dezvoltarea percepției**, J. Piaget sublinia că: „în adolescență se constată *scăderea pragurilor senzoriale, creșterea rapidității explorărilor perceptivă*, realizarea unor estimări relativ corecte ale lungimilor, volumului, vitezei etc. Sunt verbalizate cu ușurință toate

însușirile percepute, dar la acestea se asociază semnificații personale legate de *eu* și de unicitatea personalității fiecăruia. Adolescenții își pot organiza și dirija propriile observații fără a mai avea nevoie de vreun ajutor, iar postadolescenții le investesc în veritabile activități de cercetare... Procesul de reconstituitivitate reprezentativă se realizează cu ușurință la adolescenți. Ei pot avea atât *reprezentări* foarte bogate în detalii cât și altele, ce au un grad foarte înalt de generalitate. Aceasta este o condiție necesară pentru bogăția planului mental al adolescentului. Se accentuează organizarea reprezentărilor în jurul ideilor sau conceptelor centrale dintr-un câmp cognitiv” [30, p. 33-34].

Dezvoltarea **proceselor psihice cognitive** ale adolescenților se caracterizează prin formarea *gândirii teoretice, abstracte, ipotetico-deductive (formal-logice și formal-operaționale)*, ce nu este legată de condițiile concrete ale mediului exterior. Se mărește *capacitatea memoriei* și se utilizează procedeele raționale de memorare voluntară a materialului. Totodată, se perfecționează *stăpânirea operațiunilor intelectuale complicate* de analiză, sinteză, generalizare teoretică și abstractizare, argumentare și justificare, se dezvoltă *gândirea critică*.

„Procesul de învățământ solicită foarte mult adolescentul și **dezvoltarea gândirii** sale este astfel antrenată, mai solicitată în probleme noi, mai complexe și mai variate. Adolescentul capătă deprinderea de a *raționa logic* și sunt consolidate acum capacitățile operative intelectuale. Crește randamentul activității intelectuale prin intermediul algoritmilor de mai mare complexitate. Se dezvoltă formele raționale abstracte ale gândirii, se dezvoltă posibilitatea de determinare logică a relațiilor dintre fenomene, în cadrul unui sistem deductiv și inductiv, sunt urmărite logic trăsăturile de *similitudine și diferență* dintre clase de fenomene, se determină criteriile logice ale clasificării. Operațiile de gândire devin formale, în condițiile în care se operează asupra informației prin *generalizare și transfer*. Generalizarea operațiilor de clasificare sau a relațiilor de ordine duce la ceea ce se numește o *combinatorică* (combinări permutări), în cursul căreia cea mai simplă operație constă în combinările propriu-zise sau din clasificările tuturor clasificărilor” [55, p. 196-197].

„În ceea ce privește activitatea intelectuală, se poate spune că la adolescență se atinge *maturitatea intelectuală* în cazul unei dezvoltări fizice și psihice normale și a unei alimentări culturale corespunzătoare. Memorarea și învățarea capătă dimensiuni noi. *Memoria logică* devine forma centrală de memorare. Se intensifică dorința de studiu și se evidențiază domeniile preferate. Toți adolescenții filosofează, tendința fiind atât de accentuată, încât deseori acaparează orice alte forme și teme de conversație. Raționamentele și judecățile adolescentului devin tot mai complexe, ceea ce îi facilitează jocul gândirii. Expriarea verbală devine fluentă și crește foarte mult capacitatea de creație” [8, p. 209-210]. Începe aprecierea critică a fenomenelor, se conturează gustul personal, un sistem propriu de aprecieri, criterii, preferințe și atitudini.

Intrarea în adolescență vizează apariția și maximizarea *gândirii formal-abstracte* (operații formale, sinteze, scheme de gândire, ipoteze, sisteme de simboluri, abstractizare și generalizare, teoretizare, gândire transcendentă), *motivației* (autoafirmare, interese culturale, sistemul de valori, idealul de viață), *voinței* (manifestarea autonomiei, perseverența), *atenției voluntare* (eforturi sporite pentru controlul atenției, memoria logică și operarea cu scheme logice, reprezentări și noțiuni) și *imaginației* [8, 30, 55]. Activitatea **imaginației** este un proces cognitiv imperativ pentru formarea culturii artistice și stăpânirea activităților artistic-plastice, ce „ajunge în acest stadiu la nivelurile înalte ale celorlalte procese cognitive, iar adolescenții o percep ca pe o nouă zonă de autodefinire și exprimare originală. *Imaginația reproductivă* se desfășoară din ce în ce mai ușor și mai bine și este investită în învățare, în activitățile curente, în realizarea lecturilor de diverse feluri. *Imaginația creatoare* este cea care se manifestă la cote foarte înalte. Este favorizată de legături strânse cu gândirea care susțin, mai ales, originalitatea ei în sarcinile științifice și tehnice. *Imaginația creatoare*, implicată în activități artistice, este propulsată de afectivitatea ce poartă amprenta acestei vârste, adică este tumultuoasă, intensă, profundă, nuanțată” [30, p. 37-38].

În același spectru de idei, putem remarca că această vârstă cadrează cu maximizarea **proceselor psihice afective**. Prin urmare, *exuberanța afectivă, intensificarea conștientizării trăirilor și experiențelor afective* [8, 30], caracteristică vârstei, indică asupra *plenitudinii experienței sensibile*, aspect ce semnalează oportunitatea formării culturii artistice a liceenilor și, implicit, a receptivității afective ale acestora în activități de percepție/cunoaștere/apreciere/creare artistică. Deci, dezvoltarea planului afectiv favorizează și crește inclusiv capacitatea de exprimare a sentimentelor, capacitate implicită a oricărui act al creației artistice.

2.3. Școala academică ca model de educație artistico-plastică

„Tradiția clasică, „clasicitatea” drept un concept de fond, a fost și rămâne piatra de soclu a civilizației și gândirii europene (paradigma clasică a culturii). Ideea, termenul de *clasic* („muzică clasică”, „operă de artă clasică”, „știință clasică”) rămâne în continuare referențial în conștiința socială ca fenomen fundamental civilizațional și cultural. În pofida schimbărilor fulgerătoare ale prezentului (globalizare, tehnologizare), **educația clasică** rămâne temelia rațională și spirituală, reperul oricărui zbor al novației și pentru postclasicitate. Cert este că se modifică ritmurile, împrejurările, nu și esența umană. Vizând *educația artelor plastice* (pictura, grafica de șevalet) ca un domeniu fundamental al cunoașterii, oricare altă știință sau formă fundamentală de artă, apare întrebarea: *De ce oare un bun matematician, fizician, medic, muzician contemporan se prezumă a fi educat clasic din oficiu, iar un pictor nu? Ce ar fi rămas dacă am fi să ardem pe rug ceea ce cunoaștem de la Pitagora, Newton, Hipocrate, J. S. Bach sau Rembrandt?*

Postclasicitatea

Marcată de apariția a două publicații majore: „Problema formei în artele frumoase” de Adolf von Hildebrand (Das Problem der Form in der Bildenden Kunst, 1893) și „Probleme de stil: fundamentele istoriei științei despre ornament” de Alois Riegl (Stilfragen: Grundlegungen zu einer Geschichte der Ornamentik, 1893), **Școala formală**, de la finele secolului al XIX-lea, consemnează ruperea de tradiția clasică (arte plastice). Modernitatea caută noi forme ale gândirii, dar și noi forme ale expresiei artistico-plastice, plasând în prim plan fundamentul formal de organizare a suprafeței în încercarea de a explora tot ceea ce este/ poate fi **forma**.

Negând tradiția și gândirea filosofică/estetică clasică, trasată de la Platon la Hegel, atât **modernitatea**, **teoria artei moderne** (școala formală, metoda spiritual-istorică, sociologia arte, iconologia) [73] [75], A. Hildebrand (viziunea artistică veridică relaționată cu tangibilitatea), A. Riegl (evoluția stilurilor artistice), A. K. Fiedler (concepția de „vizibilitate pură”), W. R. Worringer („Abstracție și empatie”), W. Benjamin („Opera de arta în epoca reproductibilității sale tehnice”, conceptul de „aură”), H. Wölfflin (forma interioară și exterioară, tipologia stilurilor), M. Dvořák („Istoria artei ca istorie a spiritului”), Th. L. W. Adorno („Industria culturii”), E. Panofsky (criteriul „umanității” și metoda iconologică), G. Kaschnitz (interacțiunea universalului și umanului în structura artei), H. Sedlmayr („Pierderea centrului”), cât și **postmodernitatea**, **teoria artei postmoderne** [74] J. É. Derrida (deconstructivismul/relativismul), E. H. Gombrich (schemă-concept premergătoare reprezentării artistice), T. J. Mitchell („Iconologia: imagine, text, ideologie”, întoarcerea spre clasicitate), N. Bryson (concepția „realismului” distinct de ideea fixării senzațiilor vizuale), G. Pollock (istoria și teoria artei feministe), D. Preziosi („Arta istoriei artei: o antologie critică”, concepția „viziunii anamorfice”), aduce ideea de nihilism și nonsens, proclamă „întineric total” și ideea că „arta a murit în secolului al XX-lea”. Or, în încercarea risipitoare de a regăsi **sensul** pierdut, lumea relativistă în care „a murit Dumnezeu”, și nu mai este loc pentru „dogmă”, „adevăr absolut” și „umanism”, calcă pe urmele lui Darwin, Freud și Nietzsche, detașându-se tot mai mult de ideea „omului deplin” în sens clasic [41]. Și dacă ar fi să prezumăm că omul aparține dualității subiacente dintre material și ideal, biologie și spirit, cu ce rămânem dacă refuzăm de cel din urmă?

Școala academică – emanație a clasicității

Școala academică, drept fenomen cultural elitist ce are la bază clasicitatea (gândirea filosofică/estetică de la Platon la Hegel), reprezintă cel mai înalt organizat sistem și model educațional omologat și formulat de-a lungul istoriei/evoluției culturii europene occidentale în domeniul artelor plastice. Referențial pentru cultura europeană și universalitățile acesteia (paradigma

clasică a culturii), acest concept poate fi tratat ca un sistem educațional instituțional în artele plastice axat pe un set de norme, principii, fundamente teoretice, tradiții și viziuni artistice și pedagogice, ancorate de un *spirit* comun, asociat cu ideea continuității/păstrării a tot ce este obiectiv valoros. Așadar, tradiția Școlii academice **transmite alura marilor epoci culturale** ce au creat și impulsionat cele mai semnificative realizări în arte plastice ale culturii europene: patrimoniul, experiența cultural-artistică, perpetuarea continuității cunoașterii umane, a valorilor și idealurilor artistice. În această accepțiune, termenul de „clasic” presupune apartenență la elita socială prin excelență aristocratică, „idealuri” inspirate de un gust elitar, ales. După cum afirma G. Călinescu, „în lumea clasică există o singură clasă socială – pastoral-regală, într-un regim rațional colectivizat în sens antic, platonice” [14, p. 18].

În sens uzual, noțiunea de Școală academică este adesea asociată cu un model pedagogic menit de a oferi un nivel înalt de măiestrie și cunoaștere artistico-plastică, contrabalanză față de non-cultură: kitsch, amatorism și analfabetism. În vederea unei analize conceptual-evolutive a fenomenului vom gravita și face referință la două lucrări ample: **Formarea școlii academice în cultura europeană occidentală** de O. Б. Дубова [102] și **Teoria și istoria artei** de В. Г. Арсланов [71, 72, 73, 74, 75].

Termenul de *academic* (provenit de la denumirea școlii lui Platon) vine din ideea că mediul de dezvoltare și formare a acestui sistem era profund ancorat de apariția și activitatea Academiei de Artă, ce asigură transmiterea și dezvoltarea cunoașterii și practicilor artistico-plastice. Or, fundamentele teoretice ale Școlii academice sunt plenar consonante cu cele ale Academiei platonice din Florența, înființate de C. G. de' Medici (1459-1521) nu doar în sens etimologic, ci, mai întâi de toate, în virtutea convingerii în *existența normelor ideale* și, inclusiv, *normelor ideale ale limbajului*, gând ce a precedat ideea **limbajului artistic ideal** (Hegel). Particularitatea distinctivă a acesteia era atmosfera unei căutări științifice libere, dar și reflecțiilor estetice. În aceeași perioadă apar și alte două academii în Roma și Neapole (1460), fundamentate pe transmiterea și conceperea ideilor umaniste și curente filosofice, considerate drept patrimoniu universal și criteriu al devenirii umane. Urmează apariția Academiei lui L. Da Vinci (Milano, 1490), Academia din Florența, înființată de L. de' Medici (hotarul dintre sec. XV-XVI), Academia lui Bacchio Brandin (Roma, 1531), Academia de Desen al lui G. Vasari (Florența, 1562). În anul 1577 apare Academia Sf. Luca din Roma, în 1582 – Academia de Artă din Bologna a fraților Carracci, ce pune bazele metodologiei disciplinelor desen, pictură și compoziție [160]. În secolele XVI-XVII, odată cu apariția Academiei de Artă din Europa: Sevilla, Anvers, Nürnberg, Viena, Haga, Paris, Copenhaga, Londra, se consolidează și conceptul „Școlii academice” ca un construct omologat. O

autoritate separată a fost adjudecată Academiei Regale din Paris, înființată în anul 1648, ce a pus bazele „marelui stil” al artei aristocratice.

Originară din rațiune și spirit clasic, Școala academică are la bază, întâi de toate, un **scop paideic**, de **cultivare a spiritului uman** în sensul omului deplin – *personalitate artistică capabilă de discernământ, abilitate și decizii independente prin asimilarea (obiect) și dezvoltarea (subiect/creator) tradiției predecesorilor*. După cum menționează G. Georgiu, „În plan filosofic și metafizic, sciziunea subiect/obiect este marca „omului deplin”, a omului „luciferic” blagian, a omului ca ființă istorică... În tensiunea celor doi termeni se află sursa creației umane, aici este înrădăcinat resortul obiectivărilor întemeietoare și teleologice” [41, p. 91].

Evoluția Școlii academice a avut la bază **căutarea esenței**, dar nu a aparențelor în artă, iar Academiile de Artă reprezentau acele medii artistice specifice, prin care se realiza rolul transiterii **măiestriei universale** (normelor și limbajului artistic ideal). Ca sistem pedagogic multi-nivellar, Școala academică a integrat fundamentele teoriei artelor plastice, teoriei educației și ale celor mai bune experiențe pedagogice, însumând cele mai relevabile teze și realizări ale mediului artistic și academic privind practicile educației artistico-plastice. Realizând o funcție socială de importanță culturală majoră pe parcursul tuturor perioadelor istorice ale existenței sale, Școala academică a procreat și condiționat cultivarea și **formarea culturii artistice individuale** (a educaților) **și colective** (a societății), reprezentând un model/reper al gustului elitist, rafinamentului și idealului artistic.

Drept emanație a cunoașterii și chintesențelor educației artistico-plastice, Școala academică s-a întemeiat pe câteva concepte și principii inerente fundamentale, precum:

- ✓ **profesionalism** – măiestrie, virtute (din latină „*virtù*”), cunoaștere și abilitate artistică;
- ✓ **reguli și norme profesionale** – împărtășite de comunitatea profesională, consacrate de predecesori și mediul profesional;
- ✓ **tradițiile școlii academice** – idee ce însumă cunoaștere artistico-plastică, practici pedagogice specifice ancorate de un anumit „spirit”, estetică academică (strat de imagini dintre antichitate și contemporaneitate relevabile până în prezent);
- ✓ **studiul după natură** – o practică reprezentativă și fundamentală, având la bază observația, contemplarea, reprezentarea și însușirea legilor/legităților naturii. Or, natura a fost cea de la care omul a învățat de-a lungul timpului să se exprime, să sintetizeze și să estetizeze;
- ✓ **exemplul** – grațitudinea față de exemplul și experiența predecesorilor, respectiv, „omul se poate forma doar de sine însuși, însă se formează acesta grație asimilării conștiente a tot ceea ce a fost creat de alții”, idee ce consemnează fenomenul continuității culturii artistice.

Tradiția Școlii academice a însumat, mai întâi de toate, ideea de „conservare” și continuitate (moștenire) a cunoașterii general-umane și artistico-plastice teoretice și practice fundamentale, nucleul cultural generat de umanitate din antichitate până în prezent. Or, tradiția școlii academice prezuma a fi fundamentul/platforma de formare/educație a culturii artistice și individualității depline de creație a educabililor. În această lumină, personalitatea umană nu era percepută drept o individualitate abstractă, caracteristică unui individ aparte, ci chintesența a rezultatelor căii general-umane de dezvoltare. Potrivit spiritului Școlii academice, individualitatea creatoare se manifestă nu în pofida legilor obiective ale activității artistice, ci în ele și prin ele. Tradiția înseamnă „transmitere” (din latină „traditio”) și exprimă existența trecutului în condiții noi. Din această perspectivă, tradiția exprimă chintesența cunoașterii profesionale, iar conceptul „noului” este immanent conținutului său. „Precum fiecare om în parte poate să se dezvolte normal, doar asimilând în baza experienței proprii, transformând în patrimoniu personal, individual și, de aceea, irepetabil, ceea ce este deja acumulat de omenire, la fel și practica artistică se poate dezvolta firesc, doar continuând de a perfecționa ceea ce Hegel numea *măiestrie universală*” [102, p. 144].

Regulile și normele profesionale (distincte de ideea „canonului”) prezumau acea regulă, ce este în măsură de a asigura libertatea veridică a creației. După cum afirma J. Reynolds, „geniul nu se teme de regulă, aceasta înspăimântă doar mediocritatea” [102, p. 110-111]. „Pe timpuri, *gratitudinea față de exemplu*, fundamentele etice și sacrale ale profesionalismului se contopeau cu educația și formarea sinelui, când tradiția era concepută nu doar ca un exemplu, dar, în primul rând, ca un material pentru crearea propriei personalități. În general vorbind, *motivul autocreației* este deosebit de important. Omul se creează pe sine, percepând ceea ce poate și vrea, asimilează ceea ce consideră semnificativ și necesar personal pentru sine de la predecesorii săi” [102, p. 113].

Anume *teoria academică a creației* (prima concepție a creației), constituită din estetica renașcentistă, ideile sec. XVII și epocii Iluminismului, ce a însumat multiple tratate teoretice, îndrumări și ghiduri de studiere a practicii de artă, a istoriei artei, dar și critica artistică, se transformă în timp într-un set normativ de reguli, axate pe ideea că personalitatea artistică se formează pe baza asimilării dogmelor, cunoașterii și dezvoltării celor mai bune practici și tradiții ale trecutului. **Propriul stil** prezuma o consecință a unui parcurs de neînlocuit de asimilare și înaltă perfecționare a dezvoltării abilităților profesionale, de altfel, ***o excelență gramaticală superioară***. Așadar, după cum cunoaștem, „aproape fiecare individualitate creatoare a trecut în dezvoltarea sa acea perioadă, ce poate fi numită *perioada uceniciei oneste*” [102, p. 151]. Această idee o găsim expusă și în antinomia kantiană a geniului, potrivit căreia omul se poate forma doar de sine însuși, însă se formează grație asimilării conștiente a tot ceea ce a fost creat de alții. Rezonând cu ceea ce italianul G. Vasari [164] numea „manieră modernă”, Școala academică întruchipa apariția unui

sistem de educație profesional-evolutiv în arte plastice, având drept misiune principală deschiderea și transmiterea *bunei metode* în contrasens tradiției de breaslă, transmiterii măiestriei drept meșteșug și înțelegerii sacrale a *canonului*. „Anovativitatea a cedat locul acelei percepții a noului și acelei capacități de acceptare a noului, ce a pregătit și idealul renescentist al manierei moderne, stilului modern ca atare” [102, p. 105]. Or, școala academică prezuma nu doar „conservare” și reproduce, ci și dezvoltare, creație a „noului” obiectiv valoros.

Adeptii Școlii, printre care era J. W. von Goethe și J. Reynolds, aveau convingerea că Școala trebuie să se fundamenteze pe „studiul naturii”, gramatică, gust artistic și exactitate. În accepțiunea lui Goethe, cea mai înaltă manifestare artistică era **stilul**, considerat drept cea mai înaltă performanță artistică ce putea izvorî doar din *cunoaștere fundamentală (știință)*. Goethe prezuma prin cunoaștere științifică, mai întâi de toate, o îndrumare a educatului în asimilarea legilor artelor plastice și legităților naturii, considerând nepermisă trecerea peste anumite trepte ale educației în favoarea originalității.

Renașterea este epoca în care se formează și se afirmă Academiiile de Artă și teoria Școlii academice. Una dintre tezele sale de esență releva respectul pentru ideea continuității deprinderilor și competențelor profesionale, formulată de G. Vasari ca „virtu” – virtuozitate a măiestriei și, respectiv, dezvoltarea, evoluția acesteia de contemporani și urmași. „Virtu” însemna nu doar înțelegere a trecutului, dar și capacitate de a se manifesta independent. Conceptul de **profesionalism (virtu)** devine unul central și presupune virtute, îndeletnicire, competență și cunoaștere prin continuitatea tradiției și dezvoltarea acesteia. De menționat că acest concept nu vine de a prejudecia „libertatea creației”, prezumând fundamentul cunoașterii esențelor relevate de până acum și mai întâi de toate calității de a fi Om, abilitare, cunoaștere, discernământ și cultură capabilă de a pune în valoare „actul creației”. Conceptul de profesionalism însuma ideea că pictorul trebuie să fie nu doar abil, dar și înalt cultivat, implicând cea mai serioasă atitudine față de cunoaștere și măiestrie drept prim instrumentariu al creației. Așadar, abilitarea este un instrument, nu și scop al creației. În cele din urmă, anume prin asimilarea culturii artistice se formează acel bagaj necesar pentru formarea *propriei voci artistice* (idee consonantă cu propriul stil), iar, necesitatea moștenirii practicilor predecesorilor survine din faptul că „între antichitate și contemporanitate (chiar dacă considerăm această contemporaneitate punctul de culminație de dezvoltare a culturii) stă un strat gigantic de imagini, ce își regăsesc ecoul prin secole și țări, imagini, care, la prima vedere, ar putea fi numite *estetică academică* sau, și mai exact, *poetică academică*, știință despre mijloace de expresie și creație, în afara cunoașterii căreia teoria contemporană a creației se va transforma într-un set de închipuiri ordinare despre unicitate și irepetabilitate” [102, p. 145-146]. Prin cunoaștere obiectivă, „virtu” (profesionalism) era

concepută treapta, parcursul unui creator abilitat de *a prinde legitatea universală (obiectivă) prin prisma propriei individualități*, principala sursă de obiectivare fiind însăși natura, universul. Fenomen care îl întrezărim în opera vizionarilor, indiferent de epocă sau stil, precum: Scopas, P. Bruegel, A. Rublev, Rembrandt, C. Brâncuși sau V. van Gogh. Or, marii creatori au deschis „noul” într-un mod propriu, au exprimat esența mai bine și mai amplu decât ceilalți, au deschis celorlalți ceea ce ei nu cunosc, nu pot, nu înțeleg, lărgind, astfel, hotarele posibilităților umanității.

Încă în secolul al XIV-lea, C. Cennini remarca că: „Desenul din natură este mai important decât toate exemplele”... și recomanda de a urma un dascăl bun, ceea ce nu va împiedica elaborarea „propriei maniere, ce poate fi doar bună, precum rațiunea, mâna ta este obișnuită să rupă flori, și nu va rupe spini” [102, p. 153-154]. Astfel, potrivit ideilor ce au stat la baza școlii, studiul după natură, cunoașterea și experiența proprie a educatului reprezentau fundamentul devenirii artistice, iar exemplul deținea mai întâi de toate semnificația *exemplului artistic*, unui model de raportare și cultivare a propriei personalități.

Esența Școlii academice se baza, în mod fundamental, pe studierea naturii și moștenirea practicilor predecesorilor într-un context evolutiv al acestora. De altfel, prin prismă științifică, Școala academică se fundamenta pe ideea *continuității practicilor și cunoașterii umane* prin preluare și dezvoltare în studierea proprie a naturii (realității). În acest sens, devenirea concepției academice presupune un omagiu discernământului noului și descoperitorilor săi; cunoașterea trecutului, studierea predecesorilor și studierea exemplelor fiind parte a specificului originar al Școlii, posibilitatea de a învăța cum au văzut orânduirea universală predecesorii. Idee păstrării în condiții noi a tot ceea ce este obiectiv valoros o regăsim la Im. Kant și predecesorul său E. G. Lessing: „*invenția poate fi cauza unei minți mici și mari, însă mintea mare se îndepărtează de căile vechi nu pentru că ar fi vechi, ci pentru că sunt insuficiente și denaturate*” [102, p. 155].

După cum spunea J. W. Goethe, „Toate epocile reacționare, lovite de descompunere, sunt subiective și, dimpotrivă, *epocile progresului sunt îndreptate către obiectivitate*. Trăim într-un timp reacționar, pentru că este subiectiv, iar de acest fapt ne convinge nu doar poezia, ci și pictura și multe altele. Un început sănătos din lumea interioară întotdeauna tinde spre lumea obiectiv existentă, ceea ce puteți urmări pe exemplul marilor epoci, care se îndreaptă spre reînnoire, natura acestora gravitează invariabil spre obiectivitate” [154, p. 170]. Vorbind despre subiectivitate, J.W. Goethe se referea la o subiectivitate arbitrară, disonantă armoniei și legităților universale.

În viziunea lui J.W. Goethe, marea artă este înrudită filosofiei, cale a cunoașterii și autocunoașterii. „Goethe a respins atât copierea sclavagistă, cât și arbitraritatea subiectivistă. El a susținut că creația artistică autentică (în terminologia sa „stilul”) se bazează pe cele mai profunde forțarețe ale cunoașterii, pe esența însăși a lucrurilor... „*Stilul*”, în înțelegerea lui Goethe, este

crearea imaginilor iconice tipice, transmiterea esenței printr-un fenomen universalului prin special (distinctiv)” [99, p. 33-34]. Așadar, în viziunea gânditorului s-a formulat însăși esența Școlii, potrivit căreia în arta veridică individualitatea dispare și se creează doar absolutul. Această idee o regăsim mai târziu și la G. W. F. Hegel, potrivit căruia „O adevărată operă de artă ar trebui să se elibereze de această originalitate perversă, precum că își dovedește adevărata originalitate numai prin faptul că apare drept *o creație unitară a unui spirit unitar*, ce nu colectează și nu lipește nimic din piesele din exterior, ci creează un întreg monolit sever legat, realizat într-un singur ton și desfășurat prin sine însuși în conformitate cu modul în care obiectul este unit în sine” [95, p. 307].

Mimesisul – „după chipul și asemănarea Sa”

Principala critică adusă Academiilor și Școlii *ca fenomen* în postclasicitate a fost sprijinită în ideea standardizării și epigonismului, clătinând principala sa temelie și anume concepția de mimesis, fiind determinată drept *copiere, imitare a naturii*. Aspectul dat a condus la declanșarea banalizării și profanării *educației artistico-plastice drept sistem profesional-evolutiv*. Deci, ceea ce a omis postclasicitatea a fost *sensul* prin prisma căruia întreaga gândire clasică percepea ideea de mimesis. În percepția clasică, **mimesisul** comportă ideea că „actul de creație” imită „actul creator divin”, iar capacitatea de a revela adevărul absolut sau *geniul era înțeles drept voce a rațiunii universale, capabilă de a deschide imaginea originară a lumii și esența sa veridică*. În căutarea criteriului de determinare a veridicității artei, Platon recunoaște că este o categorie aproape nedeterminabilă, însă *fiecare om, dacă este om, o poate vedea*, pentru că fiecare om are spirit, capacitate de a transcende imediatul, a gândi transcendental, idee ce o regăsim dezvoltată pe larg în filosofia lui F. W. J. Schelling și mulți alți gânditori clasici. În tradiția clasică, *arta veridică deschide imaginea universului (caracter obiectiv), înalță spiritul uman (concepția aristotelică de „catharsis”), iar pentru a vedea esența, concepția originară a lumii, în viziunea clasicității trebuie să ai o privire umană, să fii om care și-a păstrat sufletul. Or, a fi om este o virtute* [71] [72].

Pentru gânditorii clasici, esența spirituală a umanității este eminentemente creatoare ca și cea a rațiunii universale/Creatorului, iar *școala* este asociată cu temelia propriei deveniri, căutarea esenței universale, capacității de a revela infinitul în finalitate. Invocând că mimesisul, pe care se bazează Academiile, se rezuma la copiere a naturii. Îndeplinind funcția unei fotografii, postclasicitatea reduce opera clasică la o simplă imitare a vizibilului. Așadar, nici o tehnologie performantă nu este în stare de a concepe și revela fața umană și esența construcției universale, precum a făcut-o omul (P. Bruegel sau A. Rubliov). Prin urmare, orice încercare de a nega esența spirituală/metafizică a omului îl face să graviteze în jurul propriei esențe biologice, iar **orice**

subiectivitate în artă privată de trăirea ordinii universale va fi mereu constrânsă în cercul propriei banalități.

Rezumând examinarea conceptelor fundamentale ale Școlii academice, am elaborat *reperetele teoretico-filosofice* (Tabelul 2.5) și *esența pedagogică a Școlii academice* (Tabelul 2.6), drept sistem/model educațional fundamentat pe ideea de continuitate, dezvoltare obiectivă și concordantă necesităților și provocărilor actuale. Răspunzând la întrebarea „De ce avem nevoie de Școală academică în postclasicitate?”, putem concluziona că Școala academică este singurul sistem format istoric/evolutiv în domeniul artelor plastice, *deschis schimbărilor obiective* în sensul căutării veridice a esențelor și ordinii universale, *contrabalanță ideilor denaturate și consumiste*. Drept emanație a clasicității, ce a păstrat gândirea, universalitățile acesteia, esența pedagogică a Școlii academice rezonază cu necesitățile și obiectivele actuale ale educației în și prin artă, reușind a corela formarea lumii interioare a educaților, unui fundament profesional consolidat, păstrând capacitatea de a fi susceptibili noilor fenomene și căutări artistice, determinând demersuri vizionare și abilitatea de a crea concordant unui ideal/valorilor spirituale., [18, p. 208-214].

În acest context referențial, considerăm oportună examinarea Școlii de Belle Arte din Basarabia și întemeietorilor săi, drept emanație a sistemului/modelului educației artistico-plastice a Școlii academice europene, specificată în Anexa 2.

Tabelul 2.5. Repere teoretico-filosofice ale Școlii academice

Platon	ideea „cultivării spiritului uman” (paideia)
Platon	ideea privind „mimesisul” drept imitare a „actului creator divin” (transcendere)
Aristotel	ideea despre „catharsis” – capacitatea artei de curățare a sufletului uman și formarea anumitor calități morale ale personalității prin „afecte” și empatie
Im. Kant	ideea păstrării în condiții noi a tot ce este obiectiv valoros, ce a fost creat de predecesori
J. W. Goethe	ideea caracterului fundamental al cunoașterii obiective (științifice) și imperativității continuității acesteia
Im. Kant	„motivul autocreației” – tradiția era concepută drept temelie pentru crearea propriei personalități, omul se creează pe sine, asimilând ceea ce consideră semnificativ și necesar personal pentru sine de la predecesorii săi. <i>Omul se poate forma doar de sine însuși, însă se formează acesta grație asimilării conștiente a tot ceea ce a fost creat de alții.</i>
J. W. Goethe	ideea privind „stilul” drept manifestare superioară a creației, transmiterea esenței printr-un fenomen, universalului prin special/distinctiv/individual
F. W. J. Schelling	ideea privind omul și creația sa ca parte a universului
G. W. F. Hegel	ideea continuității „măiestriei universale”

Sursa: elaborat de autor

Tabelul 2.6. Esența pedagogică a Școlii academice

Nr.	Idei ale Școlii academice drept fenomen al paradigmei clasice a culturii	Obiective actuale ale educației prin artă [68, 168, 169, 170, 172, 174, 175]
1.	Realizarea scopului paideic de „cultivare a spiritului uman” prin educație.	Formarea integralității personalității educatului , dezvoltate (adaptive) și abilitate multilateral: creativ, cognitiv-afectiv, estetic și social în spiritul valorilor general-umane.
2.	Transmiterea universalității rațiunii umane (artă, știință) și a valorilor universale . Ideea continuității practicilor și cunoașterii umane.	Incluziunea în dialogul intercultural și promovarea diversității prin valorificarea și conservarea identității și patrimoniului.
3.	Transmiterea cunoașterii obiective (individuale și colective) în arte plastice prin „studiul naturii”, gramatică, gust artistic și exactitate (cunoaștere științifică). Ideea „ căutării esenței ” în artă.	Cunoașterea, valorificarea și sensibilizarea față de patrimoniului cultural național și universal (transmiterea cunoașterii obiective).
4.	Moștenirea și transmiterea practicilor artistice și pedagogice, esențelor, semnificațiilor, codurilor semiotice și formelor de expresie ale predecesorilor în arte plastice drept fundament al creării propriei personalități .	Educația culturală și educația prin artă drept catalizator al creației . Abilitatea de a aprecia importanța exprimării creative a ideilor, experiențelor și emoțiilor prin diverse forme ale culturii și artei.
5.	Transmiterea poeticii academice (strat de imagini dintre antichitate și contemporaneitate relevabile până în prezent) fundamentată pe tradiția clasică a culturii europene , incluzând arta modernă.	Perpetuarea cunoașterii/cunoștințelor și practicilor (safeguard knowledge) în domeniul artelor tradiționale (educația culturală și educația prin artă).
6.	Formarea vocii profesionale a educaților prin cultivarea și abilitarea deprinderilor profesionale („studiul după natură” și „studiul exemplelor predecesorilor”), asimilarea legilor artelor plastice și legităților naturii (perioada <i>uceniei oneste</i>).	Formarea avansată a competențelor profesionale specifice concordante unui nivel înalt de calitate (standarde) a educației vocaționale.
7.	Transmiterea „ măiestriei universale ” prin experiența cultural-artistică a predecesorilor. Ideea păstrării în condiții noi a tot ceea ce este obiectiv valoros (semnificativ) creat de predecesori.	Dezvoltarea potențialităților culturale și creative ale educaților prin transmiterea cunoștințelor și creării competențelor, atitudinilor și valorilor ce îi abilitază pentru o viață în societate.
8.	Studierea naturii și moștenirea practicilor predecesorilor într-un context evolutiv al acestora în vederea formării noii atitudini a educatului față de natură, realitate și „sine”.	Formarea unui sistem de valori și atitudini proprii în baza cunoașterii (obiective) a patrimoniului și explorării (empirice) proprii a lumii.
9.	Dezvoltarea gustului artistic , abilitate de a simți tot ce este măsură, rafinament, limbaj, stil.	Capacitatea de percepe, discerne și a valorifica „ noul obiectiv ” valoros, inovația .
10.	Formarea personalității originale a educaților și vieții spirituale interioare prin cultivare culturală și formarea unei imagini despre totalitatea eforturilor umane în artele plastice și creație artistică	Formarea spiritului de inițiativă și antreprenoriat : abilitatea de a pune ideile în practică prin creativitate, inovație și asumarea de riscuri, precum și abilitatea de a planifica și gestiona proiecte.
11.	Formarea capacității de a discerne și a lua decizii independente, cât și caracterului autocratic și autodidactic al personalității educaților .	Formarea competenței de a învăța să înveți : abilitatea de gestionare eficientă a propriei învățări, fie individual, fie în grupuri.
12.	Autoconstituirea omului ca subiect al culturii prin abilitare, cunoaștere, discernământ și cultură, capabil de a pune în valoare „ actul creației ”.	Abilitatea de a crea : a exprima idei, experiențe și emoții prin artă. Formarea competențelor creative și adaptive în contextul economiei postindustriale.

Sursa: elaborat de autor

2.4. Metodologia de formare a culturii artistice a liceenilor prin arte plastice în cadrul învățământului vocațional academic

Pornind de la premisa unei abordări metodologice complexe, Metodologia de formare, propusă în Figura 2.2, a fost proiectată la nivel (1) filosofico-teoretic, (2) conceptual, (3) disciplinar și (4) didactic (strategii didactice).

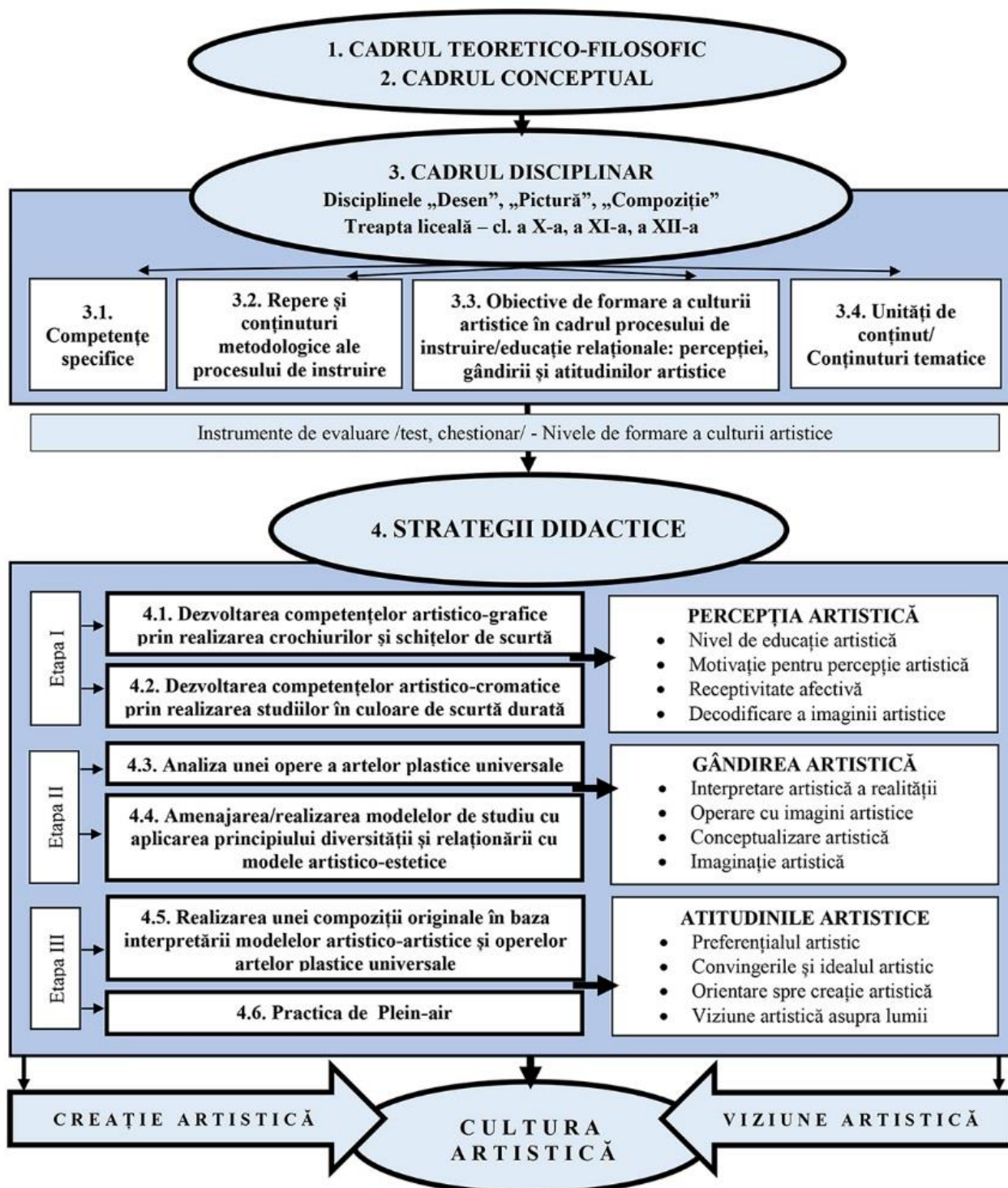

Fig. 2.2. Metodologia de formare a culturii artistice prin artele plastice în cadrul învățământului vocațional academic

Sursa: elaborată de autor.

Totodată, în vederea prezentării extinse și interactivității elementelor cadrului teoretico-filosofic și conceptual a fost elaborată o schemă adiacentă prezentată în Figura 2.3.

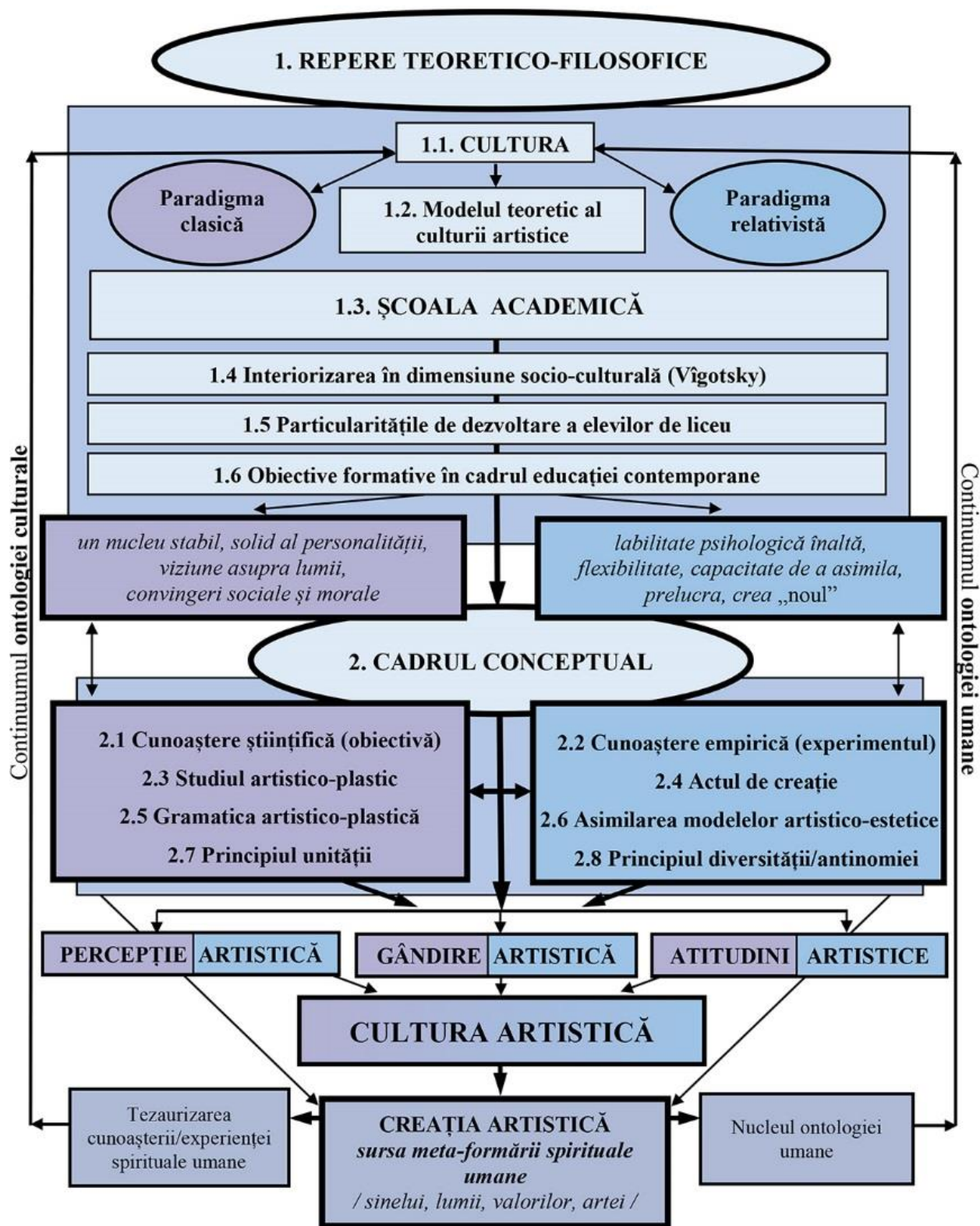

Fig. 2.3 Reperele teoretice și cadrul conceptual al Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor prin artele plastice în cadrul învățământului vocațional academic

Sursa: elaborată de autor.

Consemnând ideea că *școala* este cel mai important institut social menit de a forma, cultiva și orienta devenirea umană în sens cultural, în contextul imperativelor educației contemporane, considerăm că sistemele și modelele educaționale reprezintă instituții comportamentale, formatoare de atitudini și raporturi sociale, construcția cărora comportă o responsabilitate relevabilă în continuitatea fundamentelor ontologiei umane și celei culturale drept referențială și congenitală omului. Or, cultura artistică a unei societăți prezumă capacitatea conștientizării sensului existențial spiritual în lume, iar educația culturii artistice a personalității este cea ce realizează aprofundarea spiritualității omului, păstrarea veridicității acestuia, potențându-l cu abilitatea de *a cunoaște, aprecia, generaliza și crea* prin valori universale specifice artei.

(1) **Reperetele teoretice** ale Metodologiei de formare rezidă în cinci referințe teoretico-filosofice majore: (1.1) dualitatea paradigmei clasice și relativiste în cultură, teoria clasică și postclasică în teoria artei, teoria psihocentristă și sociocentristă în științele educației; (1.2) Modelul teoretic al culturii artistice, (1.3) conceptul de Școală academică, (1.4) teoria cultural-istorică și conceptul de interiorizare, (1.5) particularitățile de dezvoltare a elevilor de liceu, (1.6.) obiectivele formative în cadrul educației contemporane.

În perspectiva menționată, **Metodologia** integrează corelația dintre *tradiție și inovație* – două dimensiuni de dezvoltare istorico-civilizațională a umanității în cel mai fertil și relevabil mod posibil exprimată în:

- *filosofia culturii* [G. Georgiu 40, 41] prin două **(1.1) paradigme ale culturii: clasică și relativistă**, ce descriu două tipuri de mentalități și deschideri vizionare;

- *teoria și istoria artei* [B. Арсланов 71, 72, 73, 74, 75] prin **teoria clasică și postclasică** – de la antichitate până la G. W. F. Hegel și, respectiv, secolul XX.

În încercarea de a concilia cele două direcții, în opinia autorilor au fost considerate drept referențiale acele „deschideri” ale relativismului/postclasicității, care au păstrat genezele universale ale clasicității și le-au dezvoltat prin inovații obiectiv valoroase, idee ce ar putea face loc noțiunii de **relativism obiectiv**. Prin urmare, esența gândirii clasice (teza universalității rațiunii umane) nu este reticentă față de inovație, ci are exigențe/rigori înalte (standarde de calitate) orientate spre căutarea adevărului/esențelor la care tinde ființa umană.

Sintetizând mai multe analize, regăsim același dualism specific și pentru *științele educației* [S. Cristea, 33, 34, 35], ce tind a corela/integra dualitățile consacrate dintre **paradigma psihocentristă și sociocentristă**, logic și istoric, creativ și algoritmic, obiectiv și subiectiv, esență și existență. Aspect reflectat plenar în accepțiunea lui S. Cristea, potrivit căruia: „la fel ca și modelul cultural, *postmodernismul* promovează o nouă modalitate de înțelegere a raportului dintre

cunoaștere și experiență, dintre teorie și practică la nivelul acțiunii umane. Postmodernismul consemnează o ruptură față de modernism (care avea tendința tratării separate a celor două elemente de bază ale oricărei acțiuni umane), dar și o continuitate, deoarece realizarea unei sinteze între două elemente disparate presupune, în prealabil, stăpânirea și aprofundarea lor” [35, p. 62]. Deci, „soluția strategică propusă constă în centrarea educației pe finalitățile educației, de sistem (ideal, scopuri generale) și de proces (obiective: generale, specifice, concrete), construite la nivelul interdependenței permanente dintre cerințele:

- a) psihologice față de educație și educat (exprimate în termeni de capacități/competențe);
- b) sociale față de educație și educat (exprimate în termeni de conținuturi de bază, validate de societate)” [33, p. 99].

Metodologia de formare, valorificând calitatea dialectică a dezvoltării ontologiei culturale (cultură – artă – educație), vizează cultura artistică drept finalitate a educației artistico-plastice și se fundamentează pe **(1.2) Modelul teoretic al culturii artistice**. Acest Model relevă dualitatea poziției umane drept obiect (paradigma sociocentristă) și subiect (paradigma psihocentristă) al culturii, la intersecția cărora se află sursa creației umane și resortul obiectivărilor întemeietoare și teleologice, exprimată prin valorile culturii artistice referențiale principalelor componente constitutive: percepție, gândire și atitudini artistice.

Totodată, în urma analizei experienței educației instituționale în arte plastice, Metodologia de formare se fundamentează pe teoria **(1.3) Școlii academice** [O. B. Дубова, p. 102] în arte plastice, fenomen cultural major al culturii europene occidentale, drept cel mai consolidat sistem educațional existent în arte plastice, format evolutiv de gândirea filosofică, teoretică și estetică a clasicității, axat pe discipline practice fundamentale, precum: *Desenul, Pictura și Compoziția*. De menționat că la baza teoriei academice au stat ideile despre *științele spiritului* (C. Cennini, G. Vasari, E. G. Lessing, J. W. von Goethe, Im. Kant, F. W. J. Schelling, G. W. F. Hegel), cunoaștere științifică obiectivă, cele mai bune practici educaționale în arte plastice (de exemplu, studiul după natură) și ideea căutării esenței, fiind incluse mai multe concepte fundamentale, precum: *profesionalismul, regulile și normele profesionale, tradițiile școlii academice, mimesisul*. De altfel, potrivit Școlii academice, tradiția a servit în calitate de **temelie a propriei deveniri și „microcosm uman” (Democrit)**, în ideea că omul se poate forma doar de sine însuși, însă se formează acesta grație asimilării conștiente a tot ceea ce a fost creat de alții (I. Kant). Or, conceptul de profesionalism (virtu) însuma nu doar abilitare, cunoaștere și înaltă cultivare (măiestrie și erudiție), ci și conceperea științelor spiritului (Geisteswissenschaft) prin profundă trăire și comprehensiune (W. Dilthey).

În artă, *prin mimesis*, în sensul gândirii occidentale clasice, se subînțelegea imitarea divină prin care vorbește întreaga construcție universală, capacitatea de a vedea imaginea originară a lucrurilor în esența sa primordială [71], imaginea *adevărului absolut* (adevăr, bine, frumos) după Platon, *forma tuturor formelor* (spiritul, Dumnezeu, omul) după Aristotel sau *ideal* (lumea în unitatea și plinătatea sa) după Hegel. Din perspectiva clasicității, *a fi om* însemna virtute capabilă de a revela construcția universală, caracterului său obiectiv/absolut, precum o vedem în opera marilor vizionari, ca: Giotto, Van Gogh sau Brâncuși.

Pornind de la ideea că teoria Școlii academice însumă „novația”, putem spune că *tradiția clasică rămâne susceptibilă noului în condiția păstrării esenței spirituale umane*. Prin urmare, Metodologia de formare prezumă valorificarea ideilor/valorilor „relativismului obiectiv” și este deschisă pentru explorare, determinare a spiritului autocratic/independent, autodidact, activ, preferențial, individual, atipic, novator al educațiilor în condiția păstrării *privirii umane*; transmiterea modelelor artistice clasice, dar și moderne, contemporane. Privit din această perspectivă, putem spune că relativismul (cultură) și postclasicitatea (artă) valorificat prin prisma gândirii clasice a îmbogăți plenar și multiplu experiența umană, condiție în care noile valențe vizionare au avut rodul căutării esenței și au parcurs ordinea universală a lucrurilor. Or, creatorii/vizionarii, care au impulsionat umanitatea de-a lungul istoriei și artelor plastice, în speță, s-au mișcat dintotdeauna în direcția inversă piramidei lui A. Maslow.

(1.4) Teoria cultural-istorică, înaintată de Л. С. Выготский [94], a pus în lumină mecanismul psihologic de influență a mediului social/cultural asupra dezvoltării funcțiilor psihice superioare, ființa umană fiind mai întâi de toate un produs al culturii. În felul acesta, conceptul de **interiorizare** primește o dimensiune socioculturală, fapt ce explică capacitatea artei de a transforma personalitatea umană, respectiv, asimilarea/interiorizarea conținuturilor acesteia transmite atitudini, valori, viziuni și experiențe multiple teaurizate de-a lungul istoriei. De altfel, *interiorizarea conținuturilor culturale* – a semnelor create artificial de omenire, modifică structura psihologică, sistemul de valori și mentalitatea personalității umane, favorizând *formarea nucleului epistemic al personalității, ego-identității artistice, statutului socio-cultural și dezvoltarea spirituală a personalității*. Așadar, acest proces „decurge din contextul în care are loc învățarea. Astfel, cultura este transmisă de la o generație la alta prin intermediul educației copiilor. Aceasta înseamnă că, la nivel individual, *un copil devine el însuși prin alții*” [8, p. 66].

În urma analizei **(1.5) particularităților psihologice de dezvoltare a elevilor de liceu** [8, 30, 55, 94, 103, 115], a fost constatat că principala neoformație a adolescenței este *apariția personalității umane*. De altfel, adolescența este o etapă a *dezvoltării spirituale* (Spranger), ce

include un șir de achiziții socioculturale, caracterizată de maximă accelerare/potențare a tuturor capacităților personalității: proceselor *senzoriale, cognitive și afective*.

(1.6) Obiectivele formative în educația contemporană se focalizează în jurul polarității dintre nucleul stabil și flexibilitatea psihologică a personalității adolescenților (И. С. Кош), dar și în manifestarea activă a educaților în actul de creație a sensului, valorii, mesajului (T. Callo). În această ordine de idei, Metodologia de formare se fundamentează pe:

- un *fundament științific* consolidat, bazat pe tradițiile academice (poetica academică, universalitățile clasicității);
- *flexibilitate, deschidere și susceptibilitate* în aprecierea noutății/„noului obiectiv”;
- *manifestare autocratică activă* prin creație, meta-formare a lumii și sinelui prin valori artistice, imperativ menite de a transmite spiritualitate și umanism.

Cadrul conceptual

(2) Cadrul conceptual al Metodologiei cadrează cu cel teoretico-filosofic și prezumă afinitatea și valorificarea complementarității dintre **(2.1) cunoașterea științifică (obiectivă)** și **(2.2) cunoașterea empirică (experimentală)** în formarea culturii artistice a liceenilor, în condiția păstrării căutărilor teleologice ale esențelor imaginii lumii. Deci, marea artă este rezultatul acestei ambivalențe și orice element al noului este valoros în condiția integralității și veridicității obiective și universal valabile. În spiritul acestei filosofii, cadrul conceptual reliefează la nivelul:

- metodelor și practicilor cunoașterii artistice: *studiul artistico-plastic și actul de creație* [114];
- conținuturilor educației artistico-plastice: *gramatica și modelele artistico-estetice*;
- principiilor cunoașterii artistice: *principiul diversității și unității*.

Studiul artistico-plastic și actul de creație

(2.3) Studiul artistico-plastic a servit drept fundament al cunoașterii artistice obiective (științifice) în tradiția academică clasică, fiind aplicat în *studiul exemplor predecesorilor*, incluzând practica copierii (marilor Maeștri, exemplelor din cadrul școlilor de artă, muzeelor, studiul anticilor etc.) și *studiul după natură* (model viu, realitate), apreciat drept cea mai eficientă metodă practică în formarea *profesionalismului* educaților, intermediată de percepție și comprehensiune directă a impresiilor senzoriale și ideatice ale realității.

În definiția clasică, studiul semnifică cercetare sau lucrare științifică, iar în traducerea germană, studiul provine de la *studieren – a studia*. În cadrul educației artistico-plastice prin studiu înțelegem realizarea anumitor sarcini didactice de studiere a realității sau operei de artă în mod

practic – „studiu de desen”, „studiu de pictură”. Prin intermediul activității artistice și implicit studiului artistico-plastic este mijlocit și *procesul de transmitere a informației* despre realitate (interiorizare/asimilare), ce activează **abilitățile de cogniție** a lumii și sinelui. Or, cunoașterea artistică are menirea de a forma și direcționa lumea spirituală a personalității în concordanță cu un *sistem de valori artistice și general-umane*. În tradiția Școlii academice, studiul reprezintă un gaj al conceperii fundamentelor măiestriei, abilitării profesionale în arte plastice. Procesul de instruire a fundamentelor artistico-plastice în baza „studiilor” vizează însușirea *legilor gramaticii artistico-plastice* de reprezentare (reflectare și interpretare) și *percepția artistică* a realității.

Practicarea studiului implică perseverență, muncă asiduă, consum temporal și fizic, **exerciții sistemice permanente** – condiționalitate iminentă pentru o instruire temeinică. În acest sens, studiul artistico-plastic se realizează în conformitate cu un **program de sarcini didactice sistematizate** de la studierea unei unități/relații simple spre avansare la cele complexe. De exemplu, logica instruirii la desen este inițiată prin studiul unor modele de ghips (forme geometrice, cap, ecorșe etc.) ca o etapă premergătoare pentru studiul după model viu.

Drept formă esențială de instruire a școlii academice europene, studiul artistico-plastic nu este un scop în sine al instruirii, ci are menirea de a servi drept mijloc, de a fi o **metodă** semnificativă și exactă de **stăpânire a gramaticii artistico-plastice**. Așadar, măiestria veridică presupune stăpânirea unor abilități temeinice prin dezvoltarea capacității de gândire filosofico-abstractă, gândire prin imagini și abilități tehnice de lucru, ce favorizează inițierea proprie, încercarea de a corela lucrurile într-o modalitate proprie educatului, manifestarea **începutului creator**. Totuși, doar parcurgând o școală temeinică se poate crea platforma propriei deveniri.

În acest sens, studiul artistico-plastic formează bazele de esență a competenței liceenilor de a percepe un *fenomen în întregul său* (compozițional, cromatic, tonal, formal, spațial etc.). Prin urmare, la bazele conceperii integrale prin studiere stă *observația și abilitatea de a compara*. De altfel, observația este o capacitate inerentă și necesară pictorilor de a urmări pulsul vieții. Un acut spirit de observație este caracteristic formației psihice a pictorului drept indiciu și parte a conceperii sale individuale și artistice. Atât capacitatea de observație critică, cât și cea de analiză a propriei percepții a naturii stau la baza *obiectivării concluziilor generalizante*.

Drept formă complexă și evoluată a percepției artistice formată în baza studiului artistico-plastic, **viziunea artistică** este o viziune specifică, profesională, analitico-sintetică, exprimată prin capacitatea de a percepe vizual un obiect sau fenomen, evidențiind esențialul din ceea ce este neimportant, a distinge tipicul de caracteristic, determinând legătura interioară între părți separate. Dezvoltată treptat, viziunea artistică se identifică, mai întâi de toate, în forma și modalitățile de construcție a operei de artă, prin care se descoperă atitudinea vizionară a pictorului față de model

și realitate nu drept un capriciu subiectiv, ci formă superioară a condiționalității dinamice, semnificație universală a realizărilor umane, reprezentând o calitate de a percepe *semnificativul universal în mod individual*.

În cele din urmă, consemnăm că studiul artistico-plastic, după natură, condiționat de observația, analiza durabilă și atitudinea de creație, reprezintă fundamentul formării viziunii artistice. Astfel, caracterul creativ și activ al percepției este cel mai important punct de placare în dezvoltarea unui sistem complex, ce îl numim *percepție artistică a lumii*, fundamentat pe aptitudinile date de natură (factor ereditar) și dezvoltat în procesul de instruire (factor sociocultural). Aspect ce relevă importanța complementarității actului de creație și studiului artistico-plastic drept modalități fundamentale și complementare de instruire în arte plastice [114].

(2.4) Actul de creație este o formă/metodă a *cunoașterii artistice*, ce exprimă activitatea de transformare și meta-formare a conținuturilor personalizate în forme specifice artei [Л.С. Выготский, 94] mediată de conceperea personalizată a trăsăturilor definiției ale lumii și căutarea formelor artistico-plastice de *expresie artistică* a imaginii sale. Asimilând noul, tradiția se modifică treptat, odată cu asimilarea noilor valori și principii ale creației, păstrând profunzimea, ecoul, asocierea, sugestia trecutului deja devenit universal (consacrat). Înțelegerea actului de creație, drept exprimare a eu-lui (stil, mișcare artistică), a fost dezvoltată odată cu dezvoltarea artei moderne. Potrivit gândirii clasice, *creația este emanație a „construcției universale” prin „eu”*. În sens pedagogic, căutarea propriilor mijloace de exprimare, predilecții, atitudini și convingeri în artă condiționează formarea culturii artistice prin actul de creație drept practică/formă/metodă specifică cunoașterii empirice (experiență, experimentare, activitate practică).

În sens general, actul de creație reprezintă o parte a procesului dialectic complex de transformare/creare a *ideii-imaginii*. Un rol decisiv în actul de creație revine *imaginației productive*, ce realizează sinteza creativă. Imaginația – capacitatea de a genera noul, ce introduce liceanul în lumea descoperirilor. Grație imaginației productive, „un lucru în sine” principial neformalizat trece într-o posibilitate infinită de reflectare nouă în noi înșine, devenind un fundament meta-formal neepuizabil al cunoașterii umane.

În același timp, creația reprezintă regăsirea sinelui, *o formă importantă de autoidentificare* – *Cogito ergo sum*, completată de abilitare – *Ago ergo sum*, prezumând nu doar o constatare a existenței (felului de a fi), dar și capacitate (voință, curaj și autoapreciere). Prin urmare, în activitatea de creație participă toate forțele spiritului uman, oricum ar fi numite acestea: funcții psihologice, procese, unelte, sisteme, organe funcționale [Л. Н. Столович, 147]. De altfel, actul de creație a noilor forme artistico-plastice presupune o incluziune tacită a personalității liceenilor în întregime. Este important că fiecare din aceste forțe, fie *percepția, atenția, memoria, gândirea,*

trăirea, însumă principalele atribute spirituale – ***cunoașterea, sentimentul și voința (acțiunea)***.

Plus la aceasta, actul de creație este un fenomen de inițiere, *poziționare a unei noi întrebări, identificare a unei noi necesități, un proces de înaintare a unei noi idei*, implicând lumea interioară a personalității în totalitate, exprimând chintesența sentimentelor, gândurilor, percepției și viziunii asupra lumii prin imagine artistică. Rezultatul actului de creație devine imaginea/reprezentarea artistică, produsă din *procesul de transformare a gândului într-o altă substanță simbolică spirituală* [Л. С. Выготский, 94]. În acest sens, activitatea de creație declanșează formarea *asociațiilor*, permite de a vedea ordinarul din perspectivă nouă, de a vedea „miraculosul aproape”, asigurând multiplele treceri de la realitatea/opera artistică la personalitatea umană și invers.

Drept modalitate de cunoaștere și metodă fundamentală de instruire în educația artistico-plastică, actul de creație implică capacități de *abstractizare, operaționalizare, sintetizare, conceptualizare, generalizare* a elementelor și fenomenelor artelor plastice. Prin urmare, actul de creație este parte imanentă a *studiului artistico-plastic*, participând în procesul de *interpretare a realității*, corelare a elementelor și fenomenelor artelor plastice în formă conceptuală. Riguros vorbind, actul de creație se identifică prin exprimarea începuturilor personalizate (individuale) ale educabililor/liceenilor prin manifestarea propriilor alegeri, aprecieri și atitudini în corelarea elementelor și fenomenelor artelor plastice în scopul identificării ***propriilor soluții artistico-plactice***, adică a noului. Așadar, actul de creație devine și o modalitate fundamentală de autoapreciere, autoidentificare, explorare a lumii și fenomenelor artistico-plactice, servind drept mijloc de lărgire a *tabloului lumii* și experimentare a exprimării artistice individuale, prin care liceenii își manifestă ***începuturile creatoare personalizate – criterii artistice personalizate, conceptele generale despre artistic, trăirea afectivă a fenomenelor artistice, capacitatea de expresie artistică, propriul ideal și convingeri artistice***.

Sintetizând, putem concluziona că *actul de creație și studiul artistico-plastic* reprezintă modalități esențiale ale cunoașterii artistice (științifică și empirică) și metode fundamentale complementare de instruire în arte plastice prin care liceenii cunosc *legile gramaticii artistico-plactice, legile conceperii artistice a realității înconjurătoare, estimează și concep propriile atitudini artistice față de realitate, față de sine și propriile strategii creatoare*, condiționând formarea culturii artistice a liceenilor, proces corelativ al formării competențelor profesionale și manifestării potențialului creator al educabililor [114].

Gramatica artistico-plastică și modelele artistico-estetice

Potrivit cadrului conceptual al Metodologiei de formare, educația artistico-plastică prezumă însușirea, asimilarea și stăpânirea (2.5) gramaticii artelor plastice (legilor percepției

vizuale, principiilor de reprezentare în arte plastice etc.) și (2.6) modelelor artistico-estetice drept principalele conținuturi ale educației în arte plastice. Stăpânirea **(2.5) gramaticii artelor plastice** în cadrul procesului de instruire la disciplinele *Desen, Pictură și Compoziție* este asociată cu perioada uceniciei oneste, primar formatoare a *competențelor profesionale practice și teoretice*, intenționând cunoașterea și exersarea *legilor percepției vizuale și principiilor de reprezentare în arte plastice* prin percepție, studiere, analiză și apreciere proprie, mediind dezvoltarea diferitor laturi ale psihicului în unitatea sa, cum ar fi cea: *afectivă, cognitivă și conceptuală*.

În acest sens, gramatica artelor plastice prezumă **cunoaștere științifică/obiectivă** (J. W. Goethe), abilitare profesională, deschidere față de asimilarea tuturor realizărilor culturale ale epocilor precedente în teoria academică, integrare în cunoașterea „măiestriei universale” (W. F. Hegel) și a formării individuale a liceenilor prin comprehensiune (logică), trăire/simțire (afectivitate) și abilitare „de a vedea” în mod specific formele și fenomenele artelor plastice.

Experiența și practica pedagogică, determinată istoric în cadrul evoluției Școlii academice, prevede însușirea fundamentelor gramaticii artelor plastice în mod **etapizat**, în cadrul unui **sistem de dezvoltare a competențelor artistico-profesionale**, fundamentat pe *studiul după natură* (după model viu), urmând principiul instruirii de la simplu spre complex. Sub aspect metodologic, însușirea gramaticii artistico-plastice în cadrul disciplinelor *Desen, Pictură și Compoziție* parcurge **studierea modulară a corpurilor geometrice, naturii statice, capului uman, figurii umane, peisajului**, pe parcursul căreia liceenii concep fundamentele: (a) *construcției geometrice a formei (volumul)*; (b) *modelării tonale a formei (volumul)*; (c) *fenomenelor cromatice (gamă cromatică, contrast, intensitatea culorii etc.)*; (d) *construcției și structurii compoziționale*; (e) *mijloacelor de expresie a limbajului plastic*; (f) *aspectelor tehnice de reprezentare în arte plastice (grafică, pictură)*; (g) *perspectivei și axonometriei*; (h) *legilor percepției vizuale (optice)*; (i) *spațialității și luminozității*; (j) *anatomiei plastice*; (k) *principiilor de reprezentare (spațială și formală)*; condiționând formarea culturii artistice prin cultivarea percepției, gândirii și atitudinilor artistice.

Așadar, însușirea gramaticii artelor plastice este o treaptă fundamentală a educației în arte plastice asociată conceptului de **profesionalism**, determinată istoric de experiența/practica/metodologia Școlii academice clasice – traversată de un parcurs de căutare, problematizare și evoluție pedagogică a practicilor și conținuturilor de instruire.

Esențial în instruirea gramaticii artelor plastice a liceenilor nu este învățarea anumitor clișee, formule sau maniere de executare (ce este nefavorabil în special pentru etapa inițială), ci conceperea imperativă a **principiilor și legităților** reprezentării în arte plastice. Acumulând o abilitare profesională prin însușirea gramaticii artelor plastice, liceenii nu operează cu soluții artistice șablonate, ci sunt puși în situația de a le *căuta și forma independent* în procesul de studiere

a realității. Acest aspect contribuie iminent la dezvoltarea capacității de a lua decizii independente și dezvoltarea propriilor puncte de vedere. Este un parcurs ce presupune atingerea treptată a scopurilor (determinată în timp), fiind justificată, însă, de faptul că prin depășirea dificultăților și soluționarea sarcinilor pe cale proprie, liceenii încep a *operaționaliza* acele cunoștințe pe care le posedă, învățând *a gândi, relaționa, selecta, observa, a căuta soluții artistico-plastice* (pornind de la principiile gramaticii artelor plastice), ce contribuie atât la abilitarea competențelor profesionale, cât și a competențelor de creație, a începuturilor personalizate autentice, rezonând cu ideea de **constituire a „vocii profesionale”** a educaților potrivit teoriei Școlii academice clasice.

Relevabil în acest sens este că, odată cu stăpânirea gramaticii artelor plastice, liceenii învață *a fi nu doar executori, dar și autori*, în pofida faptului că lucrările/studiile de curs ale acestora au drept obiectiv primar studierea. Așadar, studiul după natură (modelului, realității), drept metodă de instruire a gramaticii artelor plastice, este esențial în sistemul educației artelor plastice, condiții în care liceenii nu sunt instruiți să realizeze un anumit procedeu mecanic sau schemă, ci abilitați a vedea artistic realitatea. Aspectul dat a fost remarcat de C. Brâncuși drept „școala de a privi”, școala percepției artistice și creative, a conceperii, studiului, căutării propriei viziuni artistice asupra realității, sprijinite pe legitățile și principiile gramaticii artelor plastice.

În afirmația ideii că activitatea artistică presupune un proces de *determinare, gândire, relaționare și creare* este notabil faptul că obiectivarea resortului acesteia rezidă în implicarea afectivă, cognitiv-intelectuală și spirituală a liceenilor. Or, activitatea artistică este apreciată drept una dintre cele mai complexe activități umane, implicând funcțiile superioare ale psihicului și conținutului spiritual al personalității. Artele plastice nu sunt o copie a realității. **Generalizarea artistică**, drept unul dintre principiile fundamentale de reprezentare în arte plastice, specifică **selecția** acelor calități ale realității, ce urmează a fi reprezentate, dar și evidențierea caracterelor expresive de **obiectivare a vizibilului sau imaginarului** prin meta-formare. De altfel, reprezentarea mimetică este fundamentală și pentru cea a imaginarului, respectiv, la baza oricărei imagini artistice stă viața în complexitatea sa, realitatea pe care omul o interpretează și meta-crează, aspect ce condiționează unicitatea educației în arte plastice. Aceasta nu oferă soluții împlinite, fiind primordial formatoare, păstrând prerogativa *căutării semnificativului în ceea ce vede, simte, gândește* educatul/liceanul. Un model aranjat într-un atelier de creație poate căpăta interpretări total diferite de reprezentare de la un licean la altul. Anume diferența de reprezentare (aspecte subiective) în arte plastice reprezintă, de fapt, **începutul artistic personalizat** al liceenilor, ceea ce duce la conștientizarea și cunoașterea sinelui drept pictor și **individualitate artistică**.

Vorbind despre conținuturi educaționale, evidențiem *interiorizarea/cunoașterea/asimilarea (2.6) modelelor artistico-estetice*, valorilor, sensurilor, semnificațiilor, formelor și

mijloacelor de expresie artistico-plastice formate istoric. Făcând referință la termenul **model artistico-estetic** subînțelegem o construcție de ansamblu, corelativă cu ideea de „stil” – conjugarea profesionalismului, cunoașterii științifice și începuturilor creatoare specifice spiritului de a simți al unei epoci, colectivității sau personalității în formele artei.

Ideea de „înalt cultivat” în educația artelor plastice prezumă *cunoașterea principiilor de reprezentare, specificității limbajului artistico-plastic, dar și capacitatea de a simți în rezonanță cu spiritul unei epoci, colectivități sau personalități artistice*. Conceperea diversității formelor artistico-estetice și semnificației universale ale acestora determină liceenii drept **purtători ai culturii artistico-plastice universale**, condiție ce generează conștientizarea și formarea propriilor începuturi de creație. Astfel, liceenii devin succesorii și purtătorii culturii, ai tuturor realizărilor culturale în arte plastice și potențiali creatori ai artei. Or, capacitatea de a genera noul, originalitatea unei personalități se conturează în condiția conștientizării că istoria artelor plastice a epuizat/cunoscut totul prin multiplele forme/modele de revelare artistică în afara unei singure constituante/necunoscute/variabile, și anume „**eu-I**”, privirea umană prin care vede, simte, trăiește profund un individ imaginea lumii, aspect/idee ce lărgeste hotarele creației artistice spre infinit.

Asimilarea modelelor artistico-estetice transformă conștiința și percepția artistică a liceenilor, influențând asupra tuturor laturilor psihicului, formând predilecțiile, convingerile, atitudinile, idealurile și, în fapt, înțelegerea lumii artistice proprii, în cele din urmă, și a propriei activități artistice. Un exemplu de asimilare a modelelor artistico-estetice în formarea culturii artistice a liceenilor în cadrul disciplinelor *practice* se poate realiza prin **modele de studiu** (natură statică, portret, figură umană) și **resurse metodologice** (resurse metodologice – exemple de reproducere specifice unui model artistico-estetic). Amenajarea modelelor de studiu (natura statică, capul uman, portretul, figura umană, nudul) poate fi relaționată cu opera anumitor mișcări artistice, pictori sau exemple ale diferitor Școli de artă. În felul acesta, se poate realiza o sarcină pedagogică dublă de stăpânire a gramaticii artistico-plastice și dezvoltare a percepției diferitor modele artistico-estetice. Vizualizând direct anumite forme plastice din realitate/natură în relație cu reproducere și exemplificări ale modelului artistico-estetic relevant, liceenii învață să perceapă, să simtă limbajul artistic al diverselor modele artistico-estetic. **Analogia**, produsă dintre modelul real și limbajul plastic/mijloacele de expresie al/ale unui pictor, relevă calitățile, valorile, formele și dimensiunile de gândire, percepție, simțire, pe care le deține artistul, uzând pe scară largă de *principiul pedagogic al explicității, demonstrației și relevanței*, revelând prezentului diverse viziuni, relaționări, forme de gândire, imagini ale istoriei, tradiției și contemporanității.

În acest sens, asemenea practici sunt benefice și în dezvoltarea **gândirii asociative**, revitalizând relația dintre diferite modele și viziuni artistico-estetice într-un singur punct al

prezentului, fiind incluse atât modelele artistico-estetice clasice, cât și cele obiectiv valoroase în sens clasic ale artei moderne și contemporane: *impresionismul* (redarea „impresiei”, senzației, luminozității, purității culorii, spațialității), *expresionismul* [24] (tipologizarea, hiperbolizarea caracteristicilor expresive ale realității, psihologismul), *fauvismul* (utilizarea culorilor pure, spectrale în reprezentare), *cubismul* (geometrizare, distorsionare), *futurismul* (dinamică), *simbolismul* (utilizarea simbolului, misticismul), *postimpresionismul* (experimentarea sensurilor, formelor și culorilor, caractere chintesențiale ale modernismului specifice mediului francez), *funcționalismul* (principiile Școlii de la Bauhaus), *abstracționismul/suprematismul* (detașare de figurativ, utilizarea și explorarea combinațiilor formelor geometrice, dinamismului și echilibrului), *Art Nouveau* (*Mir iskusstva*, *Jugendstil*, *Secesionism*), *Art Deco* (*decorativism*) etc.

Implementarea unor asemenea practici pedagogice rezonează cu cele mai relevabile funcții ale procesului de formare-dezvoltare: *educațională, de cunoaștere și culturalizare*. Liceenii devin capabili să **operaționalizeze sensuri, mijloace de expresie și viziuni artistice** prin profunzimea asocierii imaginii artistice, învățând să privească lumea prin prisma diferitor concepții ale artisticului și expresiei plastice. Așadar, novia, dezvoltarea artelor plastice nu poate fi realizată în lipsa legăturilor istorice și dezvoltării experienței predecesorilor în plinătatea sa esențială și dialectică drept condiție a conștientizării propriei individualități artistice și proiecției viitorului.

Principiul unității/integrității și principiul diversității /antinomie

Originare din aceeași polaritate logică a dualităților consacrate în cultură, distingem universalitatea aplicării antinomice a (2.7) principiului unității și (2.8) principiului diversității analogie/integrare și contrast/antinomie în practica pedagogică privind educația artistico-plastică. Drept principiu de reprezentare în arte plastice, **(2.7) principiul unității** îl regăsim încă în antichitate, care a revelat ideea unei imagini a lumii în unitatea sa. Similar cu problematizarea integrității/unității operei de artă remarcată în Renaștere, principiul unității în reprezentarea artistico-plastică prezumă *integritatea, relaționarea, acordul* la nivel de culoare, tonalitate, compoziție, spațialitate, formalism, stilistică între:

- particularul în raport cu întregul;
- elementele limbajului plastic (reprezentării și percepției artistice) ca stilistică, tot ceea ce înțelegem prin ideea de „stil” (model artistico-estic);
- elementele reprezentării semnificativului/esențialului din realitate prin selecție artistică.

De altfel, teoria artei și teoria Școlii academice clasice abundă în determinări privind *integralitatea, sinteza, structura, sistemul, construcția, generalizarea*, ce prezumă imperativ ideea de *unitate*. Deci, atât opera de artă, percepția, reprezentarea și activitatea artistică, cât și practica

pedagogică în artele plastice relevă o **structură multidimensională** (de la reprezentarea culorii până la obiectivarea senzitivă a ideii-imagini și practici artistice). În acest sens, educația unității/integralității cultivă aspectele unei dezvoltări armonioase și echilaterale (T. Callo).

Însăși procesul de instruire a gramaticii artelor plastice se fundamentează pe acest principiu (subordonarea/ierarhizarea unui tot întreg): de la simplu la complex, de la forma mare la forma mică, de la generalizare spre detaliu, de la ansamblu la element etc. Numeroase analize și cercetări demonstrează că principiul unității se obiectivează în imaginea artistică însăși (opera de artă). Doar apelând la unitate este posibilă *construcția, compunerea, crearea, meta-formarea noii realități și explicația/ traducerea realității existente în arte plastice*. Or, unitatea este indiciul unui **sens și spirit** intrinsec imaginii artistice. Din perspectiva instruirii, principiul unității în arte plastice se aplică ca o metodă de instruire/studiu (de lucru), formă de gândire a liceenilor, prezumând capacitatea de a percepe unitar realitatea, opera de artă și formele artei, precum și capacitatea de **a generaliza, sinteza, esențializa** propriile lucrări de studiu la diferite etape ale acestora, cele mai semnificative fiind primară și finală (П. П. Чистяков), cultivând formarea percepției artistice, viziunii integrale și artistice, gustului artistic (selecției) și, în fond, culturii artistice a liceenilor.

Rezonând în sens opus față de principiul unității, importanța **(2.8.) diversității (antinomiei) ca principiu** pedagogic rezidă în *accesibilizarea* procesului de instruire, fiind imperativă în practica pedagogică, vizând vizibilitatea, accesibilitatea, demonstrația legităților de reprezentare și percepție artistică prin *contrast, antinomie, diferențe, opoziție*. Ca fenomen și principiu, antinomia se identifică în toate dimensiunile fenomenelor artelor plastice, păstrând, însă, *caracterul armonic al contrariilor*: cald – rece, echilibru – dinamică, închis – deschis, monocrom – cromatic, solitudine – mulțime, monoton – ritmic, mare – mic, comic – tragic etc.

Relevarea principiului diversității/antinomiei armonice este semnificativă și în **formarea irepetabilității personalității**, culturii artistice a fiecărui licean. În acest sens, fiecare licean își croiește propria identitate, inclusiv prin diferență, mod unic de a fi și vedea față de alții, fenomen ce subliniază și importanța capacității profesorului de a valorifica individualitatea/irepetabilitatea personalității fiecărui educat. Analogic *actului de creație*, pedagogia artei și actul paideic prezumă capacitate de a observa și valorifica în fiecare educat/individ esențialul, semnificativul universal, personalitatea unică a educatului.

În cele din urmă, principiul diversității (antinomiei) este aplicabil doar în cazul **conceperii depline a sistemului de sarcini didactice de către profesor** drept mediator conceptual al acestora, iar obiectivul primar rezidă în accesibilizarea, demonstrația componentei de instruire, legilor și legităților de percepție a naturii și reprezentării în arte plastice. De altfel, o varietate largă, dar armonică a sarcinilor și modelelor metodice (modele după natură) subordonate unei **consecvențe**

logice, relaționării cu gradul receptivității și formării profesionale a liceenilor poate aduce multiple realizări și efecte sporite procesului de instruire și asimilare a conținuturilor educaționale. Cu toate acestea, principiul diversității (antinomiei) trebuie aplicat *consecvent și treptat* (în cunoștință de cauză), or, impactul antinomiei în sine nu reprezintă un obiectiv al instruirii, ci este un mijloc de accesibilizare a conținuturilor și de valorificare a valențelor și fenomenologiei artei în scop educațional și orice diversitate sau antinomie urmează a fi subordonată unei armonizări.

Un exemplu elocvent de aplicare a antinomiei în aranjarea modelelor de studiu după natură rezidă în alternarea modelelor artistico-estetice la care sunt relaționate prin contrast/antonimie de la un model la altul sau prin modificarea, *varierea sarcinilor artistico-metodice și a celor de creație*. Spre exemplu, în urma unui model cu o gamă cromatică intensă, puternic marcată (caracteristică postimpresionismului), abordare aplatizată a petei, o schimbare radicală la un model aranjat în spirit realist sau neoclasic cu o gamă cromatică predominant monocromă sau cea a pământurilor cu abordare proeminent spațial-volumetrică și valorică a formei vor face procesul de studiu o lume a descoperirilor, a explorării noului. Prin diversitate armonică putem subînțelege, spre exemplu, conceperea modelului artistico-estic al lui N. Tonitza și C. Baba, antinomia armonioasă în creația cărora va evidenția avantajele și esența ambilor. O asemenea abordare va preveni folosirea clișeeilor și manierismului prematur drept șablonare, stimulând liceenii de a manifesta ingeniozitate și flexibilitate în modul de a gândi și relaționa. Sintetizând, principiul diversității armonioase poate fi aplicat în parametrii sarcinilor didactice prin alternanța:

- **durabilității** (numărul oferit de ore), pentru realizarea modelului de studiu (model de lungă durată, model de scurtă durată, crochiu);
- **sarcinilor artistico-metodice** (spațialitate sau formalism, plasticitate sau proporționalitate, exactitate sau interpretare, rafinament sau expresionism, pal/pastelist sau contrastant/intens etc.);
- **sarcinilor de creație** și gradului de interpretabilitate a modelului metodic (tipologia, esențializarea modelului în acord cu specificitatea sa); ce ar însemna balansarea între realizarea unor sarcini, de analiză și studiere și realizarea unor sarcini de creație (experimentale) expresie și sinteză.

Cadrul disciplinar

În rezultatul stabilirii cadrului teoretico-filosofic și conceptual al Metodologiei de formare, concordant acestora a fost elaborat și **(3) cadrul disciplinar**, ce prevede formarea culturii artistice a liceenilor (clasele a X-a, a XI-a și a XII-a) prin intermediul disciplinelor practice „Desen”, „Pictură” și „Compoziție”, constituit din: (3.1) competențe specifice disciplinei; (3.2) repere și

conținuturi metodologice ale procesului de instruire; (3.3) obiective de formare a culturii artistice în cadrul procesului de instruire/educație relaționale: a percepției, a gândirii și a atitudinilor artistice (Tabelul A3.1, Tabelul A3.2, Tabelul A3.3. Anexa 3) și (3.4) conținuturi tematice (Tabelul A4.1, Tabelul A4.2, Tabelul A4.3, Tabelul A4.4. Anexa 4).

Drept notă de referință spre aplicarea acestora în practica pedagogică este necesar de a sublinia că educația în arte plastice are un **caracter formativ etapizat și corelativ** pentru mai multe dimensiuni, ce indică spre o complexitate formativă superioară, uneori neliniară și necesită o mediere conceptuală, înțelegere fundamentală, experiență pedagogică și prestație profesională excelentă a cadrului didactic.

Strategii didactice

În baza cadrului teoretic, conceptual și disciplinar al Metodologiei de formare, au fost elaborate **(4) șase strategii didactice** referențiale formării percepției, gândirii și atitudinilor artistice, specificate în Tabelele 2.7-2.12. În pofida faptului că strategiile elaborate sunt relaționate unui anumit component al culturii artistice, în fapt, componentele culturii artistice sunt corelative/interdependente și se formează în cele mai dese cazuri simultan. Prezentarea/descrierea fiecărei strategii didactice este susținută de elaborarea/precizarea: *resurselor necesare* (materiale, metodologice, temporale), *reperelor metodologice ale activității de formare* și *obiectivelor de formare a culturii artistice și competențelor artistico-plastice*, specificate în Tabelele 2.7-2.12.

Primele două strategii didactice sunt referențiale formării **percepției artistice** exprimată în: *nivelul de educație artistică, motivație pentru percepție artistică, receptivitate afectivă, decodificare a imaginii artistice* prin: **(4.1) Dezvoltarea competențelor artistico-grafice prin realizarea schițelor și crochiurilor** (Tabelul 2.7) și **(4.2) Dezvoltarea competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată** (Tabelul 2.8).

Specificitatea primei strategii, prezentată în Tabelul 2.7, survine din esența propriu-zisă a crochiului și schiței drept formă de reprezentare grafică. **Crochiul** reprezintă o imagine grafică monocromă incompletă a lumii figurative, realizată, de regulă, în timp foarte scurt/limitat. În scopul facilitării procesului de elaborare a crochiului este folosit **un număr minim de mijloace grafice**. Deseori acest tip de reprezentare a lumii figurative este numit drept *generalizator*, exprimând o formă complexă prin redarea veridică și expresivă doar a trăsăturilor de bază, tipice și caracteristice lipsite de detalieri. De aceea, crochiul este identificat cu *întregul, văzut fără particularități*. **Schița** este o imagine grafică monocromă a lumii figurative mai completă decât crochiul, realizată după natură într-o perioadă de timp relativ mai scurtă decât desenul (de lungă durată). Modalitatea de lucru asupra schiței este determinată de cerințele înaintate față de

conținutul său, precum și de rolul ulterior al acesteia (de la câteva minute până la o oră). Crochiurile, schițele și desenele de scurtă durată dețin *funcția exersărilor adiacente*, adesea însoțind un desen de studiu de lungă durată. Însă, în vederea realizării funcției adiacente, educabilii trebuie să le stăpânească drept un tip special de reprezentare realistă generalizată, ce are metode specifice de realizare. Și anume aceste metode exprimă cea de-a doua funcție a crochiurilor și schițelor – favorizarea formării sentimentului *percepției acute a realității* din jur, capacitatea de a vedea „integral”, de a observa și de a generaliza conștient cele vizualizate [79, p. 2].

Eficiența strategiei II, reflectată în Tabelul 2.8, se profilează din esența propriu-zisă a studiului drept o formă dinamică de reprezentare cromatică. *Studiul în culoare de scurtă durată* are rolul unui exercițiu de *stabilire și redare a culorilor și relațiilor cromatice* din realitate. Exercițiul este esențialmente un proces de *interpretare productivă* a materiei artei, de evidențiere a noi probleme și posibilități, este stadiul de *pregătire, explorare, cercetare și probă* în care sunt încercate empiric atât propriile posibilități, cât și cele ale materiei. De altfel, studiul în culoare determină inițierea și formarea artistico-practică a liceenilor în pictura de șevalet [61, 120]. Studiul în culoare vizează determinarea dinamică a *relațiilor cromatice generale mari* și a *coloritului/gamei cromatice* în ansamblu, care este un proces rezultat datorită unei observații atente a naturii și senzației sale vii. Or, „imaginea picturală se creează nu prin copierea obiectelor separate ale naturii statice sau ale obiectelor peisajului, ci prin *construcția relațiilor de culoare* a obiectelor în interdependența sa, cu spațiul, în baza unei închipuiri integrale, captată de ochiul pictorului în cadrul percepției integrale” [82, p. 62].

Strategiile didactice III și IV sunt referențiale formării *gândirii artistice*, exprimată în: *interpretare artistică a realității, operare cu imagini artistice, conceptualizare artistică, imaginație artistică* prin: **(4.3) Analiza unei opere a artelor plastice universale** (Tabelul 2.9) și **(4.4) Relaționarea modelelor de studiu cu diverse modele artistico-estetice** (Tabelul 2.10). În felul acesta, strategiile III și IV specifică formarea: (a) capacității de a analiza și interpretare artistică a realității prin comparație, abstractizare, concretizare, generalizare, (b) gândirii imaginativ-figurative (prin imagini), teoretico-abstracte, analitice, subiectiv-expresive, (c) imaginației, (d) capacității de a asocia/disocia (analogii/ diferențe) fenomene, experiențe și modele artistico-plastice, vizând în totalitate aspecte de analiză, relaționare, operaționalizare, comparație și sinteză.

Vorbind despre strategia a treia, specificată în Tabelul 2.9, *analiza artistică* se identifică prin activitate de cercetare și apreciere artistică a unei opere de artă, conform unor criterii specifice limbajului artistico-plastic, determinată de un proces complex intelectual. Practica studierii exemplurilor predecesorilor este fundamentală pentru educația artistico-plastică, or, în afara

reproducerii, nu există producere. Prin urmare, analiza practică a operei nu este un proces mecanic de copiere a reproducerilor, ci cercetarea, analiza, studiul general al modalităților de reprezentare artistico-plastică, legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice, limbajului, construcției, selecției, gustului artistic și atitudinii vizionare a unui artist, școli de artă sau mișcări artistice.

A patra strategie didactică, reflectată în Tabelul 2.10, **(4.4) amenajarea/realizarea modelelor de studiu cu aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice**, servește drept un mijloc de creare a unei *atmosfere artistice de creație* în cadrul atelierului de studiu, de formare a *motivației, interesului și necesităților constante pentru fenomene artistico-plastice, spiritului de autoeducație, expresiei artistice și gândirii asociative* a liceenilor, având rolul unui *instrument de facilitare/accesibilizare* a însușirii/asimilării/înțelegerii conținuturilor specifice, *demonstrație* a principiilor și legităților artistico-plastice și, totodată, *dezvoltare* a tabloului lumii și experiențelor artistico-plastice ale liceenilor.

Prin *model de studiu* subînțelegem un motiv plastic aranjat de către cadru didactic – natură statică, portret, figură umană, nud pentru realizarea studiului după natură. Practica pedagogică arată că *originalitatea și coerența metodologică* în aranjarea modelelor de studiu dețin un rol hotărâtor pentru reușita și formarea culturii artistice a liceenilor, servind drept reper al formării unui gust artistic elevat, mediind „transliterarea” valorilor/conceptelor generale despre *artistic*. De altfel, cultura aranjării modelelor de studiu nu poate fi limitată la o instrucțiune seacă spre realizare, însumând o multitudine de *sensuri, concepte, rafinamente* și abordări ireductibile la matematică pură, corelabile însă la multitudinea valorilor și principiilor artistico-plastice universale, solicitând măiestrie, virtute pedagogică și artistică multiplă de a transforma procesul de studiu în descoperire a valorilor frumosului universal.

Strategiile didactice V și VI sunt referențiale formării *atitudinilor artistice* exprimate în: *preferențialul artistic, convingerile și idealul artistic, orientare spre creație artistică, viziune artistică asupra lumii* prin: **(4.5) Realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice** (Tabelul 2.11) și **(4.6) Realizarea practicii de vară în plein-air** (Tabelul 2.12). În această perspectivă, strategiile V și VI favorizează dezvoltarea/formarea *atitudinilor și competențelor conceptual-vizionare* ale liceenilor, vizând crearea unor competențe profesionale de sinteză, relaționare ale aspectelor practico-teoretice, de analiză și de creație, ce abordează un șir de competențe specifice și însumă relaționarea cunoașterii obiective și empirice în artele plastice.

Prin urmare, strategia V, prezentată în Tabelul 2.11, rezonază cu ideea unei experimentări/căutări artistice personale bazate pe studiere, un cumul de informații asimilat în baza studiului modelelor artistico-estetice universale. Or, *actul de creație* prezumă și experimentare,

probare și explorare. De altfel, „*Experimentul artistic*” (lat. Experimentum – încercare provocată) este: a) proces de creație bazat pe modificarea intenționată, în condiții noi, a unor „probleme” (structuri) cunoscute; b) criteriu de verificare practică a încercărilor de limbaj practic (inclusiv de tehnică) bazate pe ipotezele și datele teoriei (științei) artei plastice; în raport cu experiența artistică, este latura mereu înnoitoare, sursa de cunoștințe a celei dintâi” [61, p. 116].

Strategia VI, (4.6) **practica în plein-air**, reflectată în Tabelul 2.12, reprezintă un catalizator și un instrument chintesențial al formării competențelor specifice disciplinelor practice fundamentale de profil, precum „Desenul”, „Pictura”, „Compoziția”. În cadrul practicii de plein-air se realizează sarcini metodice cu un spectru de varietate racordat treptei de școlarizare și pregătirii profesionale a liceenilor, precum: redarea *stării zilei* (răsărit, miazăzi, apus, zi cu soare, zi cu nouri, zi posomorâtă, ceață etc.), a *diferitor structuri compoziționale* (studii cu cer, fragmente de ogrăzi, elemente arhitecturale, panoramă, motive rurale etc.), a *motivelor compoziționale complexe* (ansambluri arhitecturale, motive peisagistice rurale etc.), a *spațialității* (motive cu vederi deschise cu surprinderea perspectivei cromatice), a *sursei de lumină* (frontală, laterală, contre-jour, dispersă) în vederea menținerii „*noutății impresiilor*”, acumulării *experienței artistice*. În același timp, practica de plein-air vizează realizarea studiilor de natură statică, portret și figură umană în soare și în umbră în diverse abordări tematice de plein-air.

Importanța practicii de plein-air survine din faptul că acționează prin diversitatea, complexitatea și caracterul dinamic al activităților artistico-plastice implicate la nivel *cognitiv-afectiv, atitudinal, practic, profesional, cultural-axiologic, creativ și artistic* asupra liceenilor. De altfel, în urma cercetării și analizei aspectelor pedagogice ale practicii de plein-air, a fost remarcat că realizarea acesteia contribuie iminent și calitativ asupra formării culturii artistice a liceenilor prin: *însușirea/asimilarea/înțelegerea unor acțiuni, procedee, exemple, metode, principii și legități ale limbajului artistico-plastic, dar și diverse abordări conceptual-vizionare*; caracterul dinamic al activităților artistico-plastice în plein-air; favorizarea formării percepției (inclusiv aconstante), gândirii, atitudinilor, necesităților și intereselor artistice durabile, imaginației, reacției rapide (la fenomene referențiale artelor plastice); formarea conținuturilor afectiv-axiologice prin sensibilizare față de patrimoniul natural și cultural-arhitectural.

Plecând de la asumția elaborării unei metodologii de formare coerentă a ritmurilor și exigențelor de actualitate, unul dintre obiectivele tacite ale strategiilor didactice înaintate a vizat *dinamizarea, diversificarea, interactivitatea și originalitatea procesului de instruire/educație* în artele plastice, oferind spațiu dezvoltării profesionalismului și individualității artistice a fiecărui educabil în spiritul formării unei culturi artistice excelente.

Tabelul 2.7. Strategia didactică de dezvoltare a competențelor artistico-grafice prin realizarea crochiurilor și schițelor de scurtă durată

I. Dezvoltarea competențelor artistico-grafice prin realizarea crochiurilor și schițelor de scurtă durată / cl. X-a - 24 h /	
<p>Materiale artistice: cărbune de lemn, russian sauce, sanguină, pastel, pastel uleios, radieră, acuarelă, guaș, tuș, peniță, pensulă, hârtie albă, hârtie color.</p> <p>Inventar artistic: draperii, costume, mulaje, elemente de recuzită, obiecte de uz casnic/anticariat</p> <p>Modele: figură, portret</p> <p>Resurse metodologice: planșe metodice cu ilustrarea crochiurilor și schițelor diferitor artiști plastici, școli de artă și modele artistice</p> <p>Durata: 24 ore academice per total; realizarea crochiurilor și schițelor variază între 3 minute și 2h în dependență de obiectivele propuse.</p>	
Repere metodologice ale strategiei didactice/activității de formare	Obiective ale strategiei didactice în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice
<p>1. Prezentarea resurselor metodologice cu exemplificarea diverselor tipuri de crochiuri și modele artistice în abordarea schiței și crochiului în contextul artelor plastice naționale și universale /portret, figură, figură dublă /</p> <p>Exemplu: Leonid Grigorașenco, Corneliu Baba, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Camil Ressu, Valentin Serov, Nicolai Fechin, Philip Malyavin, Mikhail Vrubel, Konstantin Somov, Léon Bakst, Egon Schiele, Edgar Degas, Adolf Menzel, Kathe Kollwitz, Vincent Van Gogh, Toulouse Lautrec.</p> <p>2. Trainingul în vederea formării viziunii întregului la liceeni.</p> <p>3. Trainingul în vederea formării competenței de a estima și reda petele mari, dinamica și proporționalitatea modelului cu ochiul liber la liceeni.</p> <p>4. Trainingul în vederea identificării de către liceeni a tipicului și caracteristicului din natură (generalizarea, sinteză, concretizare).</p> <p>5. Trainingul în vederea diversificării mijloacelor de expresie grafică aplicate în schițe și crochiuri – linie, hașură, pată tonală, factură (tușă, laviu).</p> <p>6. Trainingul în vederea alternării tonalității suportului/hârtiei și materialului în vederea aplicării principiului închis pe deschis și deschis pe închis.</p> <p>7. Trainingul în vederea diversificării structurii și principiului compozițional în elaborarea schițelor, prin alternarea compunerii unui fragment/ elaborarea mai multor schițe pe o planșă / modificarea raportului dimensiunii modelului în format / includerea crochiurilor cu detalii, alte racursuri etc.</p> <p>8. Trainingul în vederea formării competenței de a crea soluții plastice originale sub aspect compozițional, tehnic și artistic prin diversificarea formatului, tonalității de hârtie, materialului grafic, mijloacelor de expresie, accentelor etc.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Asimilarea și receptarea diferitor modele artistice, tipuri de crochiuri și schițe din creația Marilor Maeștri (din punct de vedere stilistic, artistic, compozițional, al mijloacelor de expresie etc.). • Relaționarea modelelor din natură cu diverse modele artistico-estetice și abordări artistice și stilistice. • Aplicarea diferitor soluții artistice, stilistice, de expresie și tehnice în urma demonstrației resurselor metodologice în lucrările proprii. • Formarea viziunii întregului în studiul după model. • Practicarea spiritului de observație și memoriei vizuale. • Formarea treptată a competențelor de stabilire a dinamicii, proporționalității și plasticității în redarea figurii umane după natură. • Formarea treptată a competenței de identificare a tipicului și caracteristicului în studiul după model din natură. • Formarea competenței de aplicare a diferitor procedee tehnice, mijloace de expresie și materiale în realizarea schițelor. • Formarea competenței de elaborare a schiței pe diferite suporturi tonale, alternarea și combinarea liniei și petei în vederea diferitor soluții plastice, formale și artistice. • Formarea competențelor de aplicare a diferitor structuri și principii compoziționale. • Formarea treptată a competenței de a interpreta, experimenta și crea soluții plastice proprii compoziționale, tehnice și artistice.

Sursa: elaborat de autor

Tabelul 2.8. Strategia didactică de dezvoltare a competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată

II. Dezvoltarea competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată / cl. X-a - 24 h /	
<p><i>Materiale artistice: pensule, cuțit de paletă, șevalet, paletă, ziare, culori de ulei etc.</i></p> <p><i>Inventar artistic: draperii, costume, mulaje, elemente de recuzită, obiecte de uz casnic/anticariat</i></p> <p><i>Modele: natură statică, portret.</i></p> <p><i>Resurse metodologice: planșe metodice cu ilustrarea exemplelor diferitor artiști plastici, școli de artă și modele artistice</i></p> <p><i>Durata: 24 ore academice per total; realizarea unui studiu în culoare durează de la 2 până la 3 ore</i></p>	
<i>Repere metodologice ale strategiei didactice/activității de formare</i>	<i>Obiective ale strategiei didactice în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Trainingul în vederea formării viziunii integrale și unității cromatice. 2. Trainingul în vederea formării competenței de a estima relațiile cromatice de bază și starea tonală și cromatică a modelului la liceeni. 3. Trainingul în vederea formării deprinderilor tehnice de pictură în culori de ulei, amestecului de culoare, simțului proprietăților culorilor și aranjare a paletii în dependență de percepția culorii din natură la liceeni. 4. Trainingul în vederea formării unei competențe înalte de reacție în vederea aprecierii relațiilor cromatice de bază, aplicării legităților gramaticii artistico-plastice și soluțiilor plastice coerente. 5. Trainingul în vederea identificării de către liceeni a contrastelor, luminii și umbrei, legilor percepției vizuale ale culorii, spațialității și volumetriei în pictura de șevalet. 6. Trainingul în vederea diversificării de către liceeni a competențelor de redare a gamei cromatice: caldă, rece, monocromă, pastelată, contrastantă, cu un singur accent cromatic, etc. 7. Trainingul în vederea redării specificității, proprietăților (ton, culoare) și caracterului sursei de lumină (frontală, laterală, contre jour). 8. Trainingul în vederea diversificării de către liceeni a structurii și principiului compozițional în elaborarea studiului, prin alternarea dominantei compoziționale și petelor în format. 9. Prezentarea liceenilor diverselor exemple de opere, modele artistice în abordarea studiului în culoare în contextul artelor plastice naționale și universale /natură statică, portret, figură. <p><i>Exemplu: Olga Orlova, Igor Vieru, Mihai Grecu, Moisei Gambourd, Nicolae Grigorescu, Teodor Aman, Ștefan Luchian, Nicolae Tonitza,</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Formarea competenței profesionale de a vedea integralitatea percepției cromatice în studiul după model. • Dezvoltarea competenței de a compara relațiile cromatice și valorice mari prin comparație simultană, aplicând metoda de lucru cu relațiile. • Formarea reacției artistice – competența de a aprecia și reda relațiile cromatice de bază, găsi soluții compoziționale și artistice coerente și aplica legitățile gramaticii artistico-plastice în timp relativ scurt. • Formarea competenței de a înscrie elementele redade în spațiul și mediul înconjurător din punct de vedere cromatic și tonal. • Formarea competenței de a reda contrastele cromatice și valorice, precum și a determina forța acestora în dependență de sursa de lumină și spațiu. • Identificarea caracteristicului și tipicului în redarea modelului. • Formarea competenței de a aplica diferite modalități de rezolvare a pânzei (formal, artistic, estetic). • Însușirea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice: natura și proprietățile culorii, gamei cromatice și luminii, proprietățile culorii în lumină și umbră, schimbarea proprietății culorilor în dependență de spațiu și mediu, starea tonală și cromatică generală a modelului și contrastul simultan în studiul după natură. • Formarea cunoștințelor academice de bază privind legitățile și specificitatea studiului naturii statice, capului uman și figurii umane în culoare. • Competența de a realiza un studiu de pictură de scurtă durată, luând în considerație specificitatea obiectivelor de expresie cromatică.

<p><i>Corneliu Baba, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Ilya Repin, Nicolai Fechin, Philip Malyavin, Mikhail Nesterov, Abram Arkhipov, Henri Fantin Latour, Anton Azbe, Albert Edelfelt, Rembrandt Harmenszoon van Rijn, Frank Duveneck, Antonio Mancini, Diego Velázquez, Egon Schiele, Amedeo Modigliani, Vincent Van Gogh, Paul Cézanne, Chaiım Soutine.</i></p> <p>10. Trainingul în vederea formării competențelor de a crea soluții plastice originale în pictură din punct de vedere al relațiilor cromatice și compoziției de către liceeni prin diversificarea gamei cromatice, stării generale a tonalității și culorii, mijloacelor de expresie, accentelor și structurii compoziționale etc. în studiul după model.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Asimilarea și receptarea diferitor modele artistice în pictură din creația Marilor Maeștri (din punct de vedere stilistic, artistic, cromatic, compozițional, al mijloacelor de expresie etc.). • Relaționarea modelelor din natură cu diverse modele artistice și abordări artistice, stilistice și cromatice. • Aplicarea diferitor soluții artistice, cromatice și tehnice în urma demonstrației Planșelor și materialului metodic în studiile proprii. • Formarea treptată a competenței de a interpreta, experimenta și crea soluții plastice proprii din punct de vedere compozițional, tehnic și artistic.
---	--

Sursa: elaborat de autor

Tabelul 2.9. Analiza unei opere a artelor plastice universale

III. Analiza unei opere a artelor plastice universale / cl. X-a - 24 h /	
<p>Materiale artistice: cărbune de lemn, russian sauce, sanguină, pastel, radieră, guaș, hârtie, pensule, cuțit de paletă, șevalet, paletă, ziare, culori de ulei etc.</p> <p>Inventar artistic: draperii, costume, mulaje, elemente de recuzită, obiecte de uz casnic/anticariat</p> <p>Resurse metodologice: planșe metodice cu ilustrarea exemplurilor diferitor artiști plastici, școli de artă și modele artistice cu reprezentarea figurii umane</p> <p>Durata: 24 de ore academice ore total; realizarea unei analize a operei de arte plastice durează de la 2 până la 6 ore</p> <p>Descrierea activității: realizarea analizei practice a operelor artelor plastice</p>	
Repere metodologice ale strategiei didactice/activității de formare	Obiective ale strategiei didactice în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice
<p>1. Ghidarea liceenilor pe parcursul analizei practice a unei opere a artelor plastice universale cu scopul exersării în baza resurselor metodologice (reproducerile Marilor Maeștri, școlilor de artă și diferitor modele artistice ale artelor plastice naționale și universale pentru a realiza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trainingul în vederea formării viziunii percepției vizuale integrale în reprezentarea artistico-plastică la liceeni. • Trainingul în vederea aprofundării cunoștințelor și însușirii de către liceeni a fundamentelor și legităților gramaticii artistico-plastice academice precum: construcția formei, sursa de lumină, spațialitatea, principiul devierii tonale și cromatice pe orizontală, specificitatea tonală și cromatică în reprezentarea umbrei și luminii totale și planurilor spațiale, modalități de intrare în compoziție și compunere în format. 	<ul style="list-style-type: none"> • Formarea competenței profesionale de a vedea integralitatea percepției în reprezentarea artistico-plastică. • Însușirea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice în baza analizei unei opere, precum: compoziția în format, starea tonală și cromatică generală, relațiile tonale și cromatice mari, redarea spațialității, redarea contrastelor construcția figurii umane/nudului, plasticitatea și construcția anatomică a figurii umane, axele de simetrie și de construcție de bază, specificitatea sursei de lumină, integritatea luminii și

<ul style="list-style-type: none"> • Trainingul liceenilor în vederea corelării modelelor din natură/ sarcinilor curente cu opera Marilor Maeștri și exemplele din diverse Școli de artă. • Trainingul liceenilor în vederea conceperii și însușirii principiilor și modalității de lucru a marilor Maeștri și studiilor din diverse Școli și Academii de artă. • Trainingul în vederea însușirii de către liceeni a caracterului estetic al aplicării procedeele tehnice: tușelor, păliturilor, liniilor a materialelor artistice utilizate. • Trainingul în vederea dezvoltării la liceeni a competențelor de reprezentare (axe adiacente), tratare și modelare a figurii umane și nudului. • Trainingul în vederea însușirii construcției plastice, anatomice și proporționalității figurii umane, cât și axelor de simetrie și construcție de bază. • Trainingul în vederea identificării contrastelor, luminii și umbrei, legilor percepției vizuale ale tonului, culorii, spațialității și volumetriei în pictura și desenul de șevalet. • Trainingul în vederea analizei de către liceeni a selecției artistice realizate de autor/artist în reprezentarea artistico-plastică, modului specific de generalizare și percepție artistică. <p>2. Prezentarea liceenilor a diverselor exemple de opere, modele artistice în abordarea figurii umane, nudului în contextul artelor plastice naționale și universale.</p> <p>Exemplu: <i>The Saint Petersburg Stieglitz State Academy of Art and Design, The National Academy of Visual Arts and Architecture in Kiev (anii '50), The Russian Academy of Arts in Saint Petersburg, The Russian Academy of Arts in Moscow, Universitatea Națională de Arte București, The Kharkiv State Academy of Art and Design, Școala Academică europeană, Școala Braziliană, Școala Americană, Școala chineză, Nicolae Grigorescu, Nicolae Tonitza, Corneliu Baba, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Ilya Repin, Nicolai Fechin, Philip Malyavin, Mikhail Nesterov, Abram Arkhipov, Henri Fantin Latour, Anton Azbe, Albert Edelfelt, William-Adolphe Bouguereau, Rembrandt Harmenszoon van Rijn, Jean Baptiste Simion Chardin, Frank Duveneck, Antonio Mancini, Diego Velázquez, El Greco, Egon Schiele, Amedeo Modigliani, Edgar Degas, Vincent Van Gogh, Gustav Klimt.</i></p>	<p>umbrei, principiul devierii cromatice și tonale pe orizontală a nudului.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formarea cunoștințelor academice de bază privind legitățile și specificitatea studiului figurii umane și nudului. • Asimilarea și receptarea diferitor modele artistice din creația Marilor Maeștri sau Școli de artă în reprezentarea figurii umane și nudului (din punct de vedere stilistic, artistic, cromatic, compozițional, al mijloacelor de expresie) în baza resurselor metodologice. • Relaționarea modelelor curente din natură cu diverse soluții artistico-plastice, modele artistice, abordări artistice, stilistice și cromatice în reprezentarea figurii umane și nudului. • Asimilarea principiilor și modalității de lucru a marilor Maeștri și studiilor din diverse Școli și Academii de artă; • Asimilarea și însușirea caracterului estetic al aplicării procedeele tehnice: tușelor, păliturilor, liniilor și materialelor artistice utilizate, competenței de tratare și modelare a figurii umane și nudului în baza analizei aprofundate a unei opere. • Formarea selecției artistice și gustului artistic prin analiza practică a operei, modului de generalizare și percepție artistică a Marilor Maeștri și diferitor Școli de artă. • Familiarizarea liceenilor cu diverse exemple de opere și asimilarea modelelor artistice în abordarea figurii umane și nudului în contextul artelor plastice naționale și universale. • Aplicarea diferitor soluții artistice, cromatice și tehnice în studiile proprii. • Formarea treptată a competenței de a interpreta, experimenta și crea soluții plastice proprii din punct de vedere compozițional, tehnic și artistic.
---	--

Sursa: elaborat de autor

Tabelul 2.10 Amenajarea și realizarea modelelor de studiu cu aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice

IV. Amenajarea/realizarea modelelor de studiu cu aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice / cl. XI-a /	
<p><i>Materiale artistice: materiale artistice aferente disciplinelor „Desen” și „Pictură”</i></p> <p><i>Inventar artistic: draperii, costume, mulaje, elemente de recuzită, obiecte de uz casnic/anticariat</i></p> <p><i>Resurse metodologice: planșe metodice cu ilustrarea exemplilor diferitor artiști plastici, școli de artă și modele artistice cu reprezentarea figurii umane</i></p> <p><i>Descrierea activității: realizarea modelelor de studiu cu aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice</i></p>	
<i>Repere metodologice ale strategiei didactice/activității de formare</i>	<i>Obiective ale strategiei didactice în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice</i>
<p>1. Ghidarea liceenilor pe parcursul realizării lucrării practice după model cu scopul relaționării de către liceeni a celor vizualizate după natură cu diferite modele artistico-estetice ale artelor plastice naționale și universale și păstrării „notății impresiilor”:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trainingul în vederea formării viziunii percepției vizuale integrale în reprezentarea artistico-plastică la liceeni și capacității de reacție față de diversitate. • Trainingul liceenilor în vederea sensibilizării acestora față de diverse modele artistico-estetice prin aplicarea principiului diversității în amenajarea modelelor de studiu. • Trainingul liceenilor în vederea asimilării modelelor artistice, stilului și mijloacelor de expresie a unei epoci/stil/mișcări artistice/autor. • Trainingul liceenilor în vederea corelării modelelor din natură/ sarcinilor curente cu opera Marilor Maeștri și exemplele din diverse Școli de artă. • Trainingul în vederea aprofundării cunoștințelor și însușirii fundamentelor și legităților gramaticii artistico-plastice academice precum: construcția formei, sursa de lumină, spațialitatea, principiul devierii tonale și cromatice pe orizontală, specificitatea tonală și cromatică în reprezentarea umbrei și luminii totale și planurilor spațiale, modalități de intrare în compoziție și compunere în format. • Trainingul în vederea sensibilizării și formării capacității de reacție în receptarea, relaționarea și reprezentarea realității/modelelor de studiu cu diverse modele artistico-estetice, formarea capacității de a asocia fenomenele artei la nivel ideatic și senzitiv. • Trainingul în vederea diversificării abordărilor și soluțiilor plastice de reprezentare a desenelor/picturii de lungă durată în dependență de specificul acesteia. <p>2. Prezentarea liceenilor a diverselor exemple de opere, modele artistice în abordarea naturii statice, portretului, figurii umane, nudului și peisajului în contextul artelor plastice naționale și universale, concordant modelelor de studiu curente.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Relaționarea modelelor curente din natură cu diverse soluții artistico-plastice, modele artistico-plastice, abordări artistice, stilistice și cromatice. • Formarea competenței profesionale de a vedea în totalitate, integralitatea percepției în reprezentarea artistico-plastică. • Relaționarea, asocierea celor receptate din realitate/modele de studiu cu diverse fenomene ale artei sub aspect ideatic și senzitiv. • Asimilarea procedurii de generalizare, sintetizare stilistică a marilor Maeștri și studiilor din diverse Școli și Academii de artă în propriile lucrări de curs. • Asimilarea și receptarea diferitor modele artistico-estetice de reprezentare a naturii statice, portretului, figurii umane, nudului și peisajului (din punct de vedere stilistic, artistic, cromatic, compozițional, al mijloacelor de expresie, etc.) în baza diversității/antinomiei modelelor de studiu. • Însușirea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice în baza modelelor de studiu, precum: compoziția în format, starea tonală și cromatică generală, relațiile tonale și cromatice mari, redarea spațialității, redarea contrastelor, construcția, plasticitatea, axele de simetrie, specificitatea sursei de lumină, integritatea luminii și umbrei. • Formarea selecției artistice și a gustului artistic prin modul de generalizare și percepție artistică.

<p>Exemplu: <i>The Saint Petersburg Stieglitz State Academy of Art and Design, The National Academy of Visual Arts and Architecture in Kiev (anii '50), The Russian Academy of Arts in Saint Petersburg, The Russian Academy of Arts in Moscow, Universitatea Națională de Arte București, The Kharkiv State Academy of Art and Design, Școala Academică europeană, Școala Braziliană, Școala Americană, Școala chineză, Nicolae Grigorescu, Nicolae Tonitza, Corneliu Baba, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Ilya Repin, Nicolai Fechin, Philip Malyavin, Mikhail Nesterov, Abram Arkhipov, Henri Fantin Latour, Anton Azbe, Albert Edelfelt, William-Adolphe Bouguereau, Rembrandt Harmenszoon van Rijn, Jean Baptiste Simion Chardin, Frank Duveneck, Antonio Mancini, Diego Velázquez, El Greco, Egon Schiele, Amedeo Modigliani, Edgar Degas, Vincent Van Gogh, Gustav Klimt.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Familiarizarea liceenilor cu diverse exemple de opere și asimilarea diverselor modele artistico-estetice în contextul artelor plastice naționale și universale. • Aplicarea diferitor soluții artistice, cromatice și tehnice pe parcursul în propriile lucrări de curs, alternarea soluțiilor/abordărilor de la un model la altul. • Formarea treptată a competenței de a interpreta, experimenta și crea soluții plastice proprii din punct de vedere compozițional, tehnic și artistic.
---	--

Sursa: elaborat de autor

Tabelul 2.11 Realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice

V. Realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și operelor artelor plastice universale / cl. XI-a – 36 h /	
<p>Materiale artistice: <i>cărbune de lemn, russian sauce (chalk crayons), sanguină, pastel, radieră, guaș, hârtie, pensule, cuțit de paletă, șevalet, paletă, ziare, culori de ulei, planșe, șasiuri etc.</i></p>	
<p>Resurse metodologice: <i>planșe metodice cu ilustrarea exemplelor studiilor de plein-air în desen sau pictură ale diferitor artiști plastici, școli de artă, modele artistice și curente artistice / realism, impresionism, neoimpresionism, postimpresionism, Școala de la Barbizon, Școala băimăreană etc.</i></p>	
<p>Durata: 36 ore academice</p>	
<p>Descrierea activității: realizarea compoziției în etape</p>	
Repere metodologice ale strategiei didactice/activității de formare	Obiective ale strategiei didactice în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ghidarea parcurgerii coerente a elaborării unor căutări compoziționale originale în baza analizei unei compoziții din artele plastice universale în etape. 2. Prezentarea liceenilor a unui set de planșe metodice cu ilustrarea unor compoziții ale artelor plastice universale cu structuri compoziționale diverse și clar definite, precum și diferite game cromatice și subiecte. 3. Ghidarea liceenilor în vederea realizării analizei practice a structurii și studiul operei date sub aspect tonal, cromatic, compozițional etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Cunoașterea și aplicarea metodologiei de elaborare a compoziției în baza analizei unei opere din artele plastice universale în etape. • Formarea competenței de a analiza structura compozițională sub aspect tonal și cromatic al unei opere de artă. • Formarea competenței de a interpreta structural și cromatic o operă de artă prin inversie valorică, schimbarea accentelor cromatice, modificarea formatului sau gamei cromatice.

<p>4. Trainingul în vederea formării competenței de interpretare structurală și cromatică de către liceeni a operei de artă prin inversia valorică, fie schimbarea accentelor cromatice, modificarea formatului sau gamei cromatice.</p> <p>5. Trainingul în vederea elaborării de către liceeni a căutărilor compoziționale în baza analizei realizate prin diversificarea/modificarea soluțiilor artistice, gamei cromatice, structurii compoziționale și tonale, schimbarea subiectului în vederea obținerii căutărilor compoziționale originale. Ghidarea liceenilor în consultarea resurselor metodologice adiacente, desene, crochiuri și studii realizate din natură de liceeni, albume de artă și alte resurse/materiale metodologice utile.</p> <p>6. Trainingul în vederea conceperii de către liceeni a legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice în spiritul Școlii academice a compoziției de șevalet precum: centru de interes, arhitectura, echilibrul și dinamica elementelor limbajului plastic / ritmul elementelor limbajului plastic / dinamica și statica elementelor limbajului plastic / simetria și asimetria elementelor limbajului plastic / vectorii elementelor limbajului plastic / integrității elementelor limbajului plastic în cadrul formatului / spațiul plastic / percepția elementelor limbajului plastic / expresivitatea mijloacelor plastice / selecția artistică / structura compozițională.</p> <p>7. Trainingul în vederea formării viziunii integrale și unității compoziționale la liceeni.</p> <p>8. Trainingul în vederea elaborării și înțelegerii de către liceeni a diferitor structuri compoziționale (statice, dinamice, deschise, închise, cu un singur centru de interes, cu mai multe centre de interes, pe orizontală, pe verticală, în pătrat)</p> <p>9. Trainingul în vederea varierii de către liceeni a abordărilor de realizare a compozițiilor realiste cu cele stilizate (abstractizate).</p> <p>10. Trainingul în vederea adecvării de către liceeni a coerenței simbolice și semiotice a abordării compoziționale (structură compozițională, gamă cromatică, stare etc.) și subiectului/ temei propuse.</p> <p>11. Trainingul în vederea relaționării de către liceeni a observațiilor din viața cotidiană cu diverse structuri compoziționale.</p> <p>12. Trainingul în vederea relaționării de către liceeni a observațiilor din viața cotidiană cu diverse modele artistice ale artelor plastice naționale și universale prin asociere și operaționalizare a gândirii prin imagini.</p> <p>13. Trainingul în vederea formării la liceeni a competenței de abstractizare, relaționare, asociere, disociere și combinare a elementelor plastice prin categorii estetico-artistice și de expresie compozițională de sinteză maximă.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Formarea competenței de a elabora căutări compoziționale în baza analizei realizate prin diversificarea/modificarea soluțiilor artistice, gamei cromatice, structurii compoziționale și tonale, schimbarea subiectului. • Însușirea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice în spiritul Școlii academice a compoziției de șevalet, precum: centru de interes, arhitectura, echilibrul și dinamica elementelor limbajului plastic / ritmul elementelor limbajului plastic / dinamica și statica elementelor limbajului plastic / simetria și asimetria elementelor limbajului plastic / vectorii elementelor limbajului plastic / integrității elementelor limbajului plastic în cadrul formatului / spațiul plastic / percepția elementelor limbajului plastic / expresivitatea mijloacelor plastice / selecția artistică / structura compozițională. • Formarea competenței profesionale de a vedea integralitatea percepției în reprezentarea artistico-plastică. • Formarea competenței de a varia structura compozițională, formatul și coloritul compoziției în dependență de subiect. • Însușirea și aplicarea diferitor structuri compoziționale (statice, dinamice, deschise, închise, cu un singur centru de interes, cu mai multe centre de interes, pe orizontală, pe verticală, în pătrat). • Formarea competenței de a elabora compoziții realiste și compoziții stilizate (abstractizate). • Formarea competenței de a corela conținuturile simbolice și semiotice a abordării compoziționale (structură compozițională, gamă cromatică, stare etc.) cu subiectului/ tema propusă. • Formarea competenței de a relaționa observațiile din viața cotidiană cu diverse structuri compoziționale, de a vedea realitatea și cele reprezentate prin prisma elementelor sale de expresie și structură compozițională, formarea percepției artistice • Formarea competenței de a relaționa observațiile din viața cotidiană cu diverse modele artistice ale artelor plastice naționale și universale prin asociere și operaționalizare a gândirii prin imagini.
---	--

<p>14. Trainingul în vederea manifestării de către liceeni a gândirii artistice sub aspect compozițional, prin analiză, comparație, asociere, sinteză, analogie, antiteză (contrast) a elementelor limbajului plastic și semnificațiilor semiotice.</p> <p>15. Trainingul în vederea formării la liceeni a competenței de generalizare și realizare a selecției artistice sub aspect compozițional prin prisma propriilor sentimente, trăiri și atitudini artistice.</p> <p>16. Trainingul în vederea valorificării de către liceeni a originalității soluțiilor individuale în abordarea compozițională</p> <p>17. Trainingul în vederea analizei și studierii practice de către liceeni a operei de artă, legităților, principiilor, modalităților, procedeele și mijloacelor de expresie în compoziție a Marilor Maeștri, diferitor „școli de artă” și modele artistice: clasicism, academism, realism, impresionism, postimpresionism, expresionism, cubism, futurism ale artelor plastice naționale și universale în baza resurselor/materialelor metodologice ale educației artistico-plastice (valoric, structural, cromatic, format)</p> <p>18. Trainingul în vederea sensibilizării liceenilor față de fenomenele de artă, natură și societate prin comunicarea cu opera de artă.</p> <p>19. Consultarea explicativă și consultativă, viziuneri în grup și analiza căutărilor compoziționale realizate de liceeni, precum și trainingul în vederea formării la liceeni a competenței de a analiza propriile compoziții, cât și a aprecia și evolua compozițiile de curs ale colegilor.</p> <p>20. Prezentarea și demonstrația resurselor metodologice cu diverse exemple de opere compoziționale, modele artistice în contextul artelor plastice universale.</p> <p>Exemplu: <i>Arta antică (Egipt, Grecia, Roma), Iconografia bizantină, Andrei Rublev, Peter Bruegel the Elder, Hieronymus Bosch, Rembrandt Harmenszoon van Rijn, Diego Velázquez, El Greco, Gustave Courbet, Ingres, Egon Schiele, Amedeo Modigliani, Edgar Degas, Vincent Van Gogh, Paul Gauguin, Gustav Klimt, Amedeo Modigliani, Mihai Greco, Nicolae Grigorașenco, Igor Vieru, Ada Zevin., Nicolae Tonitza, Corneliu Baba, Gheorghe Petrașcu, Alexandru Ciucurencu, Ilya Repin, Philip Malyavin, Abram Arkhipov, Nicolai Fechin, Marc Chagall, Yevsey Moiseyenko, Victor Popkov, The Saint Petersburg Stieglitz State Academy of Art and Design, The Russian Academy of Arts in Saint Petersburg.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Formarea gândirii abstracte și gândirii asociative prin abstractizare, relaționare, asociere, disociere și combinare a elementelor plastice prin categorii estetico-artistice și de expresie compozițională de sinteză maximă. • Formarea gândirii artistice sub aspect compozițional. • Formarea selecției artistice, gustului artistic și creativității artistice individuale prin analiza modului de generalizare și percepție artistică a fenomenelor de artă prin prisma propriilor sentimente, trăiri și atitudini artistice • Formarea imaginației artistice, competența de a crea soluții expresive și originale din punct de vedere compozițional, cât și de a crea soluții artistice estetic importante pentru lucrările de diplomă și lucrări independente. • Formarea competenței de a crea soluții individuale originale și novatoare în abordarea compozițională. • Formarea competenței de a aplica propriile preferințe estetico-artistice compoziționale și viziune artistică asupra lumii în cadrul elaborării compoziției, bazate pe cunoașterea modelelor artistice a culturii naționale și universale Cunoașterea diferitor tipuri de compoziție ale diferitor ”școli de artă”, curente artistice și modele artistice: clasicism, academism, realism, impresionism, postimpresionism, expresionism, simbolism, cubism, futurism etc., precum și ale Marilor Maeștri ai artelor plastice universale. • Formarea competenței de a analiza prin prisma legităților gramaticii artistico-plastice academice și mijloacelor de expresie propriile lucrări și lucrările colegilor. • Formarea treptată a competenței de a interpreta, experimenta și crea soluții plastice proprii din punct de vedere compozițional, tehnic și artistic.
--	---

Sursa: elaborat de autor

Tabelul 2.12 Practica de plein-air

VI. Practica de Plein-air / toamna, primăvara, vara / cl. XI-a – 72 h /	
<p>Materiale artistice: cărbune de lemn, russian sauce (chalk crayons), sanguină, pastel, radieră, guaș, hârtie, pensule, cuțit de paletă, șevalet, paletă, ziare, culori de ulei, planșe, șasiuri etc.</p> <p>Inventar artistic: costume, elemente de recuzită, obiecte de uz casnic/anticariat</p> <p>Resurse metodologice: planșe metodice cu ilustrarea exemplelor studiilor de plein-air în desen sau pictură ale diferitor artiști plastici, școli de artă, modele artistice și curente artistice / realism, impresionism, neoimpresionism, postimpresionism, Școala de la Barbizon, Școala băimăreană etc.</p> <p>Durata: 72 ore academice, realizarea unui studiu durează de la 30 minute până la 4 ore.</p>	
Repere metodologice ale strategiei didactice/activității de formare	Obiective ale strategiei didactice în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plactice
<ol style="list-style-type: none"> 1. Trainingul în vederea menținerii unei palete curate, utilizării frecvente a culorilor pure, deseori neamestecate pe paletă, formării deprinderilor tehnice, obținerii amestecului fizic al culorii și simțului proprietăților culorilor. 2. Trainingul în vederea fixării percepției „primei impresii” de către liceeni, relațiilor cromatice de bază și stării tonale și cromatice generale a naturii, mobilității fenomenelor naturii și cromaticii pure. 3. Trainingul în vederea formării viziunii integrale și unității cromatice și tonale. 4. Trainingul în vederea în alegerea motivului cu ajutorul formatului cadru pentru claritatea obiectivelor de realizare: arhitectonica, starea, sursa de lumină etc. 5. Trainingul (exersare permanentă și rapidă) în vederea formării unei capacități înalte de reacție, atingerii obiectivelor procedeuului picturii în aer liber în tehnica „alla prima” și aplicării legităților gramaticii artistico-plactice. 6. Aplicarea permanentă a metodei de lucru cu relațiile (cromatice, tonale) și comparației simultane. 7. Ghidarea liceenilor în vederea obținerii unor game cromatice diferențiate, păstrarea cromaticii pure specifice plein-airului și dezvoltarea simțului culorii. 8. Surprinderea coerentă a stării naturii influențate de factorii mediului /aerul, lumina, vremea / în dependență de anotimp, stare a vremii (variabilitatea stării naturii – zi însoțită, zi posomorâtă, zi cu nouri), ore ale zilei (răsărit, miazăzi, apus) și amplasarea motivului față de lumină (frontală, contre jour). 9. Trainingul în vederea formării percepției și competenței de a reda spațialitatea, mediul aerian și relațiile spațiale în reprezentarea artistico-plastică. 10. Trainingul în vederea formării la liceeni percepției și competenței de a reda lumina, contrastele, reflexele și puterea de pătrundere a luminii în corpuri. 	<ul style="list-style-type: none"> • Formarea deprinderilor de menținere a unei palete curate, lucrului cu utilizarea coerentă a culorilor pure, deprinderilor tehnice de pictură în culori de ulei, obținerii amestecului culorii pe paletă și dezvoltarea simțului proprietăților culorilor. • Dezvoltarea competenței de a surprinde și fixa „prima impresie”, relațiile cromatice de bază, starea tonală/cromatică generală a naturii. • Formarea percepției aconstante a relațiilor cromatice și tonale din natură prin menținerea „primei impresii”. • Formarea competenței de a alege un motiv din punct de vedere al obiectivelor de realizare: arhitectonica, starea, sursa de lumină. • Formarea competenței profesionale de a vedea integral. • Formarea unei competențe de reacție mai înalte de apreciere, estimare, comparație și percepție artistică a relațiilor tonale și cromatice din natură și în special a percepției culorii condiționate de mediul fizic al naturii, aplicării legităților gramaticii artistico-plactice academice și determinarea unor soluții plastice coerente. • Dezvoltarea simțului culorii prin aplicarea permanentă a metodei de lucru cu relațiile (cromatice, tonale) și comparației simultane în vederea obținerii unor game cromatice diferențiate și păstrării cromaticii pură specifice picturii în plein-air. • Dezvoltarea competenței de apreciere, percepție profesională și redare a stării naturii prin exersarea lucrului practic și observații sistematice și durabile a fenomenelor naturii.

<p>11. Trainingul în vederea diversificării de către liceeni a motivelor peisagistice precum: fragment, panoramă, ogradă, landșaft, cer, colină, motive rurale, motive cu înscrierea patrimoniului arhitectural.</p> <p>12. Trainingul în vederea diversificării structurilor compoziționale și formatului (pătrat, orizontală, verticală) cu ajutorul formatului cadru prin alternarea dominantei compoziționale și petelor în format.</p> <p>13. Ghidarea liceenilor pentru alternarea/schimbarea permanentă de la un studiu la altul a obiectivelor de instruire, motivului, landșaftului, structurii compoziționale în vederea păstrării noutății impresiilor.</p> <p>14. Consultarea explicativă, vizionări în grup, analiza studiilor realizate de liceeni.</p> <p>15. Demonstrația unor procedee de lucru de către cadru didactic și exemplelor coerente de studii în plein-air din resurse metodologice ale cadrului didactic</p> <p>16. Explicația logicii fenomenelor vizuale în aer liber prin observația sistematică a acestora, orientarea practicilor de lucru și ghidarea algoritmului, consecvenței procesului de reprezentare artistico-plastică în plein-air.</p> <p>17. Orientarea liceenilor de către cadru didactic în vederea setării și direcționării acestora, orientarea și încurajarea liceenilor în manifestarea spiritului de inițiativă, competenței decizionale și spiritului de independență în soluționarea obiectivelor profesionale.</p> <p>18. Trainingul în vederea formării la liceeni a competențelor de a crea soluții plastice originale în studiul naturii în plein-air.</p> <p>19. Prezentarea și demonstrația diverselor exemple de opere, modele artistice în contextul artelor plastice naționale și universale a studiilor de plein-air.</p> <p>Exemplu: Școala de la Barbizon, realism, impresionism, neoimpresionism, postimpresionism, „Macchiaioli”, precursorii impresionismului, Mihai Grecu, Nicolae Grigorașenco, Igor Vieru, Moisei Gambourd, Theodor Aman, Ion Andreescu, Nicolae Grigorescu, Nicolae Tonitza, Corneliu Baba, Gheorghe Petrașcu, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Isaak Levitan, Ivan Pokhitonov, Vladimir Stojarov, Ilya Repin, Philip Malyavin, Abram Arkhipov, Konstantin Korovin. Gustave Courbet, Camile Pissaro, Henri Fantin Latour, Paul Cezanne, Edgar Degas, Frederic Bazille, Berthe Morisot, Claude Monet, Alfred Sisley, Diego Velázquez, Francisco Goya, William Turner, John Constable, The Russian Academy of Arts in Saint Petersburg, The Russian Academy of Arts.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dezvoltarea competenței de a armoniza relațiile de bază: cer, pământ, apă și de a înscrie culoarea obiectelor în mediul înconjurător. • Dezvoltarea percepției spațialității, mediul aerian, relațiilor spațiale luminii, contrastelor, reflexelor și puterii de pătrundere a luminii în corpuri prin exersări/observații permanente ale fenomenelor naturii, interacțiunii acestora și calității vibrante a mediului (spațiu, lumină). • Formarea competenței de a diversifica motivelor peisagistice, structura compozițională, formatul, obiectivele de instruire, camertonul, landșaftul, unghiul de vedere de la un studiu la altul pentru menținerea noutății impresiilor. • Formarea competenței de a urma un algoritm/logică și consecvență în activitatea practică în plein-air bazate pe principii fundamentale ale gramaticii artistico-plastice: viziune integrală, relații cromatice și tonale de bază, stare generală, forța contrastelor, structura compozițională, coordonarea spontaneității actului creator în procesul de realizarea a studiilor de plein-air. • Dezvoltarea competenței de concentrație a atenției asupra sarcinilor de lucru, formarea motivației, necesităților și intereselor artistice. • Formarea competenței de a crea soluții plastice originale în studiul naturii în plein-air. • Asimilarea diferitor modelele artistice în abordarea studiului de plein-air în contextul artelor plastice universale, precum și relaționarea motivelor, stărilor naturii cu diverse soluții artistico-plastice, modele artistice, abordări artistice, stilistice și cromatice în reprezentarea artistico-plastică a peisajului. • Formarea selecției artistice și gustului artistic prin analiza modului de generalizare și percepție artistică a fenomenelor naturii. • Formarea treptată a competenței de a interpreta, experimenta și crea soluții plastice proprii - compozițional, tehnic și artistic. • Formarea imaginației artistice – competența de a crea soluții expresive în studiile din natură, cât și de a crea soluții artistice estetic importante pentru lucrările de diplomă și lucrări independente.
---	--

Sursa: elaborat de autor

2.5. Concluzii la Capitolului 2

1. Conceptualizarea **Modelului teoretic al culturii artistice** a inclus precizări noționale și conceptuale privind stabilirea structurii, conținutului, valorilor, indicatorilor, descriptorilor și definiției culturii artistice drept parte a culturii personale. Potrivit definiției elaborate: **Cultura artistică** constituie finalitatea educației artistice reflectată în ansamblul valorilor artistice asimilate de personalitatea umană și exprimată în **percepția artistică** prin nivelul educației artistice, motivație pentru percepție artistică, receptivitate afectivă, decodificare a imaginii artistice; în **gândire artistică** prin interpretare artistică a realității, operare cu imagini artistice, conceptualizare artistică, imaginație artistică; în **atitudini artistice** prin preferențial artistic, convingeri și ideal artistic, orientare spre creație artistică și viziune artistică asupra lumii, care favorizează *producerea/creația a noi valori artistice*.

2. Examinând problema dezvoltării psihicului uman, s-a ajuns la concluzia că principala neoformație a adolescenței constă în **apariția personalității și sentimentului unicității acesteia, formarea Ego-identității, propriului „Eu” și propriei viziuni asupra lumii**. Totodată, vârsta liceenilor este o etapă a dezvoltării caracterizată de maximizarea potențialului spiritual și, reflectiv, **accelerarea dezvoltării cognitive, senzitive și afective**, formarea nucleului sistemic al personalității mediate de procesele *interiorizării conținuturilor socio-culturale* (valorilor artistice și general-umane), prin care educatul/liceanul devine parte, purtător și creator al culturii, identificând propriile atitudini, preferințe și viziuni cu un sistem propriu de coordonate și viziune asupra lumii. Aspect ce indică asupra oportunității formării culturii artistice prin artele plastice anume la această vârstă. Așadar, formarea culturii artistice produce schimbări în toată structura și aspectele conștiinței umane, influențând personalitatea educatului în toate dimensiunile vieții: formele comportamentale, exprimarea, activitățile cotidiene, caracterul, aspirațiile și idealurile, fiind relevabilă, astfel, pentru totalitatea manifestărilor sociale și creative.

3. În contextul regresului educației artistico-plastice, considerăm imperativă revigorarea/actualizarea **Școlii academice**, drept fenomen cultural elitist (model elitar al gustului și rafinamentului artistic), ce are la bază *clasicitatea* și reprezintă cel mai înalt organizat sistem educațional omologat în domeniul artelor plastice format evolutiv, ce a integrat fundamentele teoriei artelor plastice, metodologiei instruirii și educației artistico-plastice, realizările mediului artistic și academic privind cele mai bune practici pedagogice, axat pe concepte inerente ca *profesionalism, reguli și norme profesionale, poetică academică, tradițiile școlii academice, mimesis*; capabil a crea medii și ambient artistic, a cultiva un nivel înalt al educabilității artistico-plastice și culturii artistice a educaților și societății.

Pe acest fundal, considerăm necesară ajustarea politicilor și strategiilor naționale ale educației în arte plastice în concordanță cu reperele teoretico-filosofice și esența pedagogică a Școlii academice, principiilor și practicilor pedagogice de esență a acesteia revigorate și actualizate, exigențelor prezentului și noilor cerințe ale educației postmoderne fervente pentru noi deschideri, inovație, manifestarea personalității în unicitatea sa în vederea formării culturii artistice a educabililor, abilitaților prin capacitatea de a crea în spiritul valorilor artistice universale.

4. În vederea necesității articulării și actualizării unei noi viziuni metodologice pentru învățământul vocațional în domeniul artelor plastice, a fost elaborat *cadrul (1) teoretico-filosofic, (2) conceptual, (3) disciplinar și (4) didactic al Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor prin artele plastice*, ce a integrat: revenirea la esențele Școlii academice drept sistem formativ al educabilității artistico-plastice (constituirea vocii profesionale) și mijloc al formării culturii artistice a liceenilor formulat istoric de gândirea filosofică, teoretică și estetică a clasicității (teza universalității rațiunii umane și valorilor universale); racordarea formelor și practicilor educaționale formate evolutiv în acord cu exigențele prezentului și incorporare a tezelor paradigmei relativiste, precum: explorarea, determinarea spiritului autocratic (independent), autodidact, activ, preferențial, individual, atipic, novator al educaților, capabili a valorifica propriul potențial creator în condiția păstrării valorilor general-umane. **Cadrul conceptual** a însumat complementaritatea dintre: *(I) formele cunoașterii artistice – cunoașterea obiectivă și cunoașterea empirică, (II) metode și practici ale cunoașterii artistice – studiul artistico-plastic (studiul după natură, studiul exemplilor predecesorilor) și actul de creație (experimentul); (III) conținuturile educației artistico-plastice – gramatica artistico-plastică și asimilarea modelelor artistice; (IV) principiile cunoașterii artistice: principiul diversității (antinomiei) și principiul unității (integralității).*

La nivelul **cadrelor disciplinar**, concordant celor două superioare, au fost elaborate: *competențe specifice, repere și conținuturi metodologice ale procesului de instruire, obiective de formare a culturii artistice relaționale: percepției, gândirii și atitudinilor artistice, unități de conținut pentru disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” (casele a X-a, a XI-a și a XII-a).* Conform reperelor metodologice enunțate mai sus au fost elaborate șase **strategii didactice** referențiale: *percepției artistice* (1) Dezvoltarea competențelor artistico-grafice prin realizarea schițelor și crochiurilor și (2) Dezvoltarea competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată; *gândirii artistice* (3) Analiza unei opere a artelor plastice universale și (4) Relaționarea modelelor de studiu cu diverse modele artistico-estetice; *atitudinilor artistice* (5) Realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și (6) Realizarea practicii de vară în plein-air.

3. ARGUMENTE EXPERIMENTALE PRIVIND EFICIENȚA METODOLOGIEI DE FORMARE A CULTURII ARTISTICE A LICEENILOR PRIN ARTELE PLASTICE

3.1. Demersul constatativ al nivelului de formare a culturii artistice a liceenilor

În cadrul cercetării a fost organizat *un experiment natural de tip longitudinal*. Drept variabile independente manipulate au fost stabilite: percepția artistică, gândirea artistică, atitudinile artistice ale liceenilor, cu precizarea *nivelurilor de formare* (Anexa 5) și variabila dependentă, cultura artistică a liceenilor. **Designul experimentului formativ**, specificat în Anexa 7, a inclus aplicarea celor șase strategii didactice elaborate pentru educația artistico-plastică în cadrul procesului de studiu la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* a liceenilor clasei a X-a și a XI-a ai Liceului Academic de Arte Plastice „Igor Vieru” (instituție republicană), în vederea testării validității Metodologiei de formare a culturii artistice.

Volumul eșantionului a fost determinat de condițiile obiective ale cadrului organizatoric, fiind constituit din 20 de subiecți cu o reprezentare relativ echivalentă din punct de vedere al categoriei de vârstă, gen, proveniență socială și al apartenenței unei instituții academice cu profil în arte plastice. Totodată, putem aprecia că eșantionul are o reprezentativitate relativă pentru categoria adolescenților din întregul sistem educațional, ce își doresc să urmeze studiile cu o formare specială (intensivă) pentru domeniul artelor plastice. Având în vedere specificul experimentului pedagogic și constrângerile de realizare a randomizării subiecților au fost diversificate probele /sarcinile experimentale pentru a conferi validitate experimentului dat, conform recomandărilor M. Bocoș [5].

În aceeași ordine de idei, abordând problematica cercetării pedagogice cu un eșantion mic, I. Manolache susține că „O cercetare experimentală corect condusă pe un eșantion restrâns, fie și puțin reprezentativ, poate fi *o strategie euristică realistă și fecundă*. Marc Richell, de asemenea afirmă: „Trebuie să alegem fără să ezităm investigarea unui număr restrâns de subiecți, folosind timpul și mijloacele necesare, căci o experiență detaliată și precisă va reprezenta în orice caz o referință solidă în punerea la încercare a testului pe alte populații, în timp ce o experiență superficială pe o populație incontrollabilă datorită mărimii sale nu ne învață nimic” [48, p. 22].

În scopul obținerii unor rezultate relevante și *fidelității evaluărilor*, atât pentru evaluarea inițială, cât și pentru cea finală, drept *instrumente de evaluare* au fost aplicate trei *probe practice* la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* și un *chestionar* în formă scrisă, ce au avut drept scop testarea variației valorilor fiecăreia dintre variabilele independente stabilite: percepția, gândirea și atitudinile artistice.

Din perspectiva *validității cercetării*, este oportun să menționăm că atât conținuturile, probele, cât și criteriile de evaluare ale cercetării aplicative au fost elaborate în urma analizei documentelor și actelor normativ-legislative naționale și celor ale Uniunii Europene, practicilor pedagogice, literaturii de specialitate și cercetărilor în domeniu.

Metodele de analiză și prelucrare a datelor statistice utilizate au vizat determinarea, analiza și comparația *mediilor aritmetice* (M), *abaterii standard* (s), *corelației liniare* (r), *diferențelor de medii* (T-Student) și *frecvenței absolute/distribuției a subiecților pe niveluri de formare* a culturii artistice cu utilizarea programului statistic SPSS (versiunea 22).

Cu toate că *analiza statistică* este una imperativă pentru validarea experimentală, o componentă esențială din perspectiva comprehensiunii psihopedagogice este *observația și analiza cauzală* a formelor comportamentale și manifestărilor subiecților atât pe parcursul implementării metodologiei de formare, cât și a efectelor posterioare.

Pornind de la caracterul specific al educației/instruirii artistico-plastice, ce implică preponderent activitate artistico-practică și subiecți cu o capacitate motivațională pentru acest domeniu, considerăm că atât mediul educațional al instituției Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”, instituție de învățământ vocațional cu profil în arte plastice, cât și configurația eșantionului experimental au favorizat, în mod hotărâtor, buna desfășurare a activităților de formare și probelor experimentale. În aceste condiții, desfășurarea cercetării pedagogice a inclus utilizarea unui instrumentar specific domeniului, precum: (I) *activități artistico-practice* din cadrul atelierelor de creație și în plein-air, studiul după natură/modele și activități de creație (strategii didactice ale metodologiei de formare); (II) *probe practice* la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” și *chestionar* cu includerea materialului ilustrativ (reproducerile operelor artelor plastice universale), aplicate în cadrul evaluării inițiale și evaluării finale. Cercetarea pedagogică experimentală a fost realizată pe *parcursul a patru semestre școlare* (clasa a X-a: semestrul I și II; anii de studii 2015-2016, 2016-2017, clasa a XI-a: semestrul I și II; anii de studii 2016-2017, 2017-2018).

Adițional experimentului formativ, în vederea stabilirii premiselor și nivelului de formare a culturii artistice a liceenilor din cadrul liceelor de învățământ general (Liceul Teoretic „Lucian Blaga”, Liceul Teoretic „Pro Succes” și Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”), a fost realizat un **diagnostic de constatare** în anul de studii 2020-2021, cu aplicarea unui chestionar similar în formă scrisă în clasele a X-a și a XI-a cu participarea a 147 de subiecți (Tabelul A8.1. Anexa 8). Chestionarea liceenilor din cadrul instituțiilor de învățământ general a fost desfășurată fără restrângeri temporale, fiind realizată în mod individual de către subiecți/liceeni. Prelevând datele rezultatelor diagnosticului/evaluării, specificate în Tabelul 3.1, mediile aritmetice obținute pentru

variabilele independente în urma chestionării sunt: percepția artistică – $M=33,80$, gândirea artistică – $M=35,92$, atitudinile artistice – $M=33,88$. Racordând rezultatele obținute din analiza statistico-matematică de distribuție pe nivelurile de formare a culturii artistice, constatăm că nivelul de formare a culturii artistice a liceenilor din cadrul instituțiilor de învățământ general este caracterizat prin descriptorii *nivelului IV (cu mai mult sprijin)*, suficient de dezvoltat al percepției, gândirii și atitudinilor artistice, specificate în Anexa 5 (Tabelul A5.1, Tabelul A5.2). Prin urmare, putem aprecia că în urma formării în aria curriculară „Arte” la disciplina „Educația plastică”, în medie, liceenii instituțiilor de învățământ general întâmpină dificultăți/carențe cu grave abateri în percepția artistică, analiza și reflecția, cât și manifestarea propriilor atitudini artistice față de opere/fenomene ale artelor plastice.

Tabelul 3.1. Rezultatele diagnosticului de constatare (învățământ general, cl. a X-a, a XI-a)

Mediile aritmetice (M) ale punctajului			
Tipul testării	Percepția artistică	Gândirea artistică	Atitudinile artistice
Chestionar	33,8	35,9	33,9

Conform datelor specificate în Tabelul A10.1 și Tabelul A10.2. Anexa 10, *mediile aritmetice* a celor 147 de subiecți din cadrul instituțiilor de învățământ general pentru: percepția artistică: $M=33,81 \pm 13,31$ (rezultatul minim 0, rezultatul maxim 70), gândirea artistică: $M=35,91 \pm 13,02$ (rezultatul minim 0, rezultatul maxim 80), atitudinile artistice: $M=33,87 \pm 13,52$ (rezultatul minim 0, rezultatul maxim 70). Drept valori referențiale au fost utilizate datele de la examenul național de bacalaureat pentru profilul arte plastice din anul 2017, $M=6,14$ [65, p. 172] și 2019 $M= 6,06$ [66, p. 157] (Anexa 9). În acest context remarcăm că în baza Regulamentului cu privire la examenul național de bacalaureat [67], anual sunt susținute două probe pentru profilul arte plastice, dintre care o probă teoretică (scrisă) la disciplina „Istoria artelor plastice” și o probă practică la disciplina „Compoziție”.

Totodată, au fost comparate rezultatele obținute de cei 147 de subiecți (exprimate prin „note” de la 1 la 10 cu indicarea sutimilor) și cele obținute de la examenul național de bacalaureat la proba teoretică (exprimate prin „punctaj” de la 1 la 100), fiind realizată o comparație/diferență dintre *mediile aritmetice* obținute din cadrul instituțiilor de învățământ general fără profil în arte plastice și instituțiilor de învățământ vocațional cu profil în arte plastice, după cum urmează (Anexa 10): în comparație cu $M=6,14$ din 2017 (BAC) cu cele obținute de cei 147 de subiecți – percepția artistică: $T=23,52$, $p=0,001$, $N=147$; gândirea artistică: $T=26,01$, $p=0,001$, $N=147$; atitudinile artistice: $T=23,21$, $p=0,001$, $N=147$; în comparație cu $M=6,06$ din 2019 (BAC) cu cele obținute de cei 147 de subiecți – percepția artistică: $T=23,34$, $p=0,001$, $N=147$; gândirea artistică: $T=25,82$, $p=0,001$, $N=147$; atitudinile artistice: $T=23,04$, $p=0,001$, $N=147$. Prin urmare, potrivit

rezultatelor față de media aritmetică a examenului de BAC din 2017 $M=6.14$ mediile aritmetice pentru cei 147 de subiecți din cadrul instituțiilor fără profil în arte plastice indică pentru percepția artistică: $M=33,80$, gândirea artistică: $M=35,92$, atitudinile artistice: $M=33,87$, iar față de media aritmetică a examenului de BAC din 2019 $M=6.06$ mediile aritmetice pentru cei 147 de subiecți din cadrul instituțiilor fără profil în arte plastice indică pentru percepția artistică $M=33,80$, gândirea artistică: $M=35,92$, atitudinile artistice: $M=33,87$, aspect ce atestă o diferență semnificativă din punct de vedere statistic în favoarea instituțiilor cu profil în arte plastice.

Potrivit **coeficienților de corelație**, specificați în Tabelul A10.4. Anexa 10: Percepție artistică ↔ Gândire artistică → $r=0,818$ $p=0,001$ $N=147$; Percepție artistică ↔ Atitudini artistice → $r=0,800$ $p=0,001$ $N=147$; Gândire artistică ↔ Percepție artistică → $r=0,818$ $p=0,001$ $N=147$; Gândire artistică ↔ Atitudini artistice → $r=0,830$ $p=0,001$ $N=147$; Atitudini artistice ↔ Percepție artistică → $r=0,800$ $p=0,001$ $N=147$; Atitudini artistice ↔ Gândire artistică → $r=0,830$ $p=0,001$ $N=147$ a fost demonstrat că există o *corelație între variabilele independente manipulate*: percepția, gândirea și atitudinile artistice, aspect remarcat și în practica pedagogică în cadrul disciplinelor de profil.

Revenind la **etapa de constatare a experimentul formativ**, pentru fiecare dintre probele menționate (trei probe practice și un chestionar) au fost elaborate **criterii și bareme de evaluare** (Anexa 8, Anexa 11, Anexa 15, Anexa 16) în acord cu *nivelurile de formare* a componentelor culturii artistice a liceenilor (Anexa 5), *competențele specifice, reperele și conținuturile metodologice ale procesului de instruire la disciplinele Desen, Pictură, Compoziție* (Anexa 3), *unitățile de conținut* (Anexa 4) și sarcina metodică de evaluare/probare corespunzătoare etapei de școlarizare. Așadar, în cadrul **evaluării/testării de constatare** la disciplinele *Desen* și *Pictură*, drept sarcină constatativă a fost propusă realizarea unui portret/cap uman, drept o sarcină de studiu esențială pentru clasa a X-a. În aceeași ordine de idei, obiectivele metodice, complexitatea probei la disciplina *Compoziție*, dar și itemii chestionarului au fost elaborate în concordanță cu programul de bază, categoria de vârstă și etapa de școlarizare a clasei a X-a. Desfășurarea evaluării/testării inițiale a avut loc în anul de studii 2016-2017 și 2015-2016.

Fiecare probă a evaluării de constatare a avut drept obiectiv stabilirea nivelului de formare a componentelor culturii artistice: percepția, artistică și atitudinile artistice în baza punctajului obținut pentru fiecare dintre cele trei componente cu un punctaj maxim de 100 de puncte. În cadrul probei practice la disciplina *Desen*, subiecții au realizat un *studiu de portret* (cap uman) de scurtă durată după model în material moale: cărbune de lemn, Russian Sauce (chalk crayons), sanguină, sepie timp de 3 ore academice. În cadrul probei practice la disciplina *Pictură*, subiecții au realizat un *studiu de portret* (cap uman) în culoare de scurtă durată după model în

tehnica picturii în ulei timp de 3 ore academice. În cadrul probei practice la disciplina **Compoziție**, subiecții au realizat o compoziție cu tema „*Munca*” și includerea a 2-3 figuri umane timp de 3 ore academice. Totodată, chestionarea subiecților a fost realizată fără restrângeri temporale, în mod individual de către liceeni, având drept scop relevarea armonică a cunoștințelor, formelor de gândire, percepție și atitudinilor artistico-estetice ale subiecților în condiții firești.

Prelevând datele rezultatelor etapei de constatare a subiecților (clasa a X-a) din cadrul învățământului vocațional academic, specificate în Tabelul A13.3.(Anexa 13, **mediile aritmetice**, obținute pentru variabilele independente (percepție, gândire și atitudini artistice) în urma celor patru probe, sunt: „Desen” – M=69,15, M=69,90, M=71,75; „Pictură” – M=69,80, M=73,45, M=73,65; „Compoziție” – M=69,90, M=70,80, M=68,50; Chestionar – M=68,00, M=71,00, M=68,50. Analizând mediile aritmetice de formare a culturii artistice pentru patru probe în mod distinct, observăm că cele mai mari valori au fost înregistrate la disciplina „Pictură”, ceea ce indică o preferință și nivel de dezvoltare mai mare pentru sensibilitatea vizuală a culorii, receptivitate afectivă mai înaltă a fenomenelor artistico-plastice prin culoare. Prelevând datele din Tabelul A13.1. Anexa 13 privind numărul de subiecți pentru fiecare nivel de formare a percepției, gândirii și atitudinilor artistice, dar și datele Figurii 3.1 privind **distribuția subiecților pe niveluri de formare** a culturii artistice, putem observa o distribuție diferențiată, cel mai mare număr de subiecți fiind plasat pe *nivelul II*.

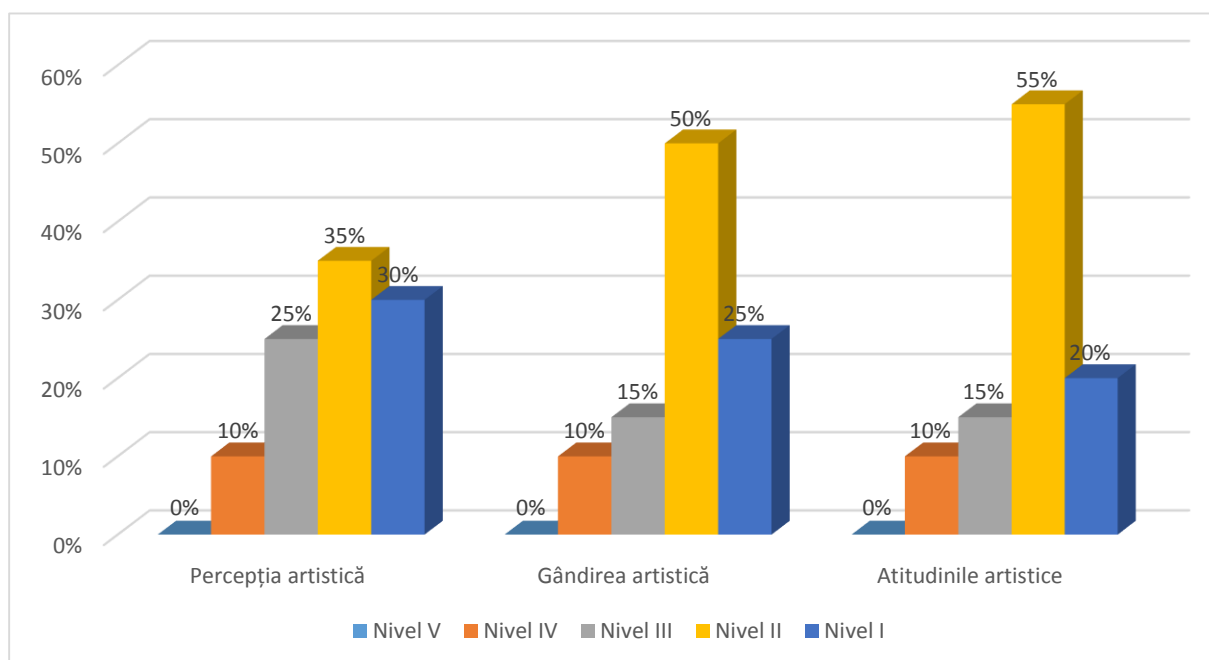

Fig. 3.1. Distribuția subiecților pe niveluri de formare la etapa de constatare (învățământ vocațional academic cu profil în arte plastice)

Sursa: elaborat de autor.

Generalizând analiza datelor statistico-matematice obținute, în special a *mediilor aritmetice* ale variabilelor independente pentru cele patru probe și a *distribuției subiecților pe nivelurile de formare* a culturii artistice, observăm că valorile relevate descriu formarea culturii artistice, în medie, drept *foarte bine dezvoltată* pentru categoria de vârstă și etapa de școlarizare, plasată la *nivelul II (aproape independent)*. Racordând rezultatele obținute din analiza statistico-matematică la nivelurile de formare a culturii artistice, constatăm că nivelul de formare a culturii artistice este caracterizat prin descriptorii nivelului II, foarte bine dezvoltat al percepției, gândirii și atitudinilor artistice, specificate în Anexa 5 (Tabelul A5.1, Tabelul A5.2).

În vederea valorificării unei analize calitative pe lângă cea cantitativă, la nivelul *analizei lucrărilor practice și răspunsurilor* pentru chestionar în cadrul evaluării inițiale constatăm că subiecții dețin deprinderi/competențe generale de aplicare a legităților și principiilor de bază ale gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare grafică și cromatică a portretului/capului uman, precum și de realizare a compoziției de șevalet foarte bine dezvoltate. Deși au fost consemnate unele carențe, în mediu atât studiile de pictură și desen, cât și cele de compoziție, relativ, atestă o integritate a celor reprezentate, competențe de aplicare a materialelor grafice (cărbune, Russian Sauce (chalk crayons), sepia etc.), cât și anumite deprinderi de bază în pictură (tehnica picturii în ulei).

Din *analiza lucrărilor practice* de reprezentare a portretului/capului uman, specificate în Figura A12.2. Anexa 12 și realizate în cadrul probei la disciplina „**Desen**”, s-a evidențiat faptul că au fost aplicate legitățile și principiile gramaticii artistico-plastice academice de bază, precum: redarea volumului, spațialității, sursei de lumină și forței de contrast. Desenele diferă prin abordarea soluțiilor plastice și mijloacelor de expresie grafică, dar și redau trăsăturile caracteristice modelului. Însă, au fost distinse și unele carențe în redarea proporțiilor și modelarea formelor anatomice ale capului uman.

Urmărind analiza studiilor în culoare, specificate în Figura A12.1. Anexa 12 și realizate în cadrul probei la disciplina „**Pictură**”, în reprezentarea portretului/capului uman au fost aplicate principiile și legitățile de bază ale gramaticii artistico-plastice academice privind raporturile mari de culoare, redarea gamei cromatice, valorilor tonale și contrastelor. Cu toate acestea, au existat carențe în redarea spațiului, modelarea capului uman și subordonarea unor elemente secundare.

Lucrările, realizate în cadrul probei la disciplina „**Compoziție**” și specificate în Figura A12.3. Anexa 12, răspund cerințelor nivelului II (aproape independent), fiind aplicate structuri și principii compoziționale la tema propusă. Compozițiile au fost elaborate în concordanță cu principiul integrității, fiind suficient de organizate. Totodată, a fost remarcat că puteau fi aplicate

game cromatice mai variate, precum și o diversitate mai mare a abordărilor în vederea obținerii unor soluții plastice originale.

Examinarea răspunsurilor la **chestionar** a arătat că, în medie, subiecții dețin un cumul de cunoștințe, educabilitate și experiență a fenomenelor artistico-plastice, însă acestea sunt mărginite de un anumit tip de percepție, gândire și atitudini artistice. În această ordine de idei, a fost reliefată necesitatea completării viziunilor artistice ale subiecților în vederea formării unor opinii mai întemeiate și profunde, bazate pe cunoașterea și dezvoltarea unor abordări nestandarde.

Așadar, în baza rezultatelor analizei calitative a lucrărilor practice realizate în cadrul probelor și răspunsurilor chestionarului ale subiecților pot fi confirmate rezultatele prelevate din analiza datelor statistico-matematice ale evaluării inițiale și, respectiv, ale analizei cantitative potrivit cărora subiecții, în medie, au nivelul II (aproape independent) de formare a culturii artistice, fiind apreciat drept foarte bine dezvoltat și caracterizat prin descriptorii la nivelul percepției, gândirii și atitudinilor artistice în Anexa 5.

3.2. Contextul referențial al formării culturii artistice a liceenilor

Pornind de la premisa faptului că activitatea artistico-plastică este fundamentată pe lucrul practic, *nivelul de formare* al culturii artistice (I – excelent, II – foarte bine, III – bine, IV – satisfăcător, V – nesatisfăcător) a liceenilor poate fi stabilit, în mod prioritar, prin **activitate artistico-practică**.

În rezultatul constatării nivelului de pregătire și formare a culturii artistice a liceenilor clasei a X-a, în vederea implementării Metodologiei de formare și a valorificării **resurselor metodologice** (Anexa 6), elaborate pentru disciplinele practice de profil „Desen”, „Pictură”, „Compoziție”, au fost implementate **șase strategii didactice** cu un set de activități de formare, precum: clasa a X-a – (4.1) crochiuri și schițe de scurtă durată – Figura A14.1, Figura A14.2; (4.2) studii de scurtă durată în culoare – Figura A14.3; (4.3) analiza unei opere a artelor plastice universale – Figura A14.4, Figura A14.5; clasa a XI-a – (4.4) menținerea noutății impresiilor liceenilor prin aplicarea principiului diversității în amenajare modelelor de studiu – Figura A14.6, Figura A14.7, Figura A14.8; (4.5) realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și operelor artelor plastice universale – Figura A14.9, Figura A14.10; (4.6) practica de plein-air – Figura A14.11, Figura A14.12, Figura A14.13. Anexa 14.

Implementarea Metodologiei de formare a avut loc în **trei etape**, ce a inclus câte două strategii didactice, fiecare relațională componentelor de bază a culturii artistice: percepția, gândirea și, respectiv, atitudinile artistice. Primele trei strategii au fost realizate pe parcursul clasei a X-a. **Strategia I-a** a constat în dezvoltarea competențelor artistico-grafice prin realizarea

crochiurilor și schițelor de scurtă durată (24 ore), *strategia a II-a* – în dezvoltarea competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor de scurtă durată în culoare (24 ore), *strategia a III-a* – în analiza unei opere a artelor plastice universale (24 ore). Ultimele trei strategii au fost realizate pe parcursul clasei a XI-a. *Strategia a IV-a* – în amenajarea modelelor la disciplinele „Desen” și „Pictură” cu aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice pe tot parcursul anului școlar. *Strategia a V-a* – în realizarea unei compoziții originale în semestrul I-i la disciplina „Compoziție” (36 ore), iar *strategia a VI-a* – în realizarea practicii de plein-air în semestrul II al clasei a XI-a (72 ore). Strategiile didactice au fost realizate drept **activități modulare, „insertii”** în cadrul procesului de instruire și al programului prestabilit în mod fluent și natural, drept unități de conținut și sarcini metodice de instruire ordinare.

În aceeași ordine de idei, este de remarcat că strategiile didactice propuse au implicat o **pregătire metodică temeinică** a cadrului didactic din mai multe puncte de vedere, precum: planificarea și organizarea aranjării modelelor (portret, figură umană, nud) în concordanță cu conținuturile tematice și diversitatea acestora (dinamica, starea generală tonală, cromatică, relaționarea cu modele estetice etc.) pe parcursul unui an de studiu, pregătirea atelierului și inventarul artistic necesar pentru modele noi – obiecte de uz casnic și anticariat, draperii, haine și costume pentru modele, organizarea liceenilor în vederea materialelor, recuzitei și uneltelor necesare pentru realizarea obiectivelor; transportarea și cazarea liceenilor în cazul realizării practicii de vară în plein-air; elaborarea resurselor metodologice pentru educația artistico-plastică (Anexa 6), necesare cu exemple din creația Marilor Maeștri, „Școli de artă” și modele estetice ale artelor plastice universale pentru diferite genuri de artă, exersări și obiective metodice, modificarea unor obiective metodologice în caz de necesitate în dependența de evoluția profesională și artistică a elevilor și gradul de însușire/formare a liceenilor.

Totodată, strategiile didactice au fost determinate în relație cu un cumul de factori din punct de vedere profesional și cel al eficienței formării culturii artistice a liceenilor. Așadar, strategiile didactice realizate au însumat complexitatea obiectivelor disciplinelor practice de profil, fiind considerate drept catalizatoare și chintesențiale pentru instruirea de profil și formarea culturii artistice a liceenilor în procesul de studiu prin artele plastice. În scopul realizării coerente și continue a procesului de formare în cadrul disciplinelor practice de profil „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” s-a ținut cont de **competențele specifice** fiecărei discipline pentru fiecare dintre clasele liceale; **reperle și conținuturile metodologice**, precum și **obiectivele de formare a culturii artistice** – cadrul disciplinar al Metodologiei (Anexa 3) pentru orientarea cadrului didactic privind însușirea gramaticii artistico-plastice, asimilarea modelelor artistico-estetice și respectarea principiilor diversității și consecutivității în cadrul procesului de instruire; precum și formarea

culturii artistice a liceenilor și componentelor acesteia pentru fiecare dintre clasele liceale: cl. X-a, cl. XI-a și cl. XII-a.

Prima etapă a inclus două strategii didactice relaționale formării **percepției artistice**: (4.1) dezvoltarea competențelor artistico-grafice prin realizarea crochiurilor și schițelor de scurtă durată (Tabelul 2.7) și (4.2) dezvoltarea competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată (Tabelul 2.8), implementate în clasa a X-a cu următorul scop: a forma (a) viteza de reacție, (b) receptivitatea/sensibilitatea afectiv-senzorială, (c) receptarea și conceperea coerentă a mijloacelor de expresie, legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice academice, (d) percepția și reprezentarea integră în arte plastice, ce prezumă capacitatea de a percepe și „vedea” integral fenomenele și experiențele artistico-plastice la etapa incipientă. Totodată, implementarea primei etape a Metodologiei de formare a avut menirea de a asigura un mediu favorabil, atmosferă artistică de lucru, agreabilă pentru înțelegerea, receptarea, însușirea și asimilarea legităților gramaticale artistico-plastice, valorilor artistico-estetice, modalităților de lucru și modelelor artistico-estetice ale artelor plastice universale.

În cadrul implementării **strategiei didactice I**, realizarea *crochiurilor și schițelor de scurtă durată* cu subiecții clasei a X-a, timp de 12 ore academice în fiecare semestru, liceenii au elaborat schițe și crochiuri sub îndrumarea cadrului didactic cu o durată de realizare cuprinsă între 2-30 de minute. Pe parcursul activității de formare au fost realizate un set de repere și obiective metodice de instruire de cadru didactic în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice ale liceenilor. Realizarea schițelor și crochiurilor a decurs drept un proces viu și flexibil, în cadrul căruia liceenii au fost implicați activ în: (a) contemplarea modelului; (b) alegerea locurilor/racursiurilor expresive ale modelului; (c) receptarea, sintetizarea, selecția, esențializarea formelor de expresie vizualizate; (d) transpunerea, transformarea, exprimarea, exersarea, experimentarea, redarea, crearea propriilor soluții plastico-grafice în schițe, crochiuri și desene de scurtă durată, antrenând acuitatea vizuală, ce cuprinde, în mod special, atât proporționalitatea, dinamica, plasticitatea, expresivitatea, integralitatea, cât și compoziția elementelor limbajului plastic în vederea esențializării, altfel spus, identificării și redării tipului, caracteristicului, specificității modelului/realității.

Coordonarea activității de către cadrul didactic a jucat un rol iminent în acest proces, menirea căruia se prezuma în sporirea eficienței activității și studiului liceenilor prin sugestii și corecții ale sarcinilor și metodelor de realizare a schițelor și crochiurilor în dependență de capacitățile, abilitățile și competențele individuale ale liceanului, oferind un grad mai mare de independență în activitatea practică în dependență de capacitatea liceanului de **a se manifesta autonom** în alegerea individuală a locului/racursiului, compoziției, mijloacelor de expresie

grafică, originalității, diversității, autenticității și relevanței soluțiilor plastice pornind de la percepția, impresiile, senzațiile și atitudinile acestuia.

Prin urmare, în cadrul activității de formare un rol semnificativ a jucat **motivația pentru percepția artistică** a liceenilor în vederea specificității executării sarcinilor, **coordonarea** lucrului colectiv, dar și individual, **analiza** lucrului realizat între anumite intervale temporale, **explicația** și **demonstrația** specificității unor obiective de către cadru didactic. Demonstrația aplicării diferitor mijloace și forme de **expresie grafică** precum linia, pata, factura, diversitatea abordărilor compoziționale, aprecierea proporționalității, dinamicii și plasticității, precum și perindarea diferitor soluții artistice a favorizat înțelegerea metodei de lucru pentru liceeni.

Prin urmare, rezultatele activității realizate în mod repetat în fiecare semestru al clasei a X-a au lăsat o amprentă vizibilă în evoluția lucrului de la primele schițe și crochiuri până la cele finale, reprezentate în Figura A14.1, Figura A14.2, Anexa 14. Așadar, un asemenea tip de exersare a condus spre dezvoltarea **spiritului de observație** și **viziunii integrale a realității**, precum și capacității de a corela mai bine trăsăturile expresive ale realității cu alte tipuri de desen de lungă durată, crochiurile și schițele, reprezentând o formă rapidă de generalizare, sintetizare a trăsăturilor esențiale în timp redus, ce permite de a amprenta impresiile și senzațiile proaspete de la viață. Acest fapt este deseori știrbit, mecanizat în cadrul lucrului asupra desenelor de lungă durată, moment în care atenția lunecă spre redarea irelevantă a detaliilor, transformând procesul de creație în rutină, în special, la etapele și formarea incipientă de studiu.

Analizând crochiurile și schițele liceenilor, realizate în cadrul activității de formare, a fost atestată o distanțare de la reprezentare schematizată **spre plasticitate, fluiditate liniară, selectivitate, depășire a caracterului robust spre unul dezinvolt, liber, spontan, soluții plastice neordinare, creative, precum și redarea unor specificități caracteristice ale modelului, ritmurilor, dinamicii, plasticității și proporționalității**. Totodată, a fost remarcat un spectru mai larg de utilizare a materialelor grafice și formelor de expresie, fapt ce a adus beneficii și în activitatea artistico-practică ulterioară în cadrul desenelor de lungă durată. Așadar, odată cu astfel de exersări sporește atât capacitatea de a vedea integral realitatea, de a crea soluții expresive grafice noi, dar și o libertate în utilizarea mijloacelor de expresie, modalității de lucru și utilizare a materialelor grafice. Prin urmare, crochiul și schița stau la baza formării **percepției artistice grafice** a liceenilor.

În cadrul **strategiei a II-a**, și anume realizarea **studiilor în culoare de scurtă durată** cu subiecții clasei a X-a timp de 12 ore academice în fiecare semestru, liceenii au elaborat studii în culoare sub îndrumarea cadrului didactic cu o durată de realizare cuprinsă între 2-3 ore academice. Pe parcursul activității de formare au fost realizate un set de repere și obiective metodice de

instruire în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice ale liceenilor. Realizarea studiilor în culoare de scurtă durată este ancorată de cu *fondul emoțional, percepția culorii, sensibilitatea senzorială și receptivitatea afectivă* la fenomenele estetice și artistice ale liceenilor. În cadrul realizării studiilor de natură statică și portret, liceenii au fost implicați activ în: (a) *percepția culorii*, (b) *contemplarea și comparația relațiilor și integrității cromatice*, (c) *alegerea, analiza și selecția formelor de expresie*, (d) *redarea camertonului și crearea propriilor soluții plastice în culoare, antrenând acuitatea vizuală, ce vizează în mod special culoarea, expresivitatea, integritatea, dar și compoziția elementelor limbajului plastic în vederea esențializării și transmiterii stării și specificității realității/modelului.*

În aceeași ordine de idei, realizarea strategiei didactice a implicat *exersarea activă* de apreciere, *comparație a relațiilor cromatice și amestecului fizic de culoare de pe paletă*, favorizând formarea simțurilor și deprinderilor profesionale, ce țin de percepția și redarea culorii, gamei cromatice, stării generale, „primei impresii” și senzațiilor realității în mod integral. Acest fapt se datorează specificității activității date atât din punct de vedere temporal, liceenii fiind condiționați de a acționa rapid, de a manifesta concentrație, atenție, acuitate vizuală, capacitate de apreciere în procesul de percepție, estimare, contemplație a realității, cât și din punct de vedere al reflecției, analizei, transformării și sublimării senzațiilor, impresiilor, judecăților de valoare, formate de la realitate și manifestate în activitatea artistico-practică. Aceasta include amestecul culorilor, redarea petelor/raporturilor mari de culoare, stării generale receptate din realitate, principalelor forme de expresie și a unității compoziționale. Așadar, capacitatea de a percepe integral obiectele naturii și de a găsi petele generale mari reprezintă o abilitate profesională necesară, ce trebuie formată de la începutul studiului picturii [82, p. 60].

Cea mai consistentă și esențială componentă a realizării studiilor în culoare a constat în exersarea liceenilor, studiul relațiilor cromatice după natură în vederea practicării cât mai frecvente și rapide a lucrului cu culoarea, realizând amestecul culorilor pe paletă, iar, alteleori, direct pe șasiu pentru a căpăta un simț intern al *proprietăților fizice ale culorilor de ulei și amestecului acestora*, precum și experimentarea acestuia în vedea aprecierii coerente a relațiilor cromatice și în capacitatea de a le obține prin amestec. Deci, studiul de scurtă durată este principala unealtă/metodă de lucru și inițiere în studiul și simțul propriu-zis al culorii.

În tot acest parcurs, liceenii au fost ghidați și îndrumați de cadrul didactic în vederea coerenței activității de pictură prin întrebări, precizări, raportări și observații ale fenomenelor din natură și redarea acestora în dependență de capacitățile, abilitățile și competențele individuale ale liceanului, oferind un grad mai mare de independență în activitate practică în relație cu capacitatea liceanului de *a se manifesta autonom* în alegerea individuală a mijloacelor, forței, intensității de

culoare, contrastului, compoziției, mijloacelor de expresie plastică, originalității, diversității, autenticității și relevanței soluțiilor plastice pornind de la percepția, impresiile, senzațiile și atitudinile subiective ale acestuia.

Prin urmare, în cadrul activității de formare a jucat un rol semnificativ **receptivitatea afectivă** a liceenilor în vederea specificității executării sarcinilor, coordonarea lucrului colectiv, dar și individual, analiza lucrului realizat între anumite intervale temporale, explicația și demonstrația specificității unor obiective de către cadru didactic. Demonstrația aplicării diferitor mijloace și forme de expresie plastică și cromatică, legităților și principiilor de **reprezentare cromatică** a gramaticii artistico-plastice, precum: *relațiile de cald-rece, specificitatea redării culorii în umbră (sonoritatea, reflexele de culoare, integritatea) și în lumină (densitatea, intensitatea, prospețimea), specificitatea sursei de lumină și a efectelor vizuale, diversitatea abordărilor cromatice, compoziționale, aprecierea stării generale, precum și perindarea diferitor soluții artistice a favorizat înțelegerea metodei de lucru cu relațiile și analiză a întregului pentru liceeni.*

În cele din urmă, rezultatele activității realizate în mod repetat în fiecare semestru al clasei a X-a au lăsat o amprentă lizibilă în evoluția lucrului de la primele studii în culoare până la cele finale, reprezentate în Figura A14.3, Anexa 14. Un asemenea tip de exersare a permis liceenilor să dezvolte spiritul de observație și viziunea integrală a realității în special din punct de vedere al culorii și gamei cromatice, precum și de a corela mai bine efectele „**primei impresii**” a realității cu sarcini de pictură de lungă durată, reprezentând o formă rapidă de generalizare cromatică, sintetizare a trăsăturilor esențiale în timp redus, ce permite a amprenta impresiile și senzațiile proaspete de la viață. Faptul dat este deseori complicat de realizat în cadrul lucrului asupra sarcinilor de lungă durată, moment în care atenția lunecă spre redarea lucrurilor secundare cu riscul de a pierde impresia generală, în special în etapele și formarea incipientă de studiu.

Realizând o analiză a studiilor liceenilor, desfășurată în cadrul activității de formare, s-a observat o distanțare de la reprezentare seacă, fragmentată spre *vivacitate, dinamism, integritate cromatică, selectivitate a mijloacelor de expresie, depășire a caracterului robust spre unul dezinvolt, liber, spontan, soluții plastice și cromatice neordinare, creative, redarea particularităților stării generale, rafinamentului și profunzimii modelului/realității prin relații cromatice ritmice, sonore, diverse și profunde*. Totodată, a fost remarcat un spectru mai larg de utilizare a stării generale de tensiune cromatică (tandrețe, rafinament, profunzime, forță, contrast), raporturilor mari de culoare și formelor de expresie, fapt ce a adus beneficii semnificative în activitatea ulterioară în cadrul sarcinilor de lungă durată. Așadar, odată cu astfel de exersări sporește atât capacitatea de a vedea în integralitate cromatică realității, de a crea soluții cromatice

și expresive noi, dar și o libertate în utilizarea mijloacelor de expresie, modalităților de lucru și uneltelor (pensula și cuțitul de paletă). Prin urmare, studiul în culoare de scurtă durată stă la baza formării **percepției artistice cromatice** a liceenilor.

A doua etapă a inclus două strategii ale Metodologiei de formare relaționale formării **gândirii artistice**: (4.3) analiza unei opere a artelor plastice universale (Tabelul 2.9) și (4.4) menținerea noutății impresiilor liceenilor prin aplicarea principiului diversității în aranjarea modelelor de studiu (Tabelul 2.10), implementate în clasa a X-a și a XI-a. Scopul acestei etape este de a forma: (a) *capacitatea de a analiza și interpreta artistic realitatea prin comparație, abstractizare, concretizare, generalizare*, (b) *gândirea imaginativ-figurativă (prin imagini), teoretico-abstractă, analitică, subiectiv-expresivă*, (c) *imaginația*, (d) *capacitatea de a asocia/disocia (analogii/ diferențe) fenomene, experiențe și modele artistico-plastice*. Totodată, implementarea etapei a doua a Metodologiei de formare a avut menirea de a asigura un mediu favorabil, **atmosferă artistică** de lucru, agreabilă pentru menținerea noutății impresiilor, înțelegerea, operaționalizarea și aplicarea legităților gramaticale artistico-plastice, relaționarea conținuturilor senzorial-expresive și ideatice-figurative, formarea tabloului subiectiv al lumii, relaționarea modelelor artistico-estetice ale artelor plastice universale, formarea capacității de a genera noul și crearea noilor valori prin soluții artistico-plastice originale.

Strategia a III-a a inclus realizarea *analizei unei opere a artelor plastice universale* cu subiecții clasei a X-a timp de 12 ore academice în fiecare semestru, liceenii au elaborat analiza unei opere a artelor plastice universale sub îndrumarea cadrului didactic cu o durată de realizare cuprinsă între 3-6 ore academice. Pe parcursul activității de formare au fost realizate un set de repere și obiective metodice de instruire în vederea formării culturii artistice și competențelor artistico-plastice ale liceenilor.

Din explicațiile expuse este oportun să subliniem că strategia didactică – analiza unei opere a artelor plastice universale – a fost realizată drept **analiză practică**, bazată pe activitatea artistico-plastică a liceenilor, ca „instrument” ce a asigurat însușirea practică și teoretică a conținuturilor, precum și aplicarea criteriilor specifice picturii în vederea asimilării și însușirii atât a fundamentelor gramaticii artistico-plastice academice, cât și a modalităților și metodelor de lucru, formelor de expresie plastică și modelelor artistico-estetice. Astfel, putem spune că analiza operei a implicat *activitate practică* conjugată în mod imperativ cu *activitatea de gândire, reflecție, judecată și percepție* a fenomenelor artistico-plastice de către liceeni.

Totodată, realizarea activității de formare a implicat exersarea activă a liceenilor în: (a) *înțelegerea, operaționalizarea și aplicarea principiilor și legităților gramaticii artistico-plastice academice*, (b) *operaționalizarea elementelor gândirii imaginativ-figurative, teoretico-abstracte*

și analitice în raport cu imaginea artistică, (c) însușirea particularităților (algoritmului, etapelor de realizare) și principiilor de reprezentare a unui anumit gen al picturii, desenului sau compoziției (portret, figură umană, nud, peisaj, natură statică, compoziție de gen etc.), ce a permis pregătirea prealabilă a liceenilor la etapa de inițiere de reprezentare a unui anumit gen: portret și figură umană, (d) conceptualizarea artistică și formarea viziunii artistice în activitatea artistico-practică de analiză a operelor de artă.

Este oportun de a sublinia că în cadrul implementării acestei strategii, faptul că anume capacitatea elevului de a realiza o sarcină sub îndrumarea cuiva este ceea ce va putea potențial realiza de sine stătător în viitor, procesele dezvoltării fiind imanente proceselor învățării, or, *gândirea* reprezintă o consecință a învățării. Așadar, realizând analiza practică a unei opere, liceenii sunt profund integrați în **asimilarea modalităților de reprezentare a operei**, odată aplicate (activitate de reproducere), acestea devin parte a unui „**bagaj**” **intelectual** al liceenilor pentru utilizarea ulterioară a cunoștințelor, principiilor și legităților asimilate în propria activitate de studiu după natură și de creație (activitate de producere). Prin urmare, practica realizării strategiei de formare a arătat că prin acest exercițiu subiecții devin parte a procesului de culturalizare prin **asimilarea/interiorizarea și reproducerea** metodelor și modalităților de gândire și percepție, a normelor, valorilor și formelor culturii universale moștenite, asigurând procesul de continuitate a tradițiilor și celor mai bune practici în domeniul artelor plastice.

Un alt aspect pedagogic semnificativ al procesului de analiză practică a operei de artă de către liceeni este **asimilarea gândirii artistice a autorului operei**, modalităților de reprezentare artistico-plastică (redarea spațiului, sursei de lumină, modelarea cromatică etc.) și, respectiv, a selecției artistice realizate de autor, ceea ce favorizează, în mod exclusiv, formarea **gândirii artistice** (formelor, procedeelelor, operațiilor, consecutivității actului de gândire) a liceenilor. Prin urmare, studiul, analiza și reproducerea soluțiilor plastice conduc spre acumularea unei experiențe și abilitări personale, a unui bagaj și, indiscutabil, a cunoașterii artistico-plastice.

Așadar, realizarea analizei operelor artelor plastice universale de către subiecți, în special a genului portret și figurii umane, reprezentate în Figura A14.4, Figura A14.5, Anexa 14, a fost corelată cu conținuturile tematice ale programului de studiu de bază ale clasei a X-a, favorizând, astfel, însușirea particularităților și principiilor de reprezentare a acestora, având rolul de a oferi o **pregătire adiacentă studiilor de lungă durată** după modele. Prin urmare, rezultatele activității realizate în mod repetat în fiecare semestru al clasei a X-a au succedat o evoluție a activității practice ulterioare după natură. Așadar, un asemenea tip de exersare a permis liceenilor să dezvolte procesele gândirii, ale selecției artistice și **însușirea logică/raționalizarea principiilor și legităților** gramaticii artistico-plastice, dar și a contribuit la formarea **gustului artistic** personal.

Realizând o analiză a lucrărilor liceenilor, realizate în cadrul activității de formare, a fost observată o evoluție spre *selectivitate, integritate, modelare și redare coerentă și liberă a celor reprezentate, precum și stăpânire mai abilă a legităților, principiilor și fundamentelor gramaticii artistico-plastice academice, o formare a gândirii artistice în reprezentarea portretului și figurii umane*. Prin urmare, analiza unei opere a artelor plastice universale stă la baza formării **gândirii artistice** a liceenilor.

Strategia a IV-a a constat în *menținerea noutății impresiilor prin aplicarea principiului diversității și relaționării cu modele artistico-estetice în amenajarea și realizarea modelelor de studiu* la disciplinele practice de profil „Desen” și „Pictură”, fiind desfășurată pe tot parcursul anului școlar în clasa a XI-a. Din analiza procesului de instruire a subiecților, modelele de studiu pe parcursul clasei a XI-a au marcat formarea artistică a liceenilor, servind drept **sursă de sublimare, reflectare și studiere a esteticului, artisticului**, conceperii senzoriale, afective, cognitive și artistice a liceenilor, pornind de la ideea că personalitatea se formează din punct de vedere artistic prin ceea ce „vede”, prin **„școala de a privi”**. Prin urmare, modelele de studiu, specificate în Figura A15.6, Figura A14.7, Figura A14.8, Anexa 14, au reprezentat acel reper al educației vizionare a liceenilor ce a făcut posibilă instruirea modului în care „să privești” și „să vezi”.

Amenajarea modelelor a reprezentat o componentă fundamentală în formarea culturii artistice și competențelor profesionale în domeniu, servind drept factor și **sursă de facilitare, accesibilitate și demonstrație** a fundamentelor și legităților gramaticii artistico-plastice în spiritul tradițiilor Școlii Academice, sursă de formare a necesităților, gustului artistic și intereselor pentru fenomenele de artă și ale culturii artistice în ansamblu, având un impact direct la nivel afectiv asupra **motivației și orientării liceenilor spre activitate artistică și de creație**. O astfel de abordare față de aranjarea modelelor de studiu a implicat exersarea activă de: (a) *contemplare, sublimare și percepție a formelor estetice ale realității*, (b) *înțelegere și însușire a principiilor și legităților gramaticii artistico-plastice academice, favorizând conceperea trăsăturilor expresive ale realității*, (c) *operare cu imagini artistice și formare a tabloului subiectiv al lumii în raport cu fenomenele artei*, (d) *relaționare și interpretare a modelelor artistico-estetice și modelelor de studiu/realității, formare a asociațiilor și gândirii asociative în ansamblu*.

Un alt aspect pedagogic semnificativ pentru **menținerea noutății impresiilor** liceenilor prin aranjarea modelelor de studiu a constat în **relaționarea acestora cu diverse modele estetice ale artelor plastice naționale și universale**, creația marilor Maeștri și „Școlii de artă”, ce a servit drept instrument de formare a asociațiilor, analogiilor și **gândirii asociative** a liceenilor în ansamblu prin trimiteri de ordin cromatic, ideatic, conceptual sau stilistic la anumite modele

artistico-estetice, trezind tendința de a *asocia, selecta, sublima și transforma* cele receptate în activitatea artistico-practică proprie a liceenilor, formarea unei capacități de a percepe forme și modele estetice stilistic variate, precum și de a le *combina, interpreta și subordona* propriilor trăiri subiective ale fenomenelor artistico-plastice. Având o proiecție și influență pentru un timp mai îndelungat, prin aplicarea acestui instrument pedagogic în cadrul Metodologiei de formare, din analiza lucrărilor de curs ale subiecților putem observa o evoluție a ***gândirii prin imagini, gândirii analitice*** (aplicarea coerentă a principiilor și legităților gramaticii artistico-plastice, conceperea și interpretarea limbajului artistico-plastic) și a celei ***asociative***, a gustului artistic, precum și prin exprimarea acestora prin ***originalitatea, autenticitatea abordărilor stilistice, conceptuale și artistice*** ale lucrărilor de curs, fapt ce a fundamentat formarea gândirii artistice ale acestora.

Etapa a treia a metodologiei de formare, implementate în clasa a XI-a, a inclus două strategii didactice relaționale formării **atitudinilor artistice**: (4.5) *realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și operelor artelor plastice universale* în semestrul I (Tabelul 2.11) și (4.6) *realizarea Practicii de Plein-air* (Tabelul 2.12) în semestrul II, clasa XI-a, ceea ce a avut drept scop: (a) *formarea gustului artistic, preferențialului, necesităților și intereselor artistice*, (b) *formarea idealului artistic și a criteriilor artistice personalizate*, (c) *orientarea spre activitate artistico-practică exprimată în capacitatea de a transforma/obiectiva conținuturile personalizate/trăirile senzoriale în forme ale limbajului artistico-plastic și formarea capacității mai abile de a opera cu mai multe concepte, legități și principii artistico-plastice, de a soluționa sarcini complexe, chintesențiale și conceptuale, ce ar favoriza formarea avansată a atitudinilor artistice*, (d) *asigurarea un mediu de învățare favorabil, atmosferă artistică de lucru, agreabilă pentru manifestarea creativității, experimentării (actului de creație), relaționării/interpretării conceptual-vizionare a propriilor lucrări/modelelor artistico-estetice universale și formării individualității artistice, viziunii artistice asupra lumii*.

Strategia didactică a V-a a constat în *realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și operelor artelor plastice universale*, fiind desfășurată în clasa a XI-a timp de 36 de ore academice. În cadrul implementării acesteia, liceenii au fost implicați în elaborarea unei compoziții originale în baza ***interpretării*** gamei cromatice, subiectului, structurii compoziționale și a mai multor modele artistico-estetice/opere ale artelor plastice universale sub îndrumarea cadrului didactic. Pe parcursul activității de formare au fost realizate un set de repere și obiective metodice de instruire de către cadru didactic în vederea formării competențelor artistico-plastice ale liceenilor.

În cele din urmă, implementarea activităților de formare a etapei a V-a a implicat exersarea activă a liceenilor în: (a) *experimentarea, combinarea, asocierea, disocierea diferitor mijloace de*

expresie plastică și compozițională, dar și a soluțiilor plastice prin raportare la valorile artistice universale prin prisma propriilor atitudini artistice ale liceenilor asupra fenomenelor artelor plastice, (b) exprimare a propriei individualități creatoare, atitudinilor artistice, competențelor și abilităților conceptuale și viziunare ale liceenilor, (c) combinarea și asocierea diferitor elemente, porniri, trimiteri ale operelor artelor plastice universale, (d) aplicarea simțului compozițional, viziunii integrale și conceptuale drept dominante în cadrul activității artistico-practice, (e) formarea viziunii compoziționale a liceenilor.

Așadar, strategia didactică a V-a a inclus **analiza și interpretarea** unor opere ale artelor plastice universale, **experimentarea, combinarea, asocierea, disocierea** diferitor mijloace de expresie plastică și compozițională în baza propriilor atitudini artistice ale liceenilor asupra fenomenelor artelor plastice. În această ordine de idei, este necesar de a menționa rolul **experimentului** drept formă a cunoașterii, formă de instruire în vederea formării unor deprinderi ce implică primar dezvoltarea simțului compozițional.

Realizarea strategiei didactice a avut o legătură puternic pronunțată cu formarea *atitudinilor artistice* dezvoltând **competențe și abilități conceptuale și viziunare** ale liceenilor, lărgind experiența de comunicare cu operele de artă și oferind spațiu pentru cunoaștere, experiment și exprimare a propriei individualități creatoare. În cadrul activității de formare, subiecții au realizat căutări compoziționale pornind de la interpretarea, analiza și combinarea unor modele artistico-estetice și opere ale artelor plastice universale. Acest proces a fost întâmpinat cu mare curiozitate și interes sporit din partea liceenilor, valorificând preferințialul personal și exprimarea propriilor idei de creație și atitudini artistice. Procesul de elaborare a căutărilor compoziționale a fost urmat de realizarea propriu-zisă a lucrării finale, a unei compoziții originale în baza schiței compoziționale alese sub îndrumarea cadrului didactic, etapă în care lucrul fiecărui licean a prezumat un parcurs individual.

Așadar, liceenii au experimentat în vederea **diversificării structurilor compoziționale, gamei cromatice, mijloacelor de expresie, accentelor cromatice, centrelor de interes, precum și structurii simbolice, semiotice ale elementelor limbajului plastic**. Acest **joc al imaginației**, dar și experimentarea soluțiilor plastice, combinarea și asocierea diferitor elemente, porniri, trimiteri ale operelor artelor plastice universale au declanșat formarea atmosferei de creație, ingeniozitate și originalitate în cadrul atelierului, servind drept o resursă de complementaritate a unicității, individualității, creativității fiecărui licean, a propriilor atitudini și viziuni artistice.

În aceeași ordine de idei, realizarea activității de formare a implicat exersarea activă a competențelor conceptuale, favorizând formarea simțurilor și competențelor profesionale ale liceenilor, ce țin de exprimarea atitudinilor artistice/viziunii artistice asupra lumii prin

reprezentarea **compozițională, formală și ideatică** (unitatea senzitiv-expresivă și ideatico-figurativă). Acest fapt, prin determinarea dezvoltării simțului compozițional ca unul dominant în cadrul activității de formare, a contribuit și la formarea **criteriilor artistice personalizate** a liceenilor, dezvoltând necesitatea de a simți ritmurile și arhitectonica realității și a celor reprezentate. Capacitatea de a percepe fenomenele artelor plastice la nivel conceptual a implicat cele mai superioare funcții ale gândirii, procese de **abstractizare, concretizare, sinteză, asociere și relaționare** la nivel senzitiv-ideatic, ce au favorizat formarea atitudinilor conceptuale în raport cu fenomenele artei. Rezultatele activității, realizate de subiecții clasei a XI-a, au prezentat soluții plastice originale, contribuind la însușirea principiilor și legităților compoziționale academice, asimilarea operelor și modelelor artistico-estetice universale, dar și manifestarea propriilor atitudini artistice în activitatea practică, reprezentate în Figura A14.9, Figura A14.10, Anexa 14.

Analiza compozițiilor realizate de liceeni a marcat soluții plastice și compoziționale originale, organizate în mod creativ, nou, făcând trimiteri și asociații cu alte modele artistico-estetice ale artelor plastice universale, ce au implicat atitudini artistice individuale, descoperind varietatea diferențelor stilistice și individuale, revelând capacitatea de a crea, spiritul de imaginație și abordare atipică a sarcinilor didactice. Totodată, s-a observat că însușirea legităților și a principiilor gramaticii artistico-plastice academice (compoziției) a devenit mai accesibilă, atractivă, neîngreunată de rutină sau lucru mecanic. Așadar, această activitate de formare a amplificat capacitatea liceenilor de a percepe integral realitatea, de a asocia, gândi prin imagini, manifesta propriile interese și atitudini artistice, dezvolta și aplica simțul compozițional al realității și a celor reprezentate, oferind noi proiecții vizionare de ordin conceptual, capacități de abstractizare a lucrurilor, precum și de realizare a soluțiilor compoziționale expresive, autentice și originale atât sub aspect structural și conceptual, cât și sub aspect ideatic, stând la baza formării atitudinilor artistice și viziunii artistice compoziționale a liceenilor.

Strategia a VI-a a inclus un set de activități de formare în cadrul implementării *practicii de vară în plein-air (program modular)* cu liceenii clasei a XI-a, ce a avut loc în luna iunie 2017, 2018. Liceenii clasei a XI-a au realizat studii de plein-air (în aer liber), preponderent de peisaj, în **(A)** satul **Oxentea, raionul Dubăsari, Republica Moldova (malul drept al râului Nistru)** și **(B)** localitatea **Dealul Frumos, județul Sibiu, România** cu aportul *Centrului Universitar de Studii în Arhitectură Vernaculară a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, Sibiu*. Perioada de lucru în cadrul deplasării a durat 9 zile, timp în care liceenii au realizat studii în diverse **(A) așezări naturale, specifice și caracteristice landsaftului (formațiuni fiziografice) albiei râului Nistru, patrimoniului cultural-arhitectural și tradițional rural, specificului regional al construcțiilor țărănești din satul Oxentea;** și **(B) localități ale Transilvaniei, în special în diverse**

localități în preajma bisericilor fortificate medievale, precum: Agnita, Toarcla, Merghindeal, Valea Viilor, Viscri, Brădeni, Cincșor, Ruja etc. După revenire, liceenii au continuat lucrul după modele în curtea instituției, realizând studii de figuri pe parcursul a 4 zile. În perioada activității de formare au fost realizate un set de repere și obiective metodice de instruire de cadru didactic în vederea formării competențelor artistico-plastice ale liceenilor.

Perioada de timp. Practica de vară a liceenilor clasei a XI-a s-a desfășurat timp de 12 zile (lucrătoare), 72 ore academice. În medie, durata de realizare a unui studiu varia de la 2 până la 3 ore academice, dar, în ansamblu, marja de timp pentru realizarea studiilor varia între 30 minute și 4 ore academice în dependență de obiectivul propus.

Orarul zilnic (A). Activitatea de formare a inclus realizarea studiilor de răsărit (ora 4.30) pe malul râului Nistru; deplasarea spre alte locuri/motive din sat unde se realizau studii de peisaj cu diverse obiective metodice în prima sau a doua jumătate a zilei; lucrul în preajma râului Nistru și localității cu motive rurale (bărci/poduri/maluri ale râului), motive panoramice cu vederi asupra râului și satului, ogrăzi, poteci și alte construcții autentice țărănești specifice spațiului cultural local (în preajma locului de cazare): motive cu pini, plop, stuf; căsuțe de paie, căsuțe văruițe/albe și albastre; motive cu animale domestice (găini, căprioare, văcuțe); studii în culoare de figuri; studii de apus pe malul râului (ora 21.00).

Orarul zilnic (B). Activitatea de formare a inclus realizarea studiilor de răsărit (ora 4.30); deplasarea într-o localitate nouă din zonă unde se realizau studii de peisaj cu diverse obiective metodice în prima sau a doua jumătate a zilei; lucrul în preajma bisericii fortificate din Dealu Frumos și localității cu motive rurale, motive panoramice, ogrăzi, șure și alte construcții autentice țărănești, specifice spațiului cultural românesc (în preajma locului de cazare); studii în culoare de figuri; studii de apus (ora 21.00).

Oportunități educaționale. Ansamblul de sarcini metodice a fost format în relație cu un cumul de factori, precum: *starea vremii, specificitatea arhitecturii vernaculare, specificitatea landșaftului zonei, pregătirea profesională a subiecților, dar și evoluția lucrului propriu-zis.* În vederea unei pregătiri profesionale a fost posibil de a opera cu un set de sarcini și obiective complexe cu scopul de a dezvolta capacitățile și în special **sensibilitatea, acuitatea și agerimea** subiecților în raport cu obiectivele propuse. Remarcăm că posibilitatea de a familiariza liceenii cu un patrimoniu natural și arhitectural autentic excepțional a favorizat formarea **interesului, pasiunii, motivației** față de lucrul subiecților. Totodată, faptul că liceenii au beneficiat de o deplasare, a fost posibilă includerea totală asupra activităților artistice atât din punct de vedere psihologic, cât și sub aspectul impactului fizic al ambientului natural al landșaftului patrimoniului arhitectural excepțional, Figura A14.11, Figura A14.12, Figura A14.13, Anexa 14.

Or, principalele sarcini didactice, urmărite pe parcursul practicii în aer liber, au constat în realizarea studiilor în vederea: (1) surprinderii stării naturii/zilei (din punct de vedere cromatic și tonal); (2) redării spațialității și mediului aerian; (3) diversificării abordărilor compoziționale și conceptuale; (4) redării specificului și caracteristicului landşaftului și localității tipice albiei râului Nistru și zonei transilvănene (specificului geografic și cultural-arhitectural).

Pe parcursul realizării sarcinilor didactice susmenționate, subiecții (clasa a XI-a) au fost activ implicați în: (a) *orientarea spre activitatea artistico-practică prin operaționalizarea cu un set de sarcini și obiective complexe, antrenând capacități și competențe ca sensibilitatea senzorială, acuitatea vizuală în raport cu obiectivele propuse*; (b) *însușirea și aplicarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice privind studiul în plein-air și formarea capacității de a transforma/obiectiva conținuturile personalizate/trăirile senzoriale în forme ale limbajului artistico-plastic*; (c) *formarea gustului artistic, preferențialului, criteriilor artistice personalizate, intereselor și motivației față de fenomenele naturii și fenomenele artistico-plastice, acumulând diverse experiențe și impresii în raport cu diferite stări și fenomene ale naturii*; (d) *formarea viziunii artistice a culorii, abilitatea de a lucra rapid în vederea obținerii amestecurilor necesare de culoare, precum și formarea percepției aconstante*; (e) *asimilarea valorilor culturale prin valorificarea componentei culturale ale patrimoniului natural și arhitectural regional*.

În cadrul analizei procesului de desfășurare a practicii și în special a lucrărilor liceenilor în urma vizionării finale au fost remarcate un șir de particularități obținute grație activității în plein-air. În urma implementării exersărilor în vederea surprinderii (**1**) **stării naturii** (starea zilei, starea tonală și cromatică generală a motivului), drept sarcină didactică esențială în cadrul desfășurării practicii a fost subliniat că studiile de plein-air ale liceenilor sunt distinse printr-o caracteristică relevabilă, ca: diversitatea gamei cromatice, fapt ce descrie o capacitate mult mai avansată de a diferenția stările zilei și a percepe culoarea. În acest sens, putem spune că activitățile în plein-air au favorizat *formarea viziunii culorii*, ce este una dintre cele mai complexe fenomene în activitatea și educația artistico-plastică. Prin urmare, activitățile artistico-practice în plein-air reprezintă un stimulator eficient al dezvoltării sensibilității cromatice.

Or, lucrul rapid în vederea obținerii amestecurilor necesare s-a lăsat puternic observat în lucrările practice ale liceenilor prin *diversitatea gamei cromatice, coerența redării gamei cromatice specifice diferitor stări ale zilei, raporturilor mari de culoare, relațiilor cromatice de cald-rece și a stării tonale și cromatice generale a motivului reprezentat în studiile de dimineață și apus prin redarea cromaticii pure, studii în zi cu soare prin contraste tonale și cromatice, intensitate și densitate a culorii, zi posomorâtă sau zi cu ceață prin redarea unei game cromatice rafinate, line, lipsite de contraste etc.* **Exersarea activă** în plein-air în vederea redării stării naturii,

precum și exersarea frecventă de surprindere a cerului de răsărit, apus, dar și stării zilei în diverse motive, realizate de liceeni, a servit drept forță declanșatoare în vederea **perindării impresiilor**, menținerii „noutății” acestora, dezvoltării receptivității afectiv-senzoriale a culorilor și „**curățarea paletei**” în ansamblu. În acest sens, un aspect distinctiv relevat în urma analizei vizionării finale a studiilor de plein-air este proștețimea soluțiilor cromatice și plastice și „**curățarea paletei**” în vederea multiplelor exersări de relaționare a gamei cromatice și culorilor pure.

De altfel, diversitatea gamei cromatice a lucrărilor liceenilor se explică prin formarea **percepției aconstante** a liceenilor, fapt imanent și necesar pentru activitatea artistică profesională. În cele din urmă, diversitatea gamei cromatice survine din faptul că, în cadrul activității practice, liceenii au fost permanent implicați în procesul **observației continue** a fenomenelor naturii, precum și **operaționalizare, reflectare și redare** ale acestora. În aceste condiții practica de plein-air a oferit o experiență artistico-plastică incomensurabilă de **impresii, senzații, asociații și imagini diverse** ale fenomenelor naturii. Un alt stimulator al formării viziunii culorii a fost iminent legat de **schimbarea radicală a obiectivelor** de la un studiu la altul, aplicarea principiului diversității în vederea menținerii „noutății impresiilor”, precum și neadmiterea de a lucra asupra unui studiu un timp exagerat, mai mult de 3-4 ore academice. Deci, atenția și capacitatea de percepție a liceanului scade, iar în zilele cu soare starea vremii se schimbă o dată la 2 ore.

O altă sarcină didactică a studiilor, realizate în plein-air de liceenii clasei a XI-a, constă în redarea **(2) spațialității și mediului aerian**. Analiza lucrărilor practice și a desfășurării activităților în plein-air a învederat o capacitate crescândă de **a surprinde și reda efectele vibrante ale mediului aerian**. Așadar, au fost conturate mai multe aspecte pozitive în vederea simțului spațiului prin **coeziune a relațiilor tonale și cromatice**, interacțiune și complementaritate a acestora prin abundența reflexelor specifice mediului viu al naturii în aer liber. În cele din urmă, a fost sesizat că în lucrările liceenilor nu mai persistă așa zisele „găuri”, căderi tonale sau cromatice străine spațiului în aer liber, eroare frecvent comisă de începători. Totodată, rezultatele liceenilor remarcă **diferențieri și rafinamente în redarea obiectelor și elementelor aflate în interacțiune cu mediul aerian, circumscrierea culorilor și tonalităților locale în dependență de starea naturii, specificitatea și caracterul luminii, starea cerului**.

Redarea aerului/spațiului este una dintre cele mai distinctive sarcini și obiective ale instruirii academice. Obținerea calităților de redare a spațiului reprezintă un rezultat al **exersărilor asupra redării cerului, motivelor panoramice și motivelor cu o perspectivă aeriană** destul de largă. Aceste exersări au servit drept instrument de formare a capacității liceenilor de a recepta, simți și reda perspectiva aeriană, spațiul drept un mediu al motivului, în care interacționează totul, culoarea, lumina, complementaritatea, simțul spațiului, devenind, astfel, parte inerentă gândirii și

percepției liceenilor, inclusiv în lucrul din atelier în viitor. Așadar, realizarea motivelor panoramice și motivelor cu cer, cu includerea elementelor de arhitectură medievală în cadrul practicii, a servit drept reper în vederea dezvoltării **simțului spațialității** liceenilor.

Diversificarea **(3) abordărilor compoziționale și conceptuale** reprezintă o sarcină didactică hotărâtoare în cadrul realizării practicii în plein-air. Rezultatele liceenilor, conform analizei lucrărilor, arată că studiile liceenilor într-adevăr au urmărit **diversificarea** structurilor compoziționale și soluțiilor, interpretărilor conceptuale, manifestată prin **selecția și compoziția** motivelor, hotărârea formală, dar și aplicarea unor abordări conceptuale distincte în reprezentare. Așadar, lucrările liceenilor se caracterizează prin *selectivitatea motivelor, diversitatea compunerii, utilizarea diferitor formate (pătrat, verticală, orizontală), precum și utilizarea unui amalgam de trăsături și abordări conceptuale diverse*. Deși, realizarea practicii de plein-air se axează, în mod prioritar, pe realizarea studiilor caracteristice Școlilor realiste, precum Școala de la Barbizon (franceză) sau mișcarea pictorilor „ambulanti” (rusă), lucrările practice ale liceenilor trădează o varietate de mijloace de expresie, abordări stilistice și conceptuale, inerente aptitudinilor și sensibilității vizuale individuale, deseori specifice curentelor artei moderne, ca: *impresionismul, postimpresionismul, expresionismul, fauvismul și multe altele*.

Varietatea soluțiilor plastice reprezintă o **consecință a experienței acumulate anterior** în cadrul exersărilor, spre exemplu, realizarea compoziției originale în baza unor modele artistice și opere ale artelor plastice universale, dar și a dezvoltării aptitudinilor artistice individuale ale liceenilor, precum **sensibilitate vizuală pentru diferite tipuri de expresie plastică**, formarea atitudinilor și preferințelor artistice proprii manifestate prin individualitatea abordării motivelor și diversitatea acestora. O altă esență cauzală a acestui fenomen survine din **caracteristicile motivelor amplasate pe malul râului Nistru/zona transilvăneană (specificitatea geografică a landşaftului: câmpii, dealuri etc. și specificitatea arhitecturală a satului, patrimoniului arhitecturii medievale vernaculare)**. În aceste condiții, lucrările practice ale liceenilor denotă capacitatea subiecților de a zări motive de expresie excepțională, a aplica un spirit de observație acut, experiențe artistico-plastice anterioare, precum și capacitate de a crea soluții compoziționale originale.

Lucrările practice ale subiecților evidențiază caracterul original al soluțiilor plastice, manifestat prin diverse abordări plastice cu aplicarea unei **selectivități, rafinament și sinteze artistice maxime de reprezentare a realității, cât și diverse abordări plastice interpretative, utilizând procedee de stilizare (abstractizare), aplatizare, forțare și accentuare a unor mijloace de expresie** anume, ceea ce manifestă **preferințele, atitudinile și viziunile artistice** proprii asupra realității, precum și capacitatea de sublimare a formelor realității, „un fel” sau mod de a vedea lucrurile. Selecția artistică, realizată în lucrările practice ale liceenilor, semnaleză formarea

gustului artistic în cadrul activităților în plein-air. Acest fenomen se explică prin menținerea permanentă a întregului și aplicarea viziunii integrale a realității și a celor reprezentate de către liceeni, ce a diminuat atenția asupra elementelor secundare și a condus spre o mai bună **redare a întregului, esențialului și reprezentativului din motiv**. Or, după cum spunea Nicolae Grigorescu: „*Eu aleg, nu corectez*” [47, p. 67].

În vederea implementării sarcinii didactice ce prevede redarea **(4) specificului și caracteristicului landșaftului și localităților tipice zonei** (specificului geografic și cultural-arhitectural), realizarea practicii de plein-air într-o regiune semnificativă sub aspect *cultural*, precum este malul râului Nistru și zona Transilvaniei cu o specificitate vădită a peisajului, cadrului natural, arhitecturii autentice, patrimoniului arhitecturii vernaculare precum: **(A) motive cu reprezentări ale Nistrului, motive cu căsuțe albe și albastre, porțile de piatră, ogrăzi și bărci autentice; (B) bisericile fortificate medievale, vederile satului și construcțiilor țărănești specifice spațiului românesc**, a favorizat semnificativ asimilarea valorilor culturale de către liceeni. Importanța mediului și influența acestuia sub **aspect axiologic** asupra culturii artistice a liceenilor s-a manifestat prin predilecția reprezentărilor monumentale, interpretărilor simbolice ale realității și valorificarea componentei culturale ale patrimoniului arhitectural și regional în lucrările practice ale acestora.

Lucrările practice ale liceenilor, realizate în **satul Oxentea, raionul Dubăsari și pe malul Nistrului** (2017), descriu și transmit specificitatea satului Oxentea prin **motive rurale** cu includerea fragmentelor sau reprezentării integrale ale gospodăriilor rustice specifice, **motive cu includerea landșaftului natural**: malul Nistrului, vederi panoramice, dealuri, floră specifică (motive cu pini, plopi), surprinse în diverse stări ale zilei. Reprezentările **motivelor landșaftului natural** au inclus diverse motive de pe malul Nistrului, ce au integrat **redarea depărtărilor și perspectivei aeriene, motive cu bărci, depărtări, stuf, motive cu includerea staffage-ului de figuri și animalelor domestice, motive panoramice cu reprezentări ale satului și albiei râului, motive cu reprezentări ale florei specifice (pini, plopi), dealuri, poteci, câmpii**. Totodată, liceenii au manifestat și atenția, predilecția în **redarea elementelor specifice** importante unui anumit tip de arhitectură manifestat prin simbolismul formelor și culorilor specifice zonei: caselor albe și albastre cu acoperiș de paie, porților de piatră, fântânilor, surprinse deseori drept ansambluri arhitecturale cu trimeri și asociații la simbolurile tradiționale (reprezentarea covorului, ieii), semnaland simbolism universal asociat marilor Maeștri ai artei basarabene, precum: I. Vieru, A. Zevin, M. Grecu.

Lucrările practice ale liceenilor, realizate în **zona Transilvaniei, județul Sibiu, România** (2018), descriu și transmit specificitatea zonei prin **motive rurale** cu includerea *fragmentelor sau*

întregilor ansambluri arhitecturale specifice zonei rurale sau ale bisericilor fortificate medievale surprinse în diverse stări ale zilei, dar și atenția, predilecția în **redarea elementelor specifice** importante unui anumit tip de arhitectură manifestat prin monumentalitate, simbolism al formelor, turnurilor și zidurilor, precum și specificitate și caracter inconfundabil al acoperișurilor din oale roșii, specifice zonei. Așadar, deseori, în lucrările liceenilor, bisericile fortificate sunt surprinse drept ansambluri arhitecturale cu trimiteri și asociații cu simbolul „familiei”, multe dintre aceste simboluri semnălând simbolism universal, asemănător creației brâncușiene, cu aspirația inerentă de a face grăitoare forma simplă prin care se întrevește, de fapt, o expresie personificată a prototipului uman. Totodată, lucrările liceenilor relevă și **motive specifice satului și landsaftului transilvănean**, cotidianului și construcțiilor țărănești, de altfel, nelipsite de filosofie proprie și caracter definitoriu, precum șurele din lemn negru, vederile panoramice ale satelor cu acoperișuri din oale roșii, porților și caselor de piatră cu frontoane specifice și acoperișuri roșii.

În vederea esențializării semnificațiilor ideatice, multe dintre lucrările liceenilor au revelat **caracterele specifice formei și simbolurilor universale**, manifestând tendința de abstractizare în pofida unui exercițiu pur plenerist. Deci, activitatea artistică reprezintă una dintre cele mai complexe și superioare manifestări, adesea ireductibilă la formulă. În acest sens, anumite manifestări artistice ale liceenilor sunt benefice atât timp cât nu stârpesc sau nu prevalează asupra însușirii legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice fundamentale, ce prevăd mai întâi de toate abilitatea de surprindere a stărilor naturii și spațialității în contextul reprezentării realiste. Cu toate acestea, anumite **căutări și abordări conceptual-axiologice** a celor receptate reprezintă o achiziție importantă în vederea conceperii realității cotidiene prin forme plastice universale în vederea formării unei **conceperi artistice vizionare**. De remarcat este că aceste căutări și manifestări simbolice ale liceenilor au fost utile și din punct de vedere al lucrului ulterior în atelierele de creație, precum și lucrului asupra lucrărilor de creație precum compozițiile și lucrările de diplomă (absolvire).

Un aspect general al analizei lucrărilor arată că, în ansamblu, liceenii clasei a XI-a au reușit să operaționalizeze cu **sarcini, obiective, principii și concepte complexe** de reprezentare artistico-plastică în plein-air. Această caracteristică de sinteză arată că activitățile artistico-plastice în plein-air generează o serie de achiziții semnificative atât din punct de vedere al cunoașterii, formării abilităților și competențelor specifice, precum și al lărgirii experiențelor artistico-plastice în totalitate, reprezentând un stimulator și instrument didactic de forță în instruirea și *progres semnificativ* artistică a liceenilor în ansamblu, favorizând formarea **percepției, gândirii și atitudinilor artistice** ale subiecților.

3.3. Valori experimentale comparate ale culturii artistice a liceenilor

Evaluarea finală din cadrul **etapei de validare a experimentului formativ** a avut loc la finele clasei a XI-a, în urma aplicării a șase strategii didactice, în scopul determinării nivelului de formare a culturii artistice a liceenilor clasei a XI-a și testării validității eficienței Metodologiei de formare. Pentru obținerea unor rezultate obiective și relevante, în cadrul etapei de validare, au fost aplicate instrumente de evaluare similare etapei de constatare, și anume trei probe practice la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” și un chestionar în concordanță cu conținuturile tematice ale etapei de școlarizare. Pentru fiecare dintre probele menționate (trei probe practice și un chestionar) au fost elaborate **criterii și bareme de evaluare** (Anexa 15, Anexa 16) în concordanță cu **nivelurile de formare** ale culturii artistice (Anexa 5), **competențele specifice, repere și conținuturi metodologice de instruire la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție”** (Anexa 3), **unitățile de conținut** (Anexa 4) și sarcina metodică de evaluare/testare corespunzătoare etapei de școlarizare.

În cadrul evaluării etapei de validare la disciplinele *Desen* și *Pictură*, drept sarcină constatativă a fost propusă realizarea unui *nud* (figură), drept o sarcină de studiu esențială pentru clasa a XI-a. În aceeași ordine de idei, obiectivele metodice, complexitatea probei la disciplina *Compoziție*, dar și itemii chestionarului au fost elaborate în concordanță cu programul de bază, categoria de vârstă și etapa de școlarizare a clasei a XI-a. Desfășurarea evaluării etapei de validare a avut loc la finele anului de studii 2016-2017, 2017-2018. Prin analogie cu probele etapei de constatare, fiecare probă a etapei de validare a avut drept obiectiv stabilirea nivelului de formare a componentelor culturii artistice: percepția, gândirea și atitudinile artistice în baza punctajului obținut cu un punctaj maxim de 100 de puncte. În cadrul probei practice la disciplina „**Desen**” subiecții au realizat un *studiu de nud* (figură) de scurtă durată după model în material moale: cărbune de lemn, Russian Sauce (chalk crayons), sanguină, sepie timp de 3 ore academice. În cadrul probei practice la disciplina „**Pictură**” subiecții au realizat un *studiu de nud* (figură) în culoare de scurtă durată după model în tehnica picturii în ulei timp de 3 ore academice. În cadrul probei practice la disciplina „**Compoziție**” subiecții au realizat o compoziție cu tema „*Peisaj*” timp de 3 ore academice. Chestionarea subiecților a fost realizată fără restrângeri temporale, în mod individual de către liceeni, având drept scop relevarea armonică a cunoștințelor, formelor de gândire, percepție și atitudinilor artistice ale subiecților în condiții firești.

Prelevând datele din Tabelul A13.2. Anexa 13 privind *numărul de subiecți* pentru fiecare nivel de formare a percepției, gândirii și atitudinilor artistice, dar și datele Figurii 3.2 privind **distribuția subiecților pe niveluri de formare** a culturii artistice, putem observa că cel mai mare număr de subiecți este plasat pe *nivelul I*.

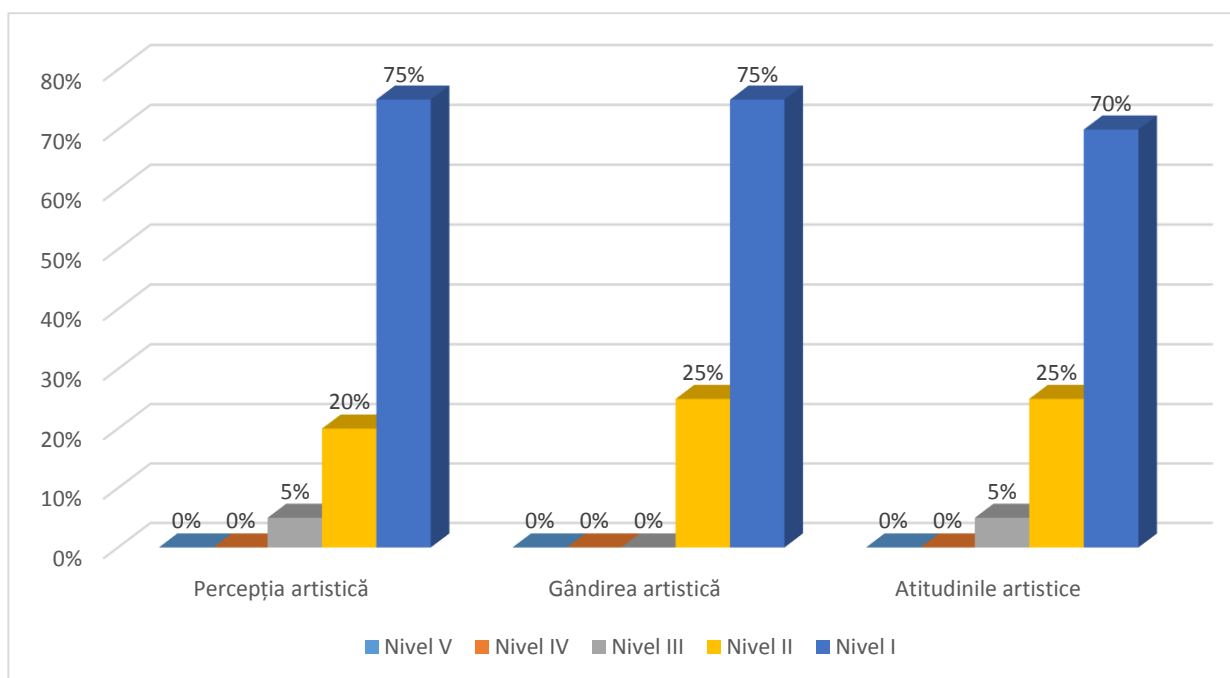

Fig. 3.2. Distribuția subiecților pe niveluri de formare la etapa de validare (învățământ vocațional academic cu profil în arte plastice)

Sursa: elaborat de autor.

Totodată, potrivit analizei mediilor aritmetice din Figura 3.3 de formare a culturii artistice pentru patru probe în mod distinct, observăm că cele mai mari valori au fost înregistrate la disciplina „Compoziție”, ceea ce indică o schimbare a manifestărilor și competențelor spre cele conceptuale și vizionare.

Interpretarea comparativă a datelor statistico-matematice obținute și anume a *mediilor aritmetice* pentru variabilele independente, specificate în Figura 3.3 și Tabelul A13.3, Anexa 13, conform Anexei 18 sunt: proba la „Desen” – percepția artistică $T=-8,443$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-7,263$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-6,806$, $p=0,001$, $N=20$; proba la „Pictură” – percepția artistică $T=-12,142$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-5,233$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-5,394$, $p=0,001$, $N=20$; proba la „Compoziție” – percepția artistică $T=-8,307$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-11,676$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-8,863$, $p=0,001$, $N=20$; chestionar – percepția artistică $T=-8,396$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-6,941$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-7,594$, $p=0,001$, $N=20$; valori ce indică rezultate semnificative statistic, confirmarea ipotezei și validarea trainingului experimentului formativ. Totodată, potrivit datelor specificate în Tabelul A18.2, Tabelul A18.5, Tabelul A18.8, Tabelul A18.11, Anexa 18 observăm că există o corelație dintre valorile evaluării inițiale și a celei finale (test-retest). Or, orice activități/training de formare sunt dependente de baza/fundamentul pe care îl deține deja educabilul.

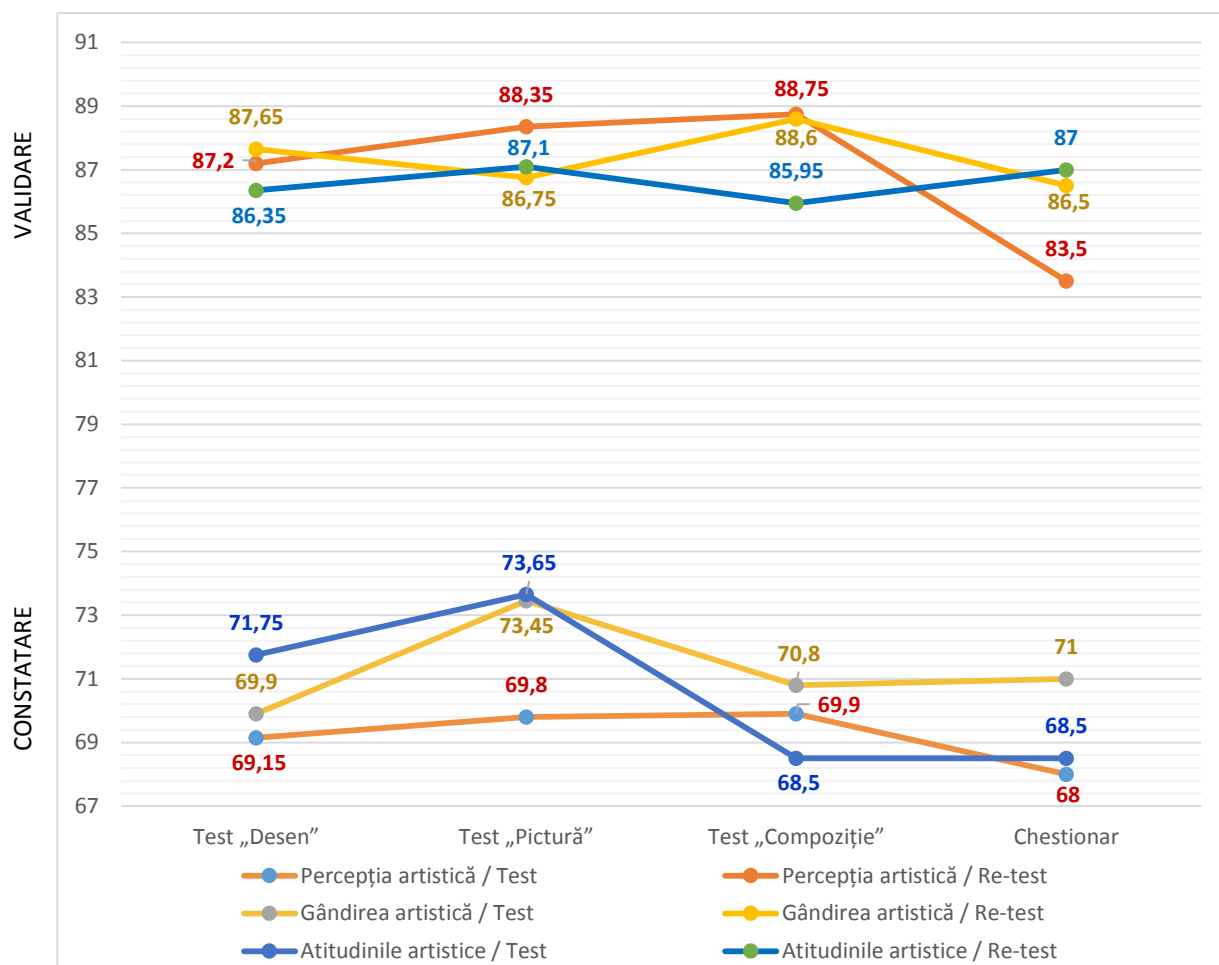

Fig. 3.3. Mediile aritmetice ale punctajului (M) în cadrul etapei de constatare și validare

Sursa: elaborat de autor.

Generalizând analiza datelor statistico-matematice obținute și anume a *mediilor aritmetice* (M), *diferențelor de medii* (T-Student) și frecvenței absolute/*distribuției a subiecților pe niveluri de formare*, observăm că valorile relevate descriu formarea culturii artistice drept dezvoltată excelent, plasată la *nivelul I* de formare pentru categoria de vârstă și etapa de școlarizare, prezentând astfel un *progres semnificativ* drept consecință a aplicării Metodologiei de formare, aspect ce atestă eficiența și validarea acesteia.

Racordând rezultatele obținute din analiza statistico-matematică la nivelurile de formare a culturii artistice, constatăm că nivelul de formare a culturii artistice a subiecților este caracterizat prin descriptorii *nivelului I (independent)*, ce descriu o dezvoltare *excelentă* a percepției, gândirii și atitudinilor artistice, specificate în Tabelul A5.1, Tabelul A5.2, Anexa 5.

În vederea valorificării unei analize calitative pe lângă cea cantitativă, din punct de vedere al observațiilor pedagogice ale lucrărilor practice și răspunsurilor pentru chestionar în cadrul evaluării finale, remarcăm că subiecții au obținut performanțe semnificative și au demonstrat deprinderi/competențe excelent de dezvoltate de aplicare a legiților și principiilor de bază ale

gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare grafică și cromatică a nudului uman, precum și realizare a compoziției de șevalet.

Din *analiza lucrărilor practice* de reprezentare a nudului uman, realizate în cadrul probei la disciplina „**Desen**” (Tabelul A15.1, Anexa 15), s-a evidențiat faptul că lucrările practice ale subiecților, specificate în Figura 3.10, se disting prin plasticitatea formelor, aplicarea diferitor mijloace de expresie grafică, dar și o abilitate excelent de dezvoltată de aplicare a liniei și materialului grafic. De asemenea, se atestă o scară tonală destul de variată și rafinement relevabil în redarea tonalităților, ce denotă un gust artistic, viziune artistică grafică (excelentă), individualitatea și originalitatea soluțiilor plastice și de expresie. Studiile în culoare de reprezentare a nudului uman, realizate de subiecți în cadrul probei la disciplina „**Pictură**” (Tabelul A15.2, Anexa 15), specificate în Figura 3.9, notează o redare complexă a relațiilor cromatice cu aplicarea unor soluții cromatice vibrante, fapt ce marchează o sensibilitate cromatică excelentă, dar și o capacitate de a obține o paletă curată de culoare, o posibilă consecință a studiilor de scurtă durată și studiilor de plein-air, realizate în cadrul activităților experimentale de formare. De altfel, studiile în culoare reliefează o coerență și claritate în redarea sursei frontale de lumină și redare de sinteză a formei nudului feminin. Evidențiem și faptul că studiile subiecților manifestă și o tendință de estetizare prin realizarea selecției artistice și plasarea accentelor cromatice, fapt ce denotă gust artistic și viziune a culorii. Lucrările practice, realizate de subiecți în cadrul probei la disciplina „**Compoziție**” (Tabelul A15.3, Anexa 15), specificate în Figura 3.11, se deosebesc prin diversitatea subiectelor relevate pentru tema „Peisaj”, descriu structuri compoziționale și soluții conceptuale variate, dar și diverse game cromatice. Prin urmare, a fost marcat că subiecții au valorificat diverse motive urbane, rurale și motive din cadrul practicii de vară, identificând soluții formale originale de sublimare a motivului plastic ales. Totodată, au fost consemnate și trimiteri, asociații la diverse curente ale artelor plastice moderne și, respectiv, diverse principii compoziționale, ce indică un nivel excelent al cunoașterii, atitudinilor artistice și viziunii artistice asupra lumii.

Examinarea răspunsurilor la **chestionar** (Anexa 16) a arătat că, în medie, subiecții dețin o cunoaștere și experiență variată asupra fenomenelor artelor plastice, fapt ce le oferă posibilitatea de a le percepe, racorda și aprecia coerent. Totodată, pe lângă educabilitate și experiență artistică, subiecții au manifestat și o capacitate excelent de dezvoltată de a reflecta asupra fenomenelor artelor plastice, de a găsi asociații, trimiteri, de a concepe și exprima esența expresiei plastice a operelor și procedeele utilizate, precum și de a manifesta propriile atitudini și preferințe artistice asupra operelor de artă, fapt ce evidențiază formarea propriei personalități în baza valorilor artistice asimilate.

În acest sens, remarcăm că lucrările practice ale subiecților și răspunsurile acestora în cadrul chestionarului din punct de vedere al *analizei pedagogice* susțin ideea că, în medie, subiecții au manifestat un grad de educabilitate artistico-plastică și un nivel excelent de formare a culturii artistice. Analiza pedagogică (metodică) a efectelor implementării Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor și lucrărilor practice ale subiecților în cadrul procesului de studiu manifestă un șir de schimbări și calități comportamentale profesionale, fapt ce demonstrează efectele calitative și eficiența Metodologiei aplicate.

Prin urmare, bazându-ne pe efectele generate de experimentul pedagogic aplicat, constatăm că strategiile didactice aplicate ale Metodologiei de formare (experimentale) au amplificat semnificativ pregătirea profesională a liceenilor prin asimilarea gramaticii artistico-plactice academice, au contribuit la dezvoltarea și formarea competențelor (calităților) și simțurilor liceenilor în baza cărora se formează cultura artistică a personalității, componentele și valorile acesteia: conștiința artistică, percepția artistică, necesitățile artistice, gândirea artistică și atitudinile liceenilor asupra fenomenelor de artă.

Datorită implementării strategiilor didactice ale Metodologiei de formare, liceenii au obținut deprinderi și competențe constante de exprimare artistico-plastică la un nivel excelent (independent), ce stau la baza formării culturii artistice și componentelor esențiale ale acesteia, influențând la nivel afectiv-cognitiv, dar și atitudinal asupra personalității liceenilor.

Un rol metodic important în implementarea Metodologiei de formare îl dețin **resursele metodologice pentru educația artistico-plastică** specificate în Anexa 6, elaborate cu ilustrarea creației marilor Maeștri ai artelor plastice naționale și universale, exemplele din diferite „școli de artă” și modele estetice (curente, mișcări artistice) pentru fiecare dintre activitățile propuse, având drept scop familiarizarea liceenilor și asimilarea atât a valorilor artistico-estetice, cât și a modalităților și principiilor de reprezentare artistico-plastică, conceperea diversității formelor de expresie, asimilarea fundamentelor gramaticii artistico-plactice academice, dar și formarea propriei viziuni artistice asupra lumii prin identificarea cu creația predecesorilor, formarea selecției și gustului artistic.

Din analiza implementării Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor prin artele plastice în cadrul disciplinelor „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” au rezultat o serie de particularități semnificative din punct de vedere pedagogic.

De altfel, realizarea **crochiurilor și schițelor de scurtă durată** (Figura A14.1, Figura A14.2, Anexa 14) cu subiecții a catalizat formarea unui set de competențe de exprimare grafică prin dezvoltarea spiritului de observație, viziunii integrale și competenței de apreciere a plasticității, tipicului și caracteristicului în timp relativ scurt. Grație specificității activității de

formare și anume limita temporală de realizare a sarcinii (de la 3 minute până la 2 ore academice), a fost condiționată una dintre principalele formații a liceenilor, precum formarea capacității de reacție, capacității de soluționare a unor sarcini complexe de apreciere și creare a diferitor soluții grafice originale, ce a implicat formarea abilității de aplicare a diferitor mijloace de expresie grafică, procedee tehnice și utilizare a diferitor materiale și suporturi.

Implementarea activității de formare prin realizarea *studiilor în culoare de scurtă durată* a servit drept un alt instrument declanșator pentru formarea unui set de competențe de exprimare în culoare prin formarea viziunii culorii, integrității percepției cromatice prin receptarea primei impresii și comparația relațiilor cromatice mari (Figura A14.3, Anexa 14). Totodată, ca și în activitatea de formare precedentă, prin condiționarea limitei temporale de realizare a sarcinii (de la 2 până la 3 ore academice), liceenii au reușit să formeze o capacitate de reacție în soluționarea unor sarcini complexe de apreciere și creare a diferitor soluții originale în pictură, ce a implicat însușirea și aplicarea abilităților fundamentale de armonizare a relațiilor de culoare a diferitor game cromatice, înscriere cromatică a elementelor redade în spațiul și mediul înconjurător, aplicarea principiilor devierii cromatice în studiul după model și formarea percepției culorii în ansamblu.

Analiza unei opere a artelor plastice universale a contribuit la formarea unui set de competențe de redare artistico-plastică a portretului și figurii umane (valabil pentru toate genurile artelor plastice: portret, nud, peisaj, natură statică, compoziție etc.) prin însușirea fundamentelor gramaticii artistico-plastice academice în baza analizei practice și reproducerii operelor artelor plastice universale cu reprezentarea nudului (Figura A14.4, Figura A14.5, Anexa 14). Așadar, această activitate a Metodologiei de formare a demonstrat că, grație acesteia, liceenii au asimilat și operaționalizat legitățile fundamentale privind specificitatea studiului figurii umane și nudului, principiilor și modalităților de reprezentare ale marilor Maeștri și „Școlilor de artă”, însușind caracterul estetic, algoritmul și logica aplicării procedeele tehnice, formarea selecției, gustului și gândirii artistice în ansamblu (analitice, asociative, prin imagini), fapt ce a favorizat formarea capacității liceenilor de a interpreta, experimenta și crea soluții plastice proprii în reprezentarea portretului și figurii umane sub aspect compozițional, cromatic, tehnic și artistic.

Amenajarea modelelor de studiu la disciplinele „Desen” și „Pictură” în concordanță cu principiul diversității și relaționarea acestora cu diverse modele estetice ale artelor plastice naționale și universale a influențat în mod semnificativ aspectul afectiv-emoțional și motivația liceenilor în cadrul procesului de studiu după natură prin menținerea elementului „noului”, perindarea și crearea unor impresii artistice și asociații noi (Figura A14.6, Figura A14.7, Figura A14.8, Anexa 14). Totodată, implementarea acestei particularități metodice a favorizat formarea unor interese constante, necesități artistice durabile, precum și necesitatea dialogului permanent

cu fenomene de artă prin contribuția directă la crearea unei atmosfere artistice lucrative/active în cadrul atelierului, amplificarea sentimentului de implicare a liceenilor și tangența directă cu lumea artei și simbolismului, dar și unui mediu favorabil creației. Realizarea lucrărilor de curs după aceste modele a favorizat capacitatea liceenilor de a interpreta, reprezenta, opera și conceptualiza imaginea artistică/realitatea/propriile lucrări, formarea gândirii abstracte și gândirii asociative prin abstractizare, relaționare, asociere, disociere și combinare a elementelor plastice prin categorii estetico-artistice și de expresie compozițională de sinteză maximă, precum și corelarea conținuturilor simbolice și semiotice în realizarea propriilor lucrări.

Realizarea *unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și operelor artistico-plastice universale* a servit drept un alt mecanism viabil pentru asimilarea și formarea unui set de cunoștințe și competențe de exprimare compozițională prin formarea capacității de a crea căutări compoziționale originale în baza interpretării unei sau mai multor compoziții artistico-plastice universale sau modele estetice (Figura A14.9, Figura A14.10, Anexa 14). Exersările liceenilor în procesul interpretării operelor artelor plastice universale au catalizat în mod semnificativ formarea competenței de a aplica propriile preferințe, aspirații, convingeri artistice compozițional-conceptuale, criterii artistice personalizate și viziunea artistică asupra lumii în cadrul elaborării compoziției prin asimilarea mijloacelor de expresie și a limbajului plastic al diferitor Maeștri și modele estetico-artistice, însușirea gramaticii artistico-plastice academice în reprezentarea compoziției, interpretarea diferitor tipuri și structuri compoziționale, interpretarea și relaționarea diferitor modele estetice.

În urma implementării *practicii de plein-air* s-a constatat că lucrările practice ale liceenilor se disting printr-un șir de calități definitorii (Figura A14.11, Figura A14.12, Figura A14.13, Anexa 14). Una dintre acestea mărturisește despre „curățarea” paletelor și capacității de percepție a culorii. Totodată, este de remarcă că, în urma practicii de plein-air, liceenii realizează mai rapid o serie de sarcini și obiective profesionale, precum: aprecierea relațiilor cromatice, stării generale ale modelului, spațialității etc. Acest fapt consemnează impactul direct al lucrului în plein-air, or „rapiditatea” capacității de reacție și coordonării se formează pe parcursul realizării studiilor de plein-air, limita temporală de realizare balansând între 2 și 3 ore academice. O altă calitate formată în cadrul practicii de plein-air este simțul spațiului. Liceenii plasează mult mai profund întrebarea privind redarea spațiului și caracterului de lumină în condițiile modelelor de atelier, redând mediul aerian în jurul portretului, figurii umane sau nudului atât în desen, cât și în pictură. Alte efecte ale practicii de plein-air demonstrează că însuși procesul de instruire devine mai vibrant și creativ, liceenii operează mult mai curajos cu mijloacele de expresie fie în desen, pictură sau compoziție. Experiența studiilor de plein-air influențează benefic și asupra modelelor de lungă durată din

atelierelor de creație prin selecție artistică la un nivel mai avansat. Liceenii reușesc să mențină mult mai constant realitatea în tabloul integral al percepției sale (premisele formării conceperii/viziunii artistice), să dezvolte competențele de transformare a conținuturilor personalizate, obiectivare a trăirilor senzoriale, manifestare a atitudinilor conceptuale și orientare spre activitate artistică. Acest aspect, în mod evident, indică asupra formării atitudinilor artistice ale liceenilor.

Așadar, implementarea Metodologiei de formare, ce a inclus șase strategii didactice, a contribuit substanțial la formarea culturii artistice a liceenilor prin percepția, gândirea și atitudinile artistice și printr-un șir de competențe specifice instruirii în domeniul artelor plastice. Realizând **analiza pedagogică (calitativă) și matematico-statistică (cantitativă)** a rezultatelor obținute în urma probei finale a liceenilor putem conchide că **Metodologia de formare a demonstrat eficiența calității instruirii și formării culturii artistice prin artele plastice prin obținerea unor rezultate mai înalte ce vizează procesul de instruire, vizibile atât prin indici statistici, cât și prin lucrările practice ale liceenilor.** Prin urmare, atât analiza indicilor statistici, cât și analiza pedagogică a progreselor liceenilor în activitatea artistico-practică și, respectiv, nivelul de formare a culturii artistice arată că rezultatele evaluării finale demonstrează **confirmarea ipotezei, validarea trainingului experimentului formativ** și atestă o puternică dependență a formării culturii artistice a liceenilor de calitatea instruirii și educației la disciplinele fundamentale ale artelor plastice, prezumând că mediul instituțional academic cu profil în arte plastice trebuie să valorifice cele mai bune strategii și practici pedagogice, formate evolutiv/istoric (tradiții) prin actualizarea realităților prezentului și viitorului (novații).

3.4. Concluziile la Capitolul 3

Demararea experimentului pedagogic a articulat necesitatea elaborării **nivelurilor de formare a culturii artistice și instrumentarului de evaluare**, constituit din probe practice la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* și chestionare.

Din interpretarea și analiza datelor statistico-matematice obținute, observațiilor și analizei pedagogice (hermeneutice) în cadrul cercetării experimentale, au fost desprinse următoarele **concluzii**:

1. **Diagnosticul de constatare** premergător experimentului pedagogic formativ a inclus chestionarea a 147 de liceeni ai claselor a X-a și a XI-a în vederea elucidării premiselor de formare a culturii artistice subiecților din cadrul instituțiilor de învățământ general fără profil în arte plastice și a comparației rezultatelor obținute pentru percepție, gândire și atitudini artistice: M=33,80, M=35,92, M=33,88 cu instituțiile de învățământ vocațional cu profil în arte plastice (BAC la „Istoria artelor plastice”, anul 2017 M=6,14, anul 2019 M=6,06), s-a constatat că *există*

diferențe semnificative statistic și, în medie, primii întâmpină dificultăți și comit curențe cu grave abateri în percepția, analiza și reflecția artistică, cât și manifestarea atitudinilor artistice față de opere și fenomene ale artelor plastice.

2. Potrivit coeficienților de corelație, a fost constatat că există o **corelație între variabilele independente**: percepția artistică, gândirea artistică și atitudinile artistice, aspect remarcat și în practica pedagogică în cadrul disciplinelor de profil.

3. În urma realizării experimentului formativ cu 20 de liceeni ai claselor a X-a și a IX-a din cadrul Liceului Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”, potrivit datelor obținute, a fost demonstrat că există o **corelație** dintre valorile obținute la **etapa de constatare** și cele obținute la **etapa de validare**. Aspect confirmat și în practica pedagogică în cadrul disciplinelor de profil, or, orice activități/training de formare sunt dependente de fundamentul cunoașterii și experienței pe care îl deține deja educabilul.

4. Interpretarea comparativă a **mediilor aritmetice** pentru variabilele independente din cadrul etapei de constatare și validare pentru: proba la „Desen” – percepția artistică $T=-8,443$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-7,263$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-6,806$, $p=0,001$, $N=20$; proba la „Pictură” – percepția artistică $T=-12,142$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-5,233$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-5,394$, $p=0,001$, $N=20$; proba la „Compoziție” – percepția artistică $T=-8,307$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-11,676$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-8,863$, $p=0,001$, $N=20$; chestionar – percepția artistică $T=-8,396$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-6,941$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice $T=-7,594$, $p=0,001$, $N=20$; atestă valori ce indică rezultate semnificative statistic, **confirmarea ipotezei și validarea trainingului experimentului formativ**.

Generalizând **analiza datelor statistico-matematice** obținute, și anume a **mediilor aritmetice (M)**, **diferențelor de medii (T-Student)** și **frecvenței absolute/distribuției a subiecților pe niveluri de formare**, observăm că valorile relevate descriu formarea culturii artistice la etapa de constatare drept dezvoltată excelent, plasată la nivelul I de formare pentru categoria de vârstă și etapa de școlarizare, prezentând, astfel, un progres semnificativ drept consecință a aplicării Metodologiei de formare. Bineînțeles că acest aspect atestă eficiența și validarea acesteia.

5. Concordant **analizei pedagogice (hermeneutice) calitative** a experimentului formativ cu cei 20 de subiecți pe lângă cea cantitativă, din punct de vedere al observațiilor pedagogice a lucrărilor practice (etapei de constatare și validare) și lucrărilor de curs, am remarcat că subiecții au obținut performanțe semnificative și au demonstrat *deprinderi și competențe excelent dezvoltate* de aplicare a legităților și principiilor de bază ale gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare grafică și cromatică, precum și realizarea compoziției de șevalet. Prin urmare, am

atestat un șir de *progrese calitative* în evoluția și pregătirea profesională, dar și formarea culturii artistice a subiecților prin manifestarea unui nivel excelent al percepției, gândirii și atitudinilor artistice la toate disciplinele practice de profil. Acest fapt confirmă/validează eficiența Metodologiei de formare atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ.

6. Demersul experimental și investigațional a demonstrat că **practica de plein-air** (a VI-a strategie didactică) reprezintă un stimulator de aplicare și dezvoltare a cunoștințelor și competențelor specifice acumulate de liceeni în timpul studiului din atelier. În rezultat, conchidem că practica de plein-air deține un rol semnificativ în procesul de instruire în arte plastice și reprezintă un instrument/mecanism relevabil și eficient de dezvoltare a competențelor artistice specifice, abilitare a potențialului de creație și formare a culturii artistice. Așadar, implicarea liceenilor în activitate artistico-practică (exersare, soluționare a unor sarcini artistice complexe și diverse) cu o astfel de intensitate generează obținerea unei experiențe artistice, sensibilizarea senzorială, cognitivă și afectivă, dezvoltă procese complexe la nivelul conștiinței artistice, favorizând formarea culturii artistice a liceenilor.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cadrul teoretico-metodologic și praxiologic elaborat al formării culturii artistice a liceenilor în învățământul vocațional academic la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție* reflectă o viziune prospectivă, susținută de practici pedagogice formate evolutiv, prin conjugarea demersului tradițional și inovator al educației artistico-plastice, servind drept reper relevabil pentru *practica educațională actuală* și fundament solid de sinteză a mai multor domenii științifice socio-umaniste, exigențelor formative ale prezentului și construcției calității în educație pentru *dezvoltarea/concretizarea științifică* ulterioară a domeniului.

Sumarizând demersul cercetării, am ajuns la următoarele **concluzii** referențiale:

1. Studiul teoretic al temei (subcapitolul 1.1) a permis determinarea evoluției și aprofundarea cercetărilor teoretice privind termenul de **cultură artistică drept fenomen istoric colectiv**, vizând examinarea conceptelor-cheie: valoare, stil, criză culturală/spirituală, fenomenologia artei prin prisma funcțiilor artei (Anexa 1) și a capacității culturogene în raport cu personalitatea umană și **ca parte a culturii personale** a individului, aliniate în jurul celor două condiții ale ființei umane ca *obiect/produs* al culturii și *subiect/creator* al culturii, fiind iminent determinată de nivelul educației artistice a personalității/societății. Examinarea *structurii și conținutului culturii artistice* (subcapitolul 1.2) a condus la elucidarea fenomenelor relaționale și componentelor de bază, precum: **(1) percepția artistică** – dezvoltarea analizatorului vizual, conceperea fondului emoțional și a celui conceptual-ideatic al fenomenelor artei, formarea viziunii artistice, **(2) gândirea artistică** – transformarea și generalizarea impresiilor receptate prin înțelegerea și trăirea fenomenelor artei, stăpânirea limbajului artistico-plastic în activitate artistico-practică, **(3) atitudinile artistice** – relaționarea specificității individuale și valorilor artistice universale, formarea gustului artistic, lumii senzitive a subiectului, atitudinii vizionare asupra lumii, condiționarea manifestării prin creație artistică.
2. Altă optică a analizei de cercetare a pus în valoare **prioritatea fenomenului cultural** (#HeritageAtSchool #EuropeForCulture) în contextul strategiilor de dezvoltare a Uniunii Europene și **educației artistice** drept formator al culturii artistice (subcapitolul 1.3). Procesul investigațional a arătat că în condițiile crizelor din domeniul culturii și regresului educației artistico-plastice, cultura artistică reprezintă o contrabalanță față de influențele mutilate ale culturii de masă, kitsch-ului, analfabetismului și amatorismului în domeniul artelor plastice la nivel colectiv (social) și individual (al educatului), asigurând existența social necesară, funcționarea, reproducerea istorică a proceselor de creație artistică și

- dezvoltarea artelor plastice. Sinteza investigațiilor realizate a articulat necesitatea conceptualizării **Modelului teoretic al culturii artistice** drept finalitate a educației artistice (subcapitolul 2.1), elaborarea/structurarea **componentelor, valorilor, indicatorilor, descriptorilor și definiției** culturii artistice prin valorificarea instrumentarului, valențelor artei și educației artistice în cultivarea umană drept om și creator, cuantificând, în speță, limbajul senzitiv (изобразительный) al artelor plastice.
3. Exercițiul de cercetare a particularităților de dezvoltare a elevilor de liceu (subcapitolul 2.2) a arătat că principala neoformație a adolescenței este **apariția personalității și sentimentului, unicității acesteia, formarea Ego-identității, propriului „Eu” și propriei viziuni asupra lumii**. Este o etapă a dezvoltării caracterizată de maximizarea potențialului spiritual și reflectiv, **accelerarea dezvoltării cognitive, senzitive și afective**, formarea nucleului sistemic al personalității mediate de procesele *interiorizării conținuturilor socio-culturale*. Acest aspect indică asupra oportunității formării culturii artistice prin artele plastice anume la această vârstă. O valoare intrinsecă are, în contextul investigațional, elucidarea și examinarea conceptului de **Școală academică** (subcapitolul 2.3) ca fenomen cultural elitist capabil de a crea medii și ambient artistic, de a cultiva un nivel înalt al educabilității artistico-plastice și a forma cultura artistică a educaților și societății. Studiul analitic a servit drept temei al determinării **reperelor teoretico-filosofice și esenței pedagogice a Școlii academice**.
4. Elaborarea *cadrelor teoretico-filosofice, conceptuale, disciplinare și didactice* al **Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice** (subcapitolul 2.4) a fost fundamentată în baza mai multor reperi teoretice examinate în capitolul 1 și 2. **Cadrul conceptual** a însumat complementaritatea intrinsecă a: *formelor cunoașterii artistice, metodelor și practicilor cunoașterii artistice; conținuturilor educației artistico-plastice; și principiilor cunoașterii artistice*. **Cadrul disciplinar** a inclus elaborarea *competențelor specifice, reperelor și conținuturilor metodologice ale procesului de instruire, obiectivelor de formare a culturii artistice relaționale: percepției, gândirii și atitudinilor artistice, unități de conținut la disciplinele Desen, Pictură, Compoziție pentru casele a X-a, a XI-a și a XII-a*. Concordant reperelor teoretico-metodologice enunțate mai sus au fost elaborate șase **strategii didactice** referențiale, precum a: **percepției artistice** – (1) *Dezvoltarea competențelor artistico-grafice prin realizarea schițelor și crochiurilor și (2) Dezvoltarea competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată; gândirii artistice* – (3) *Analiza unei opere a artelor plastice universale și (4) Relaționarea modelelor de*

studiu cu diverse modele artistico-estetice; atitudinilor artistice – (5) Realizarea unei compoziții originale în baza interpretării modelelor artistico-estetice și (6) Realizarea practicii de vară în plein-air.

5. Demararea experimentului pedagogic (capitolul 3) a specificat necesitatea elaborării nivelurilor de formare a culturii artistice și mai multor instrumente de evaluare (probe practice la disciplinele Desen, Pictură, Compoziție, chestionare), aplicate în cadrul etapei de constatare și validare. Totodată, în vederea elucidării premiselor de formare a culturii artistice subiecților din cadrul instituțiilor de învățământ general fără profil în arte plastice a fost realizat un **diagnostic de constatare** cu implicarea a 147 de liceeni, care a demonstrat că există diferențe semnificative statistic obținute pentru percepție, gândire și atitudini artistice față de liceenii instituțiilor de învățământ vocațional cu profil în arte plastice.

Designul experimentului formativ a inclus implementarea strategiilor didactice elaborate cu participarea a 20 de liceeni ai Liceului Academic de Arte Plastice „Igor Vieru” pe parcursul a 4 semestre școlare. Implementarea experimentului pedagogic a demonstrat valoarea teoretico-metodologică și praxiologică a Metodologiei de formare și instrumentarului de evaluare aplicat. Deci, potrivit **rezultatelor experimentale cantitative și calitative** obținute au fost atestate valori, ce indică rezultate semnificative statistic, confirmarea ipotezei și validarea trainingului experimentului formativ.

Interpretarea comparativă a *mediilor aritmetice* pentru variabilele independente din cadrul etapei de constatare și validare pentru: proba la „Desen” – percepția artistică: $T=-8,443$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică: $T=-7,263$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice: $T=-6,806$, $p=0,001$, $N=20$; proba la „Pictură” – percepția artistică: $T=-12,142$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică $T=-5,233$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice: $T=-5,394$, $p=0,001$, $N=20$; proba la „Compoziție” – percepția artistică: $T=-8,307$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică: $T=-11,676$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice: $T=-8,863$, $p=0,001$, $N=20$; chestionar – percepția artistică: $T=-8,396$, $p=0,001$, $N=20$; gândirea artistică: $T=-6,941$, $p=0,001$, $N=20$; atitudinile artistice: $T=-7,594$, $p=0,001$, $N=20$; atestă valori, ce indică rezultate semnificative statistic, confirmarea ipotezei și validarea trainingului experimentului formativ. Generalizând **analiza datelor statistico-matematice**, obținute și anume a mediilor aritmetice (M), diferențelor de medii (T-Student) și frecvenței absolute/distribuției a subiecților pe niveluri de formare, observăm că valorile relevate descriu formarea culturii artistice la etapa de constatare drept dezvoltată excelent, prezentând astfel, un progres semnificativ. În același spectru de idei, potrivit **analizei**

pedagogice (hermeneutice) calitative a experimentului formativ și observațiilor pedagogice ale lucrărilor practice a fost consemnat faptul că subiecții au obținut performanțe relevabile și au demonstrat un șir de *progrese calitative* în evoluția/pregătirea profesională și formarea culturii artistice prin manifestarea unui *nivel excelent al percepției, gândirii și atitudinilor artistice* la toate disciplinele practice de profil, fapt ce confirmă/validează eficiența Metodologiei de formare atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ.

Contribuția originală a cercetării pentru dezvoltarea științelor educației în artele plastice, atingerea **scopului cercetării și soluționarea problemei științifice importante** de *actualizare, eficientizare și sporire a calității învățământului vocațional academic în artele plastice la disciplinele Desen, Pictură, Compoziție* rezidă în:

- conceptualizarea *Modelului teoretic al culturii artistice* (componentelor, valorilor, indicatorilor și descriptorilor) și a unor precizări noționale inerente modelului;
- generalizarea, precizarea și sistematizarea conceptelor și practicilor pedagogice de bază, elaborarea *reperelor teoretico-filosofice și esenței pedagogice ale conceptului de Școală academică*;
- elaborarea *nivelurilor de formare și a instrumentelor de evaluare* ale culturii artistice;
- fundamentarea teoretică, elaborarea și validarea experimentală (cantitativă și calitativă) a *Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic* la nivel *teoretico-filosofic, conceptual, disciplinar și didactic*.

Recomandări

I. Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (*formatorilor de politici în domeniul învățământului vocațional cu profil în arte plastice, învățământului general și domeniului culturii*)

Implementarea rezultatelor cercetării vine din necesitatea imperativă de a proteja funcționarea culturii artistice la nivel de stat și suplini lipsa unei viziuni unitare și fundamentate sub aspect științific și pedagogic în cadrul educației artistico-plastice vocaționale instituționale, condiții în care formarea culturii artistice a viitoarei generații reprezintă o prioritate de actualitate pentru o societate competitivă și autosuficientă în toate domeniile de manifestare, capabilă de a dezvolta propria identitate culturală în dimensiune universală.

Deși prezenta cercetare a avut drept scop elaborarea unui cadru aplicabil explicit pentru învățământul liceal, contextul investigațional a integrat un context fundamental mai larg, aplicabil pentru toate treptele de școlarizare și implicit pentru învățământul superior la disciplinele „Desen”,

„Pictură”, „Compoziție” în condiția ajustării în conformitate cu tipul de instituție și particularitățile psihopedagogice ale vârstei educaților. Remarcăm, de asemenea, că necesitatea valorificării și implementării rezultatelor prezentei cercetări survine din lipsa stringență a cadrelor didactice, experților și formatorilor din domeniul în cadrul sistemului existent. Or, aplicarea acestora are menirea inclusiv de a forma cadrele competente necesare sistemului actual.

II. Instituțiilor generale și profesional-tehnice cu profil în arte plastice *(conducătorilor, managerilor, cadrelor didactice)*

Prezenta cercetare a avut drept scop elaborarea unui cadru conform și explicit pentru învățământul general liceal și profesional-tehnic. În acest sens, rezultatele cercetării sunt aplicabile direct în cadrul curricular al liceelor, colegiilor și centrelor de excelență la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” în vederea formării culturii artistice a liceenilor/educabililor. Totodată, acestea pot fi implementate și în cadrul treptei gimnaziale în condiția ajustării în conformitate cu tipul de instituție și particularitățile psihopedagogice ale vârstei educaților.

Pornind de la premisa faptului că învățământul superior din Republica Moldova cuprinde un cadru larg de domenii și specializări, ce implică formarea culturii artistice a studenților, implementarea Metodologiei de formare a culturii artistice în cadrul învățământul preuniversitar va asigura un contingent de abiturienți profesional pregătiți și competitivi pentru continuarea studiilor universitare și pregătirea viitoarelor cadre didactice.

III. Facultăților de arte plastice din cadrul învățământului superior *(conducătorilor de catedră, profesorilor, conferențiarilor și lectorilor universitari)*

Având în vedere faptul că învățământul superior din Republica Moldova cuprinde un cadru larg de domenii și specializări (Cadrul național al calificărilor), ce implică formarea culturii artistice a studenților precum *arte plastice* (pictură de șevalet, pictură monumentală, grafică, sculptură), *arte decorative* (ceramică, tapiserie, artizanat), arhitectură, design (industrial, grafic, digital, interior, vestimentar, urban, de landsaft), *tehnologii poligrafice, restaurarea și conservarea patrimoniul cultural, iconografie, teoria și istoria artelor, muzeografie, activitate editorială* (grafică de carte), *marketing* (publicitate, branding), *mass-media* (audiovizual), *industrii creative și culturale, arte vizuale* (fotografie, film, regie film), *scenografie* (cinematică, teatrală, coreografică), dar și tendințelor/cerințelor pieței de muncă îndreptate la nivel mondial spre „*estetizare*” în producere și servicii publice de calitate, formarea culturii artistice a studenților reprezintă un deziderat și exigență inexorabilă în vederea competitivității și pregătirii profesionale a contingentului de absolvenți ai instituțiilor superioare.

Luând în considerație faptul că în procesul cercetării a fost elaborat un vast cadru teoretic, proiectiv și metodologic referențial, rezultatele cercetării sunt recomandabile și aplicabile inclusiv

în cadrul facultăților de arte plastice din cadrul învățământului superior, care prevăd disciplinele de „Desen”, „Pictură” și „Compoziție”, relevând aspecte teoretice, proiective și metodologice valoroase în vederea formării culturii artistice a studenților. Totodată, ținem să menționăm, că exodul și lipsa unui contingent de studenți în cadrul facultăților de arte plastice la specialitatea pictură de șevalet în ultimii ani reprezintă o consecință certă a unei lipse de abordări și cadre profesioniste, precum și a unei oferte educaționale de calitate insuficientă și nemotivante.

IV. Instituțiilor extrașcolare cu profil în arte plastice și instituțiilor cu clase liceale ce optează pentru studierea aprofundată a artelor plastice (*managerilor, cadrelor didactice*)

Rezultatele prezentei cercetări sunt iminent recomandabile cercurilor de creație, școlilor de artă, cursurilor opționale în artele plastice în cadrul instituțiilor extracurriculare cu profil în arte plastice și instituțiilor cu clase liceale ce optează pentru studiere aprofundată a artelor plastice („Desen”, „Pictură”, „Compoziție”), având un rol relevabil în formarea culturii artistice a educaților. Pornind de la ideea că asemenea tipuri de instituții/școlarizare prezumă programe de instruire mai lejere, conținuturile educaționale înaintate pot fi simplificate în concordanță cu nivelul de complexitate și particularitățile psihopedagogice ale vârstei educaților.

BIBLIOGRAFIE

În limba română

1. BLAGA, L. *Trilogia culturii*. București: Humanitas, 2011. 502 p. ISBN: 978-973-50-2953-1.
2. BLAGA, L. *Trilogia cunoașterii*. București: Humanitas, 2013. 649 p. ISBN: 978-973-50-4174-7.
3. BLAGA, L. *Trilogia valorilor II. Gândire magică și religie*. București: Humanitas, 1996. 382 p. ISBN: 973-28-0664-8.
4. BLAJA-VITCOVSCHII, A. *Dezvoltarea sensibilității cromatice la elevii claselor primare*. tz. de doct. hab. în pedagogie
5. BOCOȘ, M. *Teoria și practica cercetării pedagogice*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2003. 287 p. ISBN 973-686-483-9.
6. BOROZAN, M., BEȚIVU, A. Axiologia emoțiilor din perspectiva rolului strategic al cercetării pedagogice în schimbarea socială. In: *Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare*. Ediția 1-a, 27 aprilie 2017. Bălți: Tipografia din Bălți, 2017. pp. 229-233. ISBN 978-9975-132-97-8.
7. BRAGA, T. *Alexandru Plămădeală: Maeștri basarabeni din secolul XX*. Chișinău: Editura Arc, 2004. 96 p. ISBN 978-9975-61-162-6.
8. BRICEAG, S. *Psihologia vârstelor. Curs universitar*. Bălți: USARB, 2017. 291 p. ISBN 978-9975-50-196-5.
9. CALLO, T. Modernitatea axiologică a pedagogiei kantiene. Întoarcere în viitor. In: *Univers Pedagogic*. 2010. nr. 3, pp. 14-20. ISSN 1811-5470.
10. CALLO, T. *O pedagogie a integralității. Teorie și practică*. Chișinău: CEP USM, 2007. 171 p. ISBN 978-9975-70-161-7.
11. CALLO, T. *Pedagogia practică a atitudinilor*. Chișinău: Grupul Editorial Litera, 2014. 240 p. ISBN 978-9975-74-340-2.
12. CALLO, T. *Școala științifică a pedagogiei transprezente*. Chișinău: Pontos, 2010. 320 p. ISBN 978-9975-51-194-0.
13. CALLO, T. Valoarea integralității prin prismă hermeneutică. Repere filosofice și pedagogice. In: *Univers Pedagogic*. 2011. nr. 2, pp. 10-18. ISSN 1811-5470.
14. CĂLINESCU, G. Clasicism Romantism Baroc. In: *Impresii asupra literaturii spaniole studii și conferințe* [online]. Editura Minerva, 1982. pp. 13-27. [citat 08.08.2020] Disponibil: <https://octavianpaun.blogspot.com/2015/02/clasicism-romantism-baroc-eseu-de.html>

15. CIOBANU, C. I. *Valentina Rusu-Ciobanu: Maeștri basarabeni din secolul XX*. Chișinău: Editura Arc, 2004. 151 p. ISBN: 9975-61-304-7.
16. CIORAN, E. *Pe culmile disperării*. București: Humanitas, 1990. 203 p. ISBN 973-28-0168-9.
17. CLAPATIUC, A. Atitudinile artistice ca parte a culturii artistice a liceenilor. In: *Intellectus*. Chișinău: AGEPI, Nr. 3-4/2020. pp. 113-118. ISSN: 1810-7079.
18. CLAPATIUC, A. De ce avem nevoie de Școală academică în postclasicitate? In: *Materialele conferinței științifice internaționale: „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine„*, Ediția a III-a, 11-12 februarie 2021, Chișinău. Iași, România: AȘM, 2021, pp. 208-214. ISSN 2558-894X.
19. CLAPATIUC, A. Dimensiuni conceptuale ale noțiunii de cultură artistică. In: *Învățământul artistic – dimensiuni culturale: Conferința științifică internațională: Tezele comunicărilor* din data 23 aprilie 2021. Vol. 2 : Artă teatrală, cinematografică, coregrafică. Arte plastice, decorative și design. Științe socio-umanistice și culturologie. Chișinău: AMTAP, pp. 60-61. ISBN 978-9975-3453-5-4.
20. CLAPATIUC, A. Dimensiuni conceptuale ale noțiunii de cultură. Ce este cultura și de ce avem nevoie de ea astăzi? In: *Revista Studia Universitatis Moldaviae*, Seria științe ale Educației. Chișinău: USM, Nr. 11/2020. pp. 174-181. ISSN: 1857-2103.
21. CLAPATIUC, A. Gândirea artistică drept parte a culturii artistice a liceenilor. In: *Materialele conferinței științifico-practice internaționale: „Educația artistic-spirituală în contextual învățământului contemporan: realizări, provocări, perspective„*, din data 30-31 octombrie 2020. Broșură. Rezumate, Chișinău: USARB, pp. 10-11. ISBN 978-9975-3470-1-3.
22. CLAPATIUC, A. Originile Școlii de Belle Arte - tradițiile școlii academice europene. (V. Okuško, A. Plămădeală și A. Baillayre). In: *Materialele conferinței științifice internaționale: „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine„*, Ediția a III-a, 11-12 februarie 2021, Chișinău. Iași, România: AȘM, 2021, pp. 223-233. ISSN 2558-894X.
23. CLAPATIUC, A. Prioritatea fenomenului cultural și a educației artistice. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. Chișinău: Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Nr. 6(124), 2020. pp. 16-19. ISSN: 1810-6455.
24. CLAPATIUC, A. Studiul artei expresioniste în context curricular. In: *Univers Pedagogic*. Chișinău: IȘE, Nr. 3(47), 2015. pp. 17-20. ISSN 1811-5470.
25. CLAPATIUC, A. Studiul compoziției la lecțiile de Educație plastică. In: *Revistă de științe socioumane*. Chișinău: UPSC, Nr. 2(30), 2015. pp. 76-80. ISSN 1857-0119.

26. COJOCARU-BOROZAN, M. *Metodologia cercetării culturii emoționale*. Chișinău: UPSC, 2012. 208 p. ISBN 978-9975-46-119-1.
27. COJOCARU-BOROZAN, M. *Teoria culturii emoționale*. Chișinău: UPSC, 2010. 239 p. ISBN 978-9975-46-066-8.
28. COLESNIC, I. *Colegiul Republican de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”: Ghid enciclopedic*. Chișinău: Museum, 2008. 272 p. ISBN: 978-9975-906-27-2.
29. COTOVIȚCAIA, D. Educația cultural-artistică: Viziuni și perspective de aplicare practică și metodologică. In: *Școala modernă: provocări și oportunități*. 5-7 noiembrie 2015, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul de Științe ale Educației, 2015. pp. 342-347. ISBN 978-9975-48-100-7.
30. CREȚU, T. *Curs. Psihologia adolescentului și adultului* Ministerul Educației și Cercetării. Proiectul pentru Învățământul Rural, 2005. 130 p. ISBN 973-0-04298-5.
31. CRISTEA, S. Educația artistică. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2014. nr. 1(83), pp. 53-56. ISSN 1810-6455.
32. CRISTEA, S. *Fundamentele pedagogiei*. Iași: Polirom, 2010. 396 p. ISBN: 978-973-46-1562-9.
33. CRISTEA, S. Paradigme în educație/pedagogie. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2014. nr. 5-6(87-88), pp. 93-100. ISSN 1810-6455.
34. CRISTEA, S. Paradigme în politica educației. In: *Școala modernă: provocări și oportunități*. 5-7 noiembrie 2015, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: IȘE, 2015. pp. 17-20. ISBN 978-9975-48-100-7.
35. CRISTEA, S. Postmodernismul postmodernitatea în educație. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2001. nr. 1(5), pp. 62-65. ISSN 1810-6455.
36. CUCOȘ, C. *De ce avem nevoie (și) de o educație pentru frumos* [online]. 2011 [citat 06.07.2018] Disponibil: <http://www.constantincucos.ro/2011/03/hello-world>
37. CUZNEȚOV, L. *Filosofia și axiologia educației. Suport de curs*. Chișinău: CEP UPS „I. Creangă”, 2017. 121 p.
38. DEMETRESCU, R. și alții. *Catalog UNArte. Universitatea Națională de Arte din București*. București: Editura UNARTE, 2014. 305 p. ISBN 978-606-8296-98-2.
39. FLOREA, V. *Grigorescu*. București: Meridiane, 1978. 57 p.
40. GEORGIU, G. *Filosofia culturii* [online]. Curs. Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București, 2001. 286 p. [citat 08.08.2020] Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/43970406/Filosofia-Culturii>

41. GEORGIU, G. *Filosofia culturii. Cultura și comunicare*. București: Comunicare.ro, 2004. 364 p. ISBN 973-711-026-9
42. GHICOV, A. *Cadrul conceptual al retellizării în metodologia protextului*. tz. de doct. hab. în științe pedagogice. Chișinău, 2017. 369 p.
43. GÎNCU, I. *Orientările valorice în formarea profesională*: tz. de doct. în ped. Chișinău, 2015. 184 p.
44. HUBENCO T., PRISACARU L. *Educația plastică. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru învățământul primar și gimnazial*. Ed. Liceym, 2011
45. HUBENCO, T. Importanța artelor plastice în educația estetică a elevilor. In: *Școala modernă: provocări și oportunități*. 5-7 noiembrie 2015, Chișinău: IȘE, 2015. pp. 323-325. ISBN 978-9975-48-100-7.
46. HUBENCO, T., CLAPATIUC, A. Cultura artistică – formă a culturii personale. În: *Materialele conferinței științifice internaționale: „Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”* Vol.7, Partea 2, 5 iunie 2020, Cahul: USBPH, 2020.
47. ILIESCU, I., MOTROC, M. *Colecția Pictori de Geniu: Viața și opera lui Grigorescu*. Nr. 8, București: Adevărul Holding, 2009. 160 p. ISBN: 978-606-539-105-5.
48. MANOLACHE I. Criterii de evaluare a cercetării educaționale multidisciplinare. In: *Cercetări de psihologie școlară. Editura Licorn*, 1999. 173 p.
49. MARINESCU, D. Istoria Școlii de Belle-arte din Chișinău prin documentele de arhivă In: *Gaudeamus. Alma Mater Crisiensis. Supliment dedicat aniversării a 97 de ani de la unirea Basarabiei cu România*. Oradea: Editura Universității, 2015. ISSN 2344-3154.
50. MUSCALU ALBANI, M. *Corneliu Baba – Confesiuni și jurnale, Volumul I: 1944-1965* București: Muzeul Național de Artă a României, 2018. 265 p. ISBN 978-606-8029-71-9.
51. NOICA, C. *Povestiri despre om după o carte a lui Hegel*. București: Humanitas, 2009. 307 p. ISBN 978-973-50-3384-2.
52. PÂSLARU, V. Cunoașterea umană și educația artistic-estetică. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2014. nr. 1(83), pp. 9-15. ISSN 1810-6455
53. PÂSLARU, V. Frumosul ca triadă a ființei umane. In: *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*. 2018. nr. 3(50), pp. 124-128. ISSN 1857-0461.
54. PÂSLARU, V. Valoare și educație axiologică: definiție și structurare. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2006. nr. 1(35), pp. 5-10. ISSN 1810-6455.

55. SION, G. *Psihologia vârstelor*. București: Editura Fundației România de Măine, 2003. 256 p. ISBN 973-582-682-8.
56. STAVILĂ, T. Școala de Belle Arte din Chișinău. Fondatori și susținători. In: *Studii și cercetări de istoria artei: Artă plastică*, serie nouă, București, tom 3 (47), 2013. [online]. pp. 141-149. [citată 08.08.2020] Disponibil: http://www.istoria-artei.ro/resources/files/SCIAAP_2013_Art_06_Stavila.pdf
57. STAVILĂ, T. *Artele frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea*. Chișinău: Editura Arc, 2019, 368 p. ISBN 978-9975-0-0319-3.
58. STAVILĂ, T., ROBU, I., BACINSCHI, M. *Auguste Baillayre: Maeștri basarabeni din secolul XX*. Chișinău: Editura Arc, 2004. 96 p. ISBN 9975-61-361-6.
59. STĂVILĂ, T. *Arta Plastică Modernă din Basarabia. 1870–1940*. Chișinău: Știința, 2000. 159 p. ISBN 9975-67-174-8.
60. STĂVILĂ, V. Din istoria școlii și societății de arte frumoase (Belle arte) din Basarabia. In: *Tyragetia*. Serie nouă. 2008, nr. 2(17), pp. 327-332. ISSN 1857-0240.
61. ȘUȘALĂ, I. N., BĂRBULESCU, O. *Dicționar de artă. Termeni de atelier*. București: Sigma, 1993. 302 p. ISBN 973-9077-22-6.
62. URSACHI, R. Factori fundamentali în formarea viziunii artistice – corelări și premise. In: *Revistă de științe socioumane*. 2014. nr. 3(28), pp. 88-94. ISSN 1857-0119.
63. VIANU, T. *Arta și frumosul din problemele constituției și relației lor*. București: Societatea Română de filosofie, 1931. p. 200.
64. VIANU, T. *Estetica* [online]. București: Orizonturi, 374 p. ISBN: 973-9154-71-9 [citată 26.12.2020] Disponibil: https://issuu.com/ksiushasidlovsciaia/docs/tudor_vianu_-_estetica

Recomandări și acte naționale

65. *Examene și evaluări Naționale 2017* [online]. Chișinău: MECC, Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare, 2017. 254 p. [citată 13.01.2021]. Disponibil: https://ance.gov.md/sites/default/files/raport_examene_2017.pdf
66. *Examene și evaluări Naționale 2019* [online]. Chișinău: MECC, Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare, 2019. 223 p. [citată 13.01.2021]. Disponibil: https://ance.gov.md/sites/default/files/raport_examene_2019.pdf
67. *Regulamentul cu privire la examenul național de bacalaureat* [online]. Chișinău: MECC, 2018. 40 p. [citată 13.01.2021]. Disponibil: https://ance.gov.md/sites/default/files/reg_bac_rom_mo_2018.pdf

68. VITCOVSCHI, A., URSU, Z., VÎNTU-PALAMARI, L. *Curriculum Național. Aria Curriculară Arte. Educație Plastică. Clasele V-VII. Coord.: Cutasevici, A., Crudu, V., Gaiciuc, V.* Chișinău: MECC, 2019.

În limba rusă

69. АВСИЯН, О. С. *Натура и рисование по представлению.* Москва: Изобразительное искусство, 1985. 152 с.
70. АКСЕНОВ, Ю. Г. и др. *Рисунок и живопись.* Том Москва: Искусство, 1961. 362 с.
71. АРСЛАНОВ, В. *Теория и история искусствознания. Античность. Средние века. Возрождение. Учебное пособие для вузов.* Москва: Академический проект, 2015. 436 с. ISBN 978-5-8291-1676-7, ISBN 978-5-902767-73-2.
72. АРСЛАНОВ, В. *Теория и история искусствознания. Просвещение. Ф. Шеллинг и Г. Гегель. Учебное пособие.* Москва: Академический проект, 2015. 435 с. ISBN 978-5-8291-1788-7.
73. АРСЛАНОВ, В. *Теория и история искусствознания. XX век. Духовно-исторический метод. Социология искусства.* Москва: Академический проект, 2015. 275 с. ISBN 978-5-8291-1802-0.
74. АРСЛАНОВ, В. *Теория и история искусствознания. XX век. Постмодернизм: учебное пособие для вузов.* Москва: Академический проект, 2015. 287 с. ISBN 978-5-8291-1803-7.
75. АРСЛАНОВ, В. *Теория и история искусствознания. XX век. Формальная школа. Учебное пособие для вузов.* Москва: Академический проект, 2015. 344 с. ISBN 978-5-8291-1676-7, ISBN 978-5-8291-1719-1.
76. АФАНАСЬЕВ, В. *Системность и общество.* Москва: Ленанд, 2018. 368 с. ISBN 978-5-9710-5306-4.
77. БАКИЕВА, О. А. *Методика преподавания изобразительного искусства: учебное пособие.* Тула: Издательство Тюменского государственного университета, 2012. 199 с. ISBN 978-5-400-00717-0.
78. БАКУШИНСКИЙ, А. *Художественное творчество и воспитание.* Москва: Карапуз, 2009. 304 с. ISBN 978-5-8403-1522-4.
79. БАРИЦ, А. О. *Наброски и зарисовки.* Москва: Искусство, 1970. 165 с.
80. БАРИЦ, А. *Рисунок в средней художественной школе.* Москва: Изд. Акад. худ. СССР, 1963. 300 с.

81. БАСИН, Е. Я. *Творческая личность художника*. Санкт-Петербург: Алетейя, 2015. 88 с. ISBN 978-5-9905929-9-8.
82. БЕДА, Г. В. *Живопись*. Москва: Просвещение, 1986. 192 с.
83. БЕДА, Г. В. *Основы изобразительной грамоты*. Москва: Просвещение, 1989. 192 с. ISBN 978-5-09-000990-4.
84. БЕДИНА, А. Проблемы развития художественного видения. In: *Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии*: сб. ст. по матер. V междунар. науч.-практ. конф. Часть II. Новосибирск: СибАК, 2011. с. 36-40, ISBN 978-5-91711-031-8 (2).
85. БОЛЬШАКОВ, В. П. *Культура как форма человечности. Учебное пособие*. Великий Новгород: НовГУ имени Ярослава Мудрого, 2000. 92 с.
86. БОРЕВ, Ю. *Эстетика: Учебник*. М.: Высшая школа, 2002. 511 с. ISBN 5-06-004105-0.
87. БРАГИН, С. В. Художественное видение как основа развития творческой личности. В: *Вестник Шадринского государственного педагогического института*. 2014, № 3(23), с. 127-130. ISSN 2542-0291.
88. БУРОВ, А. И. *Эстетическая сущность искусства*. Москва: Искусство, 1956. 292 с.
89. БУЧИЛО, Н. Художественное восприятие. В: *Новое в жизни, науке, технике*. Сер. «Эстетика», № 7. Москва: Знание, 1989, 64 с. ISBN 5-07-000635-5.
90. ВАХЕМЕТСА, А., ПЛОТНИКОВ, С. *Человек и искусство*. Москва: Мысль, 1968. 198 с.
91. ВЕРЕЩАГИНА, А. Академия художеств и передвижники. В: *Третьяковская галерея*, 2007, № 1, с. 6-21. ISSN 1729-7621.
92. ВОЛКОВ, Н. Н. Восприятие произведений живописи и скульптуры. В: *Художественное восприятие: сборник*, Ленинград: Наука, 1971. с. 281-297.
93. ВОЛКОВ, Н. Н. *Композиция в живописи*. Москва: Искусство, 1977. 263 с.
94. ВЫГОТСКИЙ, Л. С. *Психология искусства*. Москва: Искусство, 1986. 574 с.
95. ГЕГЕЛЬ, Г. В. Ф. *Эстетика*. В 4-х томах. Том четвёртый. Москва: Искусство, 1973. 676 с.
96. ГЁТЕ, И. В. *Об искусстве*. Москва: Искусство, 1975. 624 с.
97. ГИНТЕР, С. М. К вопросу о сущности эстетического воспитания и формировании эстетического отношения к миру. В: *Известия Алтайского государственного университета*, 2012, № 2-1(74), с. 234-236. ISSN 1561-9443.
98. ГРОМОВ, Е. С. *Природа художественного творчества: Книга для учителя*. Москва: Просвещение, 1986. 237 с.

99. ГУЛЫГА, А. В. Мыслящий художник В: *Гёте Иоганн Вольфганг. Об искусстве*. Москва: Искусство, 1975. 623 с.
100. *Гуманитарная культура личности – основа и цель современного образования*. Санкт-Петербург: Издательство Союз, 2008. 114 с. ISBN 978–5–91413–011–1.
101. ДАНИЛЕНКО, О. И. ЯНКЕЛЕВИЧ, М. С. Отношение к искусству как проявление ценностных отношений личности. В: *Вестник Санкт-Петербургского Университета. Психология. Социология. Педагогика*. 2011, сер. 12, №. 2, с. 208-213. ISSN 1818-2909.
102. ДУБОВА, О. Б. *Становление академической школы в западноевропейской культуре*. Москва: Памятники исторической мысли, 2009. 276 с. ISBN 978-5-88451-260-3.
103. ДУБРОВИНА, И. В. *Практическая психология образования; Учебное пособие 4-е изд.* Санкт-Петербург: Питер, 2004. 592 с. ISBN S-89144-058-X.
104. ЕЖОВА Е. Ю. *Теория и практика развития эстетической культуры личности студента средствами искусства в образовательном пространстве вуза: монография*. Рязань: Рязанский государственный университет им. С. А. Есенина, 2008. 184 с. ISBN 978-5-88006-501-1.
105. ЕЗЕРСКАЯ, Н. А. *Передвижники и национальные художественные школы народов России* [online]. Москва: Изобразительное искусство, 1987. 288 с. [citat 08.08.2020] Disponibil: <http://www.tphv-history.ru/books/peredvizhniki-i-nacionalnye-shkoly.html>
106. ЕРМОЛАЕВА-ТОМИНА, Л. Б. *Психология художественного творчества: учебное пособие для вузов*. Москва: Академический Проект, 2003. 302 с. ISBN 5-8291-0327-3.
107. ЗАКС, Л. С. *Художественное сознание: монография*. Свердловск: Издательство Уральского университета, 1990. 213 с. ISBN 5-7525-0080-X.
108. ЗИНЧЕНКО, В. П. *Сознание и творческий акт*. Москва: Языки славянских культур, 2010. 588 с. ISBN 978-5-9551-0437-9.
109. ИКОННИКОВА, С. Н. *История культурологических теорий: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 020600 "Культурология"*. Москва, 2005. 473 с. ISBN 5-469-00310-8.
110. КАГАН, М. С. *Социальные функции искусства*. Ленинград: Знание, 1978. 30 с.
111. КАГАН, М. С. *Философия культуры*. Санкт-Петербург: Петрополис, 1996. 416 с. ISBN 5-86708-073-0.
112. КЛАПАТЮК, А. Формирование культуры личности в академическом художественном образовании. В: *Педагогика искусства: сетевой электронный научный журнал* [online]. Москва: Институт художественного образования и

- культурологии Российской академии образования, 2017, № 2, с. 44-52 [citat 22.01.2019]. ISSN 1997-4558. Disponibil: http://www.art-education.ru/sites/default/files/journal_pdf/klapatyuk_44-52.pdf
113. КЛАПАТЮК, А. Особенности художественного восприятия как основы формирования художественной культуры личности старшеклассников. В: *Научный форум: Филология, искусствоведение и культурология: сб. ст. по материалам XV международной научно-практической конференции*, 2018, № 4(15), Москва: Издательство «МЦНО», с. 6-12. ISSN 2542-1271.
114. КЛАПАТЮК, А. Творческий акт и студия – взаимодополняющие стороны художественного академического образования В: *Педагогика искусства: сетевой электронный научный журнал*, Moscov: Институт художественного образования и культурологии Российской академии образования, 2018, № 1, с. 41-46 [citat 22.01.2019]. ISSN 1997-4558. Disponibil: http://www.art-education.ru/sites/default/files/journal_pdf/klapatyuk_41-46.pdf
115. КОН, И. С. *Психология ранней юности*. Москва: Просвещение, 1989. 256 с. ISBN 5-09-001053-6.
116. КОПЫЛОВ, Р. В. Аксиологические аспекты восприятия искусства. В: *Педагогика искусства* [online]. 2016, № 4, с. 98-101 [citat 09.08.2020]. ISSN 1997-4558. Disponibil: http://www.art-education.ru/sites/default/files/journal_pdf/kopylov_98-101.pdf
117. КРАМСКОЙ, И. Н. *Крамской об искусстве*. Москва: Изобразительное искусство, 1988. 171 с. ISBN 5-85200-015-9.
118. КРИВЦУН, О. А. *Эстетика: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям: "Культурология", "Философия", "Искусствознание", "Музыковедение", "Филология", "Музеология"*. Москва: Аспект пресс, 2000. 429 с. ISBN 5-7567-0210-5.
119. КРИНИЦЫНА, А. В. Психолого-педагогические принципы и основания развития художественного мышления в младшем школьном возрасте. В: *Педагогика Искусства*, [online]. 2014, № 2, 9 с. [citat 07.03.2017]. ISSN 1997-4558. Disponibil: http://www.art-education.ru/sites/default/files/journal_pdf/krinitsyna.pdf
120. КУЗИН, В. С. *Психология: учебник для художественных училищ*. Москва: Высшая школа, 2-е изд., 1982. 256 с.
121. ЛАПИНА, С. В. *Культурология: Пособие для студентов вузов*. Минск: Тетра-Системс, 2007. 496 с. ISBN 978-985-470-592-7.

122. ЛЕВИН, И. Л. Анализ и классификация парадигм обучения художественным дисциплинам. В: *Интернет-журнал «Наукovedение»* [online]. 2014, Вып. 5(24), 23 с. [citat 10.08.2020]. ISSN 2223-5167. Disponibil: <https://naukovedenie.ru/PDF/23PVN514.pdf>
123. ЛУК, А. Н. *Мышление и творчество*. Москва: Политиздат, 1976. 144 с.
124. МАВЛЯН, А. *Особенности эстетического воспитания личности средствами художественной культуры в условиях развитого социализма*: дис. канд. филос. наук, 1983. 165 с.
125. МАЗЕПА, В. И., АЗАРХИН, В. П., МИХАЛЕВ, В. П. *Художественная культура и эстетическое развитие личности*. Киев: Наукова Думка, 1989. 296 с. ISBN 5-12-001055-5.
126. МАЙМИН, Е. А. *Искусство мыслит образами: для учащихся старших классов*. Москва: Просвещение, 1977. 144 с.
127. МАКАРОВА, Г. *Роль художественной культуры в процессе гуманизации личности*: автореф. канд. филос. наук, 1994. 18 с.
128. МАНИКОВСКАЯ, М. А. *Введение в философию художественной культуры*. Хабаровск: Издательство ТОГУ, 2018. 304 с. ISBN 978-5-7389-2664-8.
129. МАСЛОВ, Н. Я. *Пленэр: практика по изобразительному искусству*. Москва: Просвещение, 1984. 112 с.
130. МЕЙЛАХ, Б. С. *Процесс творчества и художественное восприятие. Комплексный подход: опыт, поиски, перспективы*. Москва: Искусство, 1985. 318 с.
131. МИХАЙЛОВА, Т. П. *Формирование мировоззрения школьников на уроках художественно-эстетического цикла: на примере авторского курса "Мироздание"*: дис. канд. пед. наук, 1999. 146 с.
132. МОХОНЬКО, А. П. Сущность художественного вкуса и его генезис. В: *Вестник ТГУ*, 2013, сер. Гуманитарные науки. Филология и искусствоведение, вып. 5 (121), с. 150-155. ISSN 1810-0201.
133. НАГИБИНА, Н. Л. *Психология искусства: типологический подход: учебное пособие*. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2005. 237 с. ISBN 5-98079-069-1.
134. НЕДОВИЧ, Д. С. Художественная культура. В: *Словарь художественных терминов ГАХН: 1923-1929 гг.* Москва: Логос-Алетера, Ессе Ното, 2005. с. 419-421. ISBN 5-98378-009-3.

135. НЕМЕНСКИЙ, Б. М. *Педагогика искусства*. Москва: Просвещение, 2007. 253 с. ISBN 5-09-014501-6.
136. НОВИКОВ, А. М. *Методология образования*. Москва: Логос, 2002. 228 с. ISBN 5-85449-127-6.
137. ПАВЛЕНКОВИЧ, О. Б. Роль и особенности художественного видения в процессе изобразительной деятельности художника. В: *New Ideas of New Century: The Fifteenth International Scientific Conference Proceedings*, 2015, Том 2, с. 407-411. ISBN 978-5-7389-1675-5.
138. ПАВЛОВА, Л. В. *Развитие гуманитарной культуры студентов вуза: монография*. Москва: Академия Естествознания, 2010. 302 с. ISBN: 978-5-91327-115-0.
139. ПАРХОМЕНКО, И. Т. *Культурология. Вопросы и ответы. Пособие для студентов средних специальных и высших учебных заведений*. Ростов-на-Дону: Учитель, 2008. Вып. 2, 329 с.
140. ПЕТРУШИН, В. И. *Психология и педагогика художественного творчества: учебное пособие для вузов*. Москва: Академический Проект: Гаудеамус, 2008. 488 с. ISBN 5-8291-0749-X.
141. РАДУГИН, А. А. *Эстетика: учебное пособие*. Москва: Центр, 2000. 240 с. ISBN 5-88860-051-2.
142. РАППОПОРТ, С. Х. *От художника к зрителю. Как построено и как функционирует произведение искусства*. Москва: Советский художник, 1978. 320 с.
143. РЕЗНИКОВА, О. И. Традиции реалистической школы живописи как культурное наследие России. В: *Ученые записки Орловского государственного университета*, 2014, №4 (60), с. 319-322. ISSN 1998-2720.
144. РОСТОВЦЕВ, Н. Н. *Методика преподавания изобразительного искусства в школе*. Москва: Агар, 2000. 251 с. ISBN 5-89218-106-5.
145. РОСТОВЦЕВ, Н. Н. *Очерки по истории методов преподавания рисунка: учебное пособие для высших художественных учебных заведений*. Москва: Изобразительное искусство, 1983. 287 с.
146. СОЛОВЬЕВ, А. М. *Учебный рисунок*. Москва: Искусство, 1953. 240 с.
147. СТОЛОВИЧ, Л. Н. *Жизнь — творчество — человек: функции художественной деятельности. Над чем работают, о чем спорят философы*. Москва: Политиздат, 1985. 415 с.

148. ТАБАРИНЦЕВА-РОМАНОВА, К. М. *Культурная политика и дипломатия Европейского Союза Учебное пособие*, Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2018. 110 с. ISBN 978-5-7996-2419-4.
149. ТАЛАНОВА, К. А. Теории ценностей в классической и современной социологии. В: *XX Международная конференция памяти профессора Л.Н. Когана «Культура, личность, общество в современном мире: методология, опыт эмпирического исследования»*, 2017. с. 594-601. ISBN 978-5-91256-358-4.
150. *Человек в мире художественной культуры*. Ред. Фохт-Бабушкин Ю. У. Москва: Наука, 1982. 330 с.
151. ЧЕРНЫШОВА, И. В. Субъектный художественно-эстетический опыт как условие становления личности студента в художественно-образовательной деятельности. В: *Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова*. 2011, сер. Педагогика. Психология. Социальная Работа. Ювенология. Социокинетика, Том 17, с. 94-98. ISSN 1998-0817.
152. ЧИСТЮХИНА, Е. В. *Формирование художественной культуры обучающейся молодежи*: дис. канд. пед. наук, 2014. 182 с.
153. ШПРАНГЕР, Э. Два вида психологии. В: *Хрестоматия по истории психологии: период открытого кризиса: начало 10-середина 30-годов XX века*. Москва: Издательство Московского университета, 1980. 286 с.
154. ЭККЕРМАН, И. П. *Разговоры с Гёте в последние годы его жизни*. Москва: Художественная литература, 1986. 669 с.
155. ЯКОБСОН, П. М. *Психология Художественного восприятия*. Москва: Искусство, 1964. 85 с.
156. ЯКОБСОН, П. М. *Психология художественного творчества. Серия: Искусство*. Москва: Знание, 1971. 47 с.
157. ЯРЫГИНА, А. А. Художественно-предметное творчество человека как процесс формирования эстетического отношения личности к окружающему миру. В: *Историческая и социально-образовательная мысль*, 2012, № 1 (11), с. 236-238. ISSN 2075-9908.

În limba engleză

158. BALDWIN, J. R., FAULKNER, S. L., HECHT, M. L., LINDSLEY, S. L. *Redefining culture: conceptualizing culture across disciplines*. London: Lawrence Erlbaum Associates, 2006. 260 p. ISBN 0-8058-4235-7.
159. GOMBRICH, E. H. *The essential Gombrich*. London: Phaidon Press, 1996. 330 p. ISBN 0 7148 3009 7 hb.

160. INNES, M. *Schools of Painting* [online]. New York and London: The Knickerbocker Press, 1911. 408 p. [citat 10.08.2020]. Disponibil: <https://archive.org/details/cu31924008743423/page/n569/mode/2up>
161. KROEBER, A. L., KLUCKHOHN, C. *Culture a critical review of concepts and definitions*. Cambridge, Massachusetts, U.S.A.: The museum, 1952. 223 p.
162. ROUSSEAU J. J. *Emile or concerning education*. Boston D. C.: Heath & Company, 1889. 168 p.
163. TARKOVSKY, A. *Sculpting in time* [online]. 123 p. [citat 16.09.2020]. Disponibil: https://archive.org/details/Andrei_Tarkovsky_Sculpting_In_Time/page/n7/mode/2up
164. VASARI, G. *Lives of the Artists*. London: Penguin Books Ltd, 2003. 480 p. ISBN: 0140445005.

Recomandări și acte internaționale:

165. *Acquiring cultural and creative competences through education and training Primary and secondary education* [online]. European Commission, 2019. [citat 12.08.2020]. Disponibil: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/85-developing-cultural-and-creative-competences-united-kingdom-england>
166. *Art and design programmes of study: key stage 3. National curriculum in England* [online]. UK Government: Department of Education, 2013, 2 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/239062/SECONDARY_national_curriculum_-_Art_and_design.pdf
167. *Art and design programmes of study: key stages 1 and 2. National curriculum in England* [online]. UK Government: Department of Education, 2013, 2 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/239018/PRIMARY_national_curriculum_-_Art_and_design.pdf
168. *Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning* [online]. Council of the European Union, Brussels, 2018, 29 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_9009_2018_INIT&from=EN
169. *Cultural Awareness and Expression Handbook* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), 2016, 80 p. [citat 12.08.2020]. ISBN 978-92-79-54978-6. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6066c082-e68a-11e5-8a50-01aa75ed71a1/language-en>

170. *Cultural Education. A summary of programmes and opportunities* [online]. UK Government: Department of Education, Department of Culture, Media & Sport, 2013, 82 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/226569/Cultural-Education.pdf
171. *Draft Council conclusions on the Work Plan for Culture 2019-2022* [online]. Brussels: Council of the European Union, 2018, 25 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13948-2018-INIT/en/pdf>
172. IAKOVIDIS, G.I., PALIOKAS, I.G., ANTONIOU, C.S. *European Education Standards and Vocational Education and Training* [online]. Athens: ASPETE, 2011. 5 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/215563362_European_Education_Standards_and_Vocational_Education_and_Training
173. *Intercultural Education Strategy, 2010- 2015* [online]. Department of Education and Skills and the Office of the Minister for Integration, 2010. 75 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: https://www.education.ie/en/Schools-Colleges/Information/Intercultural-Education-Strategy/mig_intercultural_education_strategy.pdf
174. *The Second World Conference on Arts Education. Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education* [online]. UNESCO, 2010. 10 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf
175. *UNESCO Guidelines on Intercultural Education* [online]. Paris, 2006. 43 p. [citat 12.08.2020]. Disponibil: <http://www.ugr.es/~javera/pdf/DB2.pdf>

Anexa 1. Formarea culturii artistice a liceenilor din perspectiva funcțiilor artei*

G. Călinescu afirma că arta este „o activitate ce răspunde (prioritar) la *nevoia fundamentală a sufletului omenesc de a prinde sensul lumii*” [7, p. 189]. Consemnând rolul major al artei în devenirea umană, considerăm necesară examinarea formării culturii artistice a liceenilor din perspectiva funcțiilor artei. Or, sistemul și ținta majoră asupra căreia este îndreptată funcțional opera de artă este personalitatea umană, iar, realizarea funcțiilor artei în contextul educației artistice are o semnificație considerabilă datorită capacității specifice de a influența spiritual ființa umană și a transmite spectrul valorilor artistice și general-umane.

Dacă ne referim la artă ca fenomen congenital ființei umane, conform sistemului filosofic lui L. Blaga, evidențiem că „prin evoluția determinată de orizontul dat, ființa biologică conștientă nu s-ar fi prefăcut niciodată în om deplin... Orizontul misterului este, prin urmare, un implicat fundamental al ființei omenești... Numai întreprinzând acte, potrivit acestui apel, se rotunjește până la deplinătate destinul ființei umane” [2, p. 76-77]. Arta modifică multidimensional ființa umană, acționând asupra sistemului său de valori. Prin urmare, funcția educațională a artei se realizează în cazul în care educabilii sunt capabili de a asimila valorile artei, de a percepe adecvat operele de artă, cunosc limbajul artei și sunt incluși în sistemul culturii artistice.

Accepțiunea expusă de V. Pâslaru, precum că: „educația este, prin definiție, o valoare..., datorită educației omul devine om” (I. Kant) [8, p. 9], ne permite să spunem că capacitatea artei de a șlefui ființa umană este eminentă educativă și, viceversa – forța generatoare a educației este eminentă creatoare. De altfel, potrivit L. Cuznețov: „Pedagogia se înscrie în axiologia culturii datorită faptului că constituie acel domeniu de activitate umană care este prin definiție, în esență, un domeniu de creare și promovare a valorilor umane” [6, p. 70].

În această ordine de idei, vorbind despre tendințele de actualitate, în viziunea autoarei T. Callo, „*Educația actuală* se bazează tot mai mult pe valorile culturale, iar finalitățile educației incumbă următoarele aspecte: a dezvolta, a susține transformarea elevului, a asigura condițiile necesare cultivării, dezvoltării calitative în spiritul valorilor, a unor modele comportamentale fundamentate cultural, formarea pentru construirea, crearea de noi valori, experiențe, trăsături umane în diferite domenii ale realității” [4, p. 277]. Or, anume „procesul de interiorizare a culturii” [4, p. 281], asimilării și creării valorilor artistice contribuie la formarea principalelor componente ale culturii artistice a unei personalități, lumii lor interioare, conștiinței, aprecierilor și atitudinilor artistice. Acest fapt rezonază cu obiectivele educației postmoderne de a dezvolta aptitudinile și individualitatea liceenilor/educaților în scopul formării unor personalități creatoare, capabile de autorealizare, prezumând „participarea activă a educatului la *crearea mesajului, a sensului, a valorii*” [4, p. 293].

Funcțiile artei sunt categorial împărțite în (a) funcțiile creației artistice și (b) funcțiile de

asimilare a rezultatelor creației artistice, pornind de la faptul că „activitatea artistică cuprinde procesele de creație artistică și asimilare a valorilor artistice” [10, p. 134]. Diferența acestor funcții este determinată de apartenența la fenomene diferite și calitatea duală pe care o deține omul în raport cu arta și cultura – fiind obiect (receptor) și subiect (creator) al acestora. Prin prisma acestei optici este concludentă ideea autorului А. Я. Зисъ, care determină principalele funcții ale artei ca fiind formatoare ale începutului de cunoaștere, ideatic, educațional și estetic. Prin urmare, arta reprezintă un stimulator al dezvoltării competențelor artistice și culturii artistice a liceenilor/elevilor în ansamblu, sistemul funcțiilor artei fiind condiționat de „specificitatea artei și necesităților specifice ale personalității umane în relație cu arta” [14, p. 133].

În acest context de analiză, potrivit cercetărilor au fost identificate mai multe **funcții** ale artei: funcția artistică; funcția artistico-conceptuală (arta drept analiză a stării lumii, viziune asupra lumii); funcția educațională (arta drept catharsis; formarea integrativă a personalității); funcția de cunoaștere, funcția de iluminism; funcția emoțională (influența asupra ariei emoționale a omului); funcția comunicativă (percepția „operei de artă ca transmițător al informației interpuse de către artist”); funcția sugestivă (de transmitere a gândurilor, emoțiilor și stărilor afective ale creatorului); funcția de compensare (creare a unei lumi/realități ideale); funcția euristică (stimularea receptorilor la creație în ansamblu și creație artistică în special); funcția euristico-cognitivă (arta drept cunoaștere și umanism); funcția de propagandă și educație (stimularea „receptorilor la acțiune, la schimbarea setărilor sale, convingerilor și viziunilor”); funcția socială, funcția de orientare (a valorilor); funcția social-organizatorică; funcția semiotică/simbolică (păstrarea și transmiterea prin sisteme de semne și simboluri a valorilor artistice); funcția hedonică (arta drept plăcere); funcția estetică (arta drept formare a spiritului de creație și orientărilor de valori); funcția socio-transformatoare (arta drept activitate); funcția de anticipare („început casandric”, sau arta drept prezicere); funcția informațională (arta drept mesaj și comunicare); funcția de influență (influența artei asupra conștiinței).

Potrivit clasificării lui М. С. Караң, funcțiile artei pot fi examinate doar în relație cu mediul în care acționează. Examinată ca subsistem „artă – om”, cercetătorul relevă că „arta dezvoltă multidimensional și complet spiritul omului, conștiința și autoconștiința sa, aducând plăcere estetică și ajutând omul să se aprobe în calitate de individualitate unică” [11, p. 23]. Idee ce reflectă un alt obiectiv al educației postmoderne, „educație consonantă cu abordarea existențială a personalității, pornindu-se de la ideea că accentuarea subiectivității permite fiecăruia să-și ia în sarcină personalitatea în unicitatea ei” [3, p. 106].

Așa cum rezultă din analiza relațională, *funcția estetică* rezultă din esența estetică a artei, fiind elementul integral al tuturor funcțiilor artei. Funcția estetică condiționează toate funcțiile de asimilare a valorilor artistice și dezvoltare a potențialului artistico-estetic. „Esteticul reprezintă începutul systemic-structural al diferitor semnificații funcționale ale artei, ce asigură multiple „tregeri” de la opera artistică la personalitatea umană”. În consecință, apartenența esteticului unește cele mai diverse funcții ale activității artistice: „de cunoaștere, apreciere, comunicare, hedonică, euristică, social-organizatorică, de catharsis, educațională, de compensare etc” [14, p. 134-135].

Făcând referință la procesul de instruire artistică a liceenilor/educaților, funcția estetică are menirea suplinirii necesităților estetice, dezvoltarea sensibilității artistice, formării gustului, sentimentelor și atitudinilor estetice ale acestora. „Atitudinea estetică reprezintă atitudinea creativă, fiind inimaginabilă în afara unei astfel de competențe creative ca imaginația. Percepția artistică stârnește numeroase asociații, permite de a privi în mod nou lucrurile obișnuite și de a vedea „miraculosul” în jur”. Însăși contemplarea estetică deține caracter creativ, cu atât mai mult creația estetică – crearea valorilor estetice” [14, p. 138].

După T. Vianu: „Răsunetul afectiv al operei de artă se însoțește, de fapt, cu o rețea completă de fapte intelectuale... O receptare dezvoltată a artei presupune o conștiință educată și informată. Satisfacția trezită de o operă de artă crește în măsura lucidității cu care o stăpânim intelectualmente, înțelegând-o în valorile și mecanismul ei... Frumosul, și mai cu seamă frumosul artistic, nu produce o singură emoție estetică, ci o serie de emoții estetice coextensie cu durata perceperii lui. Starea estetică nu este o stare de afectivitate pură, ci se împletește și se sprijină pe un schelet de numeroase acte intelectuale. Însă, emoția estetică nici nu se produce singură, ci totdeauna în conexiune cu alte emoții ordinare, cu afecte care pot fi trezite nu numai de artă, dar și de împrejurări practice ale vieții” [9, p. 300].

„Titu Maiorescu susținea teza, de sorginte hegeliană, după care arta este o „manifestare sensibilă a ideii”... Emoția estetică declanșează un curent asociativ de sentimente, stări, idei și imagini, asociații „dirijate” de fondul operei, cristalizate în jurul unui ax dominant de semnificații... Subiectul se îmbogățește spiritual, asimilând semnificațiile operei și trăindu-le intens în plan imaginar. În contemplația estetică, subiectul se trăiește pe sine în opera de artă, eliberându-se temporar de interesele sale practice, proiectându-se în lumea ideală a operei” [7, p. 213]. În același spirit, conform opiniei lui C. Cucuș, „Formarea estetică a individului conduce la autoîmplinire, la o bucurie existențială prin punerea în valoare a unui „zăcământ” afectiv ce trebuie să fie „consumat” prin proiecție empatică și coparticipare la materializarea frumosului. Omul, prin natura sa, are și o dimensiune afectivă ce trebuie să se reverse prin proiectivitate și activitate. Exercițiul estetic este unul fundamental și definește conștiința superioară purtată de individ și umanitate” [5].

La nivel conceptual și praxiologic, *funcția artistică* reprezintă nucleul funcției estetice, asigurând influența completă și „pură” a artei asupra educaților și potențialităților sale. Realizarea funcției artistice în procesul de educație artistică contribuie în mod considerabil asupra formării culturii artistice a liceenilor, fiind cel mai puternic stimulator și resursă motivațională în realizarea activităților artistice și creatoare. Așadar, prin funcția artistică, fenomenele artei produc cele mai semnificative meta-formări ale conștiinței și schimbări structurale psihologice ale personalității, acționând prin mijloacele tacite de a influența afectiv și cognitiv obiectul (receptorul) prin forța limbajului expresiv și codurilor semiotice transmise. Așadar, funcția artistică oferă începutul înțelegerii, percepției, cunoașterii și asimilării artisticului în structura psihologică a personalității, ca mai apoi să se manifeste retroactiv în toate ariile, manifestările, formele comportamentale și judecățile educabililor.

Deschiderile vizionar-conceptuale ale lumii prin artă sunt unice prin forma simbolică de concepere și cunoaștere, netranslatibile în oricare alte forme sau experiențe decât cele artistice. „*Funcția simbolică* a culturii, funcție pe care Blaga o numește metaforică și revelatorie, se regăsește în toate creațiile culturale (limbă, mitologie, religie, artă, principii morale etc.), inclusiv în știință, întrucât și aceasta este o formă prin care omul încearcă să dezvăluie misterul lumii. Această funcție universală, ce se întâlnește în toate culturile lumii, se manifestă totdeauna în forme stilistice particulare, în cadrul unui „câmp stilistic” determinat” [7, p. 45-46]. „Omul trăiește... într-un univers simbolic care-l detașează de natură. Cultura este astfel o „tălmăcire” simbolică a lumii, o „lectură” a existenței, o interpretare a lumii, un mod de a „traduce” experiența în limbaje simbolice. Această idee ce domină filosofia culturii și antropologia culturală la începutul secolului XX are un relief teoretic excepțional în gândirea lui Lucian Blaga, autor pentru care cultura exprimă modul ontologic specific uman, mecanismul creator care l-a umanizat și l-a condus pe om la actuala dezvoltare” [7, p. 57]. În viziunea filosofului român: „Cu acel moment de transpunere în orizontul misterului, fără întoarcere, cu acel moment de declanșare ireversibilă a unui destin revelator-creator, apare ceva nou în lume. Existența se îmbogățește cu cea mai profundă variantă a sa. Cultura este semnul vizibil, expresia, figura, trupul acestei variante existențiale. Cultura ține deci mai strâns de definiția omului decât conformația sa fizică, sau cel puțin tot așa de strâns” [1, p. 459-460].

Necesitatea transcenderii ființei umane prin artă era consemnată încă în antichitate, or, în că atunci a fost consemnată ideea că arta deține o capacitate specială de armonizare a lumii interioare a omului și a forma anumite calități morale ale personalității. Conceptul despre *catharsis*, elaborat de Aristotel, includea „viziunea despre capacitatea artei de curățare a sufletului uman prin „*asemenea afecte*”. Aristotel acorda atenție sporită tragediei, capacității sale de genera

catharsis... Provocând sentimente și trăiri estetice în sufletul omului orice operă talentată, în mod condițional, referindu-se la un ideal (pozitiv sau negativ) formează și calitățile morale ale personalității, cu atât mai mult realizând acest fapt mult mai convingător și insistent decât s-ar fi realizat printr-o moralizare directă.... Este necesar de a reține și faptul că sentimentele și trăirile estetice devin respective doar în cazul în care reprezintă parte a celei mai înalte trăiri spirituale și semnificații, altfel spus, sunt suplinite cu un anumit *sens socio-cultural*. Mai mult de atât, arta lărgeste sfera experienței personale prin includerea experienței altor drept personală și permite personalității de a facilita procesul de socializare într-un anumit tip de cultură” [12, p. 69-70].

C. Cucuș, aducând în discuție „temeiul modelării existenței în conformitate cu exemplaritatea artistică”, menționează că „Arta se poate constitui într-un referențial valoric pentru devenirea individului, într-un exemplu demn de urmat. Prin ea însăși arta are valențe paideice, îndemnând la o rectitudine și altitudine existențială. Exemplaritatea artistică ne poate ghida viața prin clădirea unor năzuințe înalte, prin cultivarea setei de perfecțiune, prin nevoia de a trăi în preajma valorilor, prin mobilizare interioară. Istoria artei este plină de o „cazuistică” și „portrete” de creatori care și-au depășit condiția unei existențe obișnuite, terne, prin perseverență, încredere, autorealizare. Pe de altă parte, existența noastră poate deveni „artistică” prin interiorizarea echilibrului, armoniei, coerenței presupuse de frumosul artistic. Ordinea artisticului se poate transfera dinspre creație către receptor, se poate perpetua sau perfectă în acțiunile de zi cu zi ale persoanelor” [5].

Cunoașterea artistico-estetică reprezintă cunoașterea valorilor artistico-estetice și specificității valorilor lumii în ansamblu, fiind conectată imanent la fenomenul aprecierii. Funcția de cunoaștere artistică se manifestă atât în activitatea de creație a liceenilor, cât și în procesul de asimilare a valorilor artistice, arta reprezentând însăși „obiectul cunoașterii”. Așadar, prin natura reflectivă a artei (reflectarea realității), aceasta „trezește și activează însăși capacitățile noastre de cunoaștere, stimulează activitatea cognitivă, ne ajută să cunoaștem lumea și pe sine însăși” [14, p. 168]. Cunoașterea artistică este distinctă de cunoașterea științifică atât prin modalitățile, cât și prin conținuturile sale. Imaginea artistică transmite nu doar informația despre realitatea obiectivă, dar și lumea spirituală a artistului, exprimând atitudinea sa afectivă față de lume. Prin intermediul acesteia are loc completarea „tabloului lumii” educaților/liceenilor, acumularea unei „arhive” de experiențe artistice și general-umane constituite din multitudinea modelelor, idealurilor, operelor, imaginilor, asociațiilor și valorilor asimilate. „*Asimilarea valorilor artistice* nu se reduce doar la cunoaștere, dar include și momentul de cunoaștere. Pentru conceperea operelor de artă este necesar de a cunoaște, cel puțin în linii generale, legile structurii sale, limbajul său – capacitățile mijloacelor expresive ale limbajului artistico-plastic, este necesar a cunoaște epoca în care a fost

creată opera, acea serie artistică din care face parte, adică locul său în creația artistului dat și în istoria dezvoltării artistice. Toate aceste cunoștințe ajută la formularea unor științe concrete despre artă, teoria artei, istoria artei, critica artistică și estetica. Totuși, nici o știință nu poate înlocui conceperea individuală a operei de artă, inclusiv și în sensul cunoașterii” [13, p. 165-166].

Drept consecință, prin realizarea funcției de cunoaștere în artă are loc asimilarea valorilor artistice, formarea și direcționarea lumii spirituale a personalității în concordanță cu un anumit sistem de valori estetico-artistice, fiind un factor esențial în pregătirea profesional-artistică și formarea culturii artistice, iar funcția de apreciere a artei este complementară cu cea a cunoașterii. În estetică, aprecierea și cunoașterea artistică sunt considerate inseparabile. Unitatea logică a funcțiilor de cunoaștere și apreciere apare din complementaritatea reciprocă a acestora, intersectându-se drept „cunoașterea aprecierii” și „aprecierea cunoașterii”. Prin urmare, apare problema veridității în atitudinea de apreciere propriu-zise. În acest sens, aprecierea artistică poate fi considerată veridică în cazul în care corespunde și este adecvată față de valoarea artistică determinată istoric. Aprecierea artistică tinde spre a exprima „o determinare calitativă” a categoriilor estetice: a frumosului și urâtului, a josnicului și înaltului, a tragicului și comicului în cele mai rafinate nuanțe și diferențieri ale acestora în conștiința personalității. Cu toate acestea, aprecierea și valoarea artistică reprezintă extreme ale atitudinii de apreciere: cea subiectivă și obiectivă. Așadar, „atitudinea de apreciere reprezintă reflecția corectă sau distorsionată a calităților de valori ale realității” [13, p. 203]. În cadrul procesului de formare a culturii artistice, funcția de apreciere în artă este primar formatoare a atitudinilor. Potrivit lui C. X. Παμπούρι, arta „transformă nu doar anumite atitudini. Aceasta pătrunde profund în lumea personalizată a omului și influențează fundamentele multiplelor sale atitudini față de lume și față de sine însuși” [13, p. 26]. Având natură artistică, aprecierile în artă sunt exprimate prin „emoții”, iar valorile material-practice și de cunoaștere presupun o altă structură psihologică de asimilare a acestora.

În mod esențial, *funcția sugestivă* a artei se manifestă prin capacitatea artei de a transmite sentimente și gânduri. Altfel vorbind, funcția sugestivă a artei constă în capacitatea operei de artă de a transmite stări cognitiv-afective, ce pot fi distinse și resimțite de receptor. „Dacă în știință aprecierile sunt preponderent raționale (deși în procesul creației științifice emoțiile joacă un rol semnificativ), în artă (nu doar în procesul creației artistice, dar și în rezultatele sale) acestea sunt ideatic-emoționale. De acest fapt este legată o importantă semnificație funcțională a artei – funcția sa de influență, cea sugestivă” [14, p. 210].

Puterea de afecțiune pe care o poate stârni arta se manifestă prin *funcția de compensare*, ce poate fi catalogată drept „drog artistic”. În acest sens, este descrisă starea lucrurilor în care receptorul resimte o puternică necesitate de a trăi acele neliniști afective pe care le provoacă opera

de artă, acționând asupra lumii sale emoționale. Adesea, funcția de compensare rezidă în capacitatea artei de a crea o lume paralelă față de cea reală, prin care creatorii se pot regăsi și exprima propriile atitudini, aspirații, valori, nevoi și dorințe. Altfel vorbind, funcția de compensare oferă posibilitatea exprimării „idealului artistic” sau atitudinile individului față de realitate.

Încoronarea valențelor formative ale artei este dimensionată și relevată prin prisma *funcției euristice*, capacitatea artei de a chema la creație artistică și meta-formare a sinelui și lumii înconjurătoare în termenii valorilor artistice. Or, capacitatea de a crea „noul”, creația artistică stau la baza continuității ontologiei umane și sunt parte a definiției sale. Așadar, trezirea intenției, necesității și aspirației de a crea reprezintă un element esențial în formarea culturii artistice a educaților, lăsând loc pentru o altă dimensiune a conceperii vieții dincolo de imediat, formularea sensurilor teleologice ale propriei existențe, revelarea vizionară a lumii prin prisma esențelor sale „artistice” și „umane”.

Sintetizând, putem spune că funcțiile, dar și fenomenologia artei dețin o importanță considerabilă în cadrul învățământului artistic, fiind primar formatoare a competențelor, atitudinilor, convingerilor, intereselor și culturii artistice a educaților în sensul devenirii „omului deplin”. Or, „formarea personalității umane și unității sale spirituale este cel mai înalt rezultat al activității artistice, cauzalitatea apariției acesteia, dar și menirea principală a ei” [14, p. 381].

BIBLIOGRAFIE

În limba română

1. BLAGA, L. *Trilogia culturii*. București: Humanitas, 2011. 502 p. ISBN: 978-973-50-2953-1.
2. BLAGA, L. *Trilogia valorilor II. Gândire magică și religie*. București: Humanitas, 1996. 382 p. ISBN: 973-28-0664-8.
3. CALLO, T. *O pedagogie a integralității. Teorie și practică*. Chișinău: CEP USM, 2007. 171 p. ISBN 978-9975-70-161-7.
4. CALLO, T. *Școala științifică a pedagogiei transprezente*. Chișinău: Pontos, 2010. 320 p. ISBN 978-9975-51-194-0.
5. CUCOȘ, C. *De ce avem nevoie (și) de o educație pentru frumos* [online]. 2011 [citată 06.07.2018] Disponibil: <http://www.constantincucos.ro/2011/03/hello-world>
6. CUZNEȚOV, L. *Filosofia și axiologia educației. Suport de curs*. Chișinău: CEP UPS „I. Creangă”, 2017. 121 p.

7. GEORGIU, G. *Filosofia culturii* [online]. Curs. Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București, 2001. 286 p. [citat 08.08.2020] Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/43970406/Filosofia-Culturii>
 8. PÂSLARU, V. Valoare și educație axiologică: definiție și structurare. In: *Revista Didactica Pro...*, revistă de teorie și practică educațională. 2006. nr. 1(35), pp. 5-10. ISSN 1810-6455.
 9. VIANU, T. *Estetica* [online]. București: Orizonturi, 374 p. ISBN: 973-9154-71-9 [citat 26.12.2020] Disponibil: https://issuu.com/ksiushasidlovsciaia/docs/tudor_vianu_-_estetica
- În limba rusă**
10. АФАНАСЬЕВ, В. *Системность и общество*. Москва: Ленанд, 2018. 368 с. ISBN 978-5-9710-5306-4.
 11. КАГАН, М. С. *Социальные функции искусства*. Ленинград: Знание, 1978. 30 с.
 12. ЛАПИНА, С. В. *Культурология: Пособие для студентов вузов*. Минск: Тетра-Системс, 2007. 496 с. ISBN 978-985-470-592-7.
 13. РАППОПОРТ, С. Х. *От художника к зрителю. Как построено и как функционирует произведение искусства*. Москва: Советский художник, 1978. 320 с.
 14. СТОЛОВИЧ, Л. Н. *Жизнь — творчество — человек: функции художественной деятельности. Над чем работают, о чем спорят философы*. Москва: Политиздат, 1985. 415 с.

**Sursa: elaborat de autor.*

Anexa 2. Originile Școlii de Belle Arte (tradițiile Școlii academice) în spațiul cultural basarabean*

Drept urmare a analizei epistemice a conceptului de *Școală academică* și fenomenologiei **dualităților** dintre *paradigma clasică și relativistă a culturii, paradigma clasică și postclasică a teoriei artei, paradigmei psihocentriste și sociocentriste în științele educației*, am considerat utilă prezentarea unei sinteze și analize pedagogice (scientific review) a Școlii de Belle Arte și întemeietorilor săi drept emanație fericită a continuumului Școlii academice europene în spațiul cultural basarabean. Or, *exemplul pedagogic al personalităților lui A. Plămădeală și A. Baillayre*, exponenți și adepți ai unor principii vizionare distincte, a confirmat și fructificat prin practica educațională din cadrul Școlii de Belle Arte viabilitatea și **exceleța unui acord constructiv și întemeietor al tradiției și novației**, rigorilor și dezvoltării potențialului creator al educabililor, ce a servit drept temelie motivațional empiric al esențializării *Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în artele plastice*.

Între două culturi distinse

„Mărturiile privind Școala de Belle Arte (1918), dar și predecesoarea sa – Școala Municipală de Desen (1887) arată că întemeietori săi (T. Zubco, V. Okuško, A. Plămădeală) discern din mediul academic al spațiului cultural rus și au contribuit esențial la menținerea legăturilor și colaborării cu *Academia Imperială de Arte Frumoase din Sankt-Petersburg* (1757) prin asimilarea sistemului educațional al Școlii academice, suporturilor metodologice, practicilor pedagogice, dar și configurației programului de studiu în perioada 1887-1918. Totodată, trebuie să remarcăm influența imperativă asupra mediului artistic basarabean a realismului și noilor tendințe de reprezentare în expozițiile ambulante ale mișcării Peredvijniki din Rusia și Ucraina asupra vieții artistice din Basarabia.

În același areal al problematicii de relaționare a modernității cu tradiția este necesar să remarcăm influența și relațiile cu *spațiului cultural românesc (Vechiul Regat)* drept **emanație a diferitor orientări vizionare, artistice și pedagogice europene** derivate și fundamentate pe tradiția Școlii academice europene asupra formării Școlii în Basarabia. Or, mărturiile vremii arată că multiplele tangențe cu mediul artistic și academic basarabean cu emanația Școlii în diverse capitale europene (Paris, Bruxelles, Amsterdam, Munchen) și, în speță, a celei românești, a avut un aport semnificativ în constituirea Școlii și mediului artistic basarabean îndeosebi în perioada 1918-1940. De altfel, „în anul 1928, programul analitic al Școlii de Belle Arte din Chișinău a fost reorganizat după modelul Școlilor de artă plastică din România” [11, p. 329], cea bucureșteană (1864) fondată

de Theodor Aman și ieșeană (1860), fondată de Gheorghe Panaiteanu sub patronatul Ministerului Cultelor și Artelor.

Vorbind despre calitatea studiilor Școlii basarabene, T. Stăvilă menționează: „Rămâne cert însă faptul că pregătirea satisfăcătoare la specialitate le-a permis multor absolvenți să-și continue studiile în străinătate. La *Paris*, de exemplu, a studiat I. Bronștein, G. Mișonțic, N. Brăgalia, O. Hrșanovschi, L. Dubinovschi; la *Bruxelles* – K. Ivanovsclii, N. Iasșrinschi, E. Barlo, M. Gamburd și C. Cobizeva; la *Dresda* – G. Ceglocoff etc. Fără a mai vorbi de faptul că, odată cu schimbarea situației, studenții basarabeni au avut posibilitate să studieze la *Iași* sau *București*” [10, p. 46-47]. De altfel, acum, putem spune cu fermitate că anume acelor generații datorăm realizările ulterioare ale mediului artistic basarabean, constituirea educației artistico-plastice instituționale, dar și includerea artei naționale în circuitul fenomenului cultural european. Pe acest fundal, apariția formelor instituționale ale educației în arte plastice în Basarabia a marcat punctul originar de asimilare și transmitere a tradițiilor Școlii academice europene, reprezentând începuturile mediului artistic, ce a impulsionat formarea mediului artistic basarabean modern aflat la intersecția unor culturi distinse. Un aport considerabil în cercetarea constituirii artei moderne basarabene a fost realizat în cercetările ultimelor decenii de T. Stăvilă, C. Ciobanu, T. Braga, I. Colesnic, V. Stăvilă și D. Marinescu.

Originile (1887-1918). Vladimir Okușko

Conform autorului T. Stăvilă, prima instituție de educație în arte plastice „Școala serală de desen, condusă de Terinte Zubcu, apare la Chișinău în anul 1887 și funcționează până în 1897, când conducerea este preluată de Vladimir Okușko, proaspăt absolvent al Academiei Imperiale de Arte Frumoase din Sankt-Petersburg, fiind reorganizată în Școală Municipală de Desen. Printre absolvenții acestei școli figurează arhitectul Alexei Șciusev, profesorul Pavel Șilingovschi și sculptorul Alexandru Plămădeală” [9, p.142]. Luând în considerație puținele mărturii despre destinul lui Terinte Zubcu, regăsim modesta sa biografie, plină de dificultăți și abnegație în monografia lui T. Stăvilă „Arte frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea” [7].

Sintetizând mai multe opinii, putem spune că apariția și activitatea Școlii a fost influențată semnificativ de tradițiile și ***practicile pedagogice ale Academiei Imperiale de Arte din Rusia*** din acea perioadă printre care și ***sistemul metodico-didactic al lui P. P. Chistyakov***. După mărturiile lui A. Plămădeală, „Școala de artă a deținut un timp un album cu desenele elevilor, menționate la concursurile expoziționale din Petersburg” [10, p. 21]. În acest sens, grație năzuințelor lui Okușko, Școala serală de desen beneficiază de ajutor metodologic sistematic de la Academia de Arte în formă de cărți, manuale, desene de curs [12].

Licențiat al Academiei de Arte din Sankt Petersburg, discipol și adept convins al lui P. P. Chistyakov și F. Roubaud, în calitatea de profesor, Okușko rămâne profund inspirat de realizările sistemului pedagogic rus, axat, în speță, pe sistemul profesorului său. Datorită activității lui Okușko, deja primele etape ale instruirii în arte plastice erau axate pe **dezvoltarea abilităților profesionale**, un desen riguros după natură atât în ateliere, cât și în plein-air, pledând pentru transmiterea și perfecționarea tradiției europene clasice, în ideea transmiterii a tot ce este obiectiv valoros. Or, potrivit convingerii profesorului său, „instruirea trebuie desfășurată atât la etapa inițială, cât și la cea finală în baza unor principii unice, pe fundamente științifice” [14, p. 67]. Deseori, făcând referință la „conceptul „școală academică”, subînțelegem, în primul rând, metodele remarcabilului pedagog P. P. Chistyakov, abilitatea sa de a vedea talentul discipolului și de a trata cu grijă orice talent, ceea ce a condus posterior spre rezultate uluitoare” [13, p. 320].

Prin toată activitatea sa, sârguința și exigența, personalitatea lui Okușko transmitea discipolilor nu doar „de-ale meseriei”, ci mai întâi de toate modestia, munca unui „*om al artei*”. „O deosebită atenție o acorda desenului, solicitând de la elevi corectitudine, finalitate în reprezentarea formei. Fiind un profesor exigent, Okușko în același timp oferea elevilor posibilitatea de a se dezvolta liber. Potrivit mărturiilor elevilor săi, acesta niciodată nu se implica în procesul lucrărilor de curs, oferind posibilitatea de **a soluționa independent sarcinile de instruire**. Una dintre preocupările permanente ale lui Okușko era educația estetică a tinerilor, dezvoltarea simțului de frumos. Abilitatea de a percepe frumosul, în convingerea lui Okușko, înnobilează omul, îl educă moral, etic. Calea spre conceperea frumosului o percepea, mai întâi de toate, prin comuniunea cu natura, conceperea ei emoțională și estetică” [12].

În același timp, „despre nivelul de pregătire al viitorilor pictori în cadrul Școlii municipale de desen ne vorbește **organizarea procesului de învățământ**, prevăzut pentru o durată de 3 ani. În primul an, se studia desenul, în al doilea, desenul după modele din ghips, iar în ultimul an, desenul după modele vii” [9, p.142]. Deja în anul 1902, școala număra „68 de studenți și trei pedagogi: N. Gumalic – profesor de pictură, V. Tarasov – profesor de desen și A. Costinschi – profesor de desen liniar... La începutul secolului al XX-lea, Școala de desen a lui V. Okușko devine centrul vieții artistice din Basarabia. Mulți absolvenți ai școlii și-au continuat studiile în instituțiile superioare de specialitate din Moscova, Petersburg, Munchen și Paris” [10, p. 21]. „În anul 1903 a fost fondată *societatea amatorilor de arte frumoase* din Basarabia, care s-a format în cadrul Școlii de Desen și cu participarea nemijlocită a lui Vladimir Okușko și a discipolilor săi” [4, p. 12].

Școala de Belle Arte (1918-1940)

Unul dintre principalii fondatori ai Școlii de Belle Arte a fost A. Plămădeală, succesor și elev al lui Okușko, numit în 1918 în funcția de director. Reieșind din modesta întreținere a școlii, corpul didactic era constituit din personalități cu o dedicație rară față de meseria de *profesor*. Într-o măsură considerabilă, corpul didactic al școlii era format grație autorității lui Plămădeală, care a reușit să implice în activitatea școlii personalități afirmate, ce au investit în viitor propriile destine în formarea educației artistico-plastice naționale și noilor generații de pictori. „În noua sa funcție, sculptorul avea mână liberă să formeze corpul didactic al instituției, astfel a sporit și mai mult prestigiul. El apelează la Auguste Baillayre și, împreună cu acesta, îl include în grupul lor pe Șneer Kogan, un tânăr cu o vastă cultură europeană, cu studii la Academia de Arte din München. În primăvara anului 1918, Kogan fusese numit primul comisar al artelor, fiind responsabil de înființarea Muzeului de Artă al Basarabiei. Toți trei și-au unit eforturile în scopul elaborării statutului, programului și altor documente necesare pentru instituționalizarea Școlii de Belle Arte din Chișinău. Școala avea și un comitet director, reprezentat de Eugenia Maleșevschi și Nikolai Țiganko” [1, p. 16].

Contribuția corpului didactic era una semnificativă anume prin personalitatea acestor pedagogi, spiritul de epocă pe care îl transmiteau, altruismul și, evident, *pregătirea profesională amplă, survenită din diferite centre artistice ale vremii*, oferind, astfel, autoritate legică școlii. Una dintre personalități a fost și Eugenia Maleșevschi. Din analiza realizată de T. Stăvilă, se cunoaște că primele lucrări ce datează începutul artei profesionale basarabene sunt lucrările sale de curs. Așadar, „primele opere ale pictorilor basarabeni, atestate la sfârșitul secolului al XIX-lea, aparțin E. Maleșevschi și se referă la anii de studii la Școala de Arte din Odessa și, ulterior, la Academia de Alte din Petersburg” [10, p. 27].

Annual, școala avea 6-7 absolvenți, ce urmau studiile în cele mai mari centre artistice mondiale: Paris, Munchen, Amsterdam, Bruxelles, București, Petersburg, Odessa etc. Baillayre și Cogan introduc ulterior în programul Școlii un curs sistematic de obiecte teoretice, precum: anatomia, perspectiva și istoria artelor. „**Programul de studii** la arta plastică a fost elaborat conform cerințelor Școlii de pictură, arhitectură și sculptură din Moscova, propus de *Alexandru Plămădeală* și al Academiei Regale de Arte din Bavaria, unde a studiat Șneer Cogan” [9, p.142].

Un eveniment marcant pentru viața artistică a acelei perioade este organizarea expoziției pictorilor români la Chișinău. Realizând o examinare a documentelor de arhivă din acea perioadă a Ministerului Cultelor și Artelor din București, Marinescu D. menționează că: „În primăvara lui 1921, la Chișinău are loc vernisarea expoziției, cu această ocazie publicul basarabean va vedea lucrările lui Grigorescu, Andreescu, Luchian, dar și Jean Steriadi, Theodorescu-Sion, Iser,

Petrașcu... În același an, vara, în sala Sindicatului Artelor Frumoase are loc expoziția pictorilor basarabeni la București” [6, p. 55]. De asemenea, menționăm o altă ocazie de a se întâlni cu lumea artistică a spațiului cultural românesc: „Cea mai reprezentativă și variată a fost expoziția din 1938, consacrată jubileului cunoscutului artist plastic N. Grigorescu, operele cărui erau expuse în centrul sălii. Circa 300 de lucrări de pictură, grafică, artă decorativă și sculptură au fost amplasate în sala de festivități a Primăriei. Fiecare pictor, participant la expoziție a donat lucrări pentru înființarea pinacotecii orășenești” [10, p. 52]. Deși intermitent, opera lui Grigorescu își va rosti cuvântul pe meleagurile Basarabiei prin eminența abordării spațialității diafane, simplitatea și familiaritatea motivelor lesne de urmărit în opera unor generații de plasticieni basarabeni de primă importanță: Vladimir Okușko, Valentina Rusu-Ciobanu, Igor Vieru, Mihai Grecu, Leonid Grigorașenco etc.

În acest context referențial, putem afirma că Școlile de Artă, cât și mediul artistic românesc și basarabean au evoluat chintesențial, având la bază aceleași principii de Școală, dar și plenitudinea tendințelor artistice ale artei moderne, ce abundau la finele sec. XIX – începutul secolului XX, cunoscând o evoluție spectaculoasă și profund deosebită prin specificul și apartenența identitară. Așadar, aceste medii artistice au fost tangente prin consolidarea fundamentelor educației artistice și căutarea propriei identități. Precizăm că în perioada interbelică, Școala de la București îi avea în calitate de rectori pe George Demetrescu Mirea (elev al lui Theodor Aman și Carolus Duran), mai apoi discipolul său Camil Ressu (elev al lui Gheorghe Popovici, Jean-Paul Laurens), exponenți ai mediului Școlii franceze. Moment unic în care s-au întâlnit „mai multe generații de artiști de formații diferite și cu metode pedagogice distincte” [5, p. 44], reușind să integreze temeuri clasice, noul clasicism și impresionism.

În cele din urmă, realizările și nivelul de instruire ale Școlii din Chișinău au fost apreciate prin acordarea suportului și subvențiilor semnificative oferite Școlii de către Ministerul Artelor, fiind „vizitată de miniștrii O. Goga, C. Banu, A. Lapedatu” [11, p. 329]. În urma expozițiilor petrecute la Chișinău și București, pictorii basarabeni tot mai mult participă la Saloanele bucureștene, apar *aspecte de accelerare a modernizării procesului de instruire în arte plastice prin adaptarea programei la noile cerințe și standarde a Școlii de Belle Arte de la București*, sunt reintroduse trei cursuri: anatomie artistică, istoria artei și perspectivă. „Pentru aceasta au fost invitați să predea profesorii: Șimanovschi, Pilivan și Simionescu. După aceste schimbări personalul era următorul: Baillayre – pictură, compoziție, nud, arte decorative; Plămădeală – sculptură; Cogan – pictură, figură și peisaj; Șimanovschi – anatomie artistică; Pilivan – istoria artei; Simionescu – perspectivă. **Programul de învățământ dura cinci ani** și presupunea următoarele etape:

Anul I pentru elevi și studenții – anul începător cuprinde clasa de desen, clasa de anatomie și istoria artelor și clasa de perspectivă. Desemnul se va face după bust antic, extremități și basoreliefuri. Anatomia se va face după osiologie (studiul oaselor). Istoria artelor – noțiuni generale și istoria Artelor antice – timpurile preistorice, sculptură greci și romani. Perspectiva – noțiuni generale și principiile fundamentale.

Anul II cuprinde clase de desen, anatomie și istoria artelor. Clasa de desen – desenul după statui, figuri antice, extremități și basoreliefuri. Anatomia – se va preda mitologia și mimica.

Anul III cu clasele de desen, sculptură, istoria artelor și perspectivă. Desemnul se va face: 1. după natură, figură și nud; 2. Compoziții – crochiuri; 3. Studiul culorilor și mase generale. Sculptură – după ghips și natură vie. Tehnologia materialelor de sculptură. Formarea, turnarea în ghips și bronz. Sculptura în piatră și lemn.

Anul IV cuprinde clasele de Pictură, Istoria artelor, Estetică și Perspectivă. Pictura: 1. Culoare, cap, figură și nud; 2. Pictură – compoziție.

Anul V se va face pictură și perspectivă. Pictura – figură, cap și compoziție. Perspectiva – se vor preda, în anul III și IV, noțiuni de geometrie plană și în spațiu; început de geometrie descriptivă și perspectiva corpurilor simple. Perspectiva liniară și aeriană. Teoria corpurilor. Studiul formelor de ornament de stil vechi și modern. Studiul ornamentului popular local” [6, p. 55-57].

A. Plămădeală. Profesor al clasicității

Absolvent al Școlii Municipale de desen din Chișinău (elev al lui Ocușco) și Școlii Superioare Imperiale de Pictură, Sculptură și Arhitectură din Moscova (atelierul de turnătorie pentru sculptură în bronz, înființat de italienii Paolo Troubetzkoy și Carlo Robecchi în 1911 și atelierul lui Serghei Volnuhin, în 1916), odată cu numirea în calitate de director al școlii, A. Plămădeală reorganizează instituția, fiind redenumită în Școala de Belle Arte.

„Aflând-se în fruntea Școlii de Belle-Arte, Alexandru Plămădeală a impus aici propriul mod de viață artistică, instituția devenind un adevărat centru de cultură. Serile aici se adunau, de obicei, mai mulți plasticieni și se întreceau în **a exersa** arta desenului, de regulă, **după un model** nud. Lucrul după model le antrena ochiul, mâna și gândirea artistică” [1, p. 18]. „Instituția pe care o conducea – Școala de Belle-Arte din Chișinău – se afla în plină ascensiune. Faptul se datorează și susținerii din partea autorităților municipale din acea vreme. În 1925, școlii i-au fost oferite spațiile fostelor cazărmi de pe strada Haralambie nr. 123. Astfel, au fost amenajate cămine pentru studenții din mediul rural. Totodată, a fost deschis un muzeu, înzestrat cu lucrări și materiale plastice

procurate din Italia și Franța, astfel încât elevii să poată studia modelele de referință din istoria artelor după reproduceri realizate în condiții tehnice performante” [1, p. 16].

O mențiune semnificativă privind organizarea procesului de studiu este faptul că „în vara anul 1929, la Curtea de Argeș, a fost organizată colonia de vară a elevilor cu indicii cei mai înalți la învățătură, selectați de la toate școlile de arte frumoase din România. Al. Plămădeală a fost delegat de Minister pentru conducerea coloniei de vară” [11, p. 329].

Rezumând întreaga activitate, se poate spune că, alături de Școala de Belle Arte din Chișinău și-a continuat activitatea doar datorită eforturilor lui Plămădeală, ce nu ezita de a căuta susținere din partea prietenilor săi, printre care Ion Teodorescu-Sion, distins artist plastic român și remarcabilul poet Ion Minulescu. Din cele expuse, este vizibil că Plămădeală a trăit din plin prin și pentru această instituție și discipolii săi, reușind să organizeze *un amplu proces educațional* în interiorul școlii, un mediu al creației, multiple expoziții, cataloage și colonii de pictură. De altfel, „principiul creativității și toate celelalte tradiții care s-au instituit în perioada când Alexandru Plămădeală se afla în fruntea Școlii de Belle Arte s-au înrădăcinat destul de adânc în solul basarabean, perpetuându-se mai ales prin creația artiștilor Vladimir Dobroșinschi, Claudia Cobizev, Leonid Fitov, Valentina Tufescu-Polacov, Tatiana Neceaev, Pavel Bespoiasnii, Victor Ivanov, Andrei Țurcanu, Ana Baronovici” [1, p. 33].

A. Baillayre. Profesor al avangardei

Analizând expresia culturii europene a vremii, T. Stăvilă menționează: „începutul secolului al XX-lea a fost unul dintre cele mai controversate în arta plastică europeană. În acest timp, arta modernă cunoaște stiluri, orientări și tendințe care se succed fulgerător sau coexistă paralel. Multe dintre ele au influențat, ulterior, majoritatea școlilor din Europa. În diferite țări au activat numeroase *personalități care au trasat direcțiile principale ale evoluției artei* din acele timpuri. Sub acest aspect, o figură reprezentativă pentru Basarabia, de la începutul secolului al XX-lea, a fost pictorul A. Baillayre” [8, p. 11].

Merită să relevăm faptul că activitatea artistică și pedagogică a lui Baillayre a adus o contribuție semnificativă în formația unor plasticieni cu *viziuni moderniste* ale vremii, servind drept călăuză pentru tinerii pictori prin emanația tendințelor culturii europene în creația sa, cât și viziunilor sale aderente la căutarea noilor căi de exprimare artistică. În acest sens, experiența studiilor sale de la Amsterdam, Grenoble și Petersburg, cât și participarea sa activă în evenimentele artistice ale vremii pe tot spațiul european reprezenta o sursă rară de cunoaștere pentru spațiul cultural basarabean, fiind, totuși, periferic și provincial față de alte medii și culturi artistice.

Principalele mișcări și *tendințe artistice avangardiste* de care a fost preocupat și pasionat pe parcursul activității sale de creație Baillayre și care, în consecință, au fost redescoperite în spațiul cultural basarabean prin activitatea sa pedagogică la Școala de Belle Arte din Chișinău au fost: impresionismul, simbolismul, constructivismul, postimpresionismul, fovismul, Mir iskusstva, Art Nouveau etc. Din arealul personalităților de vază a culturii artistice europene de la sf. sec. XIX – încep. sec. XX, Baillayre a fost cunoscut cu asemenea reprezentanți ale avangardei franceze, ca: Henri Matisse, Pablo Picasso, Auguste Renoir, Isadora Duncan, ale avangardei ruse Marc Chagall, Vladimir Maiakovski, Mihail Larionov, Natan Altman, Pavel Filonov, Vladimir Tatlin, Aleksandr Lebedev, Aleksei Tolstoi.

„Ce a însemnat A. Baillayre pentru studențimea basarabeană de la Arte o demonstrează calitățile profesionale ale Elizavetei Ivanovschi, care, în noua sa patrie, Belgia, devine cea mai reprezentativă exponentă a artei românești contemporane. Ilustratoare excelentă a cărții franceze, desenatoare și scenograf, gravor iscusit – iată doar unele calități ale artistei basarabene, preluate de la profesorul său” [8, p. 35-36]. „Perioada basarabeană a confirmat din plin potențialul de creație, de organizator și de pedagog al lui A. Baillayre. Orele de pictură și compoziție decorativă la Școala de Arte sunt transformate de către pictor într-un **mediu experimental**, care a contribuit la rezolvarea unor probleme plastice formale, ceea ce i-a permis Olgăi Plămădeală să susțină că studenții lui A. Baillayre sunt, în marea lor majoritate, „formaliști”” [8, p. 27].

După cum se știe, figura lui Baillayre cucerise admirația și curiozitatea nestingherită din partea studenților școlii prin viziunile avangardiste și *apartenența unei lumi elitare*. „Scopul lui era să-i învețe *să gândească liber și independent*. Adesea îi invita acasă la el, unde avea o impunătoare bibliotecă și o serie de obiecte valoroase de artă, între care cea mai rară și prețioasă piesă era colecția de acvaforte originale ale lui Rembrandt” [2, p. 9].

Potrivit lui C. I. Ciobanu, figura lui Baillayre apare ca: „Francez, occidental, proeuropean, vorbitor de limbă rusă, „cetățean al Universului”, profesorul era o figură pitorească... În perioada interbelică, Baillayre era „antipodul” lui Alexandru Plămădeală, sculptor renumit, director neschimbat al Școlii de Arte din Chișinău, fost elev al lui Volnuhin. În arta plastică, Plămădeală era adeptul tradițiilor „sănătoase”, al desenului sigur, exact și precis, al măiestriei și profesionalismului absolvenților „școlii vechi”” [2, p. 9].

Amator al lumii teatrului, scenograf-șef la Teatrul Național din Chișinău și director al Pinacotecii Municipale din Chișinău, fiind, de altfel, și printre primii colecționari de artă din Chișinău, A. Baillayre a trăit într-o epocă dramatică și contradictorie. Având serioase realizări în pictura basarabeană și fiind o personalitate de nivel intelectual european, el a rămas până azi un anonim în spațiul artei românești... Înainte de trecerea sa în neființă, în anul 1961, A. Baillayre

donează Chișinăului (Arhivei și Muzeului de Arte) cea mai bogată și complexă parte a documentelor și colecțiilor sale, care rămân a fi până astăzi cele mai ample fonduri referitoare la arta basarabeană” [8, p. 31-32].

Doi poli ai unui întreg

Descriind relația celor doi artiști în monografia dedicată lui A. Baillayre, T. Stăvilă menționează că: „începând cu anul 1918, soarta și activitatea lor au fost nedespărțite până la decesul lui A. Plămădeală, în 1940. La Școala de Arte Frumoase au activat împreună 22 de ani, iar la Societatea de Arte Frumoase, fondată în 1921, sculptorul era președinte, iar pictorul, vicepreședinte. Unicul fapt care îi îndepărta puțin unul de altul era concepția fiecăruia dintre ei privind scopul și ***criteriile de instruire în artă***. A. Plămădeală opta pentru **strictetea etapelor de instruire și succesiunea lor**. El considera că viitorul pictor trebuie mai întâi să acumuleze cunoștințe profesionale și mai apoi să treacă la experimente, iar A. Baillayre susținea că **instruirea și experimentul sunt indisolubile** în permanență” [8, p. 7].

În același context referențial, descriind viziunile pedagogice a celor doi, T. Stăvilă remarca că „pe parcursul întregii perioade (1918-1940), în activitatea pedagogică și de creație, au coexistat ***două atitudini și două concepții*** în ceea ce privește problemele de tratare în artă a realității înconjurătoare și a procesului de instruire. Exponenții lor – A. Plămădeală și A. Baillayre – aveau opinii diametral opuse. A. Plămădeală afirma că „*stilizarea* în artă este admisibilă numai în lucrările unui pictor constituit, în școală, însă, elevii trebuie să primească o temelie trainică, mai ales la desen”, în timp ce A. Baillayre susținea: „a organizat o grupă de studenți, care *negau realismul* în artă și avea o atitudine critică față de exigențele lui A. Plămădeală” [10, p. 47].

Disensiunile vizionare, existente între cei doi, nu-i împiedicau de a conlucra pe tărâmul artei, pledând pentru aceeași cauză. Primului, A. Plămădeală, i-a revenit rolul de director al Școlii de Belle Arte, continuator al tradiției europene clasice, adept al măiestriei și profesionalismului stăpânite și fundamentate pe un exercițiu continuu, desen echilibrat, însușit prin analiză, elaborare coerentă, cât și un studiu temeinic al operelor trecutului, părtaș al unui model de instruire sistemic, considerat conservator, aderent al uceniciei academiste clasice, drept singura cale capabilă să ofere libertatea expresiei artistice unui pictor. Deși deloc străin tendințelor moderniste ale vremii, totuși, Plămădeală pleda prin convingere pentru o instruire temeinică, considerând-o singura cale a unei deveniri veridice profesionale, capabilă de a oferi o cultură artistică deplină a educaților drept temelie a creației și experimentării artistice asumate în viitor.

Celui de-al doilea, A. Baillayre, francez de origine, îi revine rolul de profesor de pictură al Școlii de Belle Arte și fondator (custode) al Pinacotecii Naționale de Pictură, deschizător al noilor

căi în cadrul activității sale pedagogice, reprezentant al suflului revoluționar al noilor tendințe în artă, voce a plenitudinii stilistice și orientărilor artistice moderniste apărute în prima jumătate a sec. XX, adversar al unor învățături șablonate și tehnice, fidel avangardei și unui model de instruire liberal, orientat spre căutarea noilor exprimări în artă, cât și depășirea unor percepții și abordări ordinare, militant al experimentărilor și afirmărilor proprii în artă.

În conștiința contemporanilor, personalitatea lui A. Plămădeală reprezenta continuitatea ideilor lui Okușko, tradiției clasice a școlii academice axate pe profesionalism, iar cea a lui A. Baillayre reprezenta suflul noilor curente și viziuni ale artei moderne și relativismului în cultură. Însă, în pofida faptului că A. Plămădeală și A. Baillayre au reprezentat doi poli cu deschideri vizionare distincte, totuși, au fost parte a unui tot întreg, fiind complementari unul altuia.

De altfel, personalitățile lui Okușko, Plămădeală și Baillayre au jucat un rol impresionant în **construcția fundamentelor** disciplinelor de bază a Școlii academice - *Desen, Pictură, Compoziție*, esența întemeietoare a educației artistico-plastice în tradiția europeană. Personalitatea acestor plasticieni și profesori remarcabili de talie europeană a oglindit în complexitate spiritul contradictoriu al tendințelor artistice și sistemelor de instruire în arte plastice ale vremii, dovedindu-se a fi veritabili mesageri ai pasiunii pentru artă. Or, ceea ce a unit aceste personalități este modestia unei munci uriașe, în lipsa așteptărilor de aplauze, din deplina năzuință de a se oferi trup și spirit unei cauze – formarea viitoarelor generații, transmiterea unor valori artistice și general-umane. De altfel, coexistența acestora în cadrul aceleiași Școli a marcat în mod unic formarea artelor plastice moderne și educației artistice în Basarabia nu doar prin viziunile sale, ci și prin exemplaritatea ființei sale drept **Profesori și Oameni**” [3, p. 223-233].

BIBLIOGRAFIE

În limba română

1. BRAGA, T. *Alexandru Plămădeală: Maeștri basarabeni din secolul XX*. Chișinău: Editura Arc, 2004. 96 p. ISBN 978-9975-61-162-6.
2. CIOBANU, C. I. *Valentina Rusu-Ciobanu: Maeștri basarabeni din secolul XX*. Chișinău: Editura Arc, 2004. 151 p. ISBN: 9975-61-304-7.
3. CLAPATIUC, A. Originile Școlii de Belle Arte - tradițiile școlii academice europene. (V. Okușko, A. Plămădeală și A. Baillayre). In: *Materialele conferinței științifice internaționale: „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*„, Ediția a III-a, 11-12 februarie 2021, Chișinău. Iași, România: AȘM, 2021, pp. 223-233. ISSN 2558-894X.

4. COLESNIC, I. *Colegiul Republican de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”*: Ghid enciclopedic. Chișinău: Museum, 2008. 272 p. ISBN: 978-9975-906-27-2.
5. DEMETRESCU, R. și alții. *Catalog UNArte. Universitatea Națională de Arte din București*. București: Editura UNARTE, 2014. 305 p. ISBN 978-606-8296-98-2.
6. MARINESCU, D. Istoria Școlii de Belle-arte din Chișinău prin documentele de arhivă In: *Gaudeamus. Alma Mater Crisiensis. Suplement dedicat aniversării a 97 de ani de la unirea Basarabiei cu România*. Oradea: Editura Universității, 2015. ISSN 2344-3154.
7. STAVILĂ, T, Școala de Belle Arte din Chișinău. Fondatori și susținători. In: *Studii și cercetări de istoria artei: Artă plastică*, serie nouă, București, tom 3 (47), 2013. [online]. pp. 141-149. [citată 08.08.2020] Disponibil: http://www.istoria-artei.ro/resources/files/SCIAAP_2013_Art_06_Stavila.pdf
8. STAVILĂ, T. *Artele frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea*. Chișinău: Editura Arc, 2019, 368 p. ISBN 978-9975-0-0319-3.
9. STAVILĂ, T., ROBU, I., BACINSCHI, M. *Auguste Baillayre: Maeștri basarabeni din secolul XX*. Chișinău: Editura Arc, 2004. 96 p. ISBN 9975-61-361-6.
10. STĂVILĂ, T. *Arta Plastică Modernă din Basarabia. 1870–1940*. Chișinău: Știința, 2000. 159 p. ISBN 9975-67-174-8.
11. STĂVILĂ, V. Din istoria școlii și societății de arte frumoase (Belle arte) din Basarabia. In: *Tyrageia*. Serie nouă. 2008, nr. 2(17), pp. 327-332. ISSN 1857-0240.

În limba rusă

12. ЕЗЕРСКАЯ, Н. А. *Передвижники и национальные художественные школы народов России* [online]. Москва: Изобразительное искусство, 1987. 288 с. [citată 08.08.2020] Disponibil: <http://www.tphv-history.ru/books/peredvizhniki-i-nacionalnye-shkoly.html>
13. РЕЗНИКОВА, О. И. Традиции реалистического школы живописи как культурное наследие России. В: *Ученые записки Орловского государственного университета*, 2014, №4 (60), с. 319-322. ISSN 1998-2720.
14. РОСТОВЦЕВ, Н. Н. *Очерки по истории методов преподавания рисунка: учебное пособие для высших художественных учебных заведений*. Москва: Изобразительное искусство, 1983. 287 с.

*Sursa: elaborat de autor.

Anexa 3. Cadrul disciplinar al Metodologiei de formare a culturii artistice a liceenilor în cadrul învățământului vocațional academic în arte plastice

Tabelul A3.1. Repere metodologice de formare a culturii artistice a liceenilor la disciplinele „Desen”, „Pictură” și „Compoziție” – cl. X-a

Clasa a X-a
DESEN
<i>Studiul academic de reprezentare a portretului (capul uman, centura umerilor), figurii umane (laba mâinii, tors) și tehnicilor de reprezentare artistico-grafică. / Practica de plein-air – studiul academic de peisaj, portret, figură umană /</i>
<p>Competențe specifice ale disciplinei:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conceperea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice de reprezentare grafică a desenului de șevalet în spiritul tradițiilor Școlii academice (construcția analitică a formei mari, sursa de lumină, spațialitatea, contrastul, volumul, plasticitatea). • Aplicarea viziunii integrale a realității și celor reprezentate (aspectul formal-spațial). • Aplicarea principiilor fundamentale de reprezentare academică etapizată a capului uman, portretului, figurii umane (tors). • Elaborarea etapelor și particularităților desenului de lungă durată și desenului de scurtă durată (crochiu, schiță) în dependență de specificitatea obiectivelor și tipului de reprezentare grafică. • Percepția artistică a modelului (realității) și celor reprezentate prin prisma legităților gramaticii artistico-plastice (spațialitate, plasticitate, dinamică, selecția principalului de secundar) mijloacelor de expresie grafică (linie, pată, textură) și categoriilor artistice (modele artistico-estetice). • Cunoașterea și aplicarea cunoștințelor și abilităților artistico-plastice practice în reprezentarea artistico-grafică a desenului academic. • Înscrierea tonului local al obiectelor reprezentate în mediul înconjurător/ Plein-air (redarea scării tonale, stării tonale generale, spațiului, luminii, stărilor naturii). • Analiza practică a operelor de artă grafică privind metodele și procedeele de reprezentare grafică a portretului, figurii umane (tors) în baza resurselor/materialelor metodologice ale educației artistico-plastice bazate pe patrimoniul culturii artistice naționale și universale. • Reprezentarea artistică și interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-grafice de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor.
PICTURĂ
<i>Studiul academic de reprezentare a portretului (capul uman, centura umerilor), figurii umane (laba mâinii, tors) în pictură. Tehnica picturii în ulei. / Practica de plein-air – studiul academic de peisaj, portret, figură umană /</i>
<p>Competențe specifice ale disciplinei:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conceperea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice de reprezentare în pictura de șevalet în spiritul tradițiilor Școlii academice (gama cromatică, sursa de lumină, spațialitatea, contrastul). • Aplicarea viziunii integrale a culorii (unitate cromatică) a realității și celor reprezentate (aspectul cromatic-spațial). • Aplicarea principiilor fundamentale de reprezentare academică etapizată a capului uman, portretului, figurii umane (tors) în culoare. • Elaborarea studiului de pictură de lungă durată și studiului de pictură de scurtă durată, parcurgerea consecventă a etapelor de reprezentare în pictură academică de șevalet în dependență de specificitatea obiectivelor și tipului de reprezentare în culoare.

<ul style="list-style-type: none"> • Percepția artistică a modelului (realității) și celor reprezentate prin prisma legităților gramaticii artistico-plastice (relațiile cromatice de bază, starea cromatică generală, gamă cromatică, relațiile de cald-rece, spațialitatea) mijloacelor de expresie cromatică (intensitatea și sonoritatea cromatică) și categoriilor artistice (modele artistico-estetice). • Înscrierea culorii locale ale obiectelor reprezentate în mediul înconjurător/ Plein-air (redarea spațiului, luminii, stărilor naturii). • Practicarea deprinderilor tehnice de pictură în ulei, aranjarea paletii, amestecului de culoare, simțului proprietăților culorilor (pigmentației, intensității). • Analiza practică a operelor de artă plastică privind metodele și procedeele de reprezentare în pictură a portretului, figurii umane (tors) în baza resurselor/materialelor metodologice ale educației artistico-plastice bazate pe patrimoniul culturii artistice naționale și universale. • Reprezentarea artistică și interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-artistice de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor. 	
COMPOZIȚIE <i>Studiul legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a compoziției. Tipuri și structuri compoziționale. Aspecte formale. Soluții compozițional-plastice autentice în abordarea compozițională a temei. / Practica de plein-air /</i>	
Competențe specifice ale disciplinei: <ul style="list-style-type: none"> • Conceperea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice de reprezentare plastică a compoziției de șevalet în spiritul tradițiilor Școlii academice (structura, forma, spațiul, centrul de interes). • Aplicarea viziunii integrale a realității și celor reprezentate (aspectul formal-structural). • Aplicarea metodologiei și principiilor fundamentale de elaborare a compoziției în etape. • Percepția modelului (realității) prin prisma elementelor sale de expresie compozițională, formarea percepției artistice compoziționale / inclusiv Plein-air. • Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie compozițională (analiza, comparația, antinomia, asocierea, sinteza), manifestarea gândirii artistice în compoziție. • Abstractizarea, relaționarea, asocierea, disocierea, combinarea și selecția artistică a elementelor plastice în vederea unității compoziționale, manifestarea gândirii abstracte și compoziționale. • Analiza practică a operelor de artă compoziționale privind tipurile și structurile de reprezentare compozițională (statică, dinamică, deschisă, închisă, format: vertical, orizontal, pătrat) în baza resurselor metodologice bazate pe patrimoniul culturii artistice naționale și universale. • Reprezentarea artistică și interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-compoziționale de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor. • Redarea individual-expresivă a compoziției prin prisma propriilor sentimente, trăiri și atitudini artistice. 	
Repere și conținuturi metodologice ale procesului de instruire <i>(gramatica artistico-plastică și asimilarea modelelor artistico-estetice; principiul unității, diversității (antinomie) și consecutivității)</i>	Obiective de formare a culturii artistice în cadrul procesului de instruire/educație relaționale: percepției, gândirii și atitudinilor artistice
Instruirea artistico-plastică la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” în cl. a X-a prevede: <ul style="list-style-type: none"> • Parcurgerea coerentă a studiului academic al portretului (capul uman, centura umerilor), figurii umane (laba mâinii, tors) și peisajului, având drept scop consolidarea 	Percepția artistică: <ul style="list-style-type: none"> • Formarea percepției coerente a etapelor de realizare a desenului/picturii/compoziției academice de șevalet.

reprezentării portretului și inițierea în studiul figurii umane și peisajului în spiritul tradițiilor Școlii academice.

- Înțelegerea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale **gramaticii artistico-plactice** de reprezentare:
 - **grafică:** compoziția (centru de interes; arhitectonica, echilibrul și dinamica elementelor limbajului plastic), perspectiva liniară și valorică, proporționalitatea, spațialitatea (axonometria), volumetria (forma), scara tonală (valori tonale), sursa de lumină (frontală, laterală, contre-jour, naturală, artificială), plasticitatea, dinamica, integralitatea elementelor limbajului plastic în cadrul formatului – „întregul arhitectonic”, expresivitatea mijloacelor plastice (liniei, pata, hașura, facturii), legile percepției naturii, selecția artistică;
 - **cromatică:** natura luminii și a culorii, principalele proprietăți ale culorii, contrastele, legile cromatice a luminii și umbrei (intensitatea, sonoritatea culorii, relația de cald-rece), schimbarea culorilor în spațiu și mediu (perspectiva cromatică), perspectiva luminozității și a spațiului, gama cromatică, starea tonală și cromatică generală a modelului, comparația simultană și integralitatea imaginii, contrastul simultan, amestecul culorii, integralitatea elementelor limbajului plastic în cadrul formatului – „întregul arhitectonic”, expresivitatea mijloacelor plastice (culorii, liniei, petei, tușei, facturii), legile percepției naturii, selecția artistică;
 - **compozițională:** structura compozițională; centru de interes; arhitectonica, echilibrul și dinamica elementelor limbajului plastic; ritmul elementelor limbajului plastic; dinamica și statica; simetria și asimetria; vectorii și liniile de forță; integralitatea elementelor limbajului plastic în cadrul formatului – „întregul arhitectonic”; spațiul plastic; percepția elementelor limbajului plastic; expresivitatea mijloacelor plastice; selecția artistică.
- Înțelegerea și realizarea logică a **etapelor de studiu** asupra **desenului** de șevalet în dependență de durata sarcinii: *desen de scurtă durată* – crochiu, schiță, eboșă, *desen de lungă durată* /între 12-32 de ore academice/, ce presupune:
 - Elaborarea schiței /sub aspect valoric, compozițional și artistic. Alegerea formatului.
 - Reprezentarea liniar-artistică a modelului în format.
 - Studiul și analiza construcției formelor și volumelor mari.
 - Redarea sursei de lumină, spațiului și volumelor.
 - Aplicarea procedeele tehnice în dependență de materialul grafic ales.
 - Modelarea valorică a formelor și spațiilor mari. Redarea mediului aerian.
 - Aplicarea selecției artistice în baza principiilor și legităților gramaticii artistico-plactice Academice.

- Formarea percepției integrale a realității (modelului/ motivului), cât și a celor reprezentate.
- Formarea setării și direcționării liceenilor spre receptarea operelor de artă, limbajului expresiv-plastic și formelor valorilor artistico-plactice.
- Asimilarea valorilor/modelelor artistice prin comunicarea constantă cu fenomene de artă prin exersarea practică, studiul după modele, vizualizarea materialelor metodice și albumelor cu ilustrarea operelor din artele plastice universale, precum și operelor de artă din cadrul vizitelor la muzee și expoziții.
- Relaționarea percepției realității cu mijloace de expresie a diferitor materiale grafice și procedee ale picturii în ulei.
- Formarea percepției spațialității și mediului aerian în realitate și reprezentare.
- Formarea percepției plasticității, dinamicii și ritmicității după natură: modele/ motive.
- Dezvoltarea spiritului de observație prin prisma mijloacelor de expresie plastică a realității, cât și a spațialității.
- Dezvoltarea sensibilității tonale, cromatice, compoziționale și spațiale.
- Însușirea algoritmului de reprezentare schematică, analitică, conceptuală a realității.
- Înțelegerea, aprecierea și trăirea fenomenelor artelor plastice.
- Cunoașterea specificității limbajului artistico-plastic și mijloacelor de expresie grafică/cromatică/compozițională.
- Cunoașterea legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice de reprezentare artistică.

- Modelarea centrelor de interes în dependență de amplasare spațială și sursa de lumină. Studiul anatomic a reprezentării figurii umane.
 - Hotărârea artistică a formatului sub aspect compozițional și spațial. Subordonarea celor reprezentate viziunii integrale.
 - Înțelegerea și realizarea logică a **etapelor de studiu** asupra **picturii** de șevalet în dependență de durata sarcinii: *studiu de pictură de scurtă durată* /între 1-9 de ore academice/ – crochiu, schiță, eboșă, *studiu de pictură de lungă durată* /între 12-28 de ore academice/, ce presupune:
 - Elaborarea schiței/studiului sub aspect valoric, cromatic, formal. Alegerea formatului.
 - Reprezentarea liniar-artistică a modelului în format. Construcția/creionarea formelor și volumelor mari.
 - Redarea raporturilor mari de culoare. Studiul reprezentării figurilor umane în culoare.
 - Relaționarea raporturilor de cald-rece. Redarea gamei cromatice și înscrierea elementelor reprezentate în mediului spațial.
 - Aplicarea principiului de deviere/diferențiere a culori pe orizontală (portret, tors, nud)
 - Studiul anatomic a reprezentării portretului, mâinilor, torsului și figurii umane.
 - Redarea sursei de lumină, spațiului și volumelor (modelare) în culoare.
 - Modelarea cromatică a modelului în dependență de amplasare spațială și sursa de lumină.
 - Aplicarea selecției artistice în baza principiilor și legităților gramaticii artistico-plastice academice.
 - Hotărârea artistică a formatului sub aspect compozițional, cromatic și spațial. Subordonarea celor reprezentate viziunii integrale.
 - Aplicarea **metodologiei de elaborare a compoziției** de șevalet în mai multe etape:
 - Identificarea subiectului compozițional în raport cu tema propusă.
 - Elaborarea schițelor și căutărilor compoziționale (formale) valorice în relație cu subiectul ales. Încadrarea elementelor limbajului plastic a aceluiași subiect în diferite structuri și formate compoziționale.
 - Realizarea schițelor, crochiurilor și studiilor de pictură din natură cu scopul acumulării materialului pregătitor necesar pentru subiectul ales.
 - Analiza practică a aspectului compozițional-artistic al operelor de artă din cultura națională și universală, ce au tangență cu subiectul, tema propusă.
 - Realizarea cartonului (reprezentare monocromă) cu ajutorul schiței compoziționale și materialului pregătitor.
 - Elaborarea căutărilor gamei cromatice potrivite pentru structura compozițională și subiectul ales.
 - Formarea percepției modelelor în dependență de specificitatea expresivității acestora și obiectivelor metodico-didactice propuse.
 - Formarea percepției artistice adecvate prin prisma valorilor culturale formate istoric și obiectivitatea conținutului artistic.
 - Formarea percepției secundarului și primarului în studiul după model, dar și lucrări de creație,
 - Dezvoltarea reacției afective la fenomenele artelor plastice și mijloacelor sale de expresie.
 - Formarea capacității de decodare a operei de artă prin corelarea stimulilor vizuali, impactului afectiv și concepției vizionare artistice.
- Gândirea artistică**
- Transformarea și generalizarea impresiilor realității în reprezentare artistico-plastică.
 - Formarea unui sistem artistico-estetic de operare în procesul actului de cunoaștere artistico-plastică.
 - Dezvoltarea capacității de a forma asociații ale fenomenelor artistico-plastice.
 - Operarea, aprecierea și interpretarea asociațiilor artistico-plastice ale realității și operelor de artă,
 - Dezvoltarea capacității de a opera și interpreta imagini concrete, formarea gândirii imaginativ-figurative – gândirii prin imagini.
 - Dezvoltarea capacității de analiză a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plastice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii analitice.
 - Dezvoltarea capacității de comparație a relațiilor proprietăților artistico-plastice a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-

- Realizarea compoziției pe pânză cu ajutorul cartonului și schiței cromatice alese. Hotărârea artistică a compoziției sub aspectul structural, cromatic, ideatic, artistico-expresiv etc.
- Demonstrația și explicația principiilor și legităților gramaticii artistico-plastice de reprezentare a portretului, figurii umane, peisajului și compoziției în baza **resurselor metodice** elaborate (planșe metodice cu reproduceri ale operelor de artă/exemplelor din diverse „școli de artă”, cărți, albume de artă) pe parcursul procesului de instruire: studiului după natură (desen, pictură) și lucrărilor de creație (compoziția): (1) schemelor de reprezentare (linii, axe, forme geometrice, volume); principiilor de reprezentare spațială, a sursei de lumină (în atelier); modelare cromatică și tonală; elementelor anatomice; principiului de deviere tonală și cromatică pe orizontală, exemple de compoziție a portretului (cap uman, centura umerilor), figurii umane, nudului (laba mâinii, tors, „contrapus-o”) etc. (2) principiilor de reprezentare a cerului și pământului, raporturilor mari de culoare în peisaj, diferențelor de reprezentare ale stărilor naturii, exemplificări de compunere a motivelor în diverse formate și diverse tipuri de motive peisagistice, principiile perspectivei spațiale și cromatice în mediu, legitățile umbrei și luminii în aer liber în peisaj, (3) structuri, scheme și tipuri de compoziție; exemplificări ale diferitor soluții plastice formale, tonale, cromatice și stilistice; exemplificări ale compozițiilor de gen (spațiale) și compozițiilor formale (plane).
- Demonstrația și explicația diferitor **modele artistice** (stiluri, mișcări și orientări artistice), soluții și abordări expresiv-plastice în creația pictorilor și graficienilor artelor plastice naționale și universale, „școli de artă”, exemple metodice/ de studiu de reprezentare a portretului, figurii umane, peisajului și compoziției în baza **resurselor metodice** elaborate (planșe metodice cu reproduceri ale operelor de artă/exemplelor din diverse „școli de artă”, cărți, albume de artă) pe parcursul procesului de instruire: studiului după natură (desen, pictură) și lucrărilor de creație (compoziția).
- Formarea deprinderilor și competențelor în reprezentarea artistico-grafică a desenului în diferite **materiale și tehnici artistice** specifice precum: creion de grafit, cărbune de lemn, sanghină, sepie, russian sauce (chalk crayons), pastel, tuș, acuarelă, guaș, tehnică mixtă prin aplicarea diferitor linii, hașuri, laviuri, facturi, pete, porozități, intensități tonale, degradeuri, diferitor modalități de aplicare a radierei, cât și procedeele de aplicare mixtă în dependență de specificul și caracteristicile artistice ale materialului.
- Formarea deprinderilor și competențelor în reprezentarea artistico-plastică a tehnicii de pictură în ulei:
 - pensula, aplicarea diferitor tipuri de pensulație, tușe și facturi,

plastice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii analitice și gândirii critice.

- Dezvoltarea capacității de a generaliza și forma o sinteză a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plastice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică.
- Operaționalizarea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice academice de reprezentarea desenului/picturii/compoziției.
- Dezvoltarea capacității de a crea imaginii noi și originale, formarea imaginației.
- Formarea gândirii raționale.
- Formarea gândirii subiectiv-expresive, prin prisma propriilor atitudini și impresii artistice.
- Formarea gândirii artistico-analitice.
- Dezvoltarea simțurilor artistice: percepției, reacției afective și empatiei.
- Corelarea elementele cunoașterii precum simțul, gândul și acțiunea în cadrul gândirii prin imagini, drept cunoaștere integrală.
- Aplicarea selecției artistice a celor vizualizate și reprezentate.

Atitudini artistice:

- Formarea unor viziuni integrale asupra fenomenelor realității prin prisma senzațiilor receptate.
- Dezvoltarea reacției afective la fenomene artistico-plastice și formelor de expresie

- cuțitul de paletă, aplicarea diferitor linii, pălituri, facturi, pete, porozități cu cuțitul de paletă și diferitor modalități de aplicare a acestuia, cât și procedeele de aplicare mixtă a pensulei și cuțitului de paletă,
- tehnica ala prima, prin aplicarea diferitor procedee tehnice juxtapuse executate pe umed, îndeosebi în cazul studiului de pictură de scurtă durată,
- cunoașterea și operarea cu diversitatea procedeelelor și tipurilor de pictură în procesul de studiu,
- dezvoltarea abilităților tehnice și utilizarea diverselor materiale de artă.

- **Analiza și studiul practic al operei de artă** (valoric, cromatic, formal, structural etc.) – legităților, principiilor, modalităților, principiilor și legităților gramaticii artistico-plastice, procedeelelor și mijloacelor de expresie în desen/pictură/compoziție aplicate în diferite „școli de artă”, modele artistice (stiluri, mișcări și orientări artistice), creația pictorială, graficienilor, Marilor Maeștri ai artelor plastice naționale și universale (în baza materialelor metodice).

PLEIN-AIR:

- Formarea particularităților percepției spațiului, tonalității și culorii în natură și lucrarea realizată,
- Formarea competențelor de a reprezenta natura statică, portretul, figura umană (în soare, în umbră) în aer liber,
- Dezvoltarea acuității profesionale în viziunea tonală, viziunea culorii prin observația sistematică a stărilor naturii prin crochiuri și studii de desen/studii de pictură în aer liber.
- Formarea competenței practice de a aplica **metoda de lucru cu relațiile** (legea proporționalității relațiilor), de a compara tonalitățile și culoarea din natură (luminozitatea și intensitatea), cât și capacitatea de a menține scara tonală și cromatică generală a motivului în cadrul ședinței de studiu în aer liber.
- Redarea **stării zilei** (răsărit, amiază, apus, senin/posomorât etc.) și factorii mediului precum: lumina și aerul, a armoniza relațiile de bază: cer, pământ și apă, cât și de a înscrie tonalitatea, culoarea obiectelor în mediul înconjurător.
- Formarea competenței practice de a alege **motivul** (structura compozițională față de format, claritatea sursei de lumină).
- Conceperea și aplicarea practică variată a liniei orizontului în elaborarea compoziției motivului.
- Formarea particularităților percepției compoziției în viața cotidiană.

senzorială atât în opere de artă, cât și din realitate, drept parte a atitudinilor artistice.

- Formarea competenței de reflectare asupra senzațiilor receptate de la realitate prin categorii estetice.
- Formarea capacității de selecție a formelor artistico-plastice ale realității și formelor de expresie.
- Reflectarea și a percepția activă a formelor artistice și esențelor senzoriale ale realității (lumii, mediului înconjurător, naturii) și operelor de artă în vederea aprecierii atitudinale,
- Dezvoltarea sensibilității senzorial-artistice a culorii, tonalității, coloritului, spațialității, plasticității etc.
- Formarea predilecției față de receptarea, contemplarea unor anumite forme artistice ale operelor de artă și realității drept parte a atitudinii artistice.
- Dezvoltarea empatiei prin trăirea afectiv-senzorială a fenomenelor/ imaginii artistico-plastice ale lumii, naturii și operelor de artă, precum și umanizarea relațiilor față de lume, societate, „eu”.
- Formarea necesității de manifestare și exprimare în activitatea artistico-practică și forme de expresie plastică a sentimentelor și trăirilor afectiv-senzoriale drept determinantă comportamentală a atitudinilor artistice.
- Însușirea, asimilarea și aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre artistic în arte plastice.

<ul style="list-style-type: none"> • Diversificarea gamei cromatice, stării tonale generale, formatului compozițional (orizontală, pătrat, verticală) al motivului peisagistic. • Compoziția motivelor cu structuri compoziționale diverse (fragmente, motive panoramice, obiecte de uz casnic, studii de cer etc.). • Dezvoltarea acuității profesionale a simțului tonal/cromatic/compozițional prin observația sistematică a ritmurilor din natură, prin schițe, crochiuri, studii în aer liber. • Dezvoltarea capacității de a lucra cu o varietate de sarcini profesionale și formarea simțurilor artistice diferențiate prin aprofundarea competențelor de percepție artistică. 	<ul style="list-style-type: none"> • Formarea capacității de a evalua și aprecia însușirile artistice ale fenomenelor realității și operelor de artă. • Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare și transformarea acestora în forme/imagini de expresie artistico-plastică. • Relaționarea observațiilor vieții și activității artistico-plastice cu modelele artistice ale artelor plastice universale. • Formarea începutului creator și necesităților constante pentru crearea valorilor artistice, manifestarea în activitatea artistico-plastică și exprimare/expresia prin forme artistico-plastice a conținuturilor personalizate.
---	---

Sursa: elaborat de autor.

Tabelul A3.2. Repere metodologice de formare a culturii artistice a liceenilor la disciplinele „Desen”, „Pictură” și „Compoziție” – cl. a XI-a

Clasa a XI-a
<p>DESEN</p> <p><i>Studiul academic de reprezentare a figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întreagă – față, spate) și tehnicilor de reprezentare artistico-grafică. / Practica de plein-air – studiul academic de peisaj, portret, figură umană /</i></p>
<p>Competențe specifice ale disciplinei:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conceperea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice de reprezentare grafică a desenului de șevalet în spiritul tradițiilor Școlii academice (construcția analitică a formei mari, sursa de lumină, spațialitatea, contrastul, volumul, plasticitatea). • Percepția modelului (realitatea) prin prisma elementelor sale de expresie grafică, manifestarea percepției artistice a desenului academic și de șevalet. • Aplicarea principiilor fundamentale de reprezentare academică etapizată a figurii umane (laba piciorului, figură tematică) și nudului (tors, figură „contrapus-o” – față, spate). • Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii artistico-plastice de expresie grafică (analiza, comparația, antinomia, asocierea, sinteza, percepția artistică), manifestarea gândirii artistice în reprezentarea desenului academic de șevalet. • Aplicarea viziunii integrale a realității și celor reprezentate (aspectul formal-spațial). • Aplicarea viziunii spațiale și înscrierea tonului local al obiectelor reprezentate în mediul înconjurător/ Plein-air (redarea scării tonale, stării tonale generale, spațiului, luminii, stărilor naturii).

- Cunoașterea și aplicarea competențelor de reprezentare artistico-grafică în diferite materiale și tehnici artistice specifice desenului academic de șevalet.
- Reprezentarea artistică și interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-artistice de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor.
- Asimilarea și aplicarea diferitor tipuri de reprezentare grafică a desenului academic de șevalet caracteristic diferitor ”școli de artă”, curente artistice sau modele artistice ale artelor plastice naționale și universale.

PICTURĂ

Studiul academic de reprezentare a figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întreagă – față, spate) în pictură. Tehnica picturii în ulei. / Practica de plein-air – studiul academic de peisaj, portret, figură umană /

Competențe specifice ale disciplinei:

- Conceperea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice de reprezentare în pictura de șevalet în spiritul tradițiilor Școlii academice (gama cromatică, sursa de lumină, spațialitatea, contrastul).
- Aplicarea viziunii integrale a culorii (unitate cromatică) a realității și celor reprezentate (aspectul cromatic-spațial).
- Aplicarea principiilor fundamentale de reprezentare academică etapizată a figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întreagă – față, spate) în culoare.
- Aplicarea percepției artistice a modelului (realității) și celor reprezentate prin prisma legităților gramaticii artistico-plastice (relațiile cromatice de bază, starea cromatică generală, gamă cromatică, relațiile de cald-rece, spațialitatea) mijloacelor de expresie cromatică (intensitatea și sonoritatea cromatică) și categoriilor artistice (modele artistico-estetice).
- Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie cromatică (analiza, sinteza, comparația, antonimia, asocierea), manifestarea gândirii artistice în pictura academică și de șevalet.
- Aplicarea viziunii spațiale și înscrierea culorii locale a obiectelor reprezentate în mediul înconjurător/ Plein-air (redarea gamei cromatice, stării cromatice generale, spațiului, luminii, stărilor naturii).
- Practicarea deprinderilor tehnice de pictură în ulei (ala-prima, tehnica picturii în etape).
- Aplicarea diferitor tipuri de reprezentare în pictură specifice diferitor ”școli de artă”, curente artistice și modele estetice din artele plastice naționale și universale.
- Reprezentarea artistică și interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-artistice de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor.

COMPOZIȚIE

Studiul legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a compoziției. Tipuri și structuri compoziționale. Aspecte formale. Soluții compozițional-plastice autentice în abordarea compozițională a temei. / Practica de plein-air /

- Conceperea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plastice de reprezentare plastică a compoziției de șevalet în spiritul tradițiilor Școlii academice (structura, forma, spațiul, centrul de interes).
- Percepția modelului (realității) prin prisma elementelor sale de expresie compozițională, manifestarea percepției compoziționale/ inclusiv Plein-air.
- Aplicarea diferitor soluții artistice și abordări formal-compoziționale ale subiectului/temei propuse în compoziția de șevalet.

<ul style="list-style-type: none"> • Adecvarea și originalitatea/autenticitatea soluției compozițional-plastice (structură compozițională, gamă cromatică etc.) conținutului ideatic și subiectului/ temei propuse în compoziția de șevalet. • Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie compozițională (analiza, comparația, antonimia, asocierea, sinteza), manifestarea gândirii artistice în compoziție. • Abstractizarea, relaționarea, asocierea, disocierea, combinarea și selecția artistică a elementelor plastice în vederea unității compoziționale, manifestarea gândirii abstracte și compoziționale. • Manifestarea spiritului de observație compozițional în viața cotidiană. Manifestarea viziunii compoziționale și gândirii artistice / Plein-air. • Interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-compoziționale de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor. • Redarea individual-expresivă a compoziției prin prisma propriilor sentimente, trăiri și atitudini artistice. 	
<p style="text-align: center;">Repere și conținuturi metodologice ale procesului de instruire <i>(gramatica artistico-plastică și asimilarea modelelor artistico-estetice; principiul unității, diversității (antinomiei) și consecutivității)</i></p>	<p style="text-align: center;">Obiective de formare a culturii artistice în cadrul procesului de instruire/educație relaționale: percepției, gândirii și atitudinilor artistice</p>
<p>Instruirea artistico-plastică la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” în cl. a XI-a prevede:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parcurgerea coerentă a studiului academic al figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întregă – față, spate) și peisajului, având drept scop consolidarea reprezentării figurii umane și peisajului, inițierea în studiul nudului în spiritul tradițiilor Școlii academice. • Formarea competenței de a realiza un desen de lungă durată: parcurgerea consecventă a etapelor de reprezentare grafică; analiza profundă a realității (modelului), subordonarea detaliului față de întreg, reprezentare analitică prin observație de lungă durată a realității și desen de scurtă durată (schițe și crochiuri): expresivitatea mijloacelor de reprezentare grafică; analiza tipicului și caracteristicului a realității (modelului), identificarea trăsăturilor esențiale, abordare compozițional originală a subiectului. • Formarea competenței de a realiza un studiu de pictură de lungă durată: parcurgerea consecventă a etapelor de reprezentare; analiza profundă a realității (modelului), redarea gamei cromatice, subordonarea detaliului față de întreg, reprezentare profundă a realității și studiu de pictură de scurtă durată: expresivitatea mijloacelor de reprezentare și în special al culorii, relațiilor cromatice; analiza tipicului și caracteristicului a realității (modelului), identificarea trăsăturilor esențiale, abordare compozițional originală a subiectului. 	<p>Percepția artistică:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formarea percepției coerente a etapelor de realizare a desenului/picturii/compoziției academice de șevalet. • Manifestarea competenței de „a privi” și „a vedea” integral opera de artă, realitatea dar și propriile lucrări de studiu și de creație. • Formarea setării și direcționării liceenilor spre receptarea operelor de artă, limbajului expresiv-plastic și formelor valorilor artistico-plastice., • Asimilarea valorilor/modelelor artistice prin comunicarea constantă cu fenomene de artă prin exersarea practică, studiul după modele, vizualizarea materialelor metodice și albumelor cu ilustrarea operelor din artele plastice universale, precum și operelor de artă din cadrul vizitelor la muzee și expoziții. • Relaționarea percepției realității cu mijloace de expresie a diferitor materiale grafice și procedee ale picturii în ulei. • Formarea percepției spațialității și mediului aerian în realitate și reprezentare.

• Formarea competenței de a realiza o compoziție elaborată (de lungă durată): parcurgerea consecventă a etapelor de elaborare a compoziției; analiza profundă a realității și/sau a resurselor/materialelor metodologice ale educației artistico-plastice în baza subiectului, subordonarea elementelor unui întreg compozițional și compoziție (de scurtă durată): expresivitatea mijloacelor compoziționale de reprezentare plastică în relație cu subiectul/tema, soluții plastice formal-structurale, abordarea originală (individuală) a subiectului. • Formarea/instruirea competențelor practice în reprezentarea artistico-grafică a desenului academic de șevalet: - alegerea locului de reprezentare față de model, - aranjarea spațiului și uneltelor de lucru necesare (șevaletului, materialelor artistice), - parcurgerea coerentă a etapelor de realizare ale desenului în dependență de durata și obiectivul sarcinii propuse, - compunerea, măsurarea modelului în cadrul studiului după natură, - comparația vizuală (proporțiile, tonalitățile, plasticitatea) pe parcursul studiului după natură a elementelor reprezentate cu modelul, formarea competenței de a măsura la „ochi”- dezvoltarea exactității „ochiului”, - aplicarea axelor, schemelor geometrice adiacente pentru construcția formei în studiul după natură (metoda geometrică a desenului, liniar-constructivă) ilustrate în resursele/materialele metodologice ale educației artistico-plastice, - înțelegerea și aplicarea practică variată a liniei orizontului, - comparația, analiza și sinteza trăsăturilor esențiale ale naturii (modelului) după natură, - aplicarea coordonată și stăpânită a deprinderilor tehnice, - compunerea desenului în diferite formate prin utilizarea formatului cadru divers (verticală, pătrat, orizontală), - modelarea volumului formelor și redarea scării tonale, umbrei și luminii generale, materialității obiectelor, spațiului, - redarea sursei de lumină (frontală, laterală, contre-jour, naturală, artificială), - redarea contrastelor valorice și identificarea forței acestora în dependență de sursa de lumină și amplasare spațială. • Formarea/instruirea competențelor practice în reprezentarea artistico-plastică a picturii academice de șevalet: - alegerea locului de reprezentare față de model,	• Formarea percepției plasticității, dinamicii și ritmicității după natură: modele/ motive. • Dezvoltarea spiritului de observație prin prisma mijloacelor de expresie plastică a realității, cât și a spațialității. • Dezvoltarea sensibilității tonale, cromatice, compoziționale și spațiale. • Formarea percepției aconstante a realității (modelului/motivului). • Însușirea algoritmului de reprezentare schematică, analitică, conceptuală a realității. • Înțelegerea, aprecierea și trăirea fenomenelor artelor plastice. • Cunoașterea specificității limbajului artistico-plastic și mijloacelor de expresie grafică/cromatică/compozițională. • Cunoașterea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice de reprezentare artistică. • Formarea percepției modelelor în dependență de specificitatea expresivității acestora și obiectivelor metodico-didactice propuse. • Formarea percepției artistice adecvate prin prisma valorilor culturale formate istoric și obiectivitatea conținutului artistic. • Formarea percepției secundarului și primarului în studiul după model, dar și lucrări de creație. • Dezvoltarea reacției afective la fenomenele artelor plastice și mijloacelor sale de expresie. • Formarea capacității de decodare a operei de artă prin corelarea stimulilor vizuali, impactului afectiv și concepției vizionare artistice. • Relaționarea modelelor de studiu după natură cu diverse modele artistice („școli de artă”, stiluri, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Marii Maeștri etc.).

- aranjarea spațiului și materialelor de lucru necesare (șevalet, pânză, paletă, culori de ulei, pensulele, cuțit de paletă, ulei de în etc.),
- cunoașterea și aplicarea amestecurilor de culoare, de aranjare a paletei,
- aplicarea deprinderilor tehnice de pictură în culori de ulei,
- abilitatea de a aprecia starea tonală și cromatică generală a modelului,
- operarea și aplicarea contrastelor; luminii și umbrei; legilor percepției vizuale ale culorii, spațialității și volumetriei în pictura de șevalet,
- parcurgerea coerentă a etapelor de pictură în dependență de durata și obiectivul sarcinii propuse,
- competența de a compune, măsura în cadrul studiului după model,
- competența de a compara vizual relațiile cromatice, valorile tonale ale celor reprezentate cu realitatea (modelul), dezvoltarea simțului culorii,
- competența de a compara, analiza și sintetiza relațiile cromatice esențiale din natură, operaționalizare cognitiv-afectivă,
- stabilirea și redarea relațiilor cromatice, tonale, expresive, materiale după model,
- aplicarea coordonată și stăpânită a deprinderilor mâinii (motrica), mânuirea abilă a materialelor și uneltelor artistice în reprezentarea artistică a picturii academice de șevalet,
- compunerea subiectului în diferite formate prin utilizarea formatului, cadrului plastic divers (verticală, pătrat, orizontală),
- realizarea sarcinilor variate din punct de vedere al gamei cromatice: caldă, rece, monocromă, pastelată, contrastantă, cu un singur accent cromatic ș. a.,
- modelarea volumului formelor și redarea materialității obiectelor prin aplicarea diferitor tușe a pensulei și cuțitului de paletă,
- redarea sursei de lumină prin relații de culoare (frontală, laterală, contre-jour),
- redarea contrastelor cromatice și valorice, precum și identificarea forței sale în dependență de sursa de lumină și spațiu,
- generalizarea formei și subordonarea detaliilor față de întreg la etapa finală a picturii.
- Formarea/instruirea competențelor **teoretico-cognitive** în reprezentarea artistico-grafică/cromatică a **desenului/picturii** academic/e de șevalet:
 - asimilarea terminologiei specifice desenului/picturii academic/e,
 - competența de analiză și gândire analitică în desen/pictură, prin operaționalizarea a astfel de procese cognitive ca: analiza, comparația, asocierea, sinteza (relațiilor de

- Formarea capacității de a înțelege sensurile, conținutul artistic-ideatic al operei de artă.
- Formarea capacității de a înțelege simbolismul fenomenelor artistico-plastice, natura filosofică a imaginii artistico-plastice și sistemelor semiotice ale acesteia.
- Înțelegerea, aprecierea și trăirea fenomenelor artelor plastice.
- Conceperea vieții, a sinelui și realității prin prisma valorilor artistice.
- Interacțiunea subiectivului și obiectivului în reprezentarea plastică.
- Asimilarea și formarea aprecierilor, normelor, idealurilor artistice.

Gândirea artistică:

- Transformarea și generalizarea impresiilor realității în reprezentare artistico-plastică.
- Formarea unui sistem artistico-estetic de operare în procesul actului de cunoaștere artistico-plastică.
- Formarea capacității de a forma asociații ale fenomenelor artistico-plastice.
- Operarea, aprecierea și interpretarea asociațiilor artistico-plastice ale realității și operelor de artă.
- Capacitatea de a opera și interpreta imagini concrete, formarea gândirii imaginativ-figurative – gândirii prin imagini.
- Formarea capacității de analiză a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plastice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii analitice.
- Formarea capacității de comparație a relațiilor proprietăților artistico-plastice a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plastice

culoare, relațiilor tonale, contrastelor, proporțiilor, structurii formale etc.) în procesul studiului după natură,

- identificarea trăsăturilor principale (esențiale), caracteristicului și tipicului ale modelului în cadrul procesului de studiu,
- acuitatea spiritului de observație,
- competența de a vedea integral modelul și cele reprezentate, formarea viziunii integrale,
- realizarea diferenței tonale/cromatice dintre perceperea și reprezentarea planurilor, mediului aerian-spațial, formarea gândirii spațiale (axonometria),
- competența de a vedea modelul (realitatea) prin prisma elementelor de expresie, formarea percepției artistice,
- formarea percepției aconstante a culorii și tonului,
- realizarea selecției artistice a celor vizualizate și reprezentate, formarea apersepcției,
- conceptualizarea diferitor modalități/ soluții plastice ale desenului/pânzei (cromatic, plastic, formal, artistic).
- Competențe **teoretico-cognitive** în realizarea **compoziției** de șevalet:
 - asimilarea terminologiei specifice reprezentării compoziției,
 - manifestarea gândirii analitice, abstracte, asociative sub aspect compozițional, prin operaționalizarea a astfel de procese cognitive ca: analiza, comparația, asocierea, sinteza, analogie, antiteză (contrast) a elementelor limbajului plastic și semnificației sale semiotice,
 - identificarea diferitor soluții artistice și formale a unui subiect propus,
 - manifestarea spiritului de observație compozițional în viața cotidiană,
 - competența de a vedea integral cele reprezentate, formarea viziunii integrale,
 - competența de a vedea cele reprezentate prin prisma elementelor de expresie, formarea percepției artistice,
 - realizarea selecției artistice în reprezentare, formarea apersepcției,
 - originalitatea, autenticitatea soluțiilor individuale în abordarea compozițională a temei.
- Demonstrația și explicația principiilor și legităților **gramaticii artistico-plactice academice** de reprezentare a figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întreagă – față, spate) peisajului și compoziției în baza **resurselor metodice** elaborate /planșe metodice cu reproduceri ale operelor de artă/exemplelor din diverse „școli de artă”, cărți, albume de artă/ pe parcursul procesului de instruire: studiului după natură (desen, pictură) și lucrărilor de creație

prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii analitice și gândirii critice.

- Formarea capacității de a generaliza și forma o sinteză a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică.
- Operaționalizarea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plactice academice de reprezentarea desenului/picturii/compoziției.
- Formarea capacității de a corela elementele cunoașterii precum simțul, gândul și acțiunea în cadrul gândirii prin imagini, drept cunoaștere integrală.
- Formarea capacității de a aplica selecția artistică a celor vizualizate și reprezentate.
- Formarea capacității de abstractizare a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii abstracte.
- Formarea capacității de concretizare a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică.
- Operaționalizarea proceselor psihice de analiză, comparație, sinteză și abstractizare a fenomenelor artistico-plactice, drept simț profesional interior.
- Operaționalizarea cu mijloace de expresie ale desenului/picturii/compoziției în reprezentarea artistico-plastică.

(compoziția): (1) schemelor de reprezentare (linii, axe, forme geometrice, volume); principiilor de reprezentare spațială, a sursei de lumină (în atelier); modelare cromatică și tonală; elementelor anatomice; principiului de deviere tonală și cromatică pe orizontală, exemple de compoziție a figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întreagă – față, spate) etc. (2) principiilor de reprezentare a cerului și pământului, raporturilor mari de culoare în peisaj, diferențelor de reprezentare ale stărilor naturii, exemplificări de compunere a motivelor în diverse formate și diverse tipuri de motive peisagistice, principiile perspectivei spațiale și cromatice în mediu, legitățile umbrei și luminii în aer liber în peisaj, (3) structuri, scheme și tipuri de compoziție; exemplificări ale diferitor soluții plastice formale, tonale, cromatice și stilistice; exemplificări ale compozițiilor de gen (spațiale) și compozițiilor formale (plane).

- Demonstrația și explicația diferitor **modele artistice** (stiluri, mișcări și orientări artistice), soluții și abordări expresiv-plastice în creația pictorilor și graficienilor artelor plastice naționale și universale, „școli de artă”, exemple metodice/ de studiu de reprezentare a figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întreagă – față, spate) peisajului și compoziției în baza **resurselor metodice** elaborate /planșe metodice cu reproduceri ale operelor de artă/exemplelor din diverse „școli de artă”, cărți, albume de artă/ pe parcursul procesului de instruire: studiului după natură (desen, pictură) și lucrărilor de creație (compoziția).
- Formarea/instruirea înțelegerii și stăpânirii diversității mijloacelor de expresie plastică în desenul/pictura/compoziția de șevalet prin utilizarea diferitor tipuri de linii modulate, pete, forme, facturi, tușe, pensulație, game cromatice, accente tonale/cromatice etc.
- Formarea/instruirea identificării și experimentării unor **abordări variate stilistice** de realizare a desenului/picturii/compoziției realiste (spațiale), cât și celor stilizate (abstractizate).
- Conceperea și aplicarea diferitor **structuri compoziționale** (statice, dinamice, deschise, închise, cu un singur centru de interes, cu mai multe centre de interes, pe orizontală, pe verticală, în pătrat) în studiul după natură și lucrări de creație.
- Formarea competenței de diversificare a **soluțiilor artistico-plastice** a desenului/picturii/compoziției în dependență de:
 - specificitatea modelelor de studiu după natură,
 - tehnica și materialele grafice aplicate/ tehnica picturii în ulei (pensulă, cuțit de paletă, laviu, tehnică mixtă),

- Capacitatea de a reda realitatea prin prisma trăsăturilor specifice individuale.
- Formarea capacității de a vedea în concret întregul, cât și multitudinea esențelor în fenomenele artistico-plastice.
- Conceperea sensurilor operei de artă și legităților, esențelor artistice ale acesteia.
- Capacitatea de a conceptualiza ideile, impresiile și asociațiile fenomenelor artistico-plastice.
- Relaționarea și asocierea modelelor de studiu după natură (realității) cu diverse modele artistice, stiluri, „școli de artă”, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Mari Maestri etc.
- Formarea capacității de a găsi soluții grafice autentice ale desenului/picturii/compoziției de șevalet.
- Reprezentarea artistică și interpretarea plastică a celor vizualizate și reprezentate prin prisma unui model sau ideal artistic.
- Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie (analiza, comparația, asocierea, sinteza, antinomia).
- Interpretare artistică a unor elemente, trăsături ale realității (modelului) prin mijloace specifice de expresie prin prisma propriilor atitudini, formarea imaginației și creativității artistice individuale.
- Operaționalizarea gândirii prin imagini, prin asociere a modelelor artistice ale artelor plastice naționale și universale.

Atitudini artistice:

- Formarea unor viziuni integrale asupra fenomenelor realității prin prisma senzațiilor receptate.
- Dezvoltarea reacției afective la fenomene artistico-plastice și formelor de expresie senzorială atât în

- utilizarea liniei, petei, facturilor grafice/pensulației,
- aplicarea principiului antinomiei (închis-deschis, cald-rece),
- tipului de fondal și hârtie/pânză (albă, tonifiată, de ambalaj etc.),
- hotărârea formal-compozițională a reprezentării prin diversificarea centrului de interes,
- selecția modelării centrelor de interes.
- Formarea competenței de alternare și diversificare a **specificității sarcinilor și obiectivelor metodice** ale desenului/picturii/compoziției, atât a celor de studiu (durabilitate – scurtă sau lungă durată), artistice (spațialitate vizavi formalism, plasticitate vizavi proporționalitate, exactitate vizavi interpretare, rafinament vizavi expresionism etc.) și de creație/gradul de interpretabilitate a modelului metodic (tipologia, esențializarea, estetizarea modelului în acord cu specificitatea sa).
- Formarea competenței de alternare și diversificare a **modelelor de studiu** după natură prin diversificarea sursei de lumină, hotărârii artistice, tonale și formale, soluțiilor compoziționale (prin utilizarea principiului închis-deschis, diversificarea centrului de interes), dar și prin **relaționarea** modelelor de studiu după natură cu diverse modelele artistice ale artelor plastice naționale și universale („școli de artă”, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Marii Maeștri etc.).
- Formarea competenței de aplicare a diferitor tipuri de reprezentare a desenului/picturii/compoziției specifice diferitor ”școli de artă”, modele artistice (curente și orientări artistice, ca spre exemplu: clasicism, academism, realism, impresionism, postimpresionism, expresionism; artiști plastici și desenatori ai artelor plastice universale).

PLEIN-AIR:

- Formarea particularităților percepției spațiului, tonalității și culorii în natură și lucrarea realizată,
- Formarea competențelor de a reprezenta natura statică, portretul, figura umană (în soare, în umbră) în aer liber,
- Dezvoltarea acuității profesionale în viziunea tonală/cromatică/compozițională prin observația sistematică a stărilor naturii prin crochiuri și studii de desen/studii de pictură în aer liber.
- Formarea competenței practice de a aplica **metoda de lucru cu relațiile** (legea proporționalității relațiilor), de a compara tonalitățile și culoarea din natură

opere de artă, cât și din realitate, drept parte a atitudinilor artistice.

- Formarea competenței de reflectare asupra senzațiilor receptate de la realitate prin categorii estetice.
- Formarea capacității de selecție a formelor artistico-plastice ale realității și formelor de expresie.
- Reflectarea și a percepția activă a formelor artistice și esențelor senzoriale ale realității (lumii, mediului înconjurător, naturii) și operelor de artă în vederea aprecierii atitudinale.
- Dezvoltarea sensibilității senzorial-artistice a culorii, tonalității, coloritului, spațialității, plasticității etc.
- Formarea predilecției față de receptarea, contemplarea unor anumite forme artistice ale operelor de artă și realității drept parte a atitudinii artistice.
- Formarea necesității de manifestare/exprimare în activitatea artistico-practică și forme de expresie plastică a sentimentelor/trăirilor afectiv-senzoriale drept determinantă comportamentală a atitudinilor artistice.
- Însușirea, asimilarea și aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre artistic în arte plastice.
- Formarea capacității de a evalua și aprecia însușirile artistice ale fenomenelor artistico-plastice ale realității și operelor de artă.
- Formarea criteriilor personalizate de apreciere, precum și judecăților de valoare față de fenomenele artistico-plastice.
- Formarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice.
- Sublimarea conținuturilor personalizate în forme mintale artistico-plastice.

<p>(luminozitatea și intensitatea), cât și capacitatea de a menține scara tonală și cromatică generală a motivului în cadrul ședinței de studiu în aer liber.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formarea competenței practice de a reda starea zilei (răsărit, amiază, apus, senin/posomorât etc.) și factorii mediului precum: lumina și aerul, a armoniza relațiile de bază: cer, pământ și apă, cât și de a înscrie tonalitatea, culoarea obiectelor în mediul înconjurător, • Formarea competenței practice de a alege motivul (structura compozițională față de format, claritatea sursei de lumină). • Formarea particularităților percepției compoziției în viața cotidiană. • Formarea competenței de a diversifica gama cromatică, starea tonală generală, formatul compozițional (orizontală, pătrat, verticală) al motivului peisagistic. • Formarea competenței de a compune motive cu structuri compoziționale diverse (fragmente, motive panoramice, obiecte de uz casnic, studii de cer etc.). • Dezvoltarea acuității profesionale a simțului tonal/cromatic/compozițional prin observația sistematică a ritmurilor din natură, prin schițe, crochiuri, studii. • Dezvoltarea capacității de a lucra cu o varietate de sarcini profesionale și formarea simțurilor artistice diferențiate prin aprofundarea competențelor de percepție artistică. • Formarea competenței de a crea soluții plastice expresive sub aspect tonal/cromatic/compozițional în studiile după natură, inclusiv remarcabile realizarea lucrării de diplomă și lucrărilor de creație. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare și transformarea în forme de expresie plastică. • Relaționarea observațiilor vieții și activității artistico-plastice cu modelele estetice ale artelor plastice universale. • Formarea capacității de obiectivare a trăirilor afectiv-senzoriale prin mijloace de expresie plastică. • Formarea începutului creator și necesităților constante pentru crearea valorilor artistice, manifestarea în activitatea artistico-plastică și exprimare/expresie prin forme/imagini artistico-plastice a conținuturilor personalizate. • Conceperea fenomenelor vieții prin categorii estetico-simbolice și conceptual-filosofice, drept categorii ale atitudinilor artistice. • Formarea atitudinilor artistice și premiselor viziunii – imaginii artistice asupra lumii. • Formarea motivației și necesității de a se manifesta în activitate artistico-practică drept o individualitate irepetabilă cu însușiri caracteriale originale (autentice).
--	--

Sursa: elaborat de autor.

Tabelul A3.3. Repere metodologice de formare a culturii artistice a liceenilor la disciplinele „Desen”, „Pictură” și „Compoziție” – cl. a XII-a

Clasa a XII-a
DESEN
<i>Reprezentare artistică și studiul academic al naturii statice, portretului, figurii umane, nudului și tehnicilor de reprezentare artistico-grafică. Activități artistico-metodice academice și de creație. Sinteză.</i>
<p>Competențe specifice ale disciplinei:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Percepția artistică a modelului (realității) prin prisma elementelor de expresie grafică, formarea percepției artistice a desenului academic de șevalet. • Cunoașterea și aplicarea principiilor fundamentale de reprezentare academică etapizată a naturii statice, portretului, figurii umane și nudului în spiritul tradițiilor Școlii academice în desen.

- Abstractizarea, relaționarea, asocierea, disocierea și combinarea elementelor artistico-plastice a realității și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie grafică de sinteză, manifestarea gustului artistic, gândirii spațiale, abstracte și gândirii asociative în reprezentarea desenului academic de șevalet.
- Dezvoltarea acuității perceptivă prin observația sistemică a realității și exersări permanente.
- Manifestarea imaginației artistice – capacității de a crea soluții compozițional-grafice expresive în studiile de atelier și lucrări grafice independente.
- Asimilarea și aplicarea diferitor tipuri de reprezentare grafică a desenului academic de șevalet caracteristic diferitor ”școli de artă”, curente artistice sau modele artistice ale artelor plastice naționale și universale.
- Reprezentarea artistică și interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-artistice de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor.
- Redarea individual-expresivă a realității în soluții plastice grafice autentice prin prisma propriilor sentimente, trăiri și atitudini artistice.
- Aplicarea/manifestarea propriei viziuni – imagini artistice asupra lumii în activitate artistică de studiu și de creație.

PICTURA

*Reprezentare artistică și studiu academic al naturii statice, portretului, figurii umane, nudului în pictură. Tehnica picturii în ulei.
Activități artistico-metodice academice și de creație. Sinteză.*

Competențe specifice ale disciplinei:

- Percepția artistică a modelului (realității) prin prisma elementelor de expresie cromatică, formarea percepției artistice a picturii academice de șevalet.
- Cunoașterea și aplicarea principiilor fundamentale de reprezentare academică etapizată a naturii statice, portretului, figurii umane și nudului în spiritul tradițiilor Școlii academice în pictură.
- Manifestarea/aplicarea viziunii integrale a culorii (unitate cromatică) a realității și celor reprezentate (aspectul cromatic-spațial).
- Abstractizarea, relaționarea, asocierea, disocierea și combinarea elementelor artistico-plastice a realității și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie cromatică de sinteză, manifestarea gustului artistic, gândirii spațiale, abstracte și gândirii asociative în reprezentarea picturii academice de șevalet.
- Manifestarea/aplicarea percepției artistice a modelului (realității) și celor reprezentate prin prisma legităților gramaticii artistico-plastice (relațiile cromatice de bază, starea cromatică generală, gamă cromatică, relațiile de cald-rece, spațialitatea) mijloacelor de expresie cromatică (intensitatea și sonoritatea cromatică) și categoriilor artistice (modele artistico-estetice).
- Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie cromatică (analiza, sinteza, comparația, antonimia, asocierea), formarea gândirii artistice în pictură.
- Manifestarea/aplicarea acuității perceptivă prin observația sistemică a realității și exersări permanente.
- Manifestarea imaginației artistice – capacității de a crea soluții compozițional-cromatice expresive în studiile de atelier și lucrări independente.
- Aplicarea diferitor tipuri de reprezentare în pictură specifice diferitor ”școli de artă”, curente artistice și modele estetice din artele plastice naționale și universale.
- Reprezentare artistică și interpretare artistico-plastică prin determinarea trăsăturilor expresiv-cromatice de esență a realității (modelului) în lucrări de studiu/ lucrări de autor.
- Manifestarea/aplicarea propriei viziuni – imagini artistice asupra lumii în activitate artistică de studiu și de creație.

COMPOZIȚIA

*Reprezentare artistică și studiu academic în compoziția de șevalet. Aspecte formale, conceptuale și stilistice. Soluții compozițional-plastice autentice –
Lucrarea de diplomă*

Competențe specifice ale disciplinei:

- Percepția artistică a modelului (realității) prin prisma elementelor sale de expresie compozițională, formarea percepției artistice compoziționale.
- Identificarea și aplicarea diferitor soluții artistice și abordări formal-compoziționale și conceptuale ale subiectului/temei propuse în Lucrarea de diplomă.
- Adecvarea și originalitatea/autenticitatea soluției compozițional-plastice (structură compozițională, gamă cromatică etc.) conținutului ideatic și subiectului/ temei propuse în Lucrarea de diplomă.
- Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie compozițională (analiza, comparația, antonimia, asocierea, sinteza), formarea gândirii artistice în compoziție.
- Abstractizarea, relaționarea, asocierea, disocierea și combinarea elementelor plastice în vederea unității compoziționale, manifestarea gândirii abstracte, asociative și compoziționale în compoziție.
- Reprezentarea artistică și interpretarea artistico-plastică a celor reprezentate prin determinarea trăsăturilor expresiv-compoziționale de esență a realității (modelului) / lucrărilor de autor.
- Redarea individual-expresivă a compoziției prin prisma propriilor sentimente, trăiri și atitudini artistice.
- Aplicarea/formularea propriei viziuni – imagini artistice asupra lumii în activitate artistică de studiu și de creație.

Repere și conținuturi metodologice ale procesului de instruire (gramatica artistico-plastică și asimilarea modelelor artistico-estetice; principiul unității, diversității (antinomie) și consecutivității)

Obiective de formare a culturii artistice în cadrul procesului de instruire/educație relaționale: a percepției, gândirii și atitudinilor artistice

Instruirea artistico-plastică la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” în cl. a XII-a prevede:

- Parcurgerea coerentă a **studiului academic** al naturii statice, portretului, figurii umane, nudului, având drept scop consolidarea reprezentării figurii umane și peisajului, inițierea în studiul nudului în spiritul tradițiilor Școlii academice.
- Demonstrația și explicația principiilor și legităților **gramaticii artistico-plastice academice** de reprezentare a naturii

Percepția artistică:

- Formarea percepției coerente a etapelor de realizare a desenului/picturii/compoziției academice de șevalet.
- Formarea competenței de „a privi” și „a vedea” integral opera de artă, realitatea dar și propriile lucrări de studiu și de creație.
- Comparația vizuală a proporțiilor, tonalităților, plasticității, luminii și umbrei totale a modelului/motivului.
- Formarea setării și direcționării liceenilor spre receptarea operelor de artă, limbajului expresiv-plastic și formelor valorilor artistico-plastice.
- Asimilarea valorilor/modelelor artistice prin comunicarea constantă cu fenomene de artă prin exersarea practică, studiul după modele, vizualizarea materialelor metodice și albumelor cu ilustrarea

stative, portretului, figurii umane, nudului și compoziției în baza **resurselor metodice** elaborate /planșe metodice cu reproduceri ale operelor de artă/exemplelor din diverse „școli de artă”, cărți, albume de artă/ pe parcursul procesului de instruire: studiului după natură (desen, pictură) și lucrărilor de creație (compoziția): (1) schemelor de reprezentare (linii, axe, forme geometrice, volume); principiilor de reprezentare spațială, a sursei de lumină (în atelier); modelare cromatică și tonală; elementelor anatomice; principiul de deviere tonală și cromatică pe orizontală, exemple de compoziție a naturii statice, portretului, figurii umane, nudului etc. (2) structuri, scheme și tipuri de compoziție; exemplificări ale diferitor soluții plastice formale, tonale, cromatice și stilistice; exemplificări ale compozițiilor de gen (spațiale) și compozițiilor formale (plane).

- Demonstrația și explicația diferitor **modele artistice** (stiluri, mișcări și orientări artistice), soluții și abordări expresiv-plastice în creația pictorilor și graficienilor artelor plastice naționale și universale, „școli de artă”, exemple metodice/ de studiu de reprezentare a figurii umane (laba piciorului, figură „contrapus-o”), nudului (tors, figură întreagă – față, spate) peisajului și compoziției în baza **resurselor metodice** elaborate /planșe metodice cu

operelor din artele plastice universale, precum și operelor de artă din cadrul vizitelor la muzee și expoziții.

- Relaționarea percepției realității cu mijloace de expresie a diferitor materiale grafice și procedee ale picturii în ulei.
- Formarea percepției tipurilor de desen/pictură/compoziție în dependență de specificitatea expresivității materialelor grafice, procedeele de pictură și compoziție utilizate.
- Formarea percepției spațialității, mediului aerian plasticității, dinamicii și ritmicității în realitate și reprezentare.
- Dezvoltarea sensibilității tonale, cromatice, compoziționale și spațiale.
- Formarea percepției aconstante a realității (modelului/motivului).
- Dezvoltarea spiritului de observație prin prisma mijloacelor de expresie plastică a realității, cât și a spațialității.
- Însușirea algoritmului de reprezentare analitică și schematică a realității.
- Formarea percepției analitice a construcției modelelor/motivelor de studiu după natură prin identificarea axelor de bază, suprafețelor și formelor mari.
- Cunoașterea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice de reprezentare artistică.
- Formarea percepției modelelor de studiu în dependență de specificitatea expresivității acestora și obiectivelor metodico-didactice propuse.
- Cunoașterea specificității limbajului artistico-plastic și mijloacelor de expresie grafică/cromatică/compozițională.
- Formarea percepției artistice adecvate prin prisma valorilor culturale formate istoric și obiectivitatea conținutului artistic.
- Formarea empatiei și receptivității afectiv-emoționale la fenomene artistico-plastice – modalitate de cunoaștere prin care liceenii se identifică în creația unui pictor (resimte trăiri ale pictorului),
- Formarea unui bagaj cognitiv-afectiv, experiență a fenomenelor artistico-plastice.
- Formarea capacității de decodare a operei de artă prin corelarea stimulilor vizuali, impactului afectiv și concepției vizionare artistice.
- Formarea percepției diferitor modele artistice și competenței de a discerne și înțelege concepția vizionară artistică a unei opere, artist plastic sau epocă a artelor plastice.
- Relaționarea modelelor de studiu după natură cu diverse modele artistice („școli de artă”, stiluri, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Marii Maeștri etc.).
- Formarea competenței de a înțelege sensurile, conținutul artistic-ideatic al operei de artă.
- Formarea competenței de a înțelege simbolismul fenomenelor artistico-plastice, natura filosofică a imaginii artistico-plastice și sistemelor semiotice ale acesteia.

reproduceri ale operelor de artă/exemplilor din diverse „școli de artă”, cărți, albume de artă/ pe parcursul procesului de instruire: studiului după natură (desen, pictură) și lucrărilor de creație (compoziția).

- Formarea înțelegerii și stăpânirii diversității mijloacelor de expresie plastică în desenul/pictura/compoziția de șevalet prin utilizarea diferitor tipuri de linii modulate, pete, forme, facturi, tușe, pensulație, game cromatice, accente tonale/cromatice etc.
- Identificarea și experimentarea unor **abordări variate stilistic și conceptual** de realizare a desenului/picturii/compoziției realiste (spațiale), cât și celor stilizate (abstractizate).
- Conceperea și aplicarea diferitor **structuri compoziționale** (statice, dinamice, deschise, închise, cu un singur centru de interes, cu mai multe centre de interes, pe orizontală, pe verticală, în pătrat) în studiul după natură și lucrări de creație.
- Diversificarea **soluțiilor artistico-plactice** a desenului/picturii/compoziției în dependență de:
 - specificitatea modelelor de studiu după natură,
 - tehnica și materialele grafice aplicate/ tehnica picturii în ulei (pensulă, cuțit de paletă, laviu, tehnică mixtă),
 - utilizarea liniei, petei, factorilor grafice/pensulației,

- Înțelegerea, aprecierea și trăirea fenomenelor artelor plastice.
- Conceperea vieții, a sinelui și realității prin prisma valorilor artistice.
- Interacțiunea subiectivului și obiectivului în reprezentarea plastică.
- Asimilarea și formarea aprecierilor, normelor, idealurilor artistice.

Gândirea artistică:

- Transformarea și generalizarea impresiilor realității în reprezentare artistico-plastică.
- Formarea unui sistem artistico-estetic de operare în procesul actului de cunoaștere artistico-plastică.
- Operarea, aprecierea și interpretarea asociațiilor artistico-plactice ale realității și operelor de artă.
- Formarea competenței de a opera și interpreta imagini concrete, formarea gândirii imaginativ-figurative – gândirii prin imagini.
- Formarea competenței de analiză a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii analitice.
- Formarea competenței de comparație a relațiilor proprietăților artistico-plactice a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii analitice și gândirii critice.
- Formarea competenței de a generaliza și forma o sinteză a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică.
- Operaționalizarea și aplicarea legităților și principiilor fundamentale ale gramaticii artistico-plactice academice de reprezentarea desenului/picturii/compoziției.
- Formarea competenței de a corela elementele cunoașterii precum simțul, gândul și acțiunea în cadrul gândirii prin imagini, drept cunoaștere integrală.
- Formarea competenței de a aplica selecția artistică a celor vizualizate și reprezentate.
- Formarea competenței de abstractizare a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică, formarea gândirii abstracte.
- Formarea competenței de concretizare a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plactice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică.
- Operaționalizarea proceselor psihice de analiză, comparație, sinteză și abstractizare a fenomenelor artistico-plactice, drept simț profesional interior.

<ul style="list-style-type: none"> - aplicarea principiului antinomiei (închis-deschis, cald-rece), - tipului de fondal și hârtie/pânză (albă, tonifiată, de ambalaj etc.), - hotărârea formal-compozițională a reprezentării prin diversificarea centrului de interes, - selecția modelării centrelor de interes. • Alternarea și diversificarea specificității sarcinilor și obiectivelor metodice ale desenului/picturii/compoziției, atât a celor de studiu (durabilitate - scurtă sau lungă durată), artistice (spațialitate vizavi formalism, plasticitate vizavi proporționalitate, exactitate vizavi interpretare, rafinament vizavi expresionism etc.) și de creație/gradul de interpretabilitate a modelului metodic (tipologia, esențializarea, estetizarea modelului în acord cu specificitatea sa). • Alternarea și diversificarea modelelor de studiu după natură prin diversificarea sursei de lumină, hotărârii artistice, tonale și formale, soluțiilor compoziționale (prin utilizarea principiului închis-deschis, diversificarea centrului de interes), dar și prin relaționarea modelelor de studiu după natură cu diverse modelele artistice ale artelor plastice naționale și universale („școli de artă”, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Marii Maeștri etc.). • Aplicarea diferitor tipuri de reprezentare a desenului/picturii/compoziției specifice 	<ul style="list-style-type: none"> • Operaționalizarea cu mijloace de expresie a desenului/picturii/compoziției în reprezentarea artistico-plastică. • Formarea competenței de a reda realitatea prin prisma trăsăturilor specifice individuale. • Formarea competenței de a vedea în concret întregul, cât și multitudinea esențelor în fenomenele artistico-plactice. • Conceperea sensurilor operei de artă și legităților artistice ale acesteia. • Formarea competenței de a conceptualiza ideile, impresiile și asociațiile fenomenelor artistico-plactice. • Relaționarea și asocierea modelelor de studiu după natură (realității) cu diverse modele artistice, stiluri, „școli de artă”, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Marii Maeștri. • Capacitatea de a găsi soluții artistico-plactice autentice ale desenului/picturii/compoziției de șevalet, • Interpretarea artistică a celor vizualizate și reprezentate prin prisma unui model sau ideal artistic. • Analiza realității (modelului) și celor reprezentate prin categorii estetico-artistice și de expresie (analiza, comparația, asocierea, sinteza, antonimia). • Reprezentare artistică și interpretare plastică a unor elemente, trăsături ale realității (modelului) prin mijloace specifice de expresie prin prisma propriilor atitudini artistice, formarea imaginației și creativității artistice individuale. • Operaționalizarea gândirii prin imagini, prin asociere a modelelor artistice ale artelor plastice naționale și universale. • Abstractizarea, relaționarea, asocierea, disocierea și combinarea elementelor vizualizate în realitate prin categorii estetico-artistice și de expresie de sinteză maximă, formarea gândirii abstracte și gândirii asociative prin imagini. • Formarea viziunilor – imaginii asupra lumii și fenomenelor artistico-plactice prin prisma propriilor abordări/senzații imaginativ-filosofice. <p>Atitudini artistice:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formarea unor viziuni integrale asupra fenomenelor realității prin prisma senzațiilor receptate. • Dezvoltarea reacției afective la fenomene artistico-plactice și formelor de expresie senzorială atât în opere de artă, cât și din realitate, drept parte a atitudinilor artistice. • Formarea competenței de reflectare asupra senzațiilor receptate de la realitate prin categorii estetice. • Formarea capacității de selecție a formelor artistico-plactice ale realității și formelor de expresie. • Reflectarea și a percepția activă a formelor artistice și esențelor senzoriale ale realității (lumii, mediului înconjurător, naturii) și operelor de artă în vederea aprecierii atitudinale.
--	--

<p>diferitor ”școli de artă”, modele artistice (curente și orientări artistice, ca spre exemplu: clasicism, academism, realism, impresionism, postimpresionism, expresionism; artiști plastici și desenatori ai artelor plastice universale).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aplicarea deprinderilor și competențelor conceptual-artistice în reprezentarea artistico-plastică a desenului/picturii/compoziției: <ul style="list-style-type: none"> - competența de a vedea și analiza (abstractizare, relaționare, asociere, disociere, sinteză, combinare) modelul (realitatea) prin prisma elementelor sale de expresie și categoriilor estetico-artistice, - realizarea selecției artistice a celor vizualizate și reprezentate, formarea a percepției, - interpretarea plastică prin prisma unui model sau ideal artistic, asociere cu diverse modele artistice/estetice ale artelor plastice în artele plastice naționale și universale, - operaționalizarea gândirii prin imagini, - aplicarea/formularea propriei viziunii – imagini artistice asupra lumii în studiul după natură și lucrări de creație, - redarea individual-expresivă a realității prin prisma propriilor sentimente, trăiri și atitudini artistice. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dezvoltarea sensibilității senzorial-artistice a culorii, tonalității, coloritului, spațialității, plasticității etc. • Formarea predilecției față de receptarea, contemplarea unor anumite forme artistice ale operelor de artă și realității drept parte a atitudinii artistice. • Formarea necesității de manifestare și exprimare în activitatea artistico-practică și forme de expresie plastică a sentimentelor și trăirilor afectiv-senzoriale drept determinantă comportamentală a atitudinilor artistice. • Însușirea, asimilarea și aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre artistic în arte plastice. • Formarea capacității de a evalua și aprecia însușirile artistice ale fenomenelor realității și operelor de artă. • Formarea criteriilor personalizate de apreciere, precum și judecăților de valoare față de fenomenele artistico-plastice. • Formarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice. • Sublimarea conținuturilor personalizate în forme mintale artistico-plastice. • Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare și transformarea în forme/imagini de expresie artistico-plastică. • Formarea competenței de sublimare a fenomenelor vieții prin analiza și observația sistemică a formelor estetice ale realității și operelor de artă. • Relaționarea observațiilor vieții și activității artistico-plastice cu modelele artistice ale artelor plastice universale. • Formarea capacității de obiectivare artistică a trăirilor afectiv-senzoriale prin mijloace de expresie plastică. • Formarea începutului creator și necesităților constante pentru crearea valorilor artistico-plastice, manifestarea în activitatea artistico-plastică și exprimare/expresia prin forme/imagini artistico-plastice a conținuturilor personalizate. • Conceperea fenomenelor vieții prin categorii estetico-simbolice și conceptual-filosofice, drept categorii ale atitudinilor artistice. • Formarea atitudinilor artistice și premiselor viziunii – imaginii artistice asupra lumii. • Formarea motivației și necesității de a se manifesta în activitate artistico-practică drept o individualitate irepetabilă cu însușiri caracteriale originale (autentice).
--	--

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 4. Conținutul tematic (unitățile de conținut) la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție”

Tabelul A4.1. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a IX-a

Desen			Pictură			Compoziție		
Semestrul I		ore	Semestrul I		ore	Semestrul I		ore
1.	Craniu din două poziții – <i>elemente realizate pe o planșă (creion)</i>	18	1.	Inițierea elevilor în tehnologia picturii în ulei	5	1.	Natura statică compozițională	30
2.	Detaliile feței după mulaj de ghips: ochi, nas, buze, ureche (<i>elemente realizate pe o planșă</i>)	24	2.	Natură statică din 2-3 obiecte	10			
3.	Cap pe suprafețe după mulaj de ghips (<i>material moale</i>)	12	3.	Natură statică (<i>relații cromatice mari, gamă cromatică, accent cromatic</i>)	15			
4.	Ecorșeul capului după mulaj de ghips	15	4.	Natură statică	15	2.	Analiza unei opere din arta plastică universală (<i>analiza structurii compoziționale - liniară, valorică, cromatică, interpretare plastică</i>).	30
5.	Cap de ghips. <i>Lucrare de totalizare</i>	21	5.	Portret de inițiere	15			
			6.	Natură statică cu obiect de ghips	15			
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Schite și crochiuri de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>mat. metodice</i>)		12
Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>mat. metodice</i>)		12	Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>mat. metodice</i>)		12			
Practica de toamnă în plein-air – 36 ore Program modular (desen – 12 ore, pictură – 18 ore, compoziția – 6 ore)								
Semestrul II		ore	Semestrul II		ore	Semestrul II		ore
6.	Portret (<i>desen de inițiere</i>)	18	7.	Portret	15	3.	Subiect din cultura universală (1) <i>Studiul culturii universale în contextul artelor plastice universale.</i> (2) <i>Interpretarea subiectului compozițional.</i>	36
7.	Portret	18	8.	Portret	15			
8.	Natură statică tematică (<i>cărbune/ sanghină/ Russian sauce</i>)	15	9.	Portret cu centura umerilor	15			
9.	Portret tematic (<i>tehnică la alegere</i>)	18	10.	Portret cu centura umerilor	15	4.	Peisaj cu figuri (1) <i>Studiul peisajului în contextul picturii de șevalet naționale și universale.</i> (2) <i>Interpretarea subiectului compozițional.</i>	36
10.	Cap de ghips (<i>creion</i>)	18	11.	Natură statică tematică	10			
11.	Portret. <i>Lucrare de totalizare</i>	24	12.	Portret tematic	17			
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Schite și crochiuri de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12
Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12	Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12			
Practica de primăvară în plein-air – 36 ore Program modular (desen – 12 ore, pictură – 18 ore, compoziția – 6 ore)								
Practica de vară în plein-air – 72 ore Program modular - (desen – 24 ore, pictură – 36 ore, compoziția – 12 ore)								

Sursa: elaborat de autor.

Tabelul A4.2. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a X-a

Desen			Pictură			Compoziție		
Semestrul I		ore	Semestrul I		ore	Semestrul I		ore
1.	Cap din trei poziții – <i>elemente realizate pe o planșă (creion)</i>	21	1.	Natură statică	14	1.	Portret compozițional	35
2.	Portret cu centura umerilor (<i>creion</i>)	14	2.	Portret cu centura umerilor	21			
3.	Mâini după model viu	14	3.	Studiul mâinii după model pe fundal deschis	14			
4.	Ecorșeu tors din două poziții (<i>material moale</i>)	21	4.	Studiul mâinii după model pe fundal închis	14	2.	Atelier (<i>compoziție cu includerea a 2-3 figuri umane</i>)	45
5.	Portret cu mâini (<i>material moale</i>)	14	5.	Portret tematic cu centura umerilor	21			
6.	Portret tematic cu centura umerilor. <i>Lucrare de totalizare</i>	28		Portret tematic cu centura umerilor	25			
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Schițe și crochiuri de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>materiale metodice</i>)		12
Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>materiale metodice</i>)		12	Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>materiale metodice</i>)		12			
Practica de toamnă în plein-air – 72 ore Program modular (desen – 24 ore, pictură – 36 ore, compoziția – 12 ore)								
Semestrul II		ore	Semestrul II		ore	Semestrul II		ore
7.	Portret cu centura umerilor	14	6.	Portret tematic	14	3.	Subiect religios	35
8.	Portret cu mâini	21	7.	Portret cu mâini tematic /tors/	21			
9.	Portret cu mâini	21	8.	Portret cu mâini tematic /tors/	21	4.	Tema intermediară (<i>la propunerea cadrului didactic</i>)	20
10.	Tors nud (<i>material moale</i>)	21	9.	Tors nud	21			
11.	Portret cu mâini tematic	25	10.	Portret cu mâini tematic /tors/	28	5.	Teatrul	35
12.	Tors nud		11.	Tors nud. <i>Lucrare de totalizare</i>	28			
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Schițe și crochiuri de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12
Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12	Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12			
Practica de primăvară în plein-air – 36 ore Program modular (desen – 12 ore, pictură – 18 ore, compoziția – 6 ore)								
Practica de vară în plein-air – 72 ore Program modular (desen – 24 ore, pictură – 36 ore, compoziția – 12 ore)								

Sursa: elaborat de autor.

Tabelul A4.3. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a XI-a

Desen			Pictură			Compoziție		
Semestrul I		ore	Semestrul I		ore	Semestrul I		ore
1.	Portret cu mâini	21	1.	Portret cu mâini tematic	21	1.	Tema istorică	35
2.	Laba piciorului după model (<i>desen în material moale</i>)	14	2.	Studiul labei piciorului după model viu (<i>pe fondal deschis și închis</i>)	21			
3.	Figură nud „contrapus-o” din 2 poziții / față și spate (<i>elemente realizate pe o planșă</i>)	24	3.	Tors nud tematic	21			
4.	Figură nud	21	4.	Figura nud „contrapus-o”	21	2.	Doi / Двое /	35
5.	Portret cu mâini tematic	25	5.	Portret cu mâini tematic	21			
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Schite și crochiuri de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>materiale metodice</i>)		12
Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>materiale metodice</i>)		12	Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>materiale metodice</i>)		12			
Practica de toamnă în plein-air – 72 ore Program modular (desen – 24 ore, pictură – 36 ore, compoziția – 12 ore)								
Semestrul II		ore	Semestrul II		ore	Semestrul II		ore
6.	Tors nud.	21	6.	Tors nud	14	3.	Nud	35
7.	Figură dublă (<i>desen în material moale</i>)	28	7.	Figura îmbrăcată în interior	21			
8.	Figură nud	28	8.	Tors nud tematic	21	4.	Tema intermediară (<i>la propunerea cadrului didactic</i>)	25
9.	Figură tematică	21	9.	Figura nudă tematică	21			
10.	Figură nud	32	10.	Figura nudă cu ghips	28	5.	Peisaj cu figuri	35
11.	Tors nud							
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Schite și crochiuri de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Analiza operelor ale artelor plastice naționale și universale (<i>materiale metodice</i>)		12
Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12	Analiza operelor (<i>materiale metodice</i>)		12			
Practica de primăvară în plein-air – 72 ore Program modular (desen – 24 ore, pictură – 36 ore, compoziția – 12 ore)								
Practica de vară în plein-air – 72 ore Program modular (desen – 24 ore, pictură – 36 ore, compoziția – 12 ore)								

Sursa: elaborat de autor.

Tabelul A4.4. Conținutul tematic la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” pentru clasa a XII-a

Desen			Pictură			Compoziție		
Semestrul I		ore	Semestrul I		ore	Semestrul I		ore
1.	Cap din două poziții (portrete realizate pe aceeași planșă)	22	1.	Portret tematic cu centura umerilor	20	1.	Alegerea subiectului compozițional. Elaborarea schiței, materialului pregătit și cartonului pentru lucrarea de diplomă	75
2.	Tors nud	22	2.	Tors nud	24			
3.	Portret cu mâini tematic	24	3.	Nud tematic	24			
4.	Figură tematică în interior	24	4.	Figură îmbrăcată tematică	26			
5.	Figură nudă	28	5.	Figură nudă	26			
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Schițe și crochiuri de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Trainingul liceenilor în vederea susținerii examenului de BAC		12
Trainingul liceenilor în vederea susținerii examenului de BAC		12	Trainingul liceenilor în vederea susținerii examenului de BAC		12			
<i>Lucrări de creație și lucrări independente</i>								
Semestrul II		ore	Semestrul II		ore	Semestrul II		ore
6.	Natură statică	16	6.	Natură statică tematică	16	2.	Elaborarea lucrării de diplomă Susținerea lucrării de diplomă	90
7.	Portret cu centura umerilor	20	7.	Portret tematic cu centura umerilor	20			
8.	Portret cu mâini	24	8.	Portret cu mâini tematic	24			
9.	Tors nud (desen în material moale)	24	9.	Tors nud tematic	24			
10.	Figură tematică	28	10.	Figură tematică	28			
11.	Figură nudă	32	11.	Figură nudă	32			
Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:			Sarcini intermediare adiacente:		
Studii în culoare de scurtă durată		12	Studii în culoare de scurtă durată		12	Trainingul liceenilor în vederea susținerii examenului de BAC		12
Trainingul liceenilor în vederea susținerii examenului de BAC		12	Trainingul liceenilor în vederea susținerii examenului de BAC		12			
<i>Lucrări de creație și lucrări independente</i>								

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 5. Niveluri de formare de formare a culturii artistice

Tabelul A5.1 Calificative și comportamente performanțiale ale culturii artistice în raport cu nivelurile de performanță

Niveluri de performanță	V	IV	III	II	I
Calificative	<i>Insuficient</i>	<i>Suficient</i>	<i>Bine</i>	<i>Foarte bine</i>	<i>Excelent</i>
Comportament performanțial	Întâmpină dificultăți	Cu mai mult sprijin	Ghidat de profesor	Aproape independent	Independent
Educabilul realizează/ manifestă/ exprimă/ demonstrează unul dintre indicatorii culturii artistice	<ul style="list-style-type: none"> • Incapacitate 	<ul style="list-style-type: none"> • Cu grave abateri • Incoerent • Irelevant 	<ul style="list-style-type: none"> • Parțial corect • Incomplet • Parțial relevant • Parțial coerent 	<ul style="list-style-type: none"> • Aproape complet/ deplin • Aproape coerent/ adecvat/ relevant 	<ul style="list-style-type: none"> • Complet/ relevant • Adecvat/ coerent

Sursa: elaborat de autor.

Tabelul A5.2 Niveluri de formare a culturii artistice pe componente: percepția artistică, gândirea artistică, atitudinile artistice

Percepția artistică	Gândirea artistică	Atitudinile artistico-estetice
Nivelul V <i>/ insuficient / 20 puncte și mai jos /</i>	Nivelul V <i>/ insuficient / 20 puncte și mai jos /</i>	Nivelul V <i>/ insuficient / 20 puncte și mai jos /</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate insuficientă a sensibilității vizuale și receptivității/reacției afectiv-emoționale asupra fenomenelor artistico-plastice. • Percepția literală a realității și fenomenelor artistico-plastice, incapacitate de ordonare a impresiilor fără realizarea selecției artistice a formelor estetice de expresie. • Lipsa cunoașterii și capacității de percepție a legităților și principiilor de reprezentare artistico-plastică și limbajului 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate insuficientă de a înțelege, aprecia și interpreta imagini, închipuiri concrete, reacții afective, senzații și impresii estetice ale realității și fenomenelor artistico-plastice. • Incapacitate de a forma asociații artistico-plastice. • Lipsa abilității de a sintetiza și vedea integral proprietățile artistico-estetice ale realității. • Lipsa cunoașterii și capacității de operare cu legitățile și principiile gramaticii artistico-plastice academice prin comparație, analiză 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate insuficientă de trăire, reacție și sensibilitate artistică afectiv-senzorială la fenomene artistico-plastice. • Lipsa viziunii integrale, cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos. • Lipsa selecției formelor de expresie plastică a realității. • Incapacitate de manifestare a predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie plastică și limbaj artistico-plastic.

<p>artistico-plastic. Percepție aconstantă nedezvoltată.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lipsa percepției artistice a formelor de expresie plastică în reprezentarea artistico-plastică. • Incapacitatea de discernere, percepție a senzurilor și codului semiotic al operelor artelor plastice. 	<p>și sinteză a relațiilor și proprietăților artistico-plastice a realității.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lipsa selectivității, individualității formelor de expresie artistică în studiul după natură și în lucrări de creație. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lipsa competenței de transformare, sublimare a conținuturilor personalizate în forme mintale artistico-plastice, precum și manifestarea acestora în activitate artistico-plastică.
<p style="text-align: center;">Nivelul IV <i>/ suficient / 21-40 puncte /</i></p>	<p style="text-align: center;">Nivelul IV <i>/ suficient / 21-40 puncte /</i></p>	<p style="text-align: center;">Nivelul IV <i>/ suficient / 21-40 puncte /</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Sensibilitate vizuală și receptivitate/reacție afectiv-emoțională necoordonată, neorientată asupra fenomenelor artistico-plastice. • Capacitate suficient de dezvoltată de a percepe integral realitatea și fenomenele artistico-plastice, incapacitate de ordonare a impresiilor fără realizarea selecției artistice a formelor estetice de expresie. • Cunoașterea fragmentară și percepția necoordonată a legităților și principiilor de reprezentare artistico-plastică și limbajului artistico-plastic. Percepție aconstantă suficient de dezvoltată. • Percepție artistică suficient de dezvoltată a formelor de expresie plastică în reprezentarea artistico-plastică. • Capacitate suficient de dezvoltată de pătrundere, coagulare, percepție a senzurilor și codului semiotic al operelor artelor plastice și reprezentării artistico-plastice. 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate suficient de dezvoltată de a înțelege, aprecia și interpreta imagini, închipuiri concrete, reacții afective, senzații și impresii estetice ale realității și fenomenelor artistico-plastice în forme de expresie plastică. • Capacitate suficient de dezvoltată de a forma asociații artistico-plastice. • Competența fragmentară și necoordonată de a sintetiza și vedea integral proprietățile artistico-estetice ale realității. • Cunoaștere și capacitate suficient de coordonată de operare cu legitățile și principiile gramaticii artistico-plastice academice prin comparație, analiză și sinteză a relațiilor și proprietăților artistico-plastice a realității. • Formarea necoordonată a gândirii subiectiv-expresive prin selectivitatea, individualitatea formelor de expresie artistico-plastică în studiul după natură și în lucrări de creație. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trăire, reacție și sensibilitate artistică afectiv-senzorială la fenomene artistico-plastice suficient de dezvoltată. • Manifestare fragmentară a viziunii integrale, cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos. • Selecția relativă a formelor de expresie plastică a realității prin prisma criteriilor artistice personalizate. • Manifestarea suficient de dezvoltată a predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie plastică și limbaj artistico-plastic. • Necesități și interese în dialog cu fenomenele și experiențele artistico-plastice suficient de dezvoltate. • Competența de transformare, sublimare a conținuturilor personalizate în forme mintale artistico-plastice, precum și manifestarea acestora în activitate artistico-plastică suficient de dezvoltată.

<p style="text-align: center;">Nivelul III <i>/ bine / 41-60 puncte /</i></p>	<p style="text-align: center;">Nivelul III <i>/ bine / 41-60 puncte /</i></p>	<p style="text-align: center;">Nivelul III <i>/ bine / 41-60 puncte /</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Sensibilitate vizuală și receptivitate/reacție afectiv-emoțională bine dezvoltată asupra fenomenelor artistico-plactice. • Capacitate bine dezvoltată de a percepe integral realitatea și fenomenele artistico-plactice, capacitate relativă de ordonare a impresiilor cu realizarea selecției artistice de începător a formelor estetice de expresie. • Cunoașterea relativă și percepția bine de coordonată a legităților și principiilor de reprezentare artistico-plastică și limbajului artistico-plastic. Percepție aconstantă bine dezvoltată. • Percepție artistică bine dezvoltată a formelor de expresie plastică în reprezentarea artistico-plastică. • Capacitate relativă de pătrundere, coagulare, percepție a sensurilor și codului semiotic al operelor artelor plastice și reprezentării artistico-plactice. 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate bine dezvoltată de a înțelege, aprecia și interpreta imagini, închipuiri concrete, reacții afective, senzații și impresii estetice ale realității și fenomenelor artistico-plactice în forme de expresie plastică. • Capacitate bine dezvoltată de a forma asociații artistico-plactice. • Competența relativă de a sintetiza și vedea integral proprietățile artistico-estetice ale realității prin aplicarea selecției artistice. • Capacitate bine coordonată de operare cu legitățile și principiile gramaticii artistico-plactice academice prin comparație, analiză și sinteză a relațiilor și proprietăților artistico-plactice a realității. • Formarea relativă a gândirii subiectiv-expresive prin selectivitatea, individualitatea formelor de expresie artistico-plastică în studiul după natură și în lucrări de creație. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trăire, reacție și sensibilitate artistică afectiv-senzorială la fenomene artistico-plactice și capacitate bine dezvoltată de a le exprima în forme de expresie plastică • Manifestare bine dezvoltată a viziunii integrale, cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos • Selecția formelor de expresie plastică a realității prin prisma criteriilor artistice personalizate bine dezvoltată. • Manifestarea bine dezvoltată a predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie plastică și limbaj artistico-plastic. • Necesități și interese constante în dialog cu fenomenele și experiențele artistico-plactice bine dezvoltate. • Competența de transformare, sublimare a conținuturilor personalizate în forme mintale artistico-plactice, precum și manifestarea acestora în activitate artistico-plastică bine dezvoltată.
<p style="text-align: center;">Nivelul II <i>/ foarte bine / 61-80 puncte /</i></p>	<p style="text-align: center;">Nivelul II <i>/ foarte bine / 61-80 puncte /</i></p>	<p style="text-align: center;">Nivelul II <i>/ foarte bine / 61-80 puncte /</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Sensibilitate vizuală și receptivitate/reacție afectiv-emoțională foarte bine dezvoltată asupra fenomenelor artistico-plactice. • Capacitate foarte bine dezvoltată de a percepe integral realitatea și fenomenele artistico-plactice, precum și de 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate foarte bine dezvoltată de a înțelege, aprecia și interpreta imagini, închipuiri concrete, reacții afective, senzații și impresii estetice ale realității și fenomenelor artistico-plactice în forme de expresie plastică. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trăire, reacție și sensibilitate artistică afectiv-senzorială la fenomene artistico-plactice și capacitate foarte bine dezvoltată de a le exprima în forme de expresie plastică. • Manifestare foarte bine dezvoltată a viziunii integrale, cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos.

<p>ordonare/comprehensiune a impresiilor. Realizarea selecției artistice a formelor estetice de expresie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cunoașterea și percepția coordonată a legităților și principiilor de reprezentare artistico-plastică și limbajului artistico-plastic. Percepție aconstantă foarte bine dezvoltată. • Percepție artistică foarte bine dezvoltată a formelor de expresie plastică în reprezentarea artistico-plastică. • Capacitate foarte bine dezvoltată de pătrundere, concepere, percepție a sensurilor și codului semiotic al operelor artelor plastice și reprezentării artistico-plastice. 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitatea foarte bine dezvoltată de a forma asociații artistico-plastice. • Competența foarte bine dezvoltată de a sintetiza și vedea integral proprietățile artistico-estetice ale realității prin aplicarea selecției artistice. • Capacitate foarte bine dezvoltată de operare cu legitățile și principiile gramaticii artistico-plastice academice prin comparație, analiză și sinteză a relațiilor și proprietăților artistico-plastice a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plastice. • Formarea gândirii subiectiv-expresive la nivel foarte bine dezvoltat prin selectivitatea, individualitatea formelor de expresie artistico-plastică în studiul după natură și în lucrări de creație. 	<ul style="list-style-type: none"> • Selecția formelor de expresie plastică a realității (modelului) prin prisma criteriilor artistice personalizate. • Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie plastică și limbaj artistico-plastic. • Necesități și interese constante în dialog cu fenomenele și experiențele artistico-plastice foarte bine dezvoltate. • Transformare, sublimare a conținuturilor personalizate în forme mintale artistico-plastice, precum și manifestarea acestora în activitate artistico-plastică.
<p>Nivelul I / <i>excelent / 81-100 puncte /</i></p>	<p>Nivelul I / <i>excelent / 81-100 puncte /</i></p>	<p>Nivelul I / <i>excelent / 81-100 puncte /</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Sensibilitate vizuală și receptivitate/ reacție afectiv-emoțională excelent de dezvoltată asupra fenomenelor artistico-plastice (<i>Formarea receptivității estetice, drept răspuns emoțional la fenomene artistico-plastice, elemente exterioare – pete, linii, culori și elemente interioare – mesaj, sens. Formarea empatiei.</i>). • Capacitate excelent de dezvoltată de a percepe integral realitatea și fenomenele artistico-plastice, precum și de comprehensiune a impresiilor. Formarea unui spirit de observație acut. Receptarea fenomenelor artistico-plastice printr-un 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate excelent de dezvoltată de a înțelege, reflecta, aprecia, sublima și interpreta imagini, închipuiri concrete, reacții afective, senzații și impresii estetice ale realității și fenomenelor artistico-plastice, precum și exprimarea/transformarea acestora în forme de expresie plastică. Formarea gândirii imaginativ-figurative. • Competența excelent de dezvoltată de a sintetiza și vedea integral proprietățile artistico-estetice ale realității (modelului, motivului). Capacitatea de a aplica selecția artistică a celor vizualizate și reprezentate. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trăire, reacție și sensibilitate artistică afectiv-senzorială la fenomene artistico-plastice și forme de expresie artistico plastică avansată reflectată prin expresivitatea plastică a lucrărilor practice. Trăirea afectivă a senzațiilor frumosului lumii și manifestarea acestora în activitate artistico-practică. • Manifestare avansată a viziunii integrale, cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos a fenomenelor realității și senzațiilor receptate în studiul practic după natură și lucrări de creație. • Selecția formelor de expresie plastică a realității (modelului) prin prisma criteriilor

<p>unui sistem artistico-estetic de corelare a stimulilor vizuali, impactului afectiv și concepției vizionare. Realizarea selecției artistice a formelor estetice de expresie a realității și reprezentării artistico-plastice la un nivel avansat.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cunoașterea și percepția coordonată a legităților și principiilor de reprezentare artistico-plastică și limbajului artistico-plastic. Percepție aconstantă excelentă. <i>(Percepția și aplicarea coerentă a etapelor de realizare a lucrărilor practice. Percepția și redarea cromatică, scării valorice, spațialității, mediului aerian, plasticității, dinamicii și ritmicității. Realizarea analizei, sintezei, comparației proporțiilor, tonalităților, plasticității, sursei de lumină a modelului/ motivului reprezentat în studiul după natură.)</i> • Percepție artistică excelentă a formelor de expresie plastică în reprezentarea artistico-plastică <i>(Percepția realității prin prisma mijloacelor de expresie. Percepția diferitor tipuri de reprezentare artistico-plastică în dependență de specificitatea expresivității materialelor de expresie utilizate. Percepția și redarea modelelor în dependență de specificitatea expresivității acestora și obiectivelor metodico-didactice propuse.)</i> • Relaționarea modelelor de studiu după natură și lucrărilor artistico-plastice cu diverse modele artistico-estetice („școli de artă”, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Marii Maeștri etc.). Formarea unei 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitate excelent de dezvoltată de comparație, analiză și sinteză a relațiilor și proprietăților artistico-plastice a realității (modelului/motivului) și reprezentării artistico-plastice prin prisma legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice, cât și prin mijloace de expresie plastică. Formarea gândirii analitice, gândirii critice, raționale și gândirii artistico-analitice <i>(Operaționalizarea legităților de reprezentare a culorii, gamei cromatice, compoziției, volumelor, proporționalității, plasticității, spațialității și sursei de lumină.)</i> • Formarea gândirii subiectiv-expressive excelent de dezvoltată prin selectivitatea, individualitatea, originalitatea, autenticitatea și expresivitatea formelor de expresie artistico-plastice și soluțiilor artistico-plastice atât în studiul după natură, cât și în lucrări de creație. • Capacitatea de a forma asociații ale fenomenelor artistico-plastice, precum și operarea, aprecierea și interpretarea asociațiilor artistico-plastice ale realității în reprezentarea artistico-plastică <i>(Aplicarea unui sistem artistico-estetic de operare în procesul de studiu artistico-plastic)</i> prin relaționarea realității și reprezentărilor artistico-plastice cu diverse modele artistico-estetice („școli de artă”, mișcări și orientări artistice, artiști plastici, Marii Maeștri etc.). • Capacitatea excelentă de a corela elementele cunoașterii precum simțul, gândul și acțiunea, drept cunoaștere integrală. 	<p>artistice personalizate. <i>(Asimilarea și crearea unui sistem de valori artistice personalizat.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Formarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice individuale. Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie plastică și limbaj artistico-plastic. Capacitate excelentă de relaționare a formelor de expresie plastică cu modelele artistico-estetice ale artelor plastice universale. • Formarea viziunii artistice asupra lumii, atitudine conceptuală față de fenomene artistico-plastice, senzația lumii prin categoriile frumosului în forme personalizate. Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare prin prisma viziunii artistice asupra lumii. • Formarea și manifestarea individualității artistice autentice prin caracterul original al lucrărilor practice, acumularea unui bagaj al experienței artistice și de viață în impresii, senzații, stări afective, gânduri, cunoștințe, judecăți de valoare și valori personalizate. • Formarea excelentă a necesităților și intereselor constante în dialog cu fenomenele și experiențele artistico-plastice. Setare orientată spre necesitatea de a recepta, asimila, percepe, reflecta asupra fenomenelor și valorilor artistice, precum și de a se manifesta în activitate de creație. • Capacitate excelentă de a crea valori și lucrări artistico-plastice. Manifestare activă în activitate artistico-plastică practică și creație caracterizată prin exteriorizarea conținuturilor personalizate sublimat în
--	--	---

<p>experiențe a fenomenelor artistico-plastice. Formarea percepției adecvate prin raportare la valorile artistice universale.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Capacitate excelentă de pătrundere, concepere, percepție a sensurilor, conținutului ideatic, codului semiotic și caracterului simbolic al operelor artelor plastice și reprezentării artistico-plastice. Pătrunderea conceptuală în esența operei și manifestarea individuală în activitatea artistico-plastice. • Formarea viziunii artistice, drept capacitate mentală chintesențială fundamentată pe percepție și analiză sub aspect artistic, modalitate de „a privi”, contempla, selecta, interpreta – tip de cultură, mentalitate. 	<p>Competență excelentă de a pătrunde, înțelege sensul și esențele fenomenelor artistico-plastice prin abordări formal-conceptuale ale gândirii, abstractizare și concretizare.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Capacitatea de a crea valori, precum și imagini noi și originale, formarea imaginației ce definesc ansamblul viziunilor subiective ale personalității raportate valorilor culturii universale. Competență excelentă de autodezvoltare, autoeducație și formare prin aspirații constante de a aplica noi forme ale gândirii artistice și de auto-exprimare artistică. 	<p>forme plastice autentice și originale. Transformare, sublimare a conținuturilor personalizate în forme mintale artistico-plastice, precum și manifestarea acestora în activitate artistico-plastică. Capacitate de obiectivare a trăirilor senzoriale estetice, empatiei și impresiilor/ senzațiilor contemplative ale realității prin expresivitatea limbajului plastic ales.</p>
---	---	---

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 6. Resurse metodologice pentru educația artistico-plastică

a)

b)

Fig. A6.1 Crochiuri de portret (a), Crochiuri de figură (b), Corneliu Baba

a)

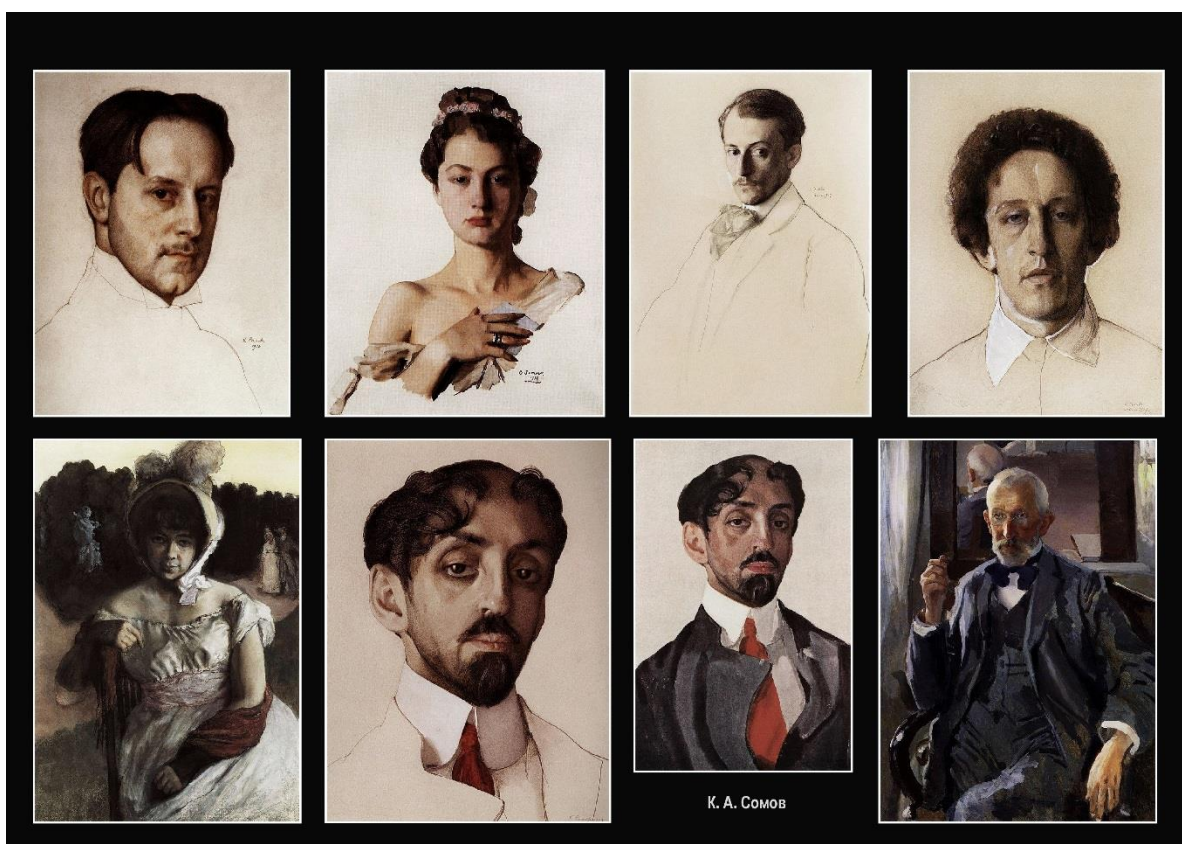

b)

Fig. A6. 2 Școala europeană, Crochiuri de portret (a) (b), Adolph Menzel

a)

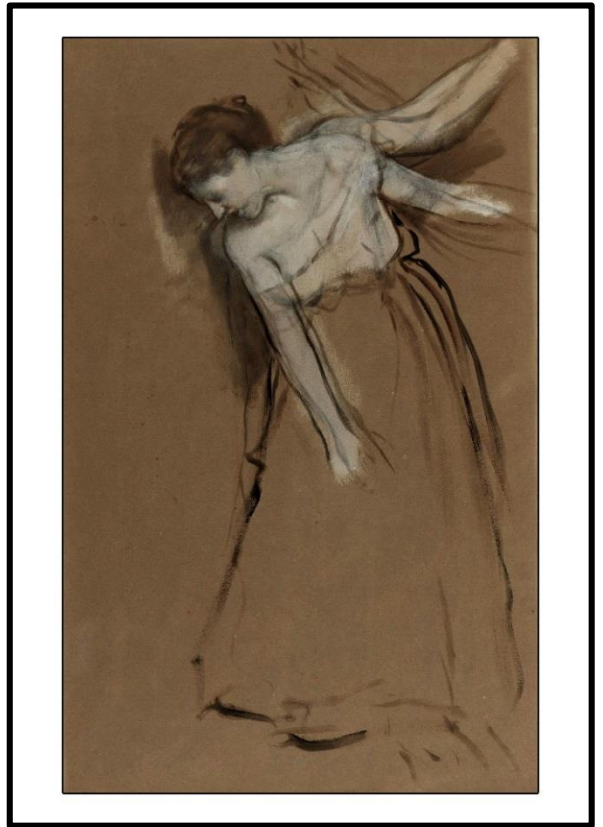

b)

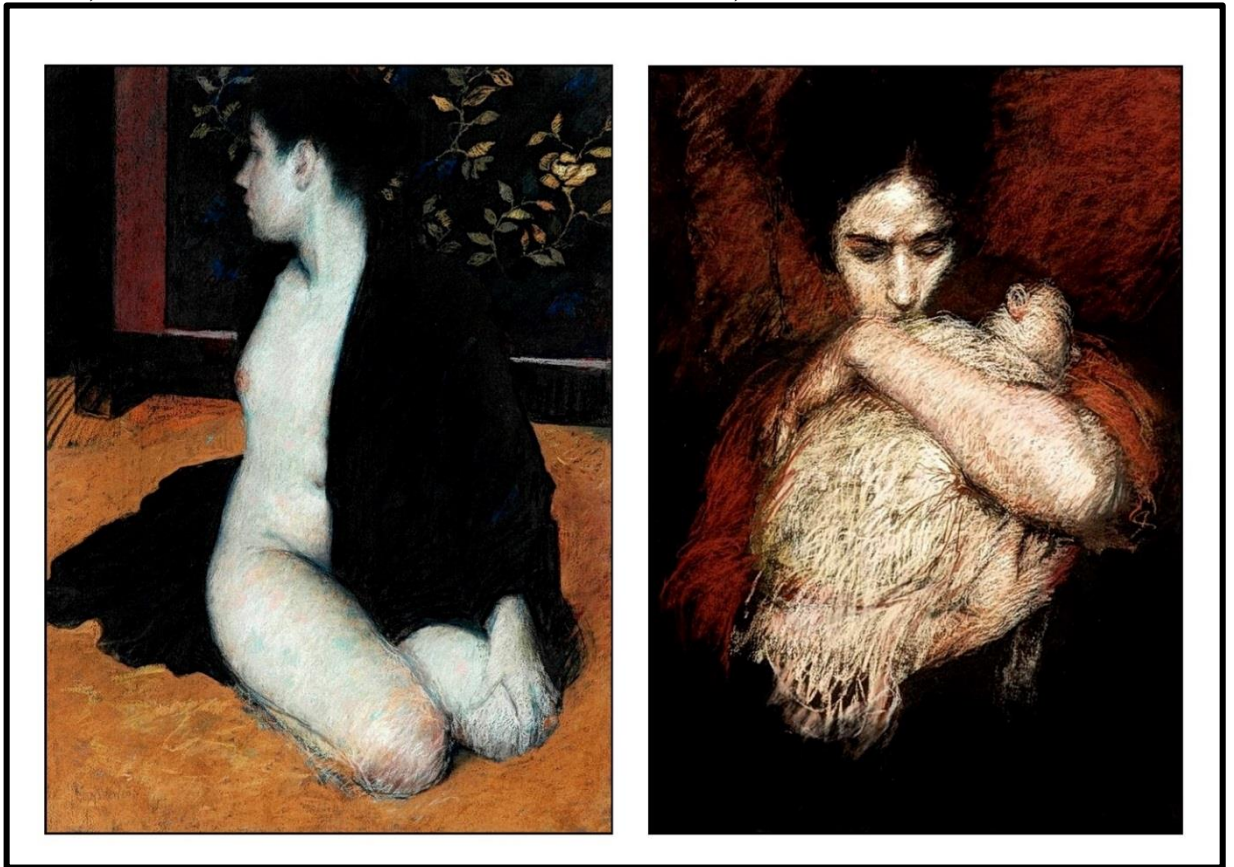
**Fig. A6.3 Școala rusă, Crochiuri de portret, Nicolai Fechin (a),
Crochiuri de portret, Konstantin Somov (b)**

a)

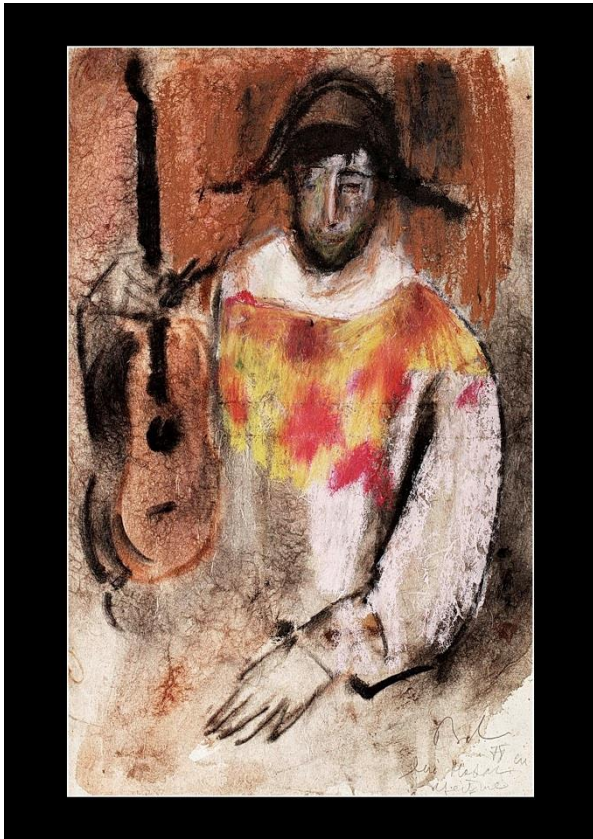

b)

c)

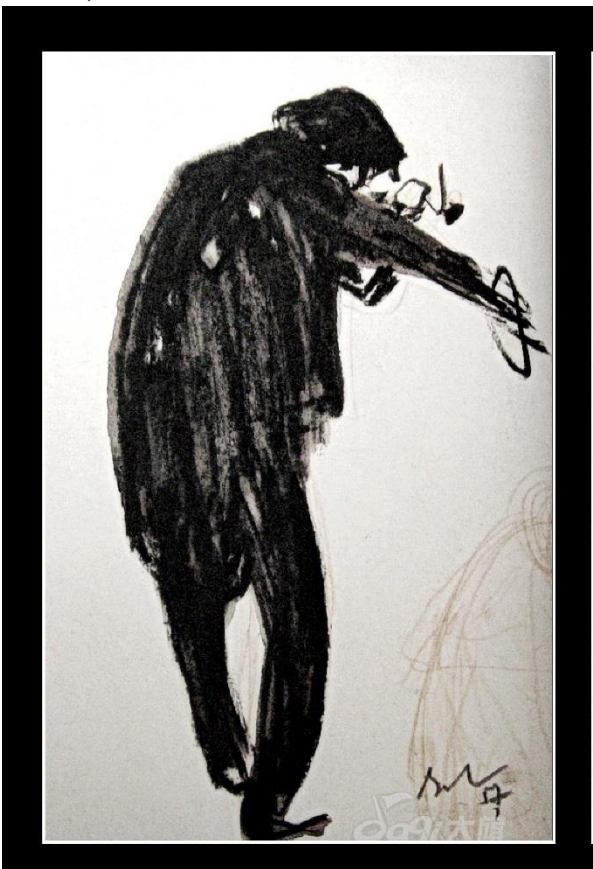
Fig. A6.4 Crochiu de portret, Henri Royer (a), Crochiu de figură, Edgar Degas (b), Crochiuri, Judy Drew (c)

a)

b)

c)

Fig. A6.5 Crochiuri de figură (a) (b) (c), Corneliu Baba

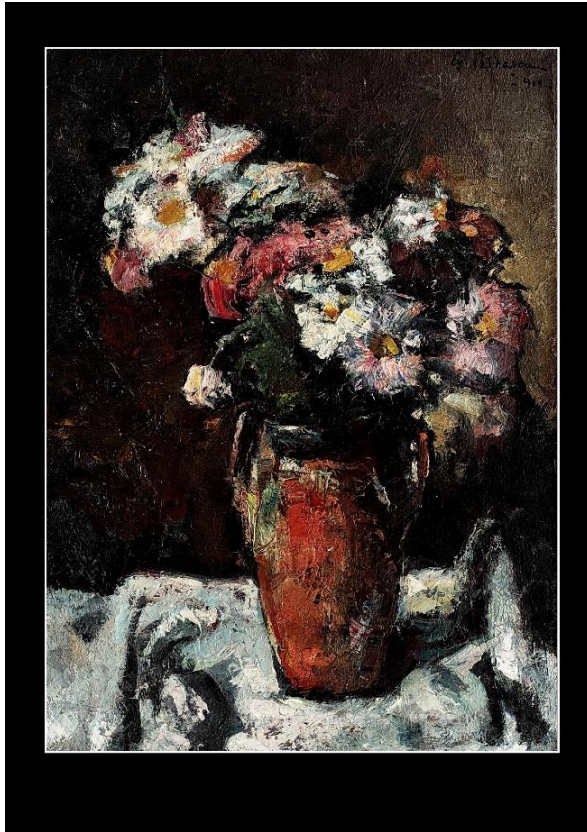

a)

b)

Fig. A6.6 *Naturi statice*, Imants Vecozols (a), *Anemone*, Corneliu Baba (b)

a)

b)

c)

**Fig. A6.7 Pictura românească Flori, Gheorghe Petrașcu (a), Flori, Teodor Harșia (b),
Naturi statice, Corneliu Baba (c)**

Fig. A6.8 Pictura europeană, Naturi statice, Antoine Vollon

a)

b)

c)

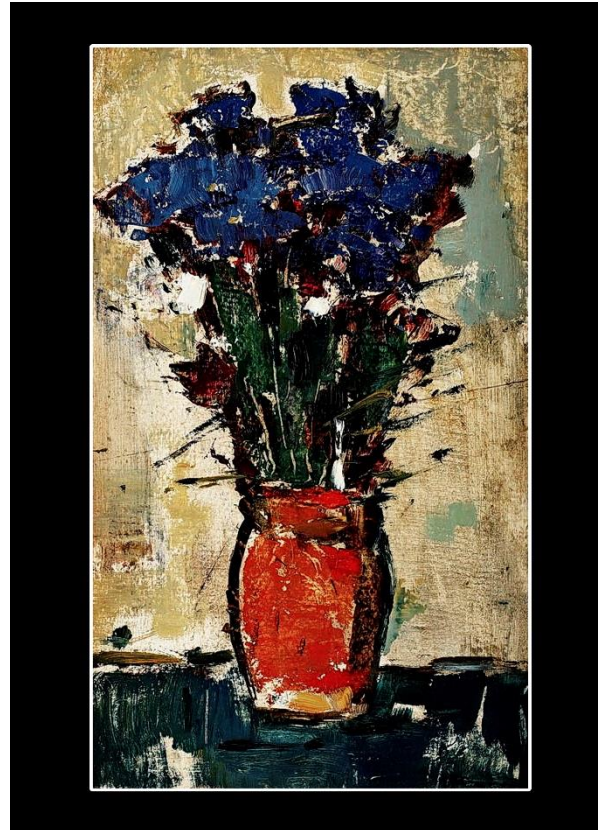

d)

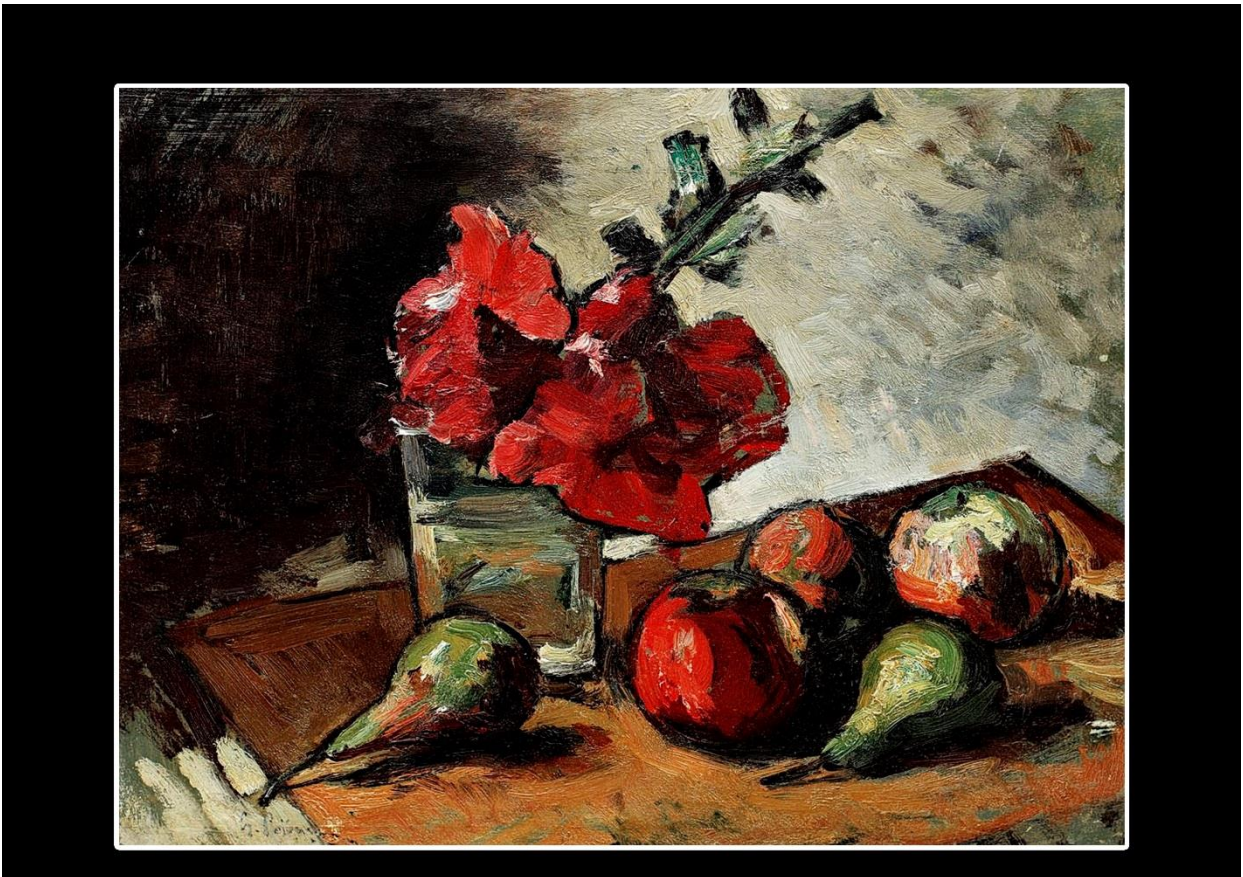
Fig. A6.9 Pictura europeană, Flori, Gheorghe Petrașcu (a), Flori, Henri Fantin Latour (b), Natură statică, Travis Schlaht (c), Flori, Floris Arntzenius (d)

a)

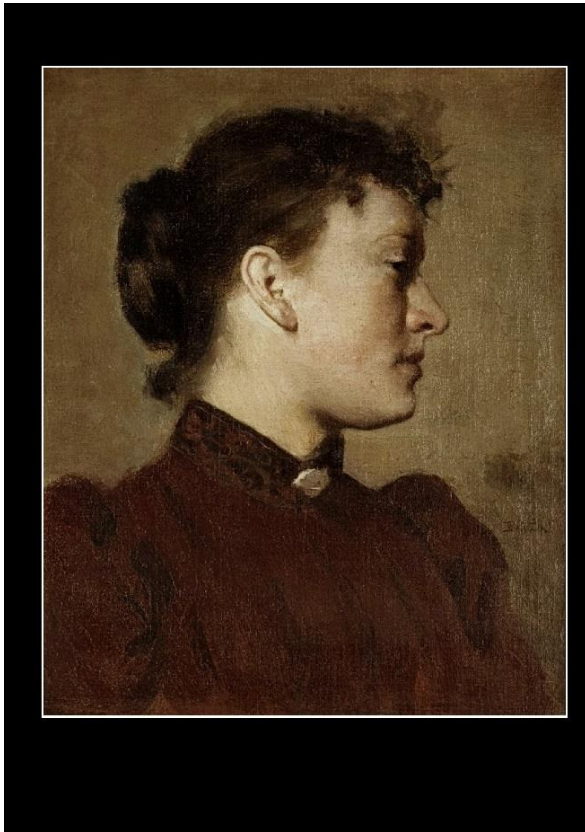

b)

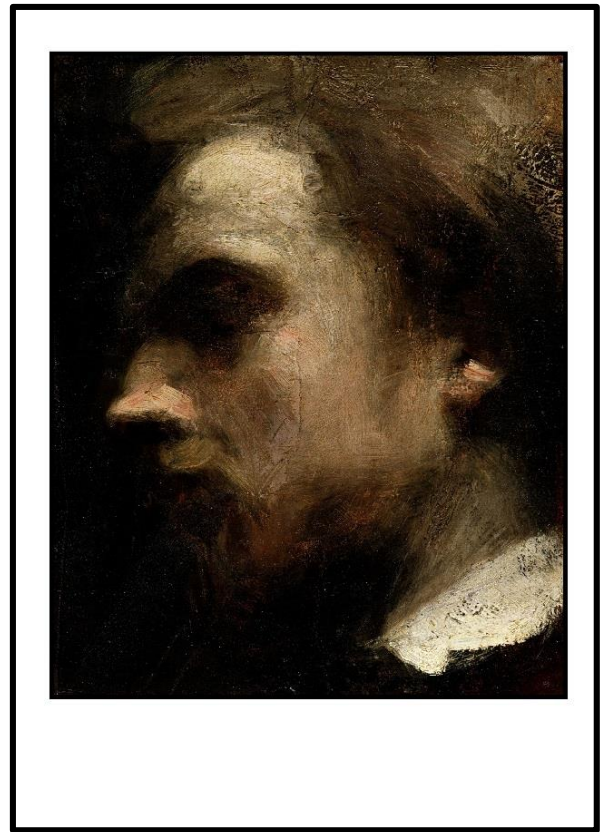

c)

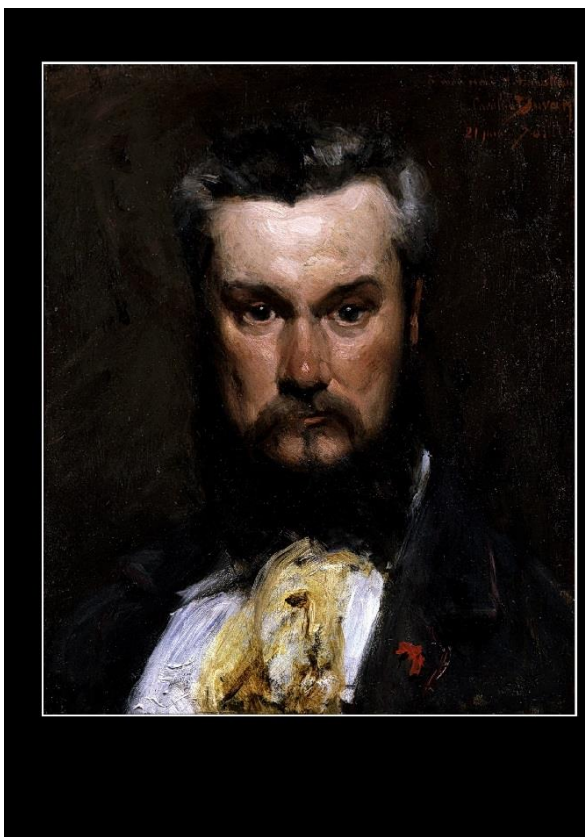
Fig. A6.10 Pictura românească Flori, Gheorghe Petrașcu (a), Flori, Teodor Harșia (b), Natură statică, Gheorghe Petrașcu (c)

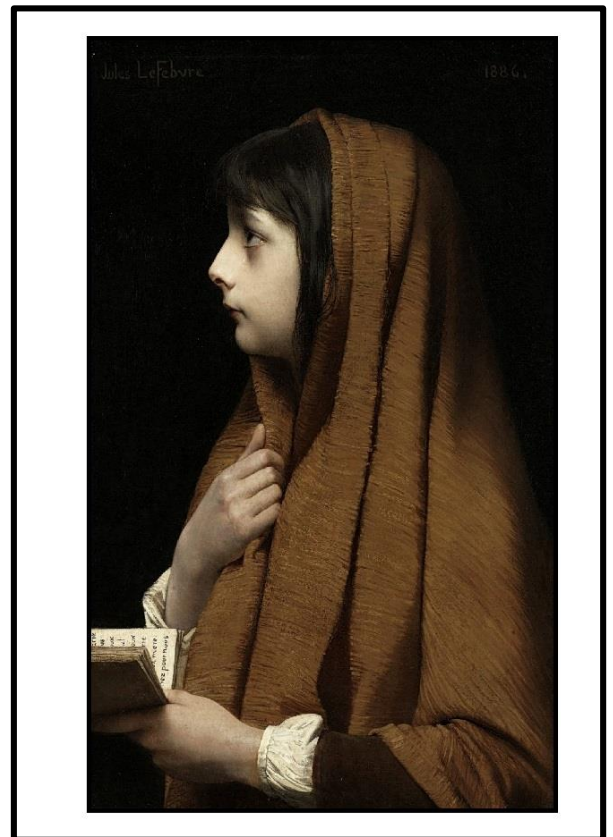
a)

b)

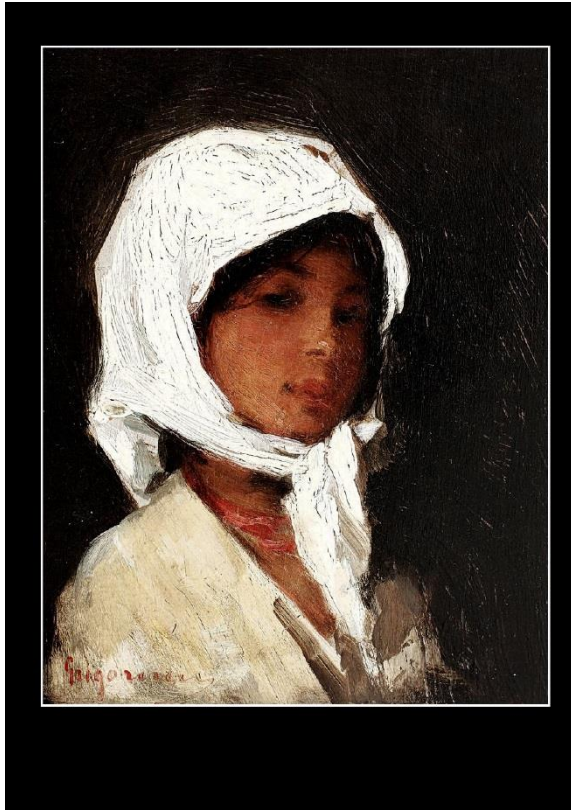

c)

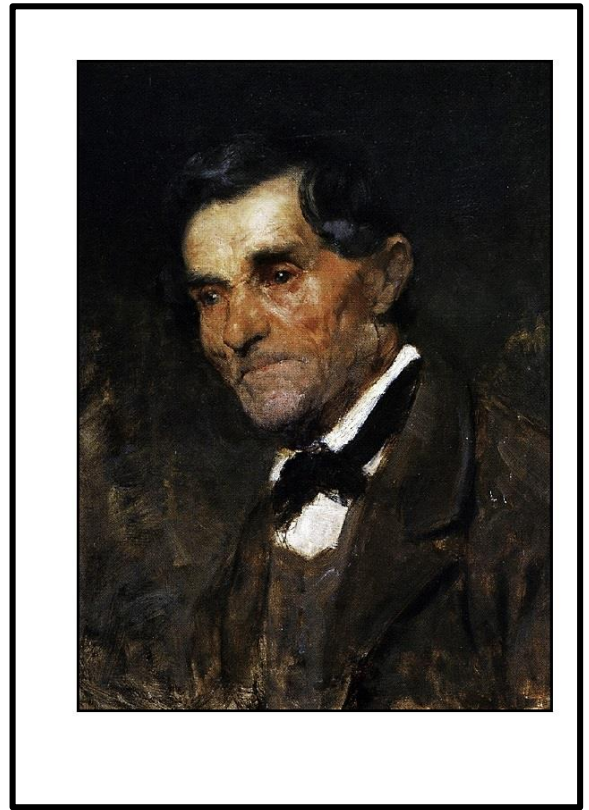

d)

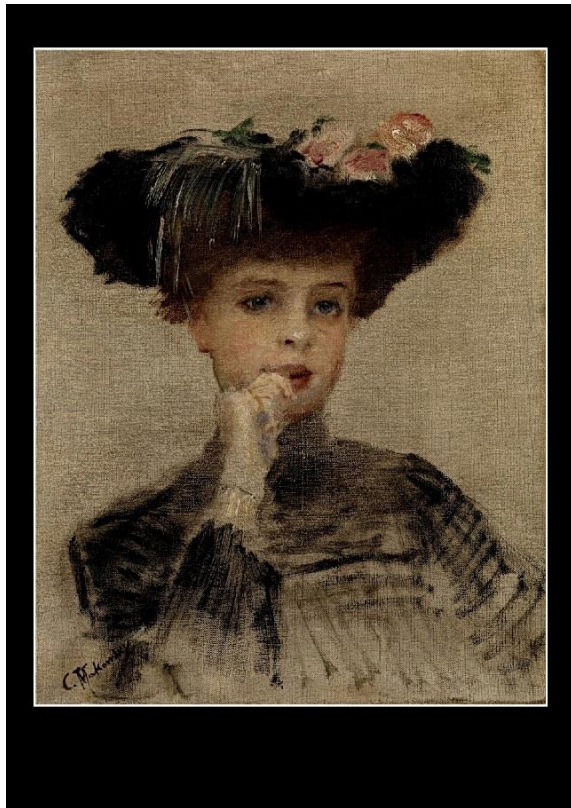
Fig. A6.11 Pictura europeană Portret, Václav Brožík (a), Portret, Henri Fantin Latour (b), Portret, Carolus-Duran (c), Portret, Jules Joseph Lefebvre (d)

a)

b)

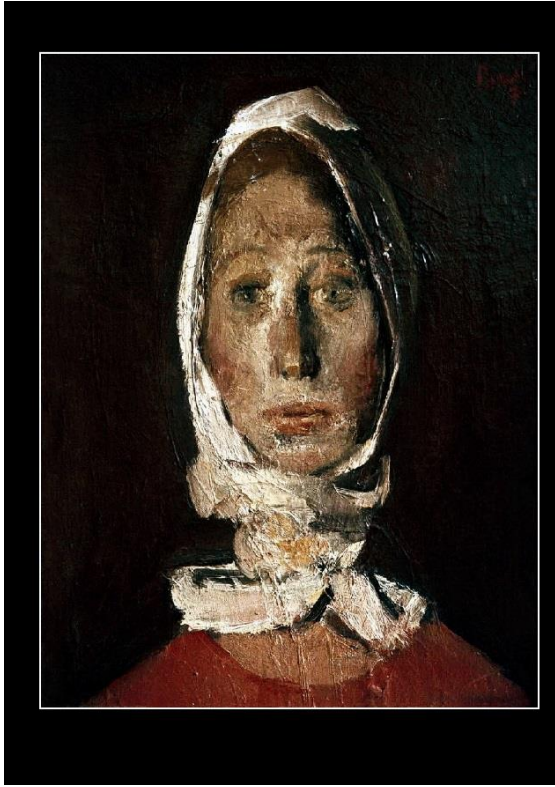

c)

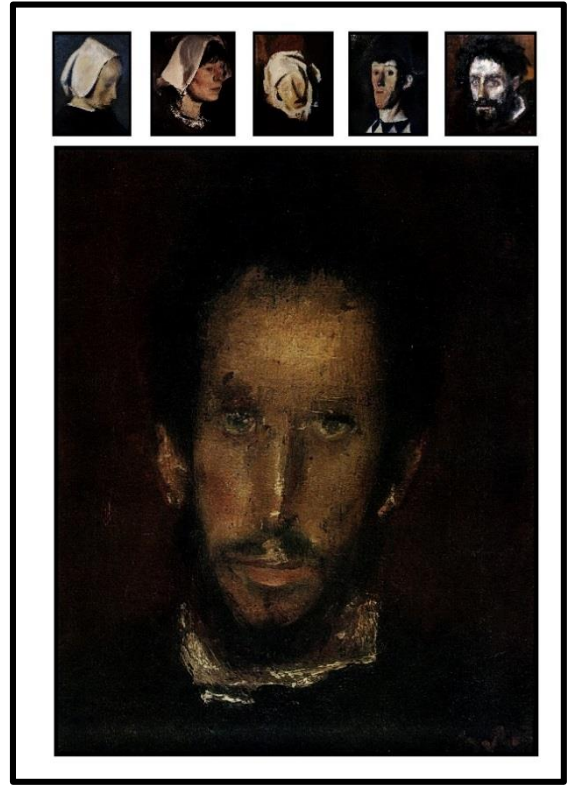

d)

Fig. A6.12 Pictura europeană Portret, Nicolae Grigorescu (a), Portret, Anton Ažbe (b), Portret, Konstantin Makovsky (c), Portret, Jean-Jacques Henner (d)

a)

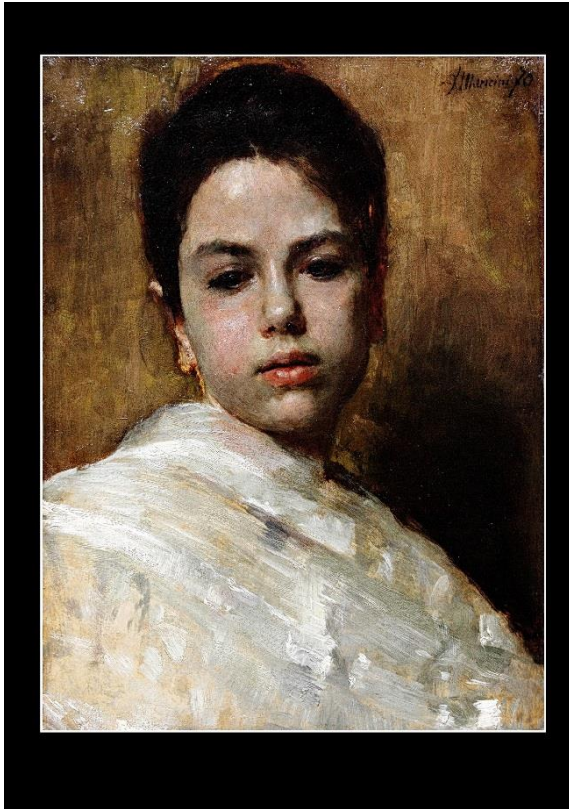
b)

c)

d)

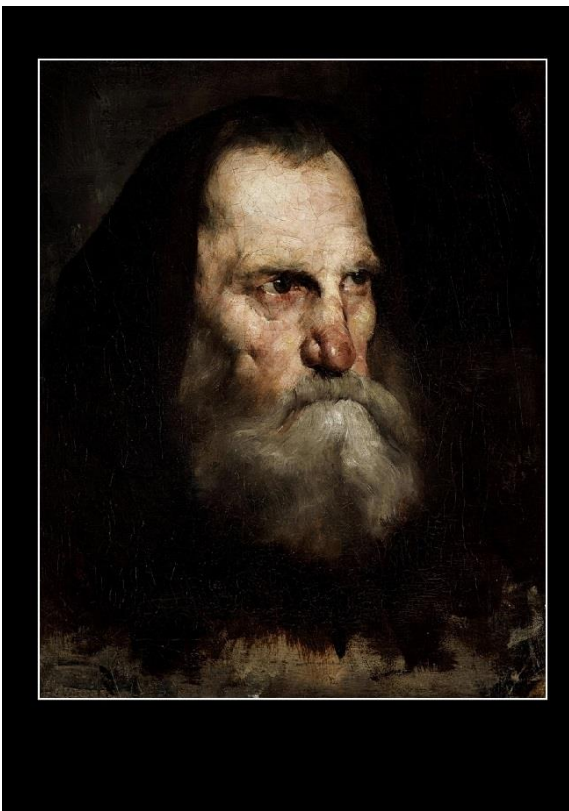
Fig. A6.13 Pictura românească, Portret, Corneliu Baba (a) (b) (c) (d)

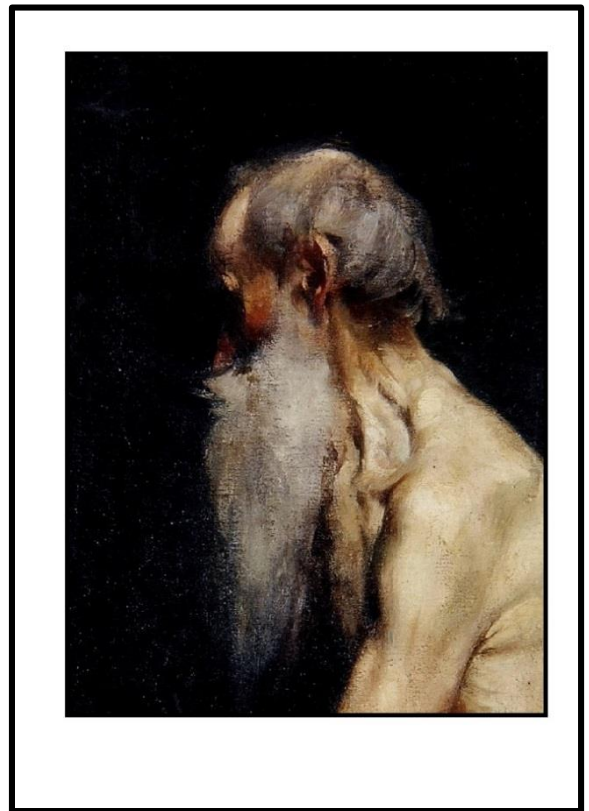
a)

b)

c)

d)

Fig. A6.14 Pictura europeană, Portret, Antonio Mancini (a), Portret, Nicholas Gysis, (b), Portret, Anton Ažbe (c) (d)

a)

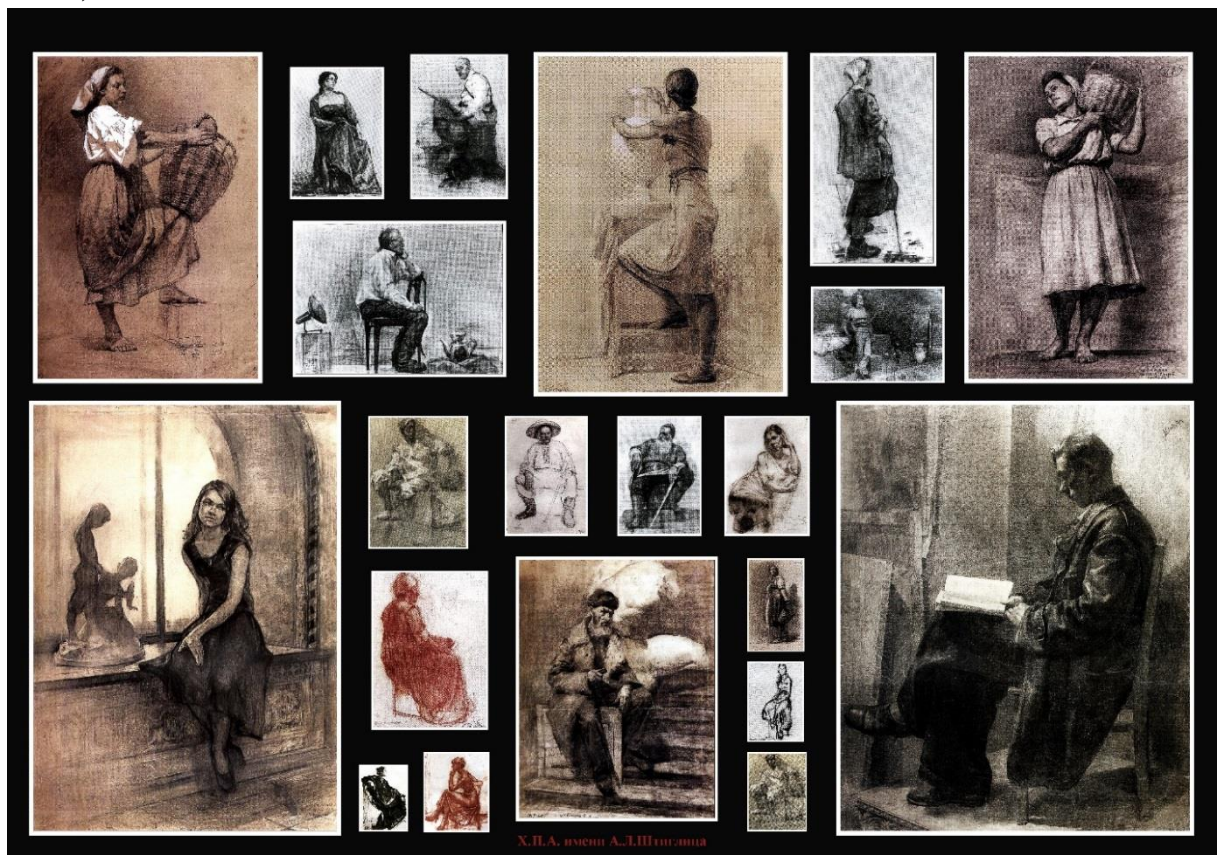

b)

Fig. A6.15 Școala rusă, Figură, Pictură, Academia Imperială Rusă, Institutul de pictură, sculptură și arhitectură „Ilya Repin” din Sankt-Petersburg (a), Figură, Desen, Institutul de Artă al Ucrainei, anii '50 (b)

a)

b)

Fig. A6.16 Școala rusă, Portret, Desen (a), Figură, Desen (b), Academia industrială de Artă „Alexander von Stieglitz”

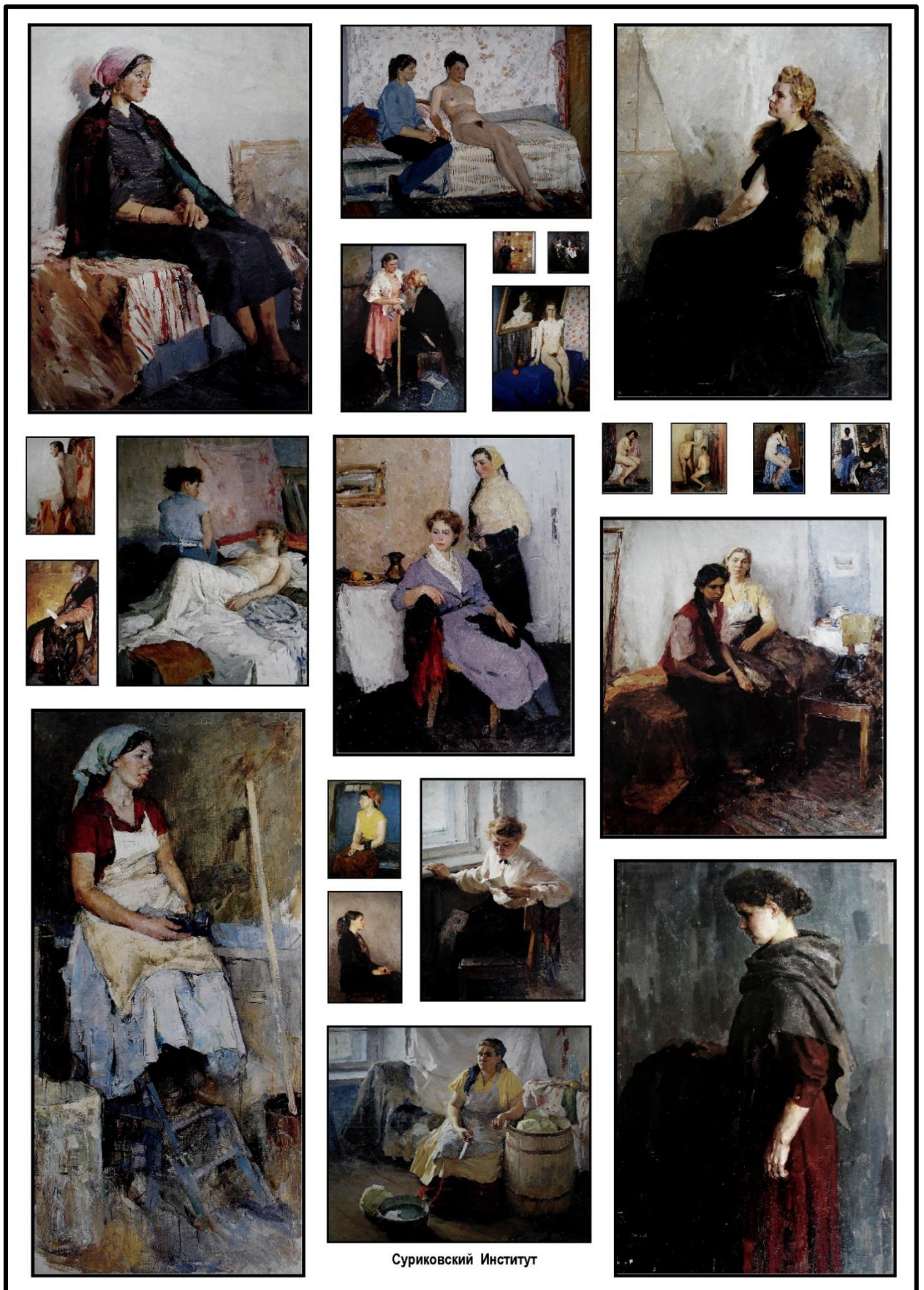
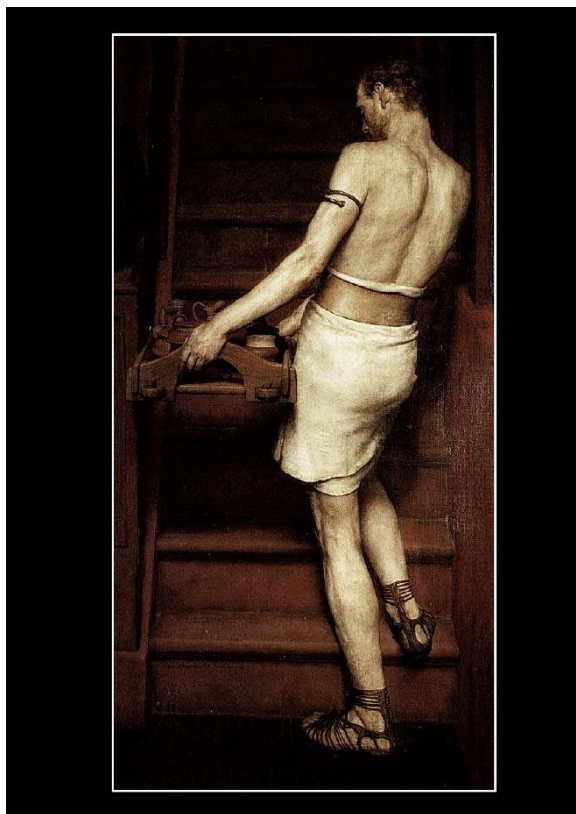

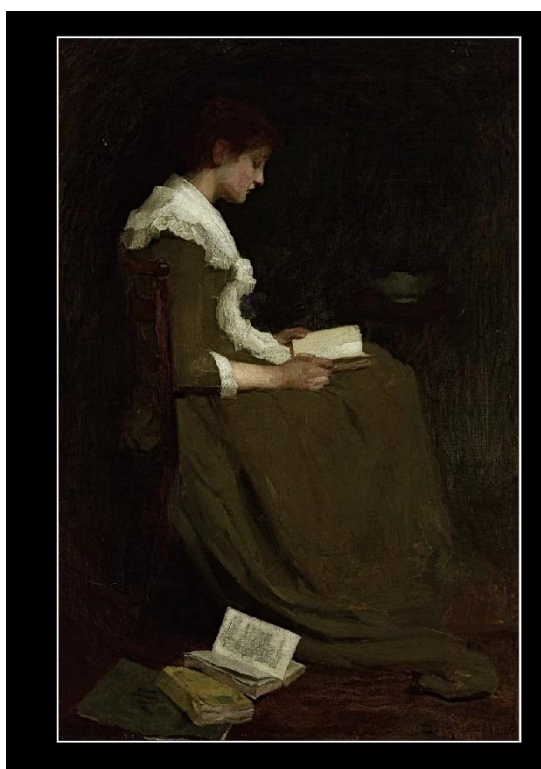
Fig. A6.17 Școala rusă, Figură, Pictură, Academia Imperială Rusă, Institutul de Artă „Vasily Surikov” din Moscova

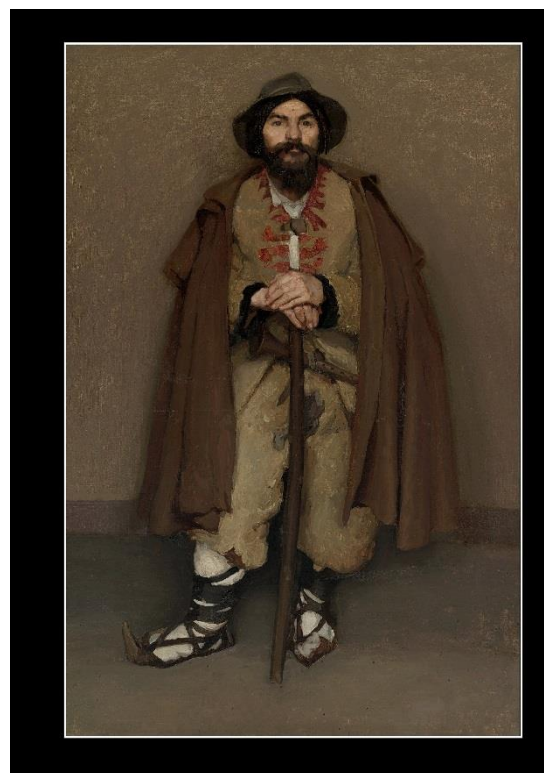
a)

b)

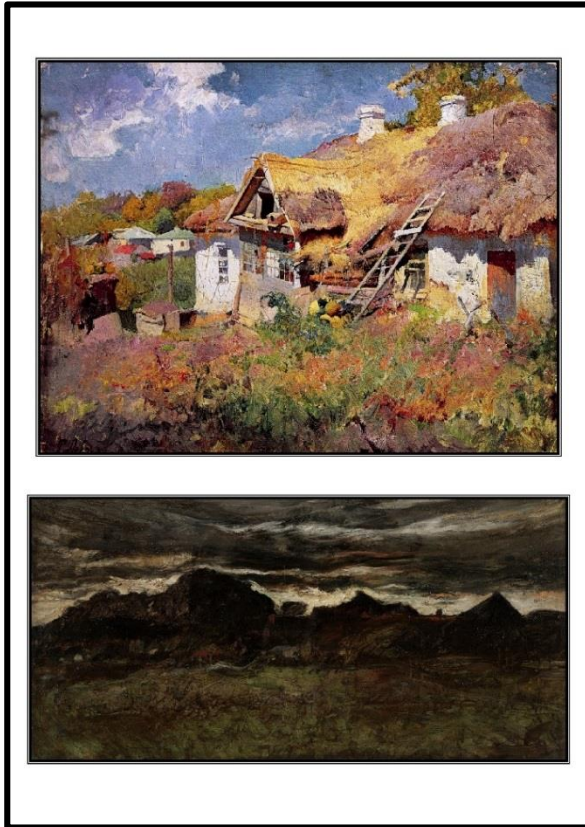

c)

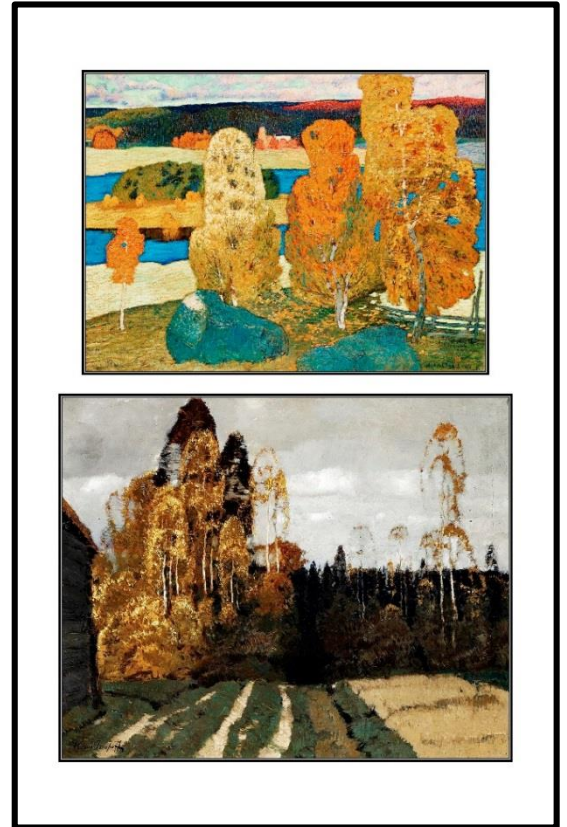

d)

Fig. A6.18 Pictura europeană, Figură, Antonio Mancini (a), Figură, Leon Joseph Florentin Bonnat (b), Figură, Isabel Codrington (c), Figură, Emanuel Phillips Fox (d)

a)

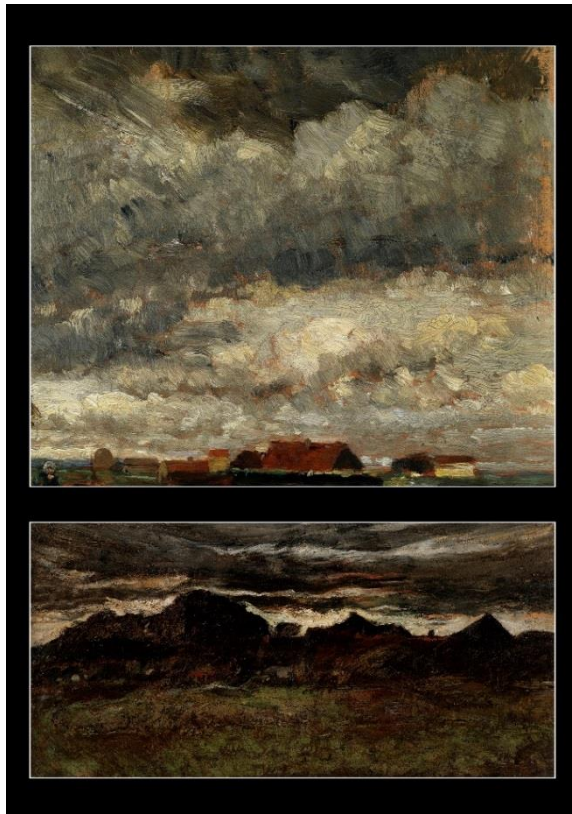

b)

c)

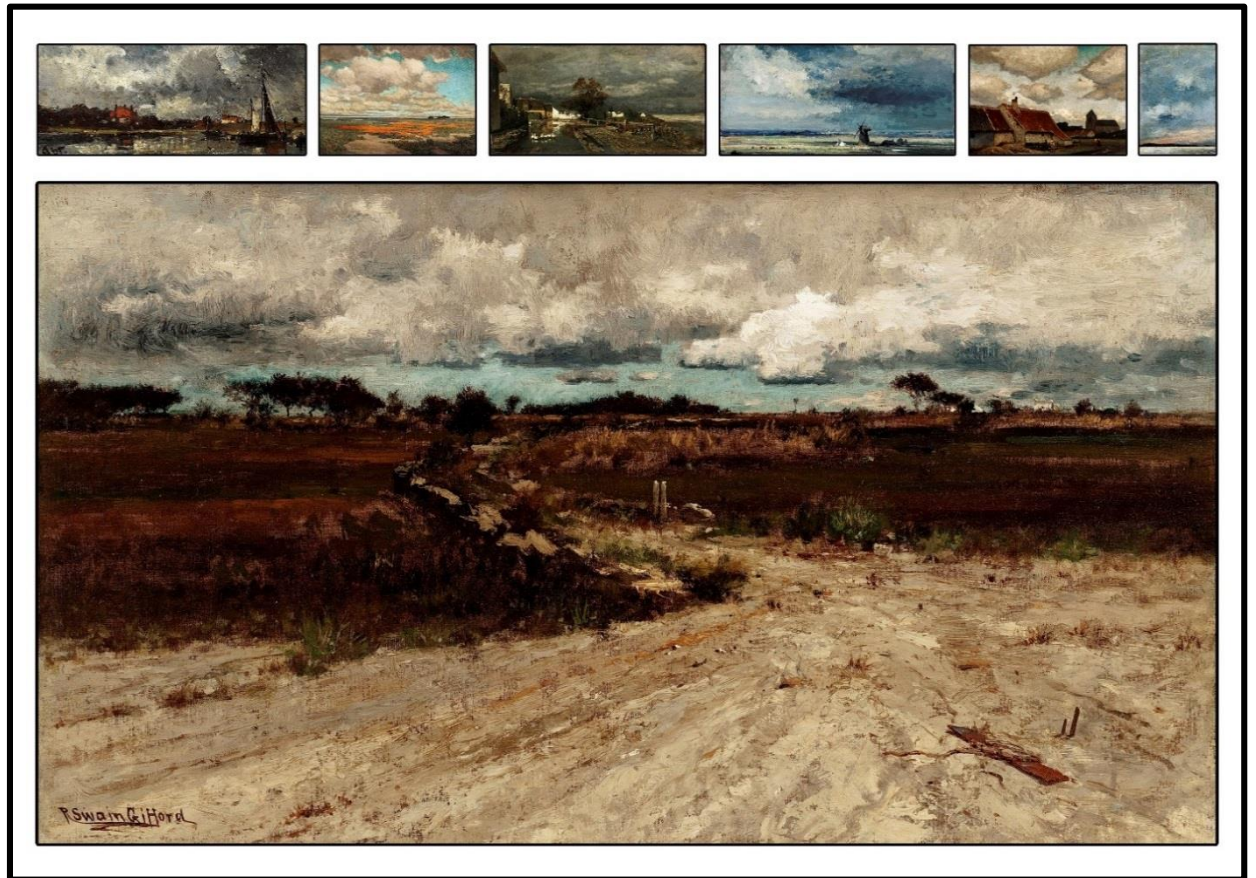
Fig. A6.19 Peisaj, Petr Levchenko, Joseph Frank Currier (a), Peisaj, Helmer Osslund, Alessio Issupoff (b), Peisaj, Isaac Levitan (c)

a)

b)

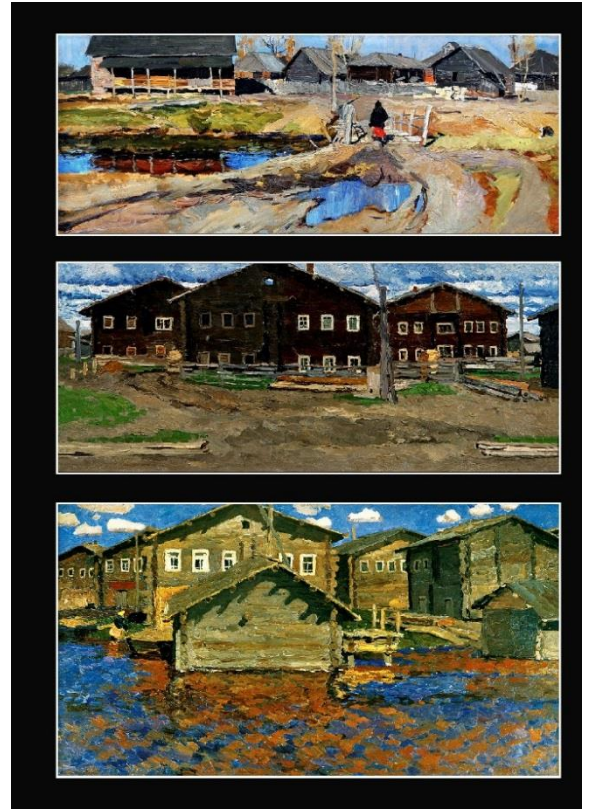

c)

Fig. A6.20 Peisaj, Tina Blau, Joseph Frank Currier (a), Peisaj, Vladimir Orlovsky, Jacob Maris (b), Peisaj, Robert Swain Gifford (c)

a)

b)

В. Ф. Стожаров

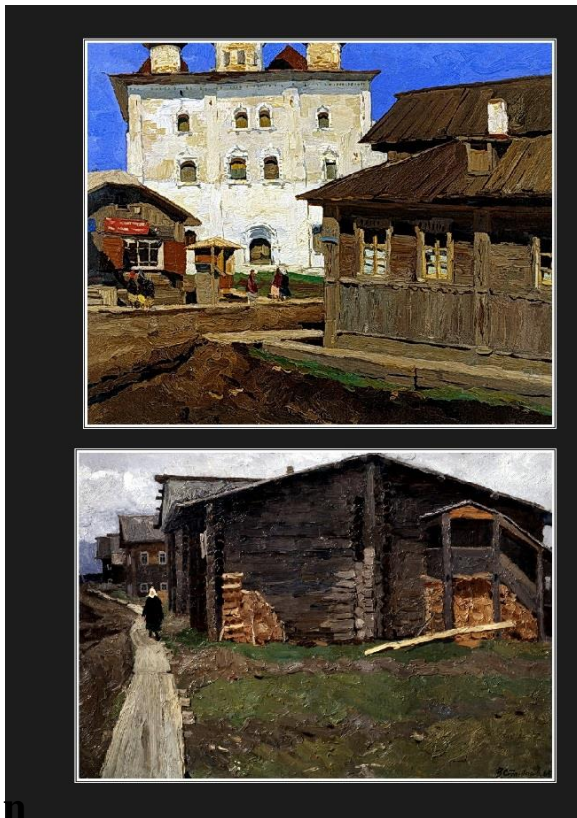
c)

Fig. A6.21 Pictura rusă, Peisaj, Vladimir Stojarov (a) (b) (c)

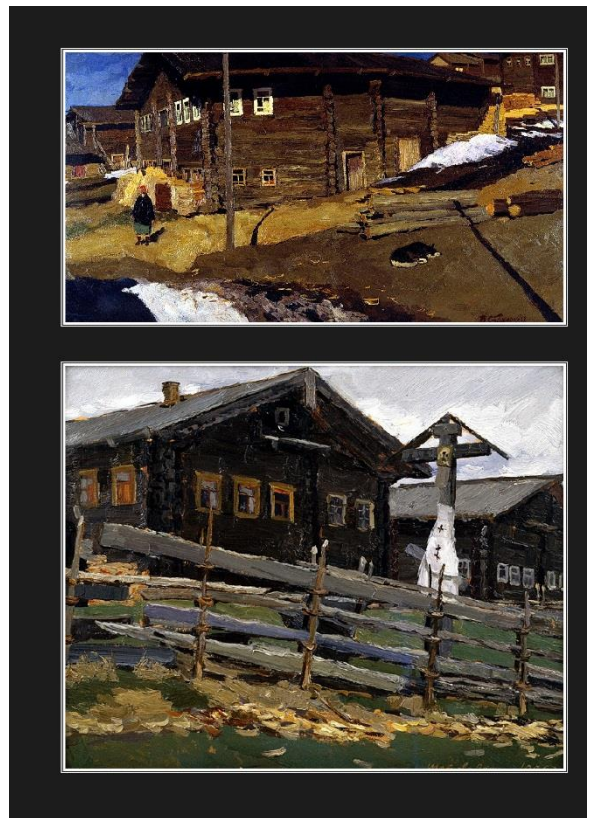

"Plein - air"

Fig. A6.22 Școala rusă, Figură și portret în plein air, Școala sovietică

a)

b)

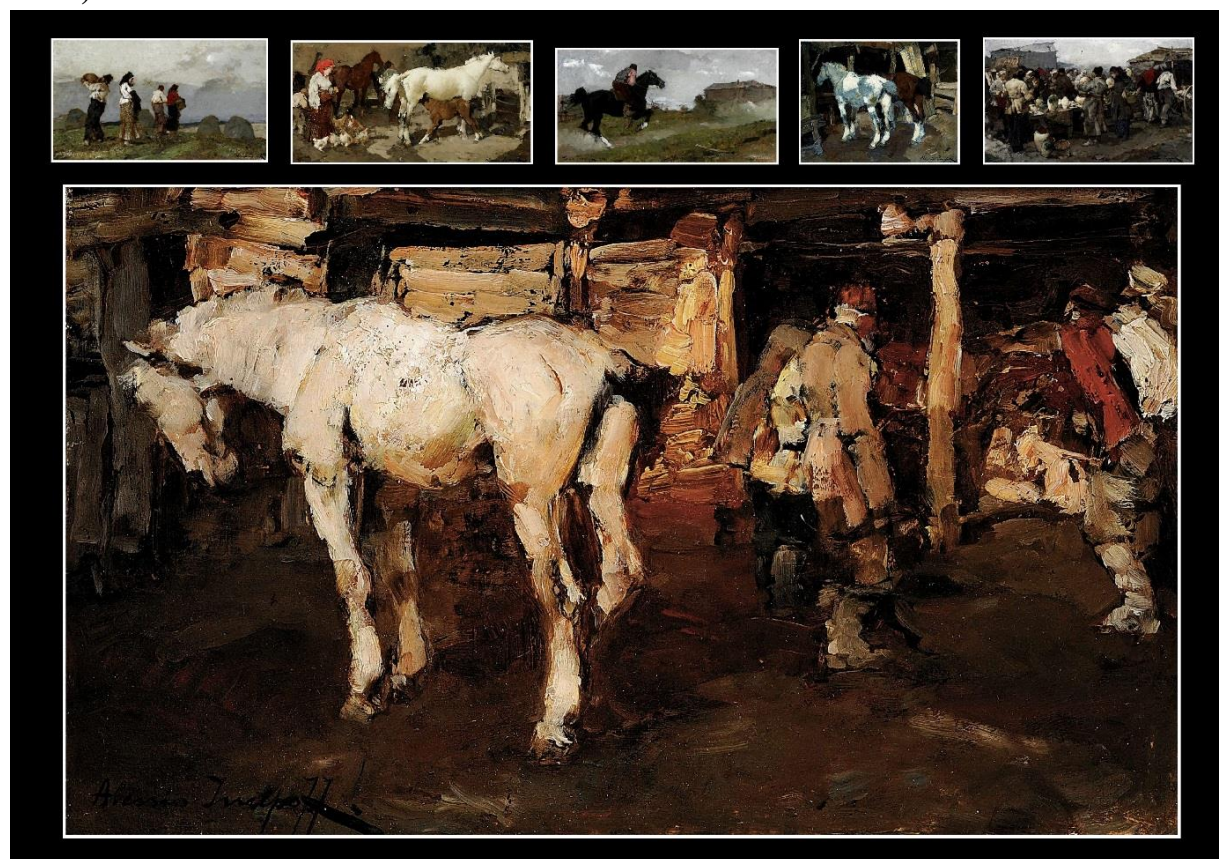

c)

Fig. A6.23 Pictura rusă, Peisaj, Vladimir Stojarov (a) (b) (c)

a)

b)

Fig. A6.24 Pictura rusă, Peisaj, Alessio Issupoff (a) (b)

Anexa 7. Designul experimentului formativ (învățământ vocațional academic)

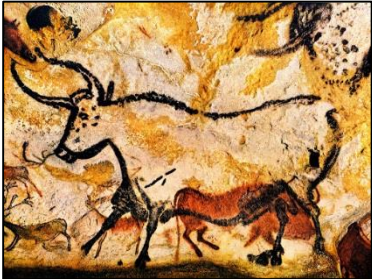

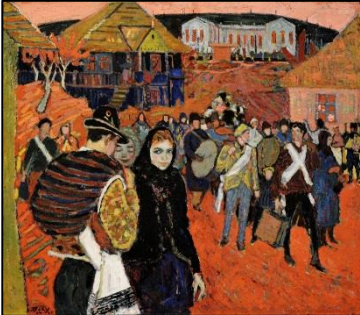

Tabelul A7.1 Designul experimentului formativ (etapa de constatare, formare și validare)

Structura experimentului			
/ anii de studii: 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018/			
Etapa de constatare			
/ 2015-2016, 2016-2017 /			
/ testarea și chestionarea subiecților cl. a X-a la începutul anului de studii /			
cl. a X-a / 2015-2016 /		cl. a X-a / 2016-2017 /	
1) Test practic la „Desen”		1) Test practic la „Desen”	
2) Test practic la „Pictură”		2) Test practic la „Pictură”	
3) Test practic la „Compoziție”		3) Test practic la „Compoziție”	
4) Chestionar		4) Chestionar	
Etapa de formare			
/ 2016-2017, 2017-2018 /			
Etapa I (percepția artistică)	cl. X-a	(1) Dezvoltarea competențelor artistico-grafice prin realizarea schițelor și crochiurilor	24 h (12h-sem.I) (12h-sem.II)
	cl. X-a	(2) Dezvoltarea competențelor artistico-cromatice prin realizarea studiilor în culoare de scurtă durată	24 h (12h-sem.I) (12h-sem.II)
Etapa II (gândirea artistică)	cl. X-a	(3) Analiza unei opere a artelor plastice universale	24 h (12h-sem.I) (12h-sem.II)
	cl. XI-a	(4) Relaționarea modelelor de studiu cu diverse modele artistico-estetice	pe tot parcursul anului școlar
Etapa III (atitudinile artistice)	cl. XI-a	(5) Realizarea unei compoziții autentice în baza interpretării modelelor artistico-artistice	36 h – sem. I
	cl. XI-a	(6) Realizarea practicii de vară în plein-air	72 h – sem. II
Etapa de validare			
/ 2016-2017, 2017-2018 /			
/ testarea și chestionarea subiecților cl. a XI-a la finalul anului de studii /			
cl. a XI-a / 2016-2017 /		cl. a XI-a / 2017-2018 /	
1) Test practic la „Desen”		1) Test practic la „Desen”	
2) Test practic la „Pictură”		2) Test practic la „Pictură”	
3) Test practic la „Compoziție”		3) Test practic la „Compoziție”	
4) Chestionar		4) Chestionar	
Analiza comparativă a rezultatelor etapei de constatare și etapei de validare			

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 8. Chestionare pentru evaluarea culturii artistice a liceenilor pentru etapa de constatare

Tabelul A8.1 Chestionar pentru cl. a X-a și a XI-a (învățământ general fără profil în arte plastice)

CHESTIONAR – cl. a X-a						
Item						Scor
1. Recunoaște epoca de artă / curentul artistic sau pictorul din imaginile de mai jos (<i>arta preistorică, arta antică, arta renașterii, barocul, academismul, realismul, impresionismul, postimpresionismul, expresionismul, fauvismul</i>):						L 0 10
I.	II.	III.	IV.	V.		20 30
						40 50
VI.	VII.	VIII.	IX.	X.		60 70
						80 90
						100
						Total 100p.

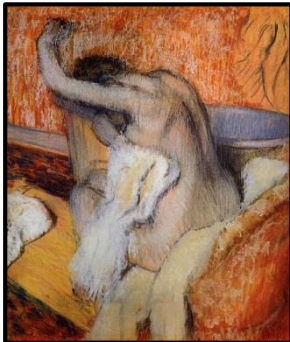
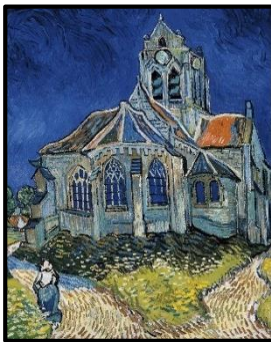
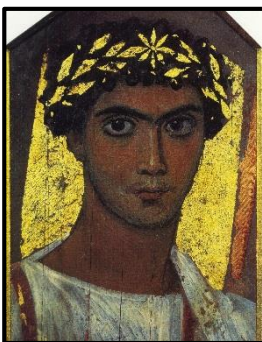

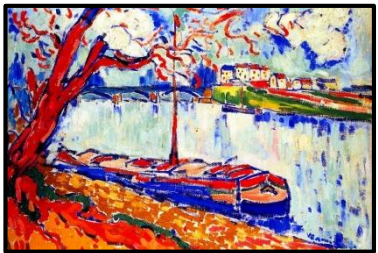

<p>2. Identifică cel puțin 5 similitudini sau diferențe ale operelor de mai jos (<i>mijloace de expresie, abordări plastice, conținut ideatic</i>):</p> <p>a) Peter Paul Rubens „<i>Doamna de Onoare a Infantei Isabella</i>”, </p> <p>b) Gustav Klimt „<i>Doamna în aur</i>”. </p>	<p>L 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Total 100p.</p>
<p>3. Alege una dintre operele din imaginile prezentate în chestionar care îți place mai mult și descrie cel puțin 5 aspecte ale mijloacelor de expresie, abordărilor plastice, conținutului ideatic prin care a fost sublimată în opinia ta.</p>	<p>L 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Total 100p.</p>
<p>TOTAL</p>	<p>300 puncte</p>

BAREM			
de evaluare și de notare a chestionarului pentru cl. a X-a			
Item	Scor	Răspunsuri corecte/posibile	
Evaluarea percepției artistice a operei de artă			
1. Recunoaște epoca de artă / curentul artistic sau pictorul din imaginile de mai jos (<i>arta preistorică, arta medievală, barocul, academismul, realismul, impresionismul, postimpresionismul, expresionismul, simbolismul, suprematismul</i>): I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X.	Câte 10p. Pentru fiecare componentă a itemului, Total 100p	I – Realism, Gustave Courbet, „ <i>Cernuitoarea de grâu</i> ”; II – Arta preistorică, Pictură rupestră din peștera Lascaux; III – Arta renașterii, Leonardo da Vinci, „ <i>Cina cea de taină</i> ”; IV – Postimpresionism, Vincent Van Gogh, „ <i>Floarea soarelui</i> ”; V – Impresionism, Edgar Degas, „ <i>Patru dansatoare</i> ”; VI – Barocul, Jan Vermeer, „ <i>Fata cu pălăria roșie</i> ”; VII – Fauvismul, Alexandru Ciucurencu, „ <i>Natură statică</i> ”, VIII – Expresionism, Mihail Greco, „ <i>Recruții</i> ”, IX – Arta antică, pictor al camerei funerare Zeserkerêsonb, „ <i>Coafă de doamnă</i> ” X – Academism, William Adolphe Bouguereau, „ <i>Pietă</i> ”.	
Evaluarea gândirii artistice prin analiza operei de artă			
2. Identifică cel puțin 5 similitudini sau diferențe ale operelor de mai jos (<i>mijloace de expresie, abordări plastice, conținut ideatic</i>).	Câte 20p. pentru fiecare exemplificare relevantă sau 10p. pentru exemplificare parțial corectă Total 100p	Diferențe	Similitudini
		- Tratarea decorativă a formelor în imaginea b) față de tratarea spațială și volumetrică a formelor în imaginea a); - Starea tonală/valorică generală a imaginii a) închisă, iar în imaginea b) deschisă. - Gama cromatică a operei a) – clasică, aproape monocromă cu puține incursiuni de ocru și roșu, iar imaginea b) – cu o dominantă cromatică puternic reliefată de nuanțe calde (galben, ocru); - Curentul de artă: Baroc – a), Art-Nouveau/Modern (Secession) – b);	- Plasticitatea formelor în tratarea portretului feminin; - În pofida diversității limbajului și soluțiilor plastice ale operelor, ambele au drept obiectiv estetizarea realității; - Predilecția pentru transmiterea și redarea rafinamentului, inocenței și supleței feminine; - Ambele opere au centru de interes clar definit;

		<ul style="list-style-type: none"> - Soluția plastică a operei din imaginea b) distorsionează forma pentru a amplifica și sintetiza plasticitatea modelului, iar în imaginea b) forma este redată proporțional, etc. - În imaginea b) sunt utilizate multiple elemente decorative (geometrice) ale decorului față de imaginea a). - Sub aspect ideatic imaginea a) transmite sentimentul de sobrietate, interiorizare și severitate, iar imaginea b) sentimentul de jovialitate, elogiare, deschidere. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ambele opere utilizează contrastul cantitativ; - Ambele opere transmit caracterul, individualitatea modelului; - Ambele opere urmăresc transmiterea unui model estetic al chipului feminin, etc.
Evaluarea atitudinilor estetico-artistice prin analiza operei de artă			
3. Alege una dintre operele din imaginile prezentate în chestionar care îți place mai mult și descrie cel puțin 5 aspecte prin care a fost sublimată opera , prin care devine expresivă (mijloace de expresie, abordări plastice, conținutului ideatic) în opinia ta.	Câte 20p. pentru fiecare exemplificare relevantă sau 10p. pentru exemplificare parțial corectă Total 100p.	<p>În acest item este necesar de a menționa trăsăturile esențiale ale operei prin care este sublimată și considerată drept expresivă:</p> <p>Mijloace de expresie – tipuri de pete, linii, forme; gamă cromatică; valorile; interpretarea formei/gamei cromatice; spațialitate; sursă de lumină, volumetrie, tehnica, procedeele tehnice și factura; structura compozițională;</p> <p>Abordări plastice – apartenența unei epoci/curent/școli de artă, modelul și viziunea estetico-artistică, originalitatea/autenticitatea soluției plastice;</p> <p>Conținut ideatic – subiectul, tema, motivul, ideea, concepția, sensul, mesajul, codul semiotic reprezentat.</p>	
	TOTAL: 300p.		

Sursa: elaborat de autor.

Tabel A8.2 Chestionar pentru cl. a X-a (învățământ academic vocațional cu profil în arte plastice) pentru etapa de constatare

CHESTIONAR – cl. a X-a		Scor
Item		
1. Recunoaște epoca de artă / curentul artistic sau pictorul din imaginile de mai jos (<i>arta antică, arta medievală, barocul, academismul, realismul, impresionismul, postimpresionismul, expresionismul, simbolismul, fauvismul</i>):		L 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Total 100p.
I.		
II.		
III.		
IV.		
V.		
VI.		
VII.		
VIII.		
IX.		
X.		

2. Identifică cel puțin **5 similitudini sau diferențe** ale operelor de mai jos (*mijloace de expresie, abordări plastice, conținut ideatic*):

Nicolae Tonitza „*Cap de fetiță*”

Mihail Grecu „*Copilăria*” sau „*Băiatul cu boii*”,
Partea stângă a tripticului „*Istoria unei vieți*”

L 0 10 20
30 40 50
60 70 80
90 100
Total 100p.

3. Alege una dintre operele din imaginile prezentate în chestionar care îți place mai mult și descrie cel puțin **5 aspecte ale mijloacelor de expresie, abordărilor plastice, conținutului ideatic** prin care a fost **sublimată** în opinia ta.

L 0 10 20 30 40 50
60 70 80 90 100
Total 100p.

TOTAL 300 puncte

BAREM			
de evaluare și de notare a chestionarului pentru cl. a X-a			
Item	Scor	Răspunsuri corecte/posibile	
Evaluarea percepției artistice a operei de artă			
4. Recunoaște epoca de artă / curentul artistic sau pictorul din imaginile de mai jos (<i>arta antică, arta medievală, barocul, academismul, realismul, impresionismul, postimpresionismul, expresionismul, simbolismul, fauvismul</i>): I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X.	Câte 10p. Pentru fiecare componentă a itemului, Total 100p	I – Arta medievală, Pieter Bruegel the Elder, „ <i>Nuntă de țărani</i> ”; II – Impresionism, Edgar Degas, „ <i>După baie</i> ”; III – Postimpresionism, Vincent Van Gogh, „ <i>Biserica din Auvers</i> ”; IV – Arta antică, Egiptul antic (provincie romană), <i>Portretele din Fayum</i> ; V – Simbolism, Gustav Klimt, „ <i>Speranța I</i> ”; VI – Fauvism, Maurice De Vlaminck „ <i>Barca de pe Sena la Pecq</i> ”; VII – Realism, Julien Dupré, „ <i>Secerătorii</i> ”; VIII – Baroc, Willem Kalf, „ <i>Natură statică cu porțelan chinezesc</i> ”; IX – Academism, William Adolphe Bouguereau, „ <i>Stare de amurg</i> ”; X – Expresionism, Chaim Soutine, „ <i>Doamna în roșu</i> ”.	
Evaluarea gândirii artistice prin analiza operei de artă			
5. Identifică cel puțin 5 similitudini sau diferențe ale operelor de mai jos (<i>mijloace de expresie, abordări plastice, conținut ideatic</i>).	Câte 20p. pentru fiecare exemplificare relevantă sau 10p. pentru exemplificare parțial corectă Total 100p.	Diferențe	Similitudini
		<ul style="list-style-type: none"> - Gamă cromatică caldă, vivace în imaginea a) față de gamă cromatică rece, tragică în imaginea b); - Starea tonală generală din imaginea a) este una deschisă, iar în imaginea b) închisă. - Genul de artă a operei din imaginea a) portret, iar imaginea b) compoziție; 	<ul style="list-style-type: none"> - Formă simbolică (iconică) de reprezentare a unei imagini-chip de copil (cu tente filosofice); - Tratare decorativă a formelor pentru a esențializa, amplifica și sintetiza plasticitatea modelului/chipului reprezentat; - În ambele imagini formele de expresie dețin tente, caracteristici ale curentelor

		<ul style="list-style-type: none"> - Opera din imaginea b) deține trăsături inspirate din arta populară (structura covorului moldovenesc); - Structură compozițională ușor asimetrică în imaginea a) față de structură compozițională simetrică, centrată în imaginea b). 	<p>artei moderne precum: postimpresionism, expresionism.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Predilecția pentru transmiterea și redarea rafinamentului, inocenței și supleții chipului de copil drept simbol al copilăriei;
Evaluarea atitudinilor estetic-artistice prin analiza operei de artă			
6. Alege una dintre operele din imaginile prezentate în chestionar care îți place mai mult și descrie cel puțin 5 aspecte prin care a fost sublimată opera , prin care devine expresivă (mijloace de expresie, abordări plastice, conținutului ideatic) în opinia ta.	Câte 20p. pentru fiecare exemplificare relevantă sau 10p. pentru exemplificare parțial corectă Total 100p.	<p>În acest item este necesar de a menționa trăsăturile esențiale ale operei prin care este sublimată și considerată drept expresivă:</p> <p>Mijloace de expresie – tipuri de pete, linii, forme; gamă cromatică; valorile; interpretarea formei/gamei cromatice; spațialitate; sursă de lumină, volumetrie, tehnica, procedeele tehnice și factura; structura compozițională;</p> <p>Abordări plastice – apartenența unei epoci/curent/școli de artă, modelul și viziunea estetic-artistică, originalitatea/autenticitatea soluției plastice;</p> <p>Conținut ideatic – subiectul, tema, motivul, ideea, concepția, sensul, mesajul, codul semiotic reprezentat.</p>	
	TOTAL: 300p.		

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 9. Date privind examenul de bacalaureat la „Istoria artelor plastice”

Tabelul A9.1 Notele și media aritmetică pentru disciplina „Istoria artelor plastice” obținute la examenul de BAC în anul 2017.

Istoria artelor plastice

Raion Localitate	Instituția de învățământ	Limba de instruire	Nota 1	Nota 2	Nota 3	Nota 4	Nota 5	Nota 6	Nota 7	Nota 8	Nota 9	Nota 10	Media
BĂLȚI BĂLȚI	Liceul Teoretic Republican "Ion Creangă"	Română	0	0	0	0	2	3	3	0	0	0	6,12
CHIȘINĂU BOTANICA CHIȘINĂU	Liceul Teoretic "Mihai Greuc"	Rusă	0	0	0	0	0	3	1	2	0	0	6,83
CHIȘINĂU CHIȘINĂU	Colegiul de Arte Plastice "Alexandru Plămădeală"	Română	0	2	1	3	18	15	7	9	3	0	5,98
CHIȘINĂU CHIȘINĂU	Colegiul de Arte Plastice "Alexandru Plămădeală"	Rusă	0	0	0	0	4	3	1	2	0	0	6,10
CHIȘINĂU CHIȘINĂU	Liceul Academic de Arte Plastice "Igor Vieru"	Română	0	0	0	0	0	4	1	2	2	1	7,50
CHIȘINĂU CIOCANA CHIȘINĂU	Liceul Teoretic cu profil de arte "Mihail Berezovschi"	Română	0	0	0	0	0	2	4	2	0	0	7,00
SOROCA SOROCA	Colegiul de Arte "Nicolae Botgros"	Română	0	2	1	1	1	1	0	0	0	0	3,67
Total Istoria artelor plastice		Română	0	4	2	4	21	25	15	13	5	1	6,10
		Rusă	0	0	0	0	4	6	2	4	0	0	6,38

Tabelul A10.2 Notele și media aritmetică pentru disciplina „Istoria artelor plastice” obținute la examenul de BAC în anul 2019.

Istoria artelor plastice

Raion Localitate	Instituția de învățământ	Limba de instruire	Nota 1	Nota 2	Nota 3	Nota 4	Nota 5	Nota 6	Nota 7	Nota 8	Nota 9	Nota 10	Media
BĂLȚI BĂLȚI	Liceul Teoretic Republican "Ion Creangă"	Română	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	6,33
CAHUL CAHUL	Colegiul "Iulia Hașdeu"	Română	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	4,00
CHIȘINĂU CHIȘINĂU	Centrul de excelență în construcții	Română	0	0	0	2	18	13	9	3	0	0	5,84
CHIȘINĂU CHIȘINĂU	Colegiul de Arte Plastice "Alexandru Plămădeală"	Română	0	1	1	2	18	7	5	4	5	2	6,16
CHIȘINĂU CHIȘINĂU	Colegiul de Arte Plastice "Alexandru Plămădeală"	Rusă	0	0	0	0	3	2	0	0	0	0	5,40
CHIȘINĂU CHIȘINĂU	Liceul Academic de Arte Plastice "Igor Vieru"	Română	0	0	0	0	1	0	2	3	3	1	8,00
CHIȘINĂU CIOCANA CHIȘINĂU	Instituția Publică Liceul Teoretic cu profil de arte "Mihail Berezovschi"	Română	0	0	0	0	4	5	1	0	0	0	5,70
SOROCA SOROCA	Colegiul de Arte "Nicolae Botgros"	Română	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	4,50
Total Istoria artelor plastice		Rusă	0	0	0	0	3	2	0	0	0	0	5,40
		Română	0	2	2	5	42	27	18	11	8	3	6,08

Anexa 10. Date experimentale prelucrate în programul SPSS pentru etapa de constatare

Tabel A10.1 Comparația mediilor aritmetice (147 de subiecți) cu examenul de BAC (2017)

One-Sample Statistics						
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean		
Percepția artistică	147	33,8095	13,31048	1,09783		
Gândirea artistică	147	35,9184	13,02027	1,07389		
Atitudinile artistice	147	33,8776	13,52061	1,11516		
One-Sample Test						
Test Value = 6.14						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Percepția artistică	23,519	146	,000	25,81952	23,6498	27,9892
Gândirea artistică	26,007	146	,000	27,92837	25,8060	30,0508
Atitudinile artistice	23,214	146	,000	25,88755	23,6836	28,0915

Tabel A10.2 Comparația mediilor aritmetice (147 de subiecți) cu examenul de BAC (2019)

One-Sample Statistics						
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean		
Percepția artistică	147	33,8095	13,31048	1,09783		
Gândirea artistică	147	35,9184	13,02027	1,07389		
Atitudinile artistice	147	33,8776	13,52061	1,11516		
One-Sample Test						
Test Value = 6.06						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Percepția artistică	23,337	146	,000	25,61952	23,4498	27,7892
Gândirea artistică	25,820	146	,000	27,72837	25,6060	29,8508
Atitudinile artistice	23,035	146	,000	25,68755	23,4836	27,8915

Tabel A10.3 Statistici descriptive (147 de subiecți)

Statistici descriptive					
	N	Min.	Max.	Media	Abaterea standard
Percepția artistică	147	,00	70,00	33,8095	13,31048
Gândirea artistică	147	,00	80,00	35,9184	13,02027
Atitudinile artistice	147	,00	80,00	33,8776	13,52061
N validitatea (conform listei)	147				

Tabel A10.4 Corelațiile dintre variabilele independente (147 de subiecți)

Corelațiile				
		Percepția artistică	Gândirea artistică	Atitudinile artistice
Percepția artistică	Pearson correlation	1	,818**	,800**
	Value (two-way correlation)		,000	,000
	N	147	147	147
Gândirea artistică	Pearson correlation	,818**	1	,830**
	Value (two-way correlation)	,000		,000
	N	147	147	147
Atitudinile artistice	Pearson correlation	,800**	,830**	1
	Value (two-way correlation)	,000	,000	
	N	147	147	147

** . Corelația este semnificativă la nivelul 0,01 (two-way correlation).

**Anexa 11. Probe practice și bareme la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție”
pentru etapa de constatare**

Tabel A11.1 Proba practică și baremul de evaluare la disciplina *Desen* pentru etapa de constatare

Probă practică - 1					
Clasa: a X-a		Disciplina: Desen		Durata: 3 ore academice	
Tehnica	Material moale – cărbune de lemn, Russian Sauce (Chalk Crayons), sanguină, sepie, etc.				
Suportul	Hârtie maruflată pe planșă, dimensiuni: 300 x 400 mm, 400 x 400 mm (<i>hârtie albă, hârtie colorată, Kraft</i>)				
Sarcina	Studiu de portret (cap uman) de scurtă durată după model				
Obiective didactice	Aplicarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice în reprezentarea portretului. Redarea artistică și expresivă a modelului.				
Criterii și barem de evaluare a culturii artistice a licenilor în baza testării practice					
Percepția artistică	punctaj	Gândirea artistică	punctaj	Atitudini artistice	punctaj
Percepția și aplicarea simțului compozițional al realității (modelului)	1p. - 10p	Abilitatea de a compara și analiza proprietățile realității (modelului) aplicând legitățile gramaticii AP academice	1p. - 10p	Manifestarea viziunii integre a fenomenelor realității și senzațiilor receptate în lucrarea practică	1p. - 10p
Percepția volumului capului uman , subordonarea formelor mici la forma mare	1p. - 10p	Abilitatea de a sintetiza și vedea integru proprietățile realității (modelului) aplicând gramatica artistico-plastică academică	1p. - 10p	Manifestarea reacției afectiv-senzoriale la fenomene artistico-estetice și formelor de expresie grafico-spațială	1p. - 10p
Aplicarea viziunii schematice în construcția capului uman, aplicarea axelor de construcție a formei	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a volumelor, proporționalității și anatomiei plastice	1p. - 10p	Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie grafică și limbaj artistico-plastic	1p. - 10p
Percepția și redarea proporționalității, liniei orizontului, racursului și plasticității modelului	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a spațialității și sursei de lumină	1p. - 10p	Manifestarea sensibilității estetice și senzorial-artistice a scării tonale, spațialității și plasticității, etc	1p. - 10p
Percepția și redarea spațialității, mediului aerian și sursei de lumină în jurul modelului	1p. - 10p	Asocierea, combinarea și experimentarea diferitor mijloace de expresie grafică în dependență de tipul desenului	1p. - 10p	Aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos	1p. - 10p
Percepția și redarea specificității caracterului și trăsăturilor modelului	1p. - 10p	Operaționalizarea artistică și formală a desenului /ritmul, dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Aplicarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice individuale	1p. - 10p
Percepția artistică a materialului grafic și proprietăților sale de expresie	1p. - 10p	Competența de a corela soluția plastică cu specificitatea și caracterul modelului	1p. - 10p	Selecția formelor de expresie grafică a realității (modelului) prin prisma criteriilor artistice personalizate	1p. - 10p

Percepția artistică a formatului, hotărârea formală a desenului /dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Abilitatea de a identifica originalitatea, autenticitatea și expresivitatea soluțiilor grafico-plastice	1p. - 10p	Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare prin prisma viziunii artistice asupra lumii	1p. - 10p
Percepția modelului (realității) prin prisma mijloacelor de expresie grafică,	1p. - 10p	Aplicarea selecției artistice în reprezentarea artistică și spațială a modelului	1p. - 10p	Relaționarea formelor de expresie grafică cu modelele artistico-estetice ale artelor plastice universale.	1p. - 10p
Percepția modelului (realității) prin asocierea cu diverse modele artistico-estetice	1p. - 10p	Relaționarea realității (modelului) cu diverse modele artistico-estetice în reprezentarea artistico-grafică	1p. - 10p	Manifestarea individualității artistice autentice prin caracterul original al lucrării practice	1p. - 10p
Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p

Sursa: elaborat de autor.

Tabel A11.2 Proba practică și baremul de evaluare la disciplina *Pictura* pentru etapa de constatare

Probă practică - 2					
Clasa: a X-a		Disciplina: Pictură		Durata: 3 ore academice	
Tehnica	Tehnica picturii în ulei, etc.				
Suportul	Șasiu, dimensiuni 300 x 300 mm, 200 x 300 mm.				
Sarcina	Studiu de portret (cap uman) de scurtă durată după model				
Obiective didactice	Aplicarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice în reprezentarea portretului. Redarea artistică și expresivă a modelului.				
Criterii și barem de evaluare a culturii artistice a liceenilor în baza testării practice					
Percepția artistică	punctaj	Gândirea artistică	punctaj	Atitudini artistice	punctaj
Percepția și aplicarea simțului compozițional în reprezentarea portretului în culoare	1p. - 10p	Abilitatea de a compara și analiza proprietățile realității (modelului) aplicând legitățile gramaticii artistico-plastice academice	1p. - 10p	Manifestarea viziunii integre a fenomenelor realității și senzațiilor receptate în lucrarea practică	1p. - 10p
Percepția și redarea raporturilor mari de culoare și relațiilor de cald-rece după model	1p. - 10p	Abilitatea de a sintetiza și vedea integru proprietățile realității (modelului) aplicând gramatica artistico-plastice academice	1p. - 10p	Manifestarea reacției afectiv-senzoriale la fenomene artistico-plastice și formelor de expresie cromatică și spațială	1p. - 10p
Percepția și reprezentarea gamei cromatice prin armonizarea relațiilor de culoare după model (realitate)	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a gamei cromatice, volumelor, proporționalității și anatomiei plastice	1p. - 10p	Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie cromatică, plastică și artistică	1p. - 10p
Percepția și redarea proporționalității, și plasticității modelului	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice	1p. - 10p	Manifestarea sensibilității senzorial-artistice a culorii, gamei	1p. - 10p

și petelor mari de culoare		de reprezentare a spațialității și sursei de lumină		cromatice, spațialității și plasticității, etc	
Percepția și redarea spațialității, mediului aerian și sursei de lumină în jurul modelului	1p. - 10p	Asocierea, combinarea și experimentarea diferitor mijloace de expresie în dependență de tratarea și stilistica interpretării	1p. - 10p	Aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos	1p. - 10p
Percepția și redarea specificității caracterului și trăsăturilor modelului	1p. - 10p	Operaționalizarea artistică și formală a picturii /ritmul, dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Aplicarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice individuale	1p. - 10p
Modelarea volumelor și aplicarea principiului devierii cromatice pe orizontală a capului uman	1p. - 10p	Competența de a corela soluția plastică cu specificitatea și caracterul modelului în reprezentarea portretului (realității)	1p. - 10p	Selecția formelor de expresie cromatică și plastică a portretului și realității prin prisma criteriilor artistice personalizate	1p. - 10p
Percepția artistică a formatului, hotărârea formală a picturii /dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Abilitatea de a identifica originalitatea, autenticitatea și expresivitatea soluțiilor plastice în pictură în reprezentarea portretului	1p. - 10p	Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare prin prisma viziunii artistice asupra lumii	1p. - 10p
Percepția portretului (realității) prin prisma mijloacelor de expresie în pictură	1p. - 10p	Aplicarea selecției artistice în reprezentarea artistică și spațială a portretului după model	1p. - 10p	Relaționarea formelor de expresie cromatico-plastice cu modelele artistico-plastice ale artelor plastice universale	1p. - 10p
Percepția portretului (realității) prin asocierea cu diverse modele artistico-plastice	1p. - 10p	Relaționarea realității (modelului) cu diverse modele artistico-plastice în reprezentarea artistico-plastică a portretului	1p. - 10p	Manifestarea individualității artistice autentice prin caracterul original al lucrării practice	1p. - 10p
Punctaj maximal	100	Punctaj maximal	100	Punctaj maximal	100

Sursa: elaborat de autor.

Tabel A11.3 Proba practică și baremul de evaluare la disciplina *Compoziție* pentru etapa de constatare

Probă practică - 3					
Clasa: a X-a		Disciplina: Compoziția		Durata: 3 ore academice	
Tehnica	Tehnica picturii în ulei, etc.				
Suportul	Șasiu 320 x 420 mm, 420 x 420 mm, 320 x 520 mm, 300 x 600 mm				
Sarcina	Compoziție. Tema „Munca” cu includerea a 1-3 figuri umane.				
Obiective didactice	Aplicarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice în reprezentarea compoziției. Redarea artistică și expresivă a ideii compoziționale.				
Criterii și barem de evaluare a culturii artistice a licenților în baza testării practice					
Percepția artistică	punctaj	Gândirea artistică	punctaj	Atitudini artistice	punctaj

Percepția și aplicarea simțului compozițional în reprezentarea lucrării practice	1p. - 10p	Abilitatea de a sintetiza și menține integritatea elementelor artistico-plactice	1p. - 10p	Manifestarea viziunii integre a elementelor și mijloacelor plastice în lucrarea practică	1p. - 10p
Conceperea și redarea unei idei în forme estetice, specifice limbajului artistico-plastic	1p. - 10p	Corelarea coerentă a temei propuse și formelor de reprezenta-re : motivului, subiectului compoziției	1p. - 10p	Manifestarea reacției afectiv-senzoriale la fenomene artistico-plactice și formelor de expresie compozițională	1p. - 10p
Cunoașterea și aplicarea specificității limbajului artistico-plastic și mijloacelor de expresie plastică	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților gramaticii artistico-plactice academice de reprezentare a centrelor de interes, echilibrului și simetriei/asimetriei.	1p. - 10p	Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie compozițională și artistică	1p. - 10p
Percepția și relaționarea expresivității mijloacelor plastice compoziționale de cu subiectul/tema	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plactice academice de reprezentare a ritmului, dinamicii și staticii în compoziție	1p. - 10p	Manifestarea sensibilității estetice și senzorial-artistice a structurii compoziționale, culorii, gamei cromatice și plasticității, etc	1p. - 10p
Înțelegerea și redarea simbolismului și esenței filosofice a fenomenelor artistico-plactice și sistemelor semiotice în compoziție	1p. - 10p	Aplicarea gândirii analitice prin asocierea, sinteza, analiza, analogia, antiteza (contrastul) elementelor limbajului artistico-plastic	1p. - 10p	Aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos în reprezentarea compozițională a temei	1p. - 10p
Percepția și abordarea simbolico-conceptuală a ideii /temei/subiectului artistico-plastic.	1p. - 10p	Operaționalizarea gândirii abstracte prin abstractizarea/concretizarea elementelor artistico-plactice	1p. - 10p	Aplicarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice individuale în realizarea lucrării practice	1p. - 10p
Percepția cromatică și ideatică a compoziției prin prisma trăirilor afectiv-senzoriale ale fenomenelor artistico-plactice și vieții	1p. - 10p	Operaționalizarea gândirii prin imagini , prin asocierea reprezentării cu diverse modele artistico-plactice ale artelor plastice universale	1p. - 10p	Selecția formelor de expresie compozițională a compoziției prin prisma criteriilor artistice personalizate	1p. - 10p
Percepția artistică a formatului, hotărârea formală și cromatică a compoziției /dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Abilitatea de a identifica soluții artistico-plactice compoziționale expresive prin prisma abordărilor originale și individuale.	1p. - 10p	Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare prin prisma viziunii artistice asupra lumii	1p. - 10p
Percepția și aplicarea unei concepții vizionare în reprezentarea lucrării practice	1p. - 10p	Transformarea, generalizarea și sublimarea impresiilor realității în reprezentarea artistico-plastică	1p. - 10p	Relaționarea formelor de expresie cromatico-plactice cu modelele artistico-plactice ale artelor plastice universale.	1p. - 10p
Percepția creației prin asocierea cu diverse modele artistico-plactice universale.	1p. - 10p	Capacitatea de a conceptualiza ideile, impresiile și asociațiile fenomenelor artistice	1p. - 10p	Manifestarea individualității artistice autentice prin caracterul original al lucrării practice	1p. - 10p
Punctaj maximal	100	Punctaj maximal	100	Punctaj maximal	100

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 12. Ilustrarea desfășurării probelor practice în cadrul etapei de constatare

Fig. A12.1 Desfășurarea probei la „Pictură” în cadrul etapei de constatare
Sursa: elaborat de autor.

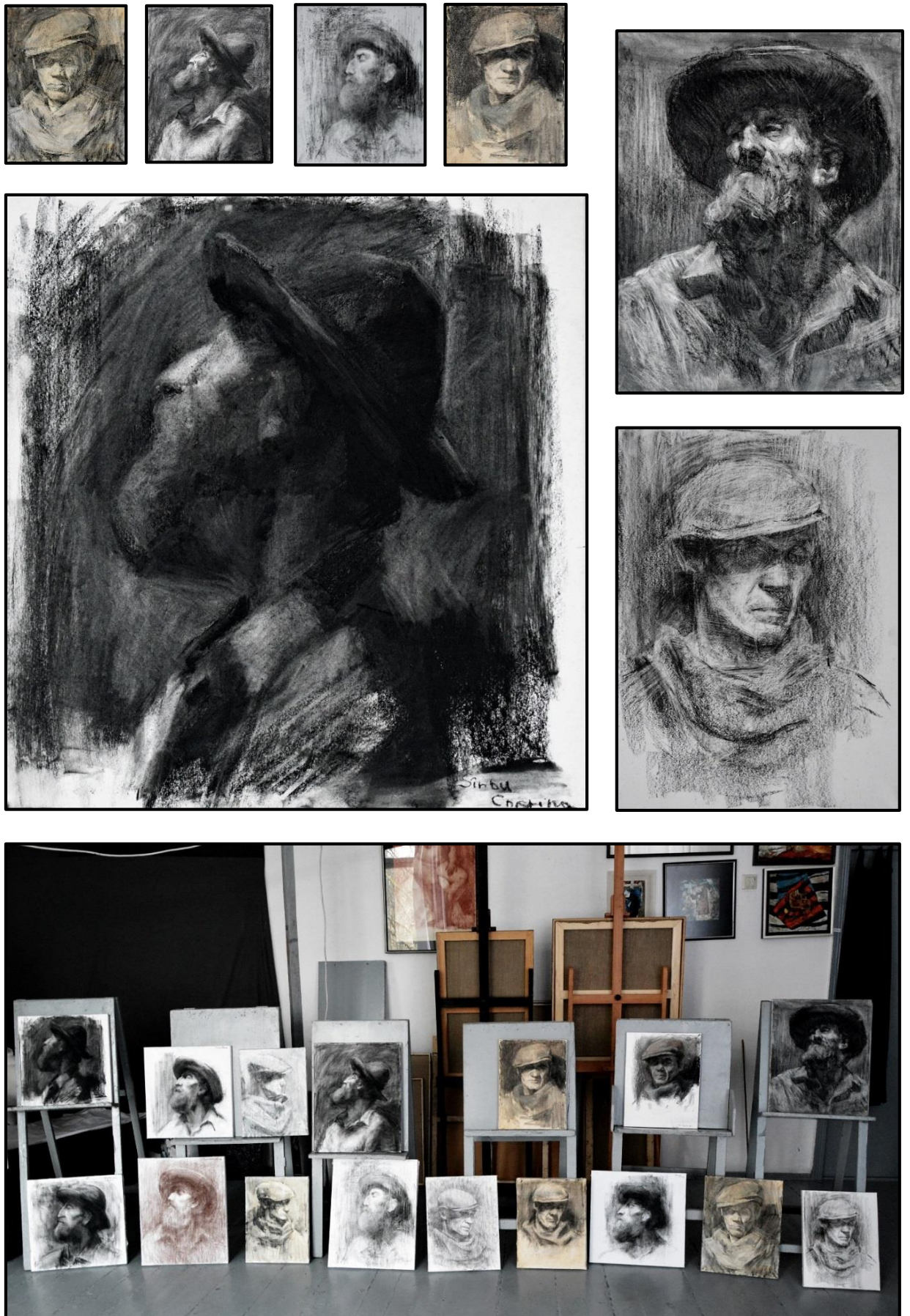

Fig. A12.2. Desfășurarea probei la „Desen” în cadrul etapei de constatare
Sursa: elaborat de autor.

Fig. A12.3. Desfășurarea probei la „Compoziție” în cadrul etapei de constatare
Sursa: elaborat de autor.

Anexa 13. Date experimentale

Tabelul A13.1 Distribuția subiecților pe nivele de formare la etapa de constatare (învățământ vocațional academic)

Evaluarea inițială						
		0 – 20 p.	21 – 40 p.	41 – 60 p.	61 – 80 p.	81 – 100 p.
		<i>Nivel V</i>	<i>Nivel IV</i>	<i>Nivel III</i>	<i>Nivel II</i>	<i>Nivel I</i>
Percepție artistică	Nr.	0	2	5	7	6
	%	0%	10%	25%	35%	30%
Gândire artistică	Nr.	0	2	3	10	5
	%	0%	10%	15%	50%	25%
Atitudini artistice	Nr.	0	2	3	11	4
	%	0%	10%	15%	55%	20%

Tabelul A13.2 Distribuția subiecților pe nivele de formare la etapa de validare (învățământ vocațional academic)

Evaluarea finală						
		0 – 20 p.	21 – 40 p.	41 – 60 p.	61 – 80 p.	81 – 100 p.
		<i>Nivel V</i>	<i>Nivel IV</i>	<i>Nivel III</i>	<i>Nivel II</i>	<i>Nivel I</i>
Percepție artistică	Nr.	0	0	1	4	15
	%	0%	0%	5%	20%	75%
Gândire artistică	Nr.	0	0	0	5	15
	%	0%	0%	0%	25%	75%
Atitudini artistice	Nr.	0	0	1	5	14
	%	0%	0%	5%	25%	70%

Tabelul A13.3 Mediile aritmetice ale punctajului din cadrul etapei de constatare și validare

Mediile aritmetice (M) ale punctajului						
Tipul testării	Percepția artistică		Gândirea artistică		Atitudinile artistice	
	Test	Re-test	Test	Re-test	Test	Re-test
Test la disciplina „Desen”	69,15	87,20	69,90	87,65	71,75	86,35
Test la disciplina „Pictură”	69,80	88,35	73,45	86,75	73,65	87,10
Test la disciplina „Compoziție”	69,90	88,75	70,80	88,60	68,50	85,95
Chestionar	68,00	83,50	71,00	86,50	68,50	87,00

Anexa 14. Ilustrarea desfășurării etapelor de formare

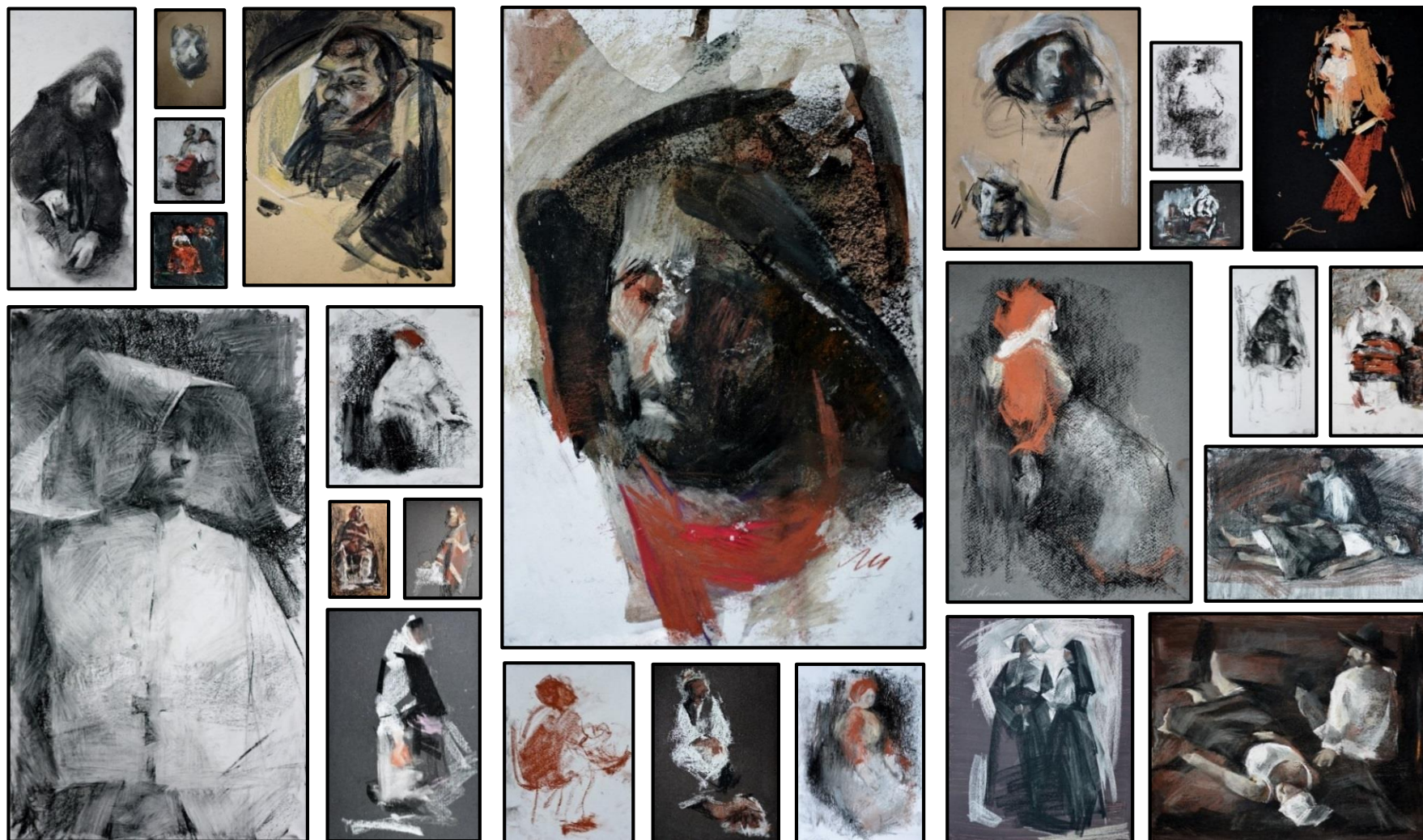

Fig. A14.1. Crochiuri și schițe de scurtă durată realizate de subiecții cl. a X-a în cadrul activităților de formare

Sursa: elaborat de autor.

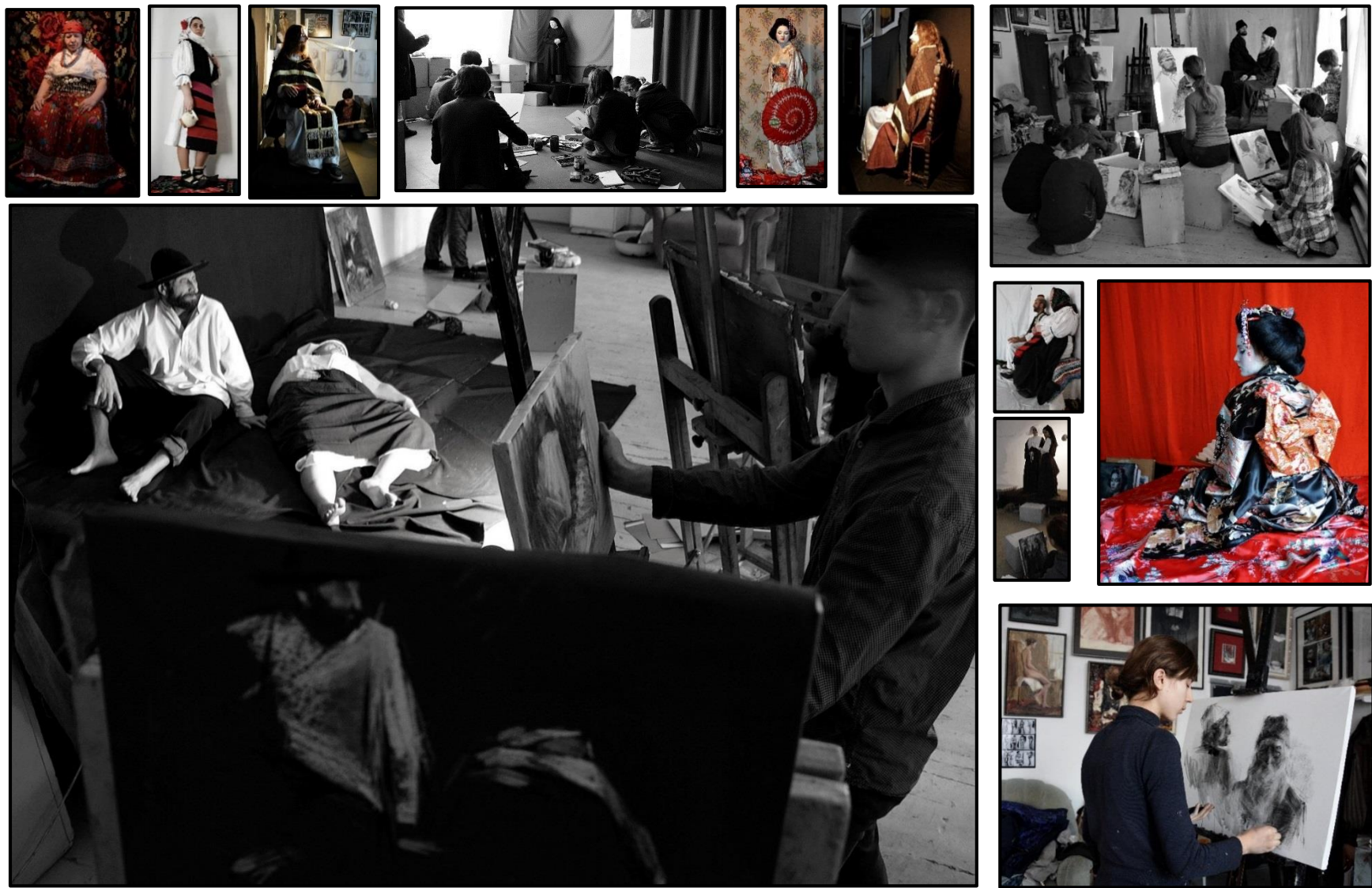

Fig. A14.2 Modele și secvențe din ateliere de creație în implementării strategiei didactice I

Sursa: elaborat de autor.

Fig. A14.3. Studii în culoare realizate de cl. a X-a în cadrul strategiei didactice II

Sursa: elaborat de autor.

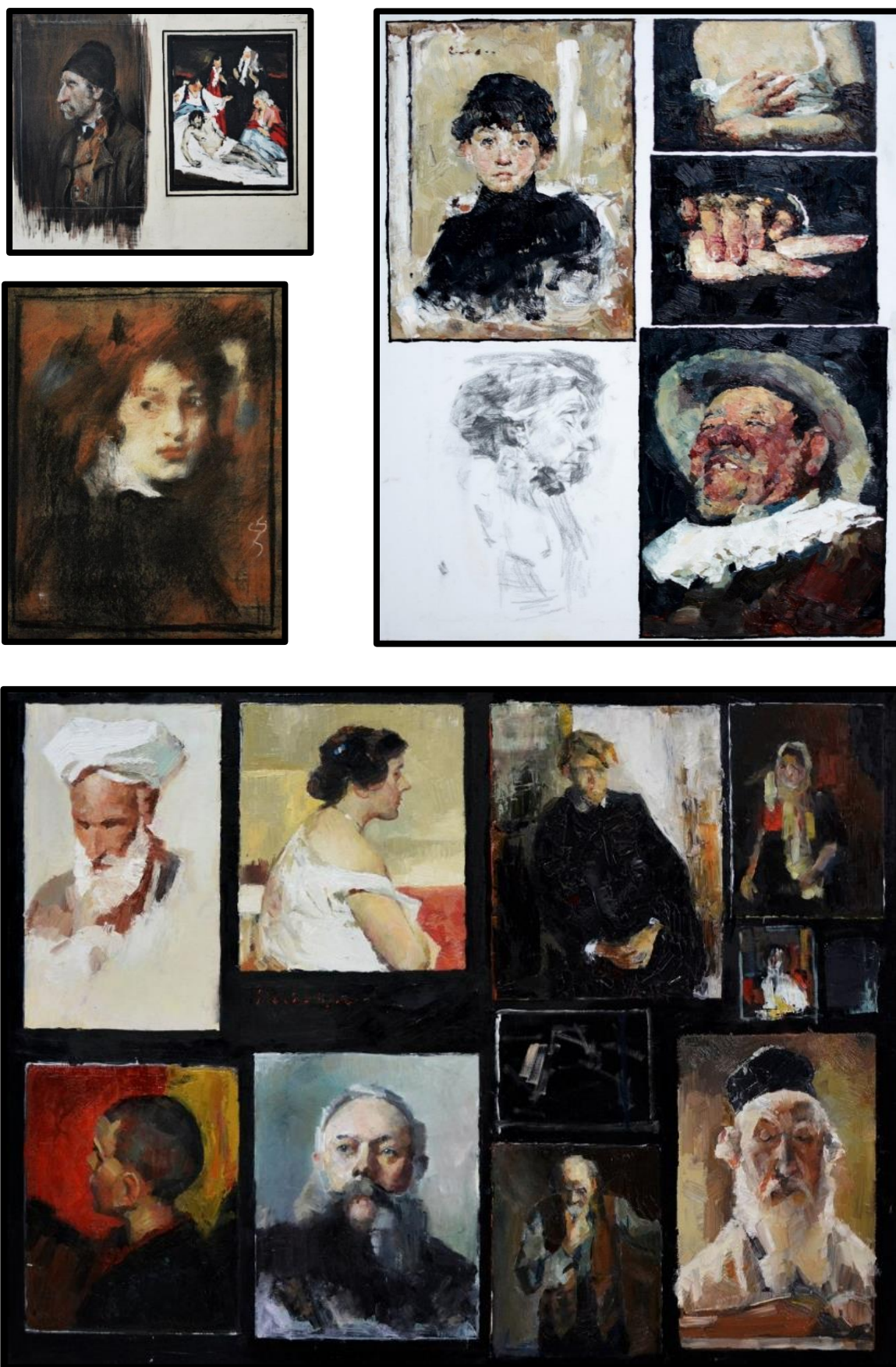

Fig. A14.4. Analiza operelor artelor plastice universale realizată cl. a X-a în cadrul strategiei didactice III (Portret)

Sursa: elaborat de autor.

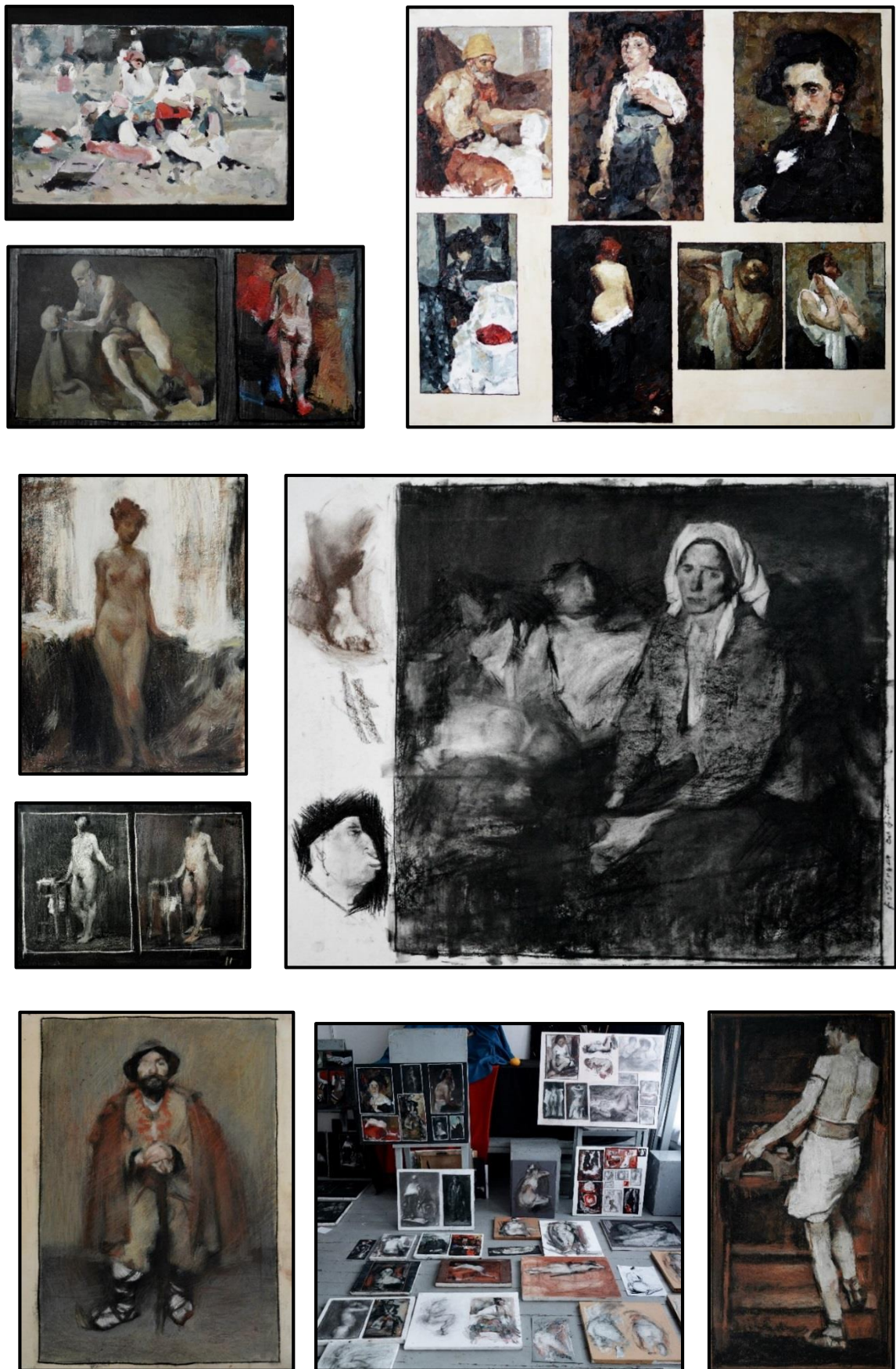

Fig. A14.5. Analiza operelor artelor plastice universale realizată cl. a X-a în cadrul strategiei didactice III (Figură)

Sursa: elaborat de autor.

Fig. A14.6. Modele de studiu la disciplinele „Desen” și „Pictură” pe parcursul clasei a XI-a, strategia didactică IV

Sursa: elaborat de autor.

Fig. A14.7. Modele de studiu la disciplinele „Desen” și „Pictură” pe parcursul clasei a XI-a, strategia didactică IV

Sursa: elaborat de autor.

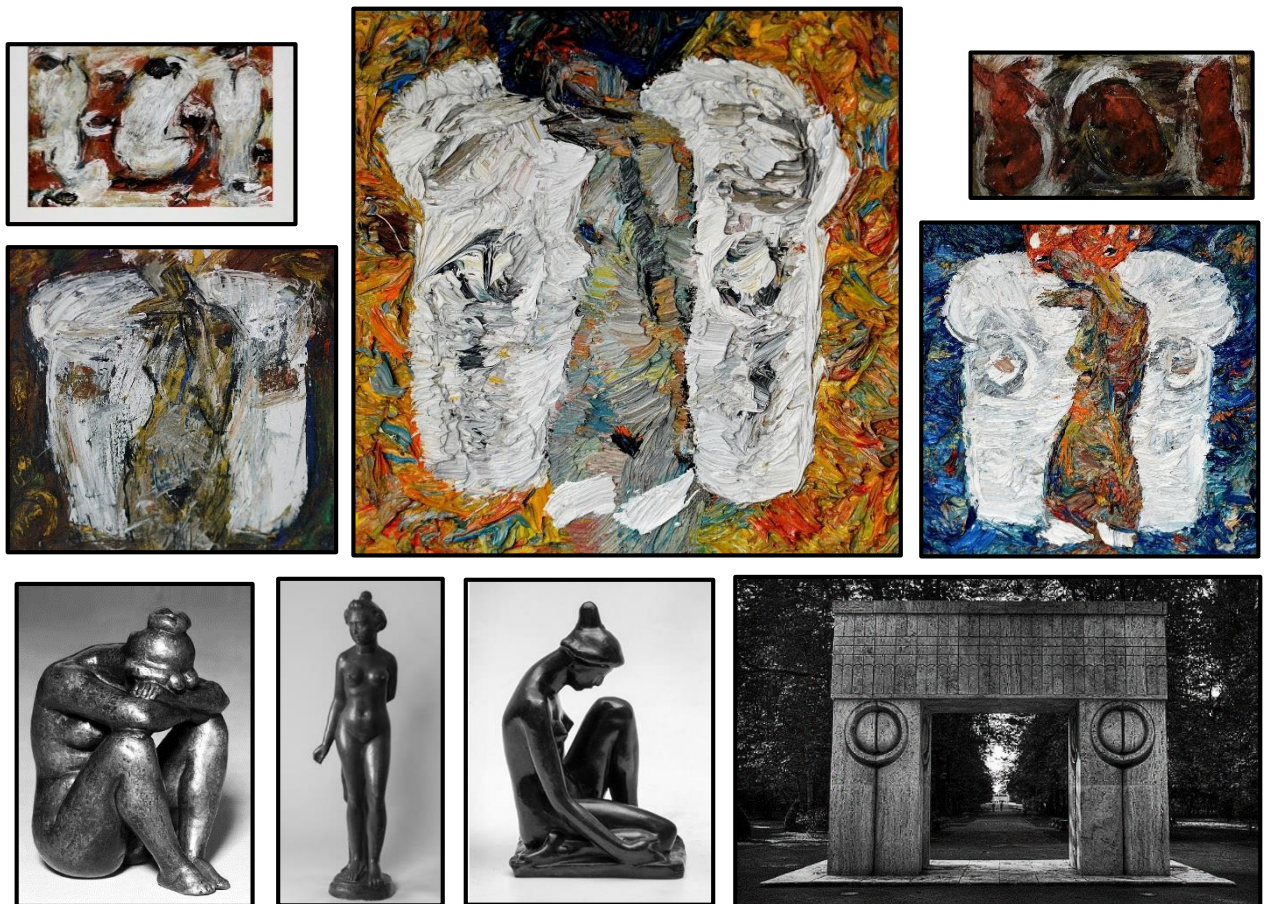

Fig. A14.8. Modele de studiu la disciplinele „Desen” și „Pictură” pe parcursul clasei a XI-a, strategia didactică IV

Sursa: elaborat de autor.

Kathe Kollwitz „Familia”, Kazimir Malevich „Pătratul negru”

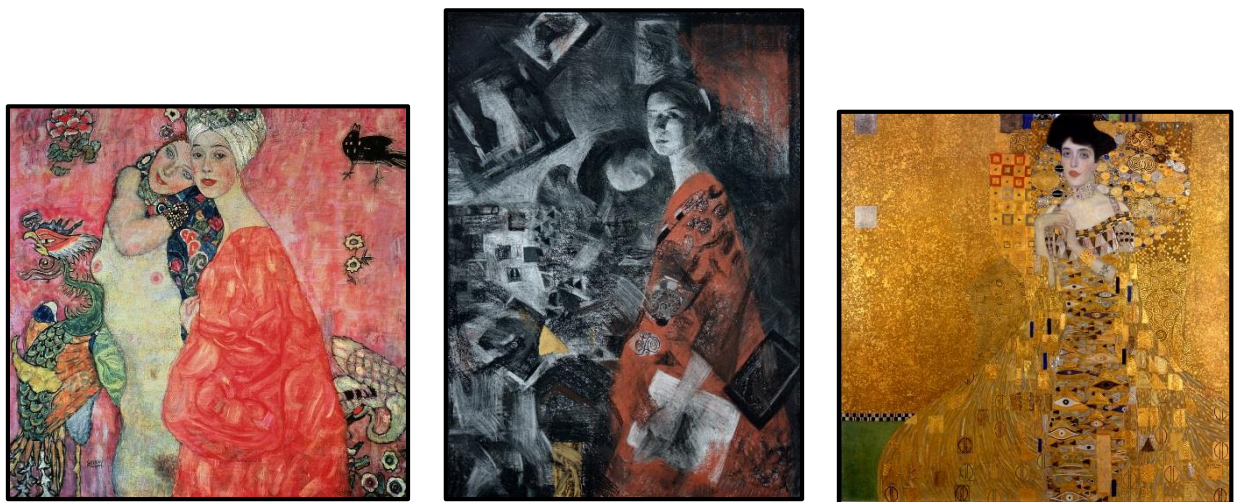
Aristide Maioli „Nude”, Constantin Brâncuși „Poarta Sărutului”

Fig. A14.9. Compozițiile realizate de subiecții clasei a XI-a, strategia didactică V

Sursa: elaborat de autor.

Andrei Rublev „Treime”, Constantin Brâncuși „Masa tăcerii”

Gustav Klimt „Portretul Adelei Bloch-Bauer I”

Corneliu Baba „Pieta”

Fig. A14.10. Compozițiile realizate de subiecții clasei a XI-a, strategia didactică V

Sursa: elaborat de autor.

Fig. A14.11. Desfășurarea practicii de plein-air la Dealu Frumos, Sibiu și studiile liceenilor, strategia didactică VI

Sursa: elaborat de autor.

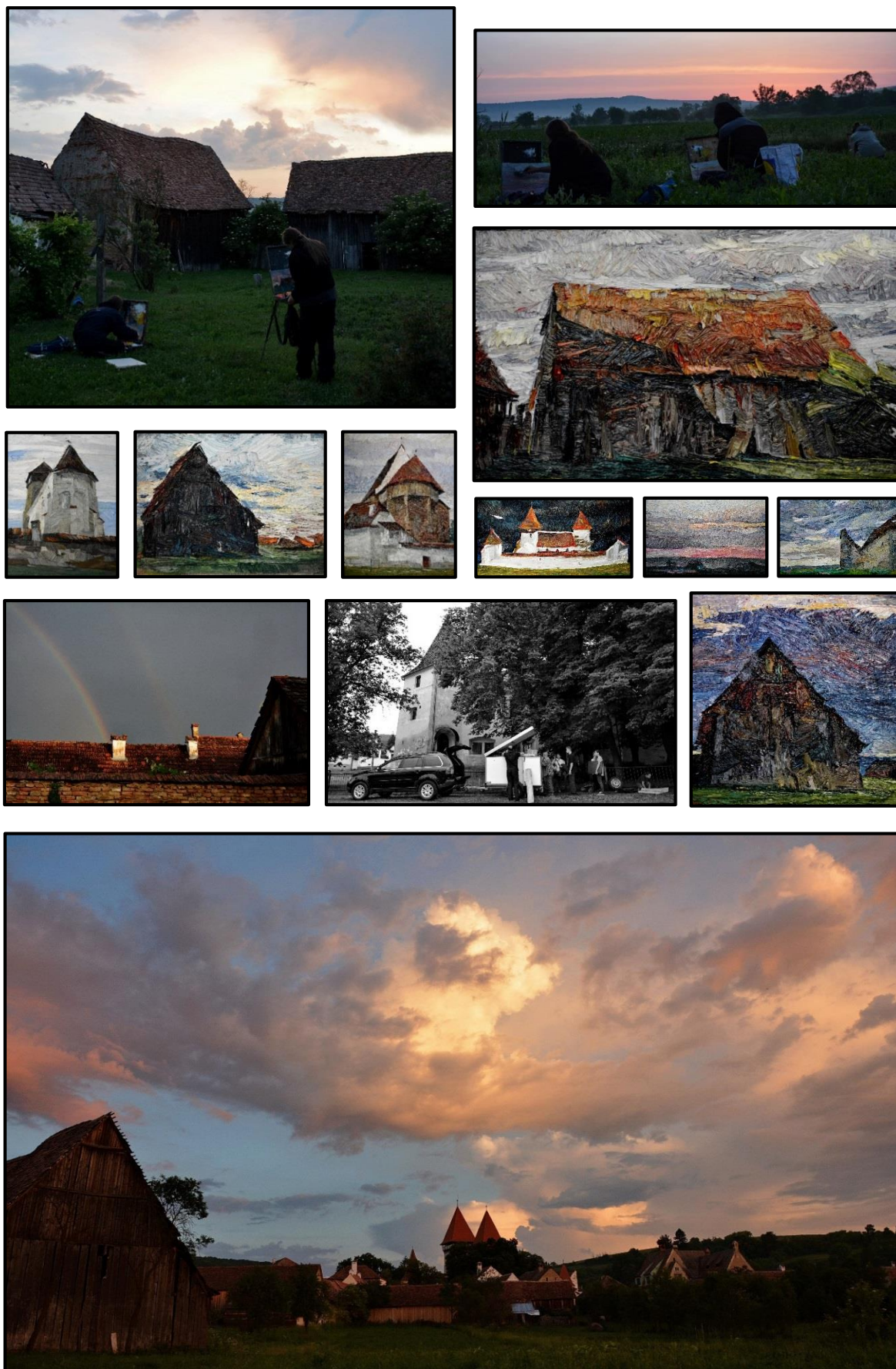

Fig. A14.12. Desfășurarea practicii de plein-air la Dealu Frumos, Sibiu și studiile liceenilor, strategia didactică VI

Sursa: elaborat de autor.

Fig. A14.13. Desfășurarea practicii de plein-air la Dealu Frumos, Sibiu și studiile liceenilor, strategia didactică VI

Sursa: elaborat de autor.

**Anexa 15. Probe practice și bareme la disciplinele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție”
pentru etapa de validare**

Tabel A15.1. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina *Desen* pentru etapa de validare

Probă practică - 4					
Clasa: a XI-a		Disciplina: Desen		Durata: 3 ore academice	
Tehnica	Material moale – cărbune de lemn, Russian Sauce (Chalk Crayons), sanguină, sepie, etc.				
Suportul	Hârtie maruflată pe planșă, dimensiuni: 300 x 400 mm, 400 x 400 mm, 300 x 520 mm, 300 x 600 mm (<i>hârtie albă, hârtie colorată, Kraft</i>)				
Sarcina	Nud (figură) de scurtă durată după model				
Obiective didactice	Aplicarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice în reprezentarea nudului uman. Redarea artistică și expresivă a modelului.				
Criteria și barem de evaluare a culturii artistice a liceenilor în baza testării practice					
Percepția artistică	punctaj	Gândirea artistică	punctaj	Atitudini artistice	punctaj
Percepția și aplicarea simțului compozițional al realității (modelului)	1p. - 10p	Abilitatea de a comparași analiza proprietățile realității (modelului) aplicând legitățile gramaticii artistico-plastice academice	1p. - 10p	Manifestarea viziunii integre a fenomenelor realității și senzațiilor receptate în lucrarea practică	1p. - 10p
Percepția volumelor nudului uman , subordonarea formelor mici la forma mare	1p. - 10p	Abilitatea de a sintetiza și vedea integru proprietățile realității (modelului) aplicând gramatica artistico-plastică academică	1p. - 10p	Manifestarea reacției afectiv-senzoriale la fenomene artistico-plastice și formelor de expresie grafico-spațială	1p. - 0p
Aplicarea viziunii schematice în construcția nudului uman, aplicarea axelor de construcție a formei	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a volumelor, proporționalității și anatomiei plastice	1p. - 10p	Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie grafică și limbaj artistico-plastic	1p. - 10p
Percepția și redarea proporționalității, liniei orizontului, racursului și plasticității modelului	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a spațialității și sursei de lumină	1p. - 10p	Manifestarea sensibilității estetice și senzorial-artistice a scării tonale, spațialității și plasticității, etc	1p. - 10p
Percepția și redarea spațialității, mediului aerian și sursei de lumină în jurul modelului	1p. - 10p	Asocierea, combinarea și experimentarea diferitor mijloace de expresie grafică în dependență de tipul desenului	1p. - 10p	Aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos	1p. - 10p
Percepția și redarea specificității caracterului și trăsăturilor modelului	1p. - 10p	Operaționalizarea artistică și formală a desenului /ritmul, dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Aplicarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice individuale	1p. - 10p
Percepția artistică a materialului grafic și proprietăților sale de expresie	1p. - 10p	Competența de a corela soluția plastică cu specificitatea și caracterul modelului	1p. - 10p	Selecția formelor de expresie grafică a realității (modelului) prin prisma criteriilor artistice personalizate	1p. - 10p

Percepția artistică a formatului, hotărârea formală a desenului /dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Abilitatea de a identifica originalitatea, autenticitatea și expresivitatea soluțiilor grafico-plastice	1p. - 10p	Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare prin prisma viziunii artistice asupra lumii	1p. - 10p
Percepția modelului (realității) prin prisma mijloacelor de expresie grafică,	1p. - 10p	Aplicarea selecției artistice în reprezentarea artistică și spațială a modelului	1p. - 10p	Relaționarea formelor de expresie grafică cu modelele artistico-plastice ale artelor plastice universale.	1p. - 10p
Percepția modelului (realității) prin asocierea cu diverse modele artistico-plastice	1p. - 10p	Relaționarea realității (modelului) cu diverse modele artistico-plastice în reprezentarea artistico-grafică	1p. - 10p	Manifestarea individualității artistice autentice prin caracterul original al lucrării practice	1p. - 10p
Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p

Sursa: elaborat de autor.

Tabel A15.2. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina *Pictura* pentru etapa de validare

Probă practică - 5					
Clasa: a XI-a		Disciplina: Pictură		Durata: 3 ore academice	
Tehnica	Tehnica picturii în ulei, etc.				
Suportul	Șasiu, dimensiuni 300 x 300 mm, 200 x 300 mm, 200 x 400 mm.				
Sarcina	Nud (figură) de scurtă durată după model				
Obiective didactice	Aplicarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice în reprezentarea nudului uman. Redarea artistică și expresivă a modelului.				
Criterionii și baremul de evaluare a culturii artistice a liceenilor în baza testării practice					
Percepția artistică	punctaj	Gândirea artistică	punctaj	Atitudini artistice	punctaj
Percepția și aplicarea simțului compozițional în reprezentarea nudului după model în culoare	1p. - 10p	Abilitatea de a compara și analiza proprietățile realității (modelului) aplicând legitățile gramaticii artistico-plastice academice	1p. - 10p	Manifestarea viziunii integre a fenomenelor realității și senzațiilor receptate în lucrarea practică	1p. - 10p
Percepția și redarea raporturilor mari de culoare și relațiilor de cald-rece după model	1p. - 10p	Abilitatea de a sintetiza și vedea integru proprietățile realității (modelului) aplicând gramatica artistico-plastică academică	1p. - 10p	Manifestarea reacției afectiv-senzoriale la fenomenele artistico-plastice și formelor de expresie cromatică și spațială	1p. - 10p
Percepția și reprezentarea gamei cromatice prin armonizarea relațiilor de culoare după model (realitate)	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii AP academice de reprezentare a gamei cromatice, volumelor, proporționalității și anatomiei plastice	1p. - 10p	Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie cromatică, plastică și artistică	1p. - 10p
Percepția și redarea proporționalității, și plasticității nudului	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a	1p. - 10p	Manifestarea sensibilității estetice și senzorial-artistice a culorii, gamei cromatice,	1p. - 10p

uman și petelor mari de culoare		spațialității și sursei de lumină		spațialității și plasticității, etc	
Percepția și redarea spațialității, mediului aerian și sursei de lumină în jurul modelului	1p. - 10p	Asocierea, combinarea și experimentarea diferitor mijloace de expresie în dependență de tratarea și stilistica interpretării	1p. - 10p	Aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos	1p. - 10p
Percepția și redarea specificității caracterului și trăsăturilor modelului	1p. - 10p	Operaționalizarea artistică și formală a picturii /ritmul, dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Aplicarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice individuale	1p. - 10p
Modelarea volumelor și aplicarea principiului devierii cromatice pe orizontală a nudului uman	1p. - 10p	Competența de a corela soluția plastică cu specificitatea și caracterul modelului în reprezentarea nudului	1p. - 10p	Selecția formelor de expresie cromatică și plastică a nudului și realității prin prisma criteriilor artistice personalizate	1p. - 10p
Percepția artistică a formatului, hotărârea formală a picturii /dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Abilitatea de a identifica originalitatea, autenticitatea și expresivitatea soluțiilor plastice în pictură în reprezentarea nudului	1p. - 10p	Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare prin prisma viziunii artistice asupra lumii	1p. - 10p
Percepția nudului uman (realității) prin prisma mijloacelor de expresie în pictură	1p. - 10p	Aplicarea selecției artistice în reprezentarea artistică și spațială a nudului după model	1p. - 10p	Relaționarea formelor de expresie cromatico-plastice cu modelele artistico-plastice ale artelor plastice universale.	1p. - 10p
Percepția nudului uman (realității) prin asocierea cu diverse modele artistico-plastice	1p. - 10p	Relaționarea realității (modelului) cu diverse modele artistico-plastice în reprezentarea artistico-plastică a nudului	1p. - 10p	Manifestarea individualității artistice autentice prin caracterul original al lucrării practice	1p. - 10p
Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p

Sursa: elaborat de autor.

Tabel A15.3. Proba practică și baremul de evaluare la disciplina *Compoziție* pentru etapa de validare

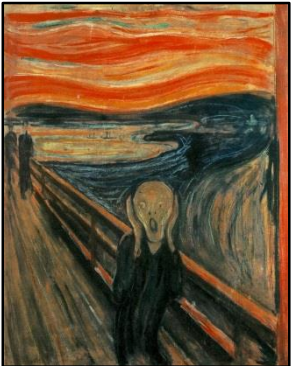

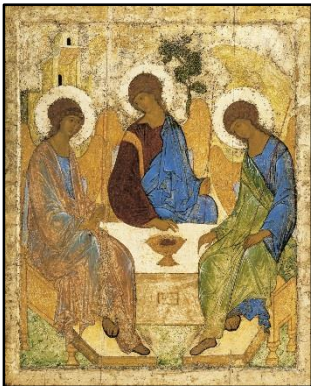

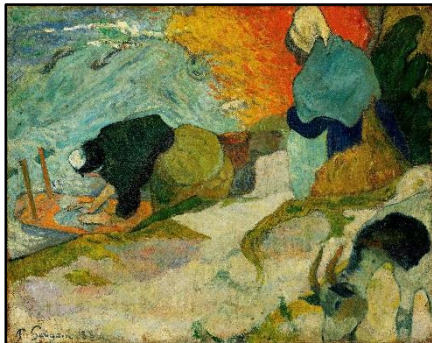

Probă practică - 6					
Clasa: a XI-a		Disciplina: Compoziția		Durata: 3 ore academice	
Tehnica	Tehnica picturii în ulei, etc.				
Suportul	Șasiu 320 x 420 mm, 420 x 420 mm, 320 x 520 mm, 300 x 600 mm				
Sarcina	Compoziție. Tema „Peisaj”				
Obiective didactice	Aplicarea legităților și principiilor gramaticii artistico-plastice academice în reprezentarea compoziției. Redarea artistică și expresivă a ideii compoziționale.				
Criterii și barem de evaluare a culturii artistice a liceenilor în baza testării practice					
Percepția artistică	punctaj	Gândirea artistică	punctaj	Atitudini artistice	punctaj
Percepția și aplicarea simțului compozițional în reprezentarea lucrării practice	1p. - 10p	Abilitatea de a sintetiza și menține integritatea compozițională a	1p. - 10p	Manifestarea viziunii integrale a elementelor și mijloacelor plastice în lucrarea practică	1p. - 10p

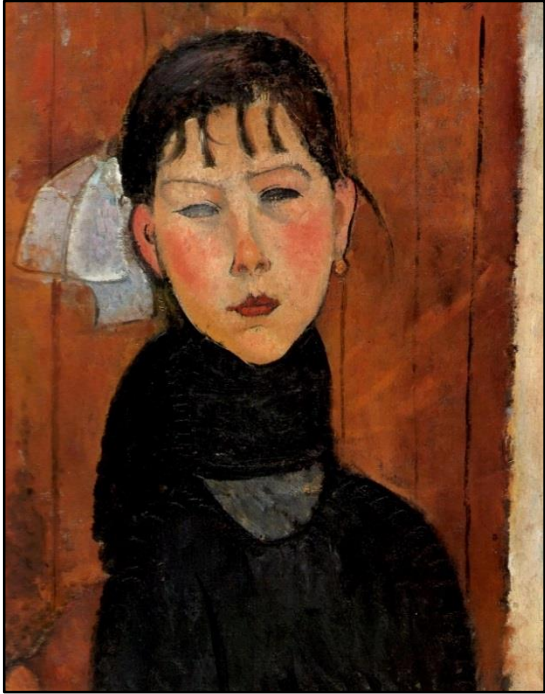

		elementelor artistico-plastice ale lucrării practice			
Conceperea și redarea unei idei în forme estetice, specifice limbajului artistico-plastic	1p. - 10p	Corelarea coerentă a temei propuse și formelor de reprezenta-re : motivului, subiectului compoziției	1p. - 10p	Manifestarea reacției afectiv-senzoriale la fenomene artistico-plastice și formelor de expresie compozițională	1p. - 10p
Cunoașterea și aplicarea specificității limbajului artistico-plastic și mijloacelor de expresie plastică	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților gramaticii artistico-plastice academice de reprezentare a centrelor de interes, echilibrului și simetriei/asimetriei.	1p. - 10p	Manifestarea predilecției, preferințelor individuale față de anumite forme de expresie compozițională și artistică	1p. - 10p
Percepția și relaționarea expresivității mijloacelor plastice compoziționale de cu subiectul/tema	1p. - 10p	Operaționalizarea legităților și principiilor gramaticii AP academice de reprezentare a ritmului, dinamicii și staticii în compoziție	1p. - 10p	Manifestarea sensibilității estetice și senzorial-artistice a structurii compoziționale, culorii, gamei cromatice și plasticității, etc	1p. - 10p
Înțelegerea și redarea simbolismului și esenței filosofice a fenomenelor artistico-plastice și sistemelor semiotice în compoziție	1p. - 10p	Aplicarea gândirii analitice prin asocierea, sinteza, analiza, analogia, antiteza(contrastul) elementelor limbajului artistico-plastic	1p. - 10p	Aplicarea cunoștințelor, legităților și conceptelor generale despre frumos în reprezentarea compozițională a temei	1p. - 10p
Percepția și abordarea simbolico-conceptuală a ideii /temei/subiectului artistico-plastic.	1p. - 10p	Operaționalizarea gândirii abstracte prin abstractizarea/concretizarea elementelor artistico-plastice	1p. - 10p	Aplicarea gustului artistic în baza atitudinilor artistice individuale în realizarea lucrării practice	1p. - 10p
Percepția cromatică și ideatică a compoziției prin prisma trăirilor afectiv-senzoriale ale fenomenelor artistico-plastice și vieții	1p. - 10p	Operaționalizarea gândirii prin imagini , prin asocierea reprezentării cu diverse modele artistico-plastice ale artelor plastice universale	1p. - 10p	Selecția formelor de expresie compozițională a compoziției prin prisma criteriilor artistice personalizate	1p. - 10p
Percepția artistică a formatului, hotărârea formală și cromatică a compoziției /dinamica și echilibrul petelor/	1p. - 10p	Abilitatea de a identifica soluții artistico-plastice compoziționale expresive prin prisma abordărilor originale și individuale.	1p. - 10p	Sublimarea impresiilor, stărilor afective, senzațiilor, judecăților de valoare prin prisma viziunii artistice asupra lumii	1p. - 10p
Percepția și aplicarea unei concepții vizionare în reprezentarea lucrării practice	1p. - 10p	Transformarea, generalizarea și sublimarea impresiilor realității în reprezentarea artistico-plastică	1p. - 10p	Relaționarea formelor de expresie cromatico-plastice cu modelele artistico-plastice ale artelor plastice universale.	1p. - 10p
Percepția creației prin asocierea cu diverse modele artistico-plastice ale artelor plastice universale.	1p. - 10p	Capacitatea de a conceptualiza ideile, impresiile și asociațiile fenomenelor artistico-plastice	1p. - 10p	Manifestarea individualității artistice autentice prin caracterul original al lucrării practice	1p. - 10p
Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p	Punctaj maximal	100p

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 16. Chestionar pentru evaluarea culturii artistice a liceenilor pentru etapa de validare

Tabel A16 Chestionar pentru cl. a XI-a (învățământ academic vocațional cu profil în arte plastice) pentru etapa de validare

Item										Scor
4. Recunoaște epoca de artă / curentul artistic sau pictorul din imaginile de mai jos (<i>arta preistorică, arta medievală, barocul, academismul, realismul, impresionismul, postimpresionismul, expresionismul, simbolismul, suprematismul</i>):										L 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Total 100p.
I.	II.	III.	IV.	V.						
										
VI.	VII.	VIII.	IX.	X.						
										

<p>5. Identifică cel puțin 5 similitudini sau diferențe ale operelor de mai jos (<i>mijloace de expresie, abordări plastice, conținut ideatic</i>):</p> <p>Amedeo Modigliani „<i>Marie fiica oamenilor</i>”, Alexei Harlamov „<i>Portret de femeie</i>”.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div>	L 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Total 100p.
<p>6. Alege una dintre operele din imaginile prezentate în chestionar care îți place mai mult și descrie cel puțin 5 aspecte ale mijloacelor de expresie, abordărilor plastice, conținutului ideatic prin care a fost sublimată în opinia ta.</p>	L 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Total 100p.
TOTAL	300 puncte

BAREM			
de evaluare și de notare a chestionarului pentru cl. a XI-a			
Item	Scor	Răspunsuri corecte/posibile	
Evaluarea percepției artistice a operei de artă			
7. Recunoaște epoca de artă / curentul artistic sau pictorul din imaginile de mai jos (<i>arta preistorică, arta medievală, barocul, academismul, realismul, impresionismul, postimpresionismul, expresionismul, simbolismul, suprematismul</i>): I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X.	Câte 10p. Pentru fiecare componentă a itemului, Total 100p	I – Symbolism, Edward Munch, „ <i>Strigătul</i> ”; II – Academism, William Adolphe Bouguereau, „ <i>Micul dejun</i> ”; III – Arta preistorică, Pictură rupestră din peștera Lascaux; IV – Impresionism, Claude Monet, „ <i>Căpițe în zăpadă. Dimineața.</i> ”; V – Expresionism, Egon Schiele, „ <i>Autoportret cu vestă de păun</i> ”; VI – Realism, Jean François Millet, „ <i>Fuga de furtună</i> ”; VII - Evul mediu, Arta bizantină, Andrei Rublev, „ <i>Icoana Sfintei Treimi</i> ”; VIII – Avangarda, Kazimir Malevici, „ <i>Pătrat negru</i> ”; IX – Postimpresionism, Paul Gauguin, „ <i>Spălătorese din Arles</i> ”; X – Baroc, Diego Velasquez, „ <i>Infanta Margarita</i> ”.	
Evaluarea gândirii artistice prin analiza operei de artă			
8. Identifică cel puțin 5 similitudini sau diferențe ale operelor de mai jos (<i>mijloace de expresie, abordări plastice, conținut ideatic</i>).	Câte 20p. pentru fiecare exemplificare relevantă sau 10p. pentru exemplificare parțial corectă Total 100p.	Diferențe	Similitudini
		- Tratarea aplatizată a formelor în imaginea a) față de tratarea spațială și volumetrică a formelor în imaginea b); - Genul de artă și tehnica de realizare a operei din imaginea a) – pictură, ulei/pânză, iar imaginea b) – grafică, cărbune/hârtie; - Opera din imaginea a) este reprezentată în culoare, iar din	- Plasticitatea formelor în tratarea portretului feminin; - În pofida diversității limbajului și soluțiilor plastice ale operelor, ambele au drept obiectiv estetizarea realității; - Predilecția pentru transmiterea și redarea rafinamentului, inocenței și supleței feminine;

		<p>imaginea b) cu mijloace grafice monocrome;</p> <p>- Curentul de artă: Expresionism – a), Realism – b);</p> <p>- Soluția plastică a operei din imaginea a) distorsionează forma pentru a amplifica și sintetiza plasticitatea modelului, iar în imaginea b) forma este redată proporțional, etc.</p>	<p>- Ambele opere transmit caracterul, individualitatea modelului;</p> <p>- Ambele opere urmăresc transmiterea unui model estetic al chipului feminin, etc.</p>
Evaluarea atitudinilor estetico-artistice prin analiza operei de artă			
<p>9. Alege una dintre operele din imaginile prezentate în chestionar care îți place mai mult și descrie cel puțin 5 aspecte prin care a fost sublimată opera, prin care devine expresivă (mijloace de expresie, abordări plastice, conținutului ideatic) în opinia ta.</p>	<p>Câte 20p. pentru fiecare exemplificare relevantă sau 10p. pentru exemplificare parțial corectă</p> <p>Total 100p.</p>	<p>În acest item este necesar de a menționa trăsăturile esențiale ale operei prin care este sublimată și considerată drept expresivă:</p> <p>Mijloace de expresie – tipuri de pete, linii, forme; gamă cromatică; valorile; interpretarea formei/gamei cromatice; spațialitate; sursă de lumină, volumetrie, tehnica, procedeele tehnice și factura; structura compozițională;</p> <p>Abordări plastice – apartenența unei epoci/curent/școli de artă, modelul și viziunea estetico-artistică, originalitatea/autenticitatea soluției plastice;</p> <p>Conținut ideatic – subiectul, tema, motivul, ideea, concepția, sensul, mesajul, codul semiotic reprezentat.</p>	
	TOTAL: 300p.		

Sursa: elaborat de autor.

Anexa 17. Ilustrarea desfășurării probelor practice în cadrul etapei de validare

Fig. A17.1. Desfășurarea probei la „Pictură” în cadrul etapei de validare

Sursa: elaborat de autor.

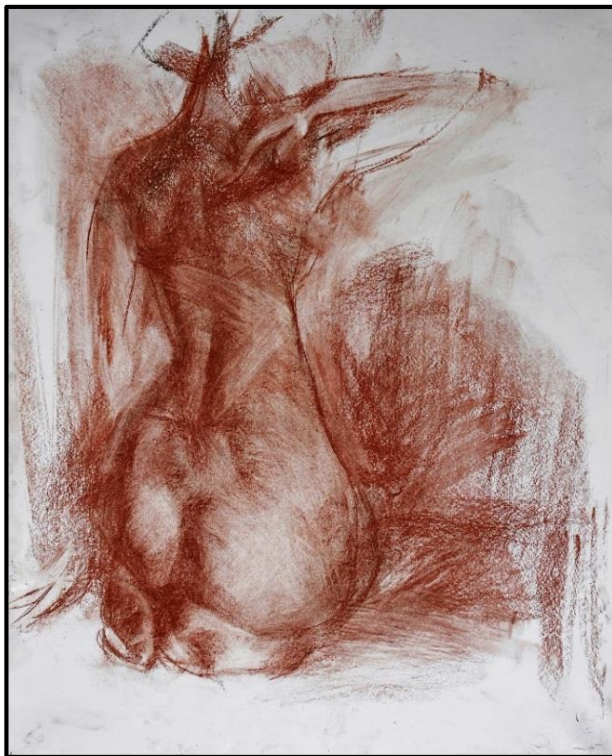

Fig. A17.2. Desfășurarea probei la „Desen” în cadrul etapei de validare
Sursa: elaborat de autor.

Fig. A17.3. Desfășurarea probei la „Compoziție” în cadrul etapei de validare
Sursa: elaborat de autor.

Anexa 18. T-Test pentru testele „Desen”, „Pictură”, „Compoziție” și chestionarul de evaluare a culturii artistice

Tabel A18.1 Paired Samples Statistics („Desen”)

Paired Samples Statistics						
			Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	Percepție artistică	Test	69,1500	20	16,66157	3,72564
		Re-test	87,2000	20	12,46722	2,78776
Pair 2	Gândire artistică	Test	69,9000	20	16,21857	3,62658
		Re-test	87,6500	20	11,84672	2,64901
Pair 3	Atitudini artistice	Test	71,7500	20	17,15218	3,83534
		Re-test	86,3500	20	13,45666	3,00900

Tabel A18.2 Paired Samples Correlations („Desen”)

Paired Samples Correlations				
	Test & Re-test	N	Correlation	Sig.
Pair 1	Percepție artistică	20	,822	,000
Pair 2	Gândire artistică	20	,739	,000
Pair 3	Atitudini artistice	20	,830	,000

Tabel A18.3 Paired Samples Test („Desen”)

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	Percepție artistică (Test - Re-test)	-18,05000	9,56130	2,13797	-22,52483	-13,57517	-8,443	19	,000
Pair 2	Gândire artistică (Test - Re-test)	-17,75000	10,92980	2,44398	-22,86530	-12,63470	-7,263	19	,000
Pair 3	Atitudini artistice (Test - Re-test)	-14,60000	9,59386	2,14525	-19,09006	-10,10994	-6,806	19	,000

Tabel A18.4 Paired Samples Statistics („Pictură”)

Paired Samples Statistics						
			Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	Percepție artistică	Test	69,8000	20	14,59488	3,26351
		Re-test	88,3500	20	11,90875	2,66288
Pair 2	Gândire artistică	Test	73,4500	20	16,55446	3,70169
		Re-test	86,7500	20	10,11448	2,26167
Pair 3	Atitudini artistice	Test	73,6500	20	16,90928	3,78103
		Re-test	87,1000	20	10,36644	2,31801

Tabel A18.5 Paired Samples Correlations („Pictură”)

Paired Samples Correlations				
	Test & Re-test	N	Correlation	Sig.
Pair 1	Percepție artistică	20	,886	,000
Pair 2	Gândire artistică	20	,738	,000
Pair 3	Atitudini artistice	20	,767	,000

Tabel A18.6 Paired Samples Test („Pictură”)

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	Percepție artistică (Test - Re-test)	-18,55000	6,83239	1,52777	-21,74766	-15,35234	-12,142	19	,000
Pair 2	Gândire artistică (Test - Re-test)	-13,30000	11,36523	2,54134	-18,61909	-7,98091	-5,233	19	,000
Pair 3	Atitudini artistice (Test - Re-test)	-13,45000	11,15194	2,49365	-18,66927	-8,23073	-5,394	19	,000

Tabel A18.7 Paired Samples Statistics („Compoziție”)

Paired Samples Statistics						
			Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	Percepție artistică	Test	69,9000	20	16,38966	3,66484
		Re-test	88,7500	20	11,49771	2,57097
Pair 2	Gândire artistică	Test	70,8000	20	15,58879	3,48576
		Re-test	88,6000	20	11,65468	2,60607
Pair 3	Atitudini artistice	Test	68,5000	20	14,90143	3,33206
		Re-test	85,9500	20	10,94231	2,44678

Tabel A18.8 Paired Samples Correlations („Compoziție”)

Paired Samples Correlations				
	Test & Re-test	N	Correlation	Sig.
Pair 1	Percepție artistică	20	,790	,000
Pair 2	Gândire artistică	20	,915	,000
Pair 3	Atitudini artistice	20	,810	,000

Tabel A18.9 Paired Samples Test („Compoziție”)

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	Percepție artistică (Test - Re-test)	-18,85000	10,14772	2,26910	-23,59928	-14,10072	-8,307	19	,000
Pair 2	Gândire artistică (Test - Re-test)	-17,80000	6,81793	1,52454	-20,99089	-14,60911	-11,676	19	,000
Pair 3	Atitudini artistice (Test - Re-test)	-17,45000	8,80475	1,96880	-21,57075	-13,32925	-8,863	19	,000

Tabel A18.10 Paired Samples Statistics (Chestionar de evaluare a culturii artistice)

Paired Samples Statistics						
			Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	Percepție artistică	Test	68,0000	20	16,73320	3,74166
		Re-test	83,5000	20	13,86969	3,10136
Pair 2	Gândire artistică	Test	71,0000	20	15,52587	3,47169
		Re-test	86,5000	20	9,88087	2,20943
Pair 3	Atitudini artistice	Test	68,5000	20	17,85173	3,99177
		Re-test	87,0000	20	12,18282	2,72416

Tabel A18.11 Paired Samples Correlations (Chestionar de evaluare a culturii artistice)

Paired Samples Correlations				
	Test & Re-test	N	Correlation	Sig.
Pair 1	Percepție artistică	20	,871	,000
Pair 2	Gândire artistică	20	,779	,000
Pair 3	Atitudini artistice	20	,801	,000

Tabel A18.12 Paired Samples Test (Chestionar de evaluare a culturii artistice)

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	Percepție artistică (Test - Re-test)	-15,50000	8,25578	1,84605	-19,36382	-11,63618	-8,396	19	,000
Pair 2	Gândire artistică (Test - Re-test)	-15,50000	9,98683	2,23312	-20,17398	-10,82602	-6,941	19	,000
Pair 3	Atitudini artistice (Test - Re-test)	-18,50000	10,89423	2,43602	-23,59866	-13,40134	-7,594	19	,000

Declarație privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat „**Formarea culturii artistice a liceenilor prin artele plastice (învățământ vocațional academic)**” sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințe în conformitate cu legislația în vigoare.

Clapatiuc Alexandra

Semnătura:

Data:

CURRICULUM VITAE

I. DATE PERSONALE

Nume Prenume CLAPATIUC Alexandra
Data nașterii 04 iunie 1991
Cetățenia Republica Moldova

II. STUDII

2015 – 2019 *Diplomă de doctorat*, Științele educației (Artele plastice), Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău
2013 – 2015 *Diplomă de masterat*, arte plastice, specialitatea: pictură, Universitatea de Arte „George Enescu”, Iași, România
2010 – 2013 *Diplomă de licență*, specialitatea: arte plastice, pictură, Universitatea Tehnică Cluj-Napoca Centrul Universitar Nord, Baia Mare, România
2005 – 2010 *Diplomă de bacalaureat*, Liceul Republican-Internat de Arte Plastice „Igor Vieru”, Chișinău, Republica Moldova

III. ACTIVITATE PROFESIONALĂ

2014 - prezent *Profesor* la disciplinele *Desen, Pictură, Compoziție*. Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”, grad didactic I.
29/01 - 09/07/2019 *Director interimar* al Liceului Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
2018 - 2019 *Director adjunct* pentru educație artistică, Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”
2015 - 2017 *Lector universitar* la disciplinele *Bazele desenului și Anatomie artistică*, Academia de Pictură „Stati-Art”

IV. DOMENII DE INTERES ȘTIINȚIFIC

Teoria, didactica și istoria instruirii/educației artelor plastice, filosofia culturii, teoria și istoria artei/artelor plastice, estetica, psihologia artei, pictură și grafică de șevalet.

V. ACTIVITĂȚI CU IMPACT EDUCAȚIONAL / DE PROMOVARE A TINERILOR

04.03 - 26.04.2019 *Expoziției* de pictură a elevilor LAAP „Igor Vieru” în incinta *Säynätsalo Town Hall, Finlanda*
04.2019 *Expoziție metodică* „Natalia Vasiliev și discipolii” în incinta LAAP „Igor Vieru”
05.2019 *Expoziție metodică* de grafică: Emil Childescu în incinta LAAP „Igor Vieru”
15.9 - 15.10.2018 *Expoziție metodică* a Elenei Bria, absolventă a Academiei de Artă din Sankt Petersburg
01 - 07.10.2018 *Expoziție* de pictură a elevilor LAAP „Igor Vieru” în incinta Consiliului Județean Vâlcea, *Râmnicu Vâlcea, România*
21.04 - 25.05.2018 *Expoziție metodică* „In Memoriam Ilia Bogdesco - 95 ani de la naștere”

- 11 - 19.04.2018** *Expoziție* de pictură și grafică a elevilor LAAP „Igor Vieru” în incinta Muzeului Județean Gorj „Al. Ștefulescu”, **Târgu Jiu, România**
- 28.10- 04.11.2017** *Expoziție* de desen a elevilor LAAP „Igor Vieru” în incinta Bibliotecii Județene Vâlcea „Antim Ivireanu”, **Râmnicu Vâlcea, România**.
- 18 - 25.04.2017** *Expoziție* de pictură și grafică a elevilor LAAP „Igor Vieru” și studenților Academiei de Pictură „Stati Art” în **Muzeul Național de Artă al Moldovei**
- 01 - 28.02. 2017** *Expoziția* elevilor LAAP „Igor Vieru” în incinta **Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova**
- 29.9- 15.10. 2016** *Expoziție metodică*, Alexei Vasiliev „Jurnalul unui pictor” în incinta LAAP „Igor Vieru”

VI. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE PUBLICATE

1. CLAPATIUC, A. *Формирование культуры личности в академическом художественном образовании* În: Педагогика искусства: сетевой электронный научный журнал, Moscova: Институт художественного образования и культурологии Российской академии образования, № 2/2017, pag. 44-52. ISSN: 1997-4558. Высшая аттестационная комиссия (ВАК), eLIBRARY (РИНЦ).
2. CLAPATIUC, A. *Творческий акт и студия – взаимодополняющие стороны художественного академического образования* În: Педагогика искусства: сетевой электронный научный журнал, Moscova: Институт художественного образования и культурологии Российской академии образования, № 1/2018, pag. 41-46. ISSN: 1997-4558. Высшая аттестационная комиссия (ВАК), eLIBRARY (РИНЦ).
3. CLAPATIUC, A. *Dimensiuni conceptuale ale noțiunii de cultură. Ce este cultura și de ce avem nevoie de ea astăzi?* În: Revista Studia Universitatis Moldaviae, Seria științe ale Educației. Chișinău: USM, Nr. 11/2020, pag. 174-181. ISSN: 1857-2103.
4. CLAPATIUC, A. *Atitudinile artistice ca parte a culturii artistice a liceenilor.* În: Intellectus. Chișinău: AGEPI, Nr. 3-4/2020, pag. 113-118. ISSN: 1810-7079.
5. CLAPATIUC, A. *Prioritatea fenomenului cultural și a educației artistice.* În: Revista Didactica Pro, revistă de teorie și practică educațională. Chișinău: Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Nr. 6(124), 2020, pag. 16-19. ISSN: 1810-6455.
6. CLAPATIUC, A. *Studiul artei expresioniste în context curricular.* În: Univers Pedagogic. Chișinău: IȘE, Nr. 3(47), 2015, pag. 17-20. ISSN 1811-5470. Categoria C.
7. CLAPATIUC, A. *Studiul compoziției la lecțiile de Educație plastică.* În: Revistă de științe socioumane. Chișinău: UPSC, Nr. 2(30), 2015, pag. 76-80. ISSN 1857-0119.
8. CLAPATIUC, A. *De ce avem nevoie de școală academică în postclasicitate? (arte plastice)* In: Patrimoniul de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine. Ediția a III-a, 11-12 februarie 2021, Chișinău. Iași, România: AȘM, 2021, pp. 208-214. ISSN 2558-894X.
9. CLAPATIUC, A. *Originile școlii de Belle Arte – tradițiile școlii academice europene (V. Okuško, A. Plămădeală și A. Baillayre).* In: Patrimoniul de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine. Ediția a III-a, 11-12 februarie 2021, Chișinău. Iași, România: AȘM, 2021, pp. 223-233. ISSN 2558-894X.

10. HUBENCO, T., CLAPATIUC, A. *Cultura artistică – formă a culturii personale*. În: Materialele conferinței științifice internaționale: „Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației” Vol.7, Partea 2, 5 iunie 2020, Cahul: USBPH, 2020.
11. CLAPATIUC, A. *Dimensiuni conceptuale ale noțiunii de cultură artistică*. În: *Învățământul artistic – dimensiuni culturale: Conferința științifică internațională: Tezele comunicărilor din data 23 aprilie 2021, Vol. 2 : Artă teatrală, cinematografică, coregrafică. Arte plastice, decorative și design. Științe socio-umanistice și culturologie*. Chișinău: AMTAP, pag. 60. ISBN 978-9975-3453-5-4
12. CLAPATIUC, A. *Gândirea artistică drept parte a culturii artistice a liceenilor*. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale: „Educația artistic-spirituală în contextual învățământului contemporan: realizări, provocări, perspective,, din data 30-31 octombrie 2020, Broșură. Rezumate, Chișinău: USARB, pag. 10-11, ISBN 978-9975-3470-1-3
13. CLAPATIUC, A. *Особенности художественного восприятия как основы формирования художественной культуры личности старшеклассников* În: Научный форум: Филология, искусствоведение и культурология: сб. ст. по материалам XV международной научно-практической конференции, № 4(15), 2018, Moscova: Издательство «МЦНО», pag. 6-12. ISSN: 2542-1271

VII. MENȚIUNI

Diplomă pentru 10 ani de participare la Tabere de creație organizate de „Centrul de Studii în Arhitectură Vernaculară”, Dealu Frumos/Sibiu a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”

VIII. CUNOAȘTEREA LIMBILOR

Limba română – limbă maternă

Limba rusă – limbă maternă

Limba engleză – B2

Limba franceză – A1

IX. DATE DE CONTACT

Email: clapatiuc.alexandra@gmail.com